

№ 22 2022 ივნისი
JUNE

სამართალი და მსოფლიო

ევროპის უნივერსიტეტის
სამართლის ინსტიტუტის
საერთაშორისო სამეცნიერო
რეფერირებადი ჟურნალი

LAW AND WORLD

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
PEER-REVIEWED JOURNAL
OF THE EUROPEAN UNIVERSITY
INSTITUTE OF LAW

სამართალი და მსოფლიო – თქვენი გზამკვლევი სამართლის სამყაროში

LAW AND WORLD – Your Guide in Legal World

თბილისი
Tbilisi
www.lawandworld.ge

ჟურნალის საერთაშორისო აღიარება
International Recognition of Journal

გამოქვეყნებული სტატიის სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. მისი პოზიცია შეიძლება არ ემთხვეოდეს ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის შეხედულებებს.

ჟურნალი ფლობს საერთაშორისო ლიცენზიას CC BY-SA.

The authors of the articles published in this journal are each solely responsible for the accuracy of their respective articles. Their respective views do not necessarily coincide with the views of the Editorial Board.

The journal holds International license: CC BY-SA.

მთავარი რედაქტორი:
ტექნიკური რედაქტორი:
ინგლისური ტექსტის კორექტორი:
დაკაბადონება:

იოსებ კელენჯერიძე
მარინა შინამირაშვილი
მარიამ ბობოხიძე
თამარ ქავჯარაძე

Chief Editor:
Technical Editor:
Proof-reader of English text:
Imposer:

IOSEB KELENJERIDZE
MARINA SHIKHAMIRASHVILI
MARIAM BOBOKHIDZE
TAMAR QAVZHARADZE

გამომცემლობა „დანი“
Publishing „Dani“
ISSN 2346-7916

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე:
The online version of the journal is available on the website:

www.lawandworld.ge
E-mail: info@lawandworld.ge

სარედაქციო კოლეგია

იოსებ კვლევანაძე
მთავარი რედაქტორი, საერთაშორისო სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

მერაბ ტურაბაძე
სამართლის დოქტორი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე

ლევან ჯაყელი
საერთაშორისო სამართლის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

თამარ ლალიაშვილი
სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის პროფესორი

შალვა ქურდაძე
სამართლის დოქტორი,

გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი, ადვოკატი

ალექსანდრე ლლონიძე
ფრაიბურგის ალბერტ ლუდვიგის სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის მეცნიერებათა დოქტორის კანდიდატი. საერთაშორისო კიბერუსაფრთხოების კვლევითი ცენტრის დამფუძნებელი

ანა ჭილიტაშვილი
სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის პროფესორი

ლევან მესხორაძე
ევროკავშირის პროექტის ხელმძღვანელი, ევროკავშირის, ევროპის საბჭოს, ამერიკის იურისტთა ასოციაციის ეროვნული/საერთაშორისო ექსპერტი

ბაკურ ლილუაშვილი
სამართლის დოქტორი,

ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

თათული დოლიძე
სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

როინ მიგრიასული
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის წევრი, ადვოკატი

ეკატერინე ლაფარი
სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

გიორგი გორაძე
სამართლის დოქტორი, სულხან საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის პროფესორი

გიორგი ხაბიძე
საქართველოს საზოგადო-

ებრივ საქმეთა ინსტიტუტის (GIIPA) სამართლის და პოლიტიკის სკოლის ასოცირებული პროფესორი

პაპა გომაძე
სამართლის დოქტორი, ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

მამუკა შენგელია
სამართლის აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის, სამართლის და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამართლის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, პროფესორი

გიორგი ამირანაშვილი
სამართლის დოქტორი, გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი და ღია სასწავლო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

უცხოელი წევრები

ჰანს იურგენ ბახორპ
ევროპული ინსტიტუტის ლიბერტას დირექტორი, ყოფილი ევროპარლამენტარია, ევროკავშირის საგარეო საქმეთა ჟურნალის მთავარი რედაქტორი, ადვოკატი (გერმანია)

პატრიკ ტერი
კენტის უნივერსიტეტის სამართლის დოქტორი (ინგლისი), კელის საჯარო ადმინისტრაციის უნივერსიტეტის პროფესორი (გერმანია)

დემიდ კოლაბ
ვალპარაისოს უნივერსიტეტის სამართლის დოქტორი,

ინდიანას შტატის ადვოკატთა ასოციაციის წევრი (აშშ)

უილიამ ბილ ვოტკინსი
სამხრეთ კაროლინას მოქმედი პროკურორი. ოუკლენდის დამოუკიდებელი ინსტიტუტის მკვლევარი (აშშ)

მარკ სპეისერი
ფლორიდის შტატის საოლქო სასამართლოს მოსამართლე (აშშ)

მარტინ კოლე
Panthéon-Assas-ის (Paris II) უნივერსიტეტის პროფესორი (საფრანგეთი)

მათიუ მერკოლი
საფრანგეთის ლილის კათოლიკური უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი საჯარო სამართალში (საფრანგეთი)

ფრანჩესკო ლონგობუკო
კერძო სამართლის ასოცირებული პროფესორი — MIUR სრული პროფესორის კვალიფიკაცია, იურისტი უმაღლესი მაგისტრატურის ეკონომიკის დეპარტამენტში, Roma Tre University Erasmus-ის აკადემიური კოორდინატორი

პაროლ პარსკი
სამართლის დოქტორი, ვარშავის უნივერსიტეტის პროფესორი და სამართლისა და ადმინისტრირების ფაკულტეტზე საერთაშორისო საჯარო სამართლის დეპარტამენტის უფროსი, ევროპის უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, თბილისი, ევრო პარლამენტის წევრი

ამირ ალიმევი
ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის UNESCO-ს ადამიანის უფლებათა და საინფორმაციო სამართლის იურიდიული ფაკულტეტის კათედრის გამგე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

EDITORIAL BOARD

IOSEB KELENJERIDZE
Editor-in-Chief, Doctor of International Law, Affiliated professor of European University

MERAB TURAVA
Doctor of Law, Professor of Grigol Robakidze University.

President of the Constitutional Court of Georgia

LEVAN JAKELI
Doctor of International Law, Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

TAMAR LALIASHVILI
Doctor of Law, Professor of The European University

SHALVA KURDADZE
Doctor of Law, Professor of Guram Tavartkiladze Tbilisi

Teaching University, Advocate

ALEKSANDRE GLONTI
J.D. Candidate at Freiburg University. Founder of an International Cybersecurity Company The Project Andromeda

ANNA CHIGITASHVILI
Doctor of Law, Professor of European University

LEVAN MESKHORADZE
Head of the European Union projects, international/national consultant of the Council of Europe/American Bar Association Rule of Law Initiative (ABA ROLI)/Promoting Rule of Law in Georgia (PROLoG)/Georgia Bar Association (GBA)

BAKUR LILUASHVILI
Doctor of Law, Affiliated professor of European University

TATULI DOLIDZE
Doctor of Law, Affiliated professor of European University

ROIN MIGRIAULI
Associate Professor of Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Member of LEPL Georgian Bar Association, Advocate

EKATERINE LAPHACHI
Doctor of Law, Affiliated professor at the European University

GEORGE GORADZE
Doctor of Law, professor Sulkhana Saba Orbeliani University

GEORGE KHATIDZE
Associate Professor at the Georgian Institute of Public Affairs, School of Law and Politics (GIPA)

KAKHA GOSHADZE
Doctor of Law, Affiliated professor of European University

MAMUKA SHENGELIA
Academic Doctor of Law, Head of the Department of Law, Faculty of Business, Law and Social Sciences, Akaki Tsereteli State University, Professor

GIORGI AMIRANASHVILI
Doctor of Law, Associate Professor at Guram Tavartkiladze Tbilisi Teaching University and Assistant Professor at Tbilisi Open University

FOREIGNER MEMBERS

HANS-ÜRGEN ZAHORKA
The director of European Institute „Liberta”, Former member of European Parliament, Chief Editor of European Union Foreign Affairs Journal (EUFAJ), Advocate (Germany)

PATRICK C. R. TERRY
Doctor of Law at Kent University (England), Professor of University of Kelly Public Administration (Germany)

DAVID C. KOLBE
Doctor of Law at Valpara-

iso University, Lawyer of Indiana State Bar Association (USA)

WILLIAM J. WATKINS
Acting prosecutor of South Carolina, (representative at the Appeal Court). Researcher of the independent Institute of Oakland (USA)

MARK A. SPEISER
Judge of circuit court of Florida (USA)

MARTIN COLLET
Professor of Law at Université Panthéon-Assas (Paris II), (France)

MATTHIEU MEERPOEL
Associate Professor in public Law at the Law Faculty of the Catholic University of Lille (France)

FRANCESCO LONGOBUCCO
Associate Professor of Private Law – MIUR qualification as Full Professor, Lawyer at the Higher Magistrates Department of Economics, Roma Tre University Erasmus Academic Coordinator

KAROL KARSKI
Ph.D. (Law), Dr. Hab.

Iur., Professor of the University of Warsaw and the Head of the Department of Public International Law at the Faculty of Law and Administration, Doctor honoris causa of the European University in Tbilisi, Member of the European Parliament

AMIR ALIYEV
Head of UNESCO Chair of Human Rights and Information Law of Law Faculty at Baku State University, Doctor of Laws, Professor

- 8 JUDGING THE FREEDOM OF RELIGION IN INDIA ON THE TOUCHSTONE OF DOCTRINE OF ESSENTIAL PRACTICE TEST
Dr. Vikash Kumar Upadhyay, Dr. Tarkesh J. Molia
- 17 INTERNATIONAL LEGAL BASIS FOR THE RIGHT TO DEFENSE IN THE CYBER ERA
Khatuna Burkadze
- 24 THE JURY – A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF GEORGIAN AND IRISH LEGISLATION
Kalenike Uridia
- 35 დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატიისტიკის ერთიანი, 2020 (ოქტომბერ-დეკემბერი) წლის ანგარიშის ანალიზი
ნატი გელოვანი
ANALYSIS OF THE REPORT OF DATA (OCTOBER-DECEMBER 2020) ON CRIME OF INTOLERANCE COMMITTED ON THE GROUNDS OF DISCRIMINATION
Nati Gelovani
- 56 არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილისა და უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა მშობელთა განქორწინებისას
ხატია გელაშვილი
DETERMINING THE PLACE OF RESIDENCE AND RIGHTS AND RESPONSIBILITIES OF A JUVENILE CHILD IN THE CASE OF PARENTAL DIVORCE
Khatia Gelashvili

- 77** სამხედრო ნადავლი, როგორც საკუთრების უფლების შიშის წყარო, ძველ ქართულ სამართალში
ანა წიგნაძე
MILITARY BOOTY AS A SOURCE OF PROPERTY RIGHTS
IN ANCIENT GEORGIAN LAW
Ana Tsignadze
- 99** სისხლის სამართლის პოლიტიკის გავლენა
ანასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე
ხატია ქუქჩიშვილი
THE IMPACT OF CRIMINAL POLICY
ON JUVENILE JUSTICE
Khatia Kukchishvili
- 116** კრიპტოვალუტასთან დააკავშირებული კიბერდანაშაულის
სახეები და საფრთხეები
ირაკლი ნადარეიშვილი, შოთა კაკულია
CRYPTOCURRENCY-RELATED CYBERCRIME TYPES
AND THREATS
Irakli Nadareishvili, Sota Kakulia
- 131** ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება
საერთაშორისო კონფლიქტის დროს
შოთა მშვენერაძე
APPLICATION OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN
RIGHTS DURING THE INTERNATIONAL CONFLICT
Shota Mshvenieradze
- 139** ქორწინების სამართლებრივი რეგულირება
ანა ცერაძე
LEGAL REGULATION OF MARRIAGE
Ann Tseradze

- 155 საკონტაქტო ინფორმაციის მნიშვნელობა სასესხო ურთიერთობისას
ნათია რეხვიაშვილი
THE IMPORTANCE OF CONTACT INFORMATION
IN A LOAN RELATIONSHIP
Natia Rekhviashvili
- 163 უცხოური სამართალი საერთაშორისო არბიტრაჟში
თამარ მსხვილიძე
FOREIGN LAW IN INTERNATIONAL ARBITRATION
Tamar Mskhvilidze
- 177 მესაკუთრის მოთხოვნით უძრავ ნივთზე რეგისტრირებული
მონაცემების მოქმედების შეჩერება,
როგორც საკუთრების დაცვის ირიბი საშუალება
(რეფორმის საჭიროება და პერსპექტივები)
ნიკოლოზ ფხალაძე
SUSPENSION OF DATA REGISTERED ON REAL ESTATE
AT THE REQUEST OF THE OWNER AS AN INDIRECT
PROTECTION OF PROPERTY
(The Need for Reform and Perspectives)
Nikoloz Pkhaladze
- 184 დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფში მონაწილეობის
კრიმინალიზაცია კალერმოს კონვენციის მიხედვით
ეკატერინე ლაღიძე
PURPOSE AND PECULIARITIES OF THE PALERMO
CONVENTION IN THE CONTEXT OF GEORGIA
Ekaterine Laghidze

JUDGING THE FREEDOM OF RELIGION IN INDIA ON THE TOUCHSTONE OF DOCTRINE OF ESSENTIAL PRACTICE TEST

Dr. Vikash Kumar Upadhyay

*Assistant Professor, Institute of Law, Nirma University,
Ahmedabad (India)*

Dr. Tarkesh J. Molia

*Associate Professor, School of Law, Forensic Justice
and Policy studies National Forensic Sciences
University, Gandhinagar (India)*

KEYWORDS: Secularism, Freedom of Religion, Fundamental
Rights, Constitution of India

ABSTRACT

India is a secular nation where innumerable followers of religions, sects live. The Constitution of India gives the protection for freedom of religion. The protection is not available to all types of religious practices. This protection is available to only those practices which are essential to religion. Whether any religious practice is essential or not? To adjudicate this Indian Supreme Court has adopted the 'Doctrine of Essential Practice Test'. This paper explore the development of this doctrine in India. This paper has been divide in six parts. First part gives a brief overview about people and their faith and their protection under constitution. Second part deals with the concept of secular state. Third part discuss about the meaning and concept of religion. Fourth part deals freedom of religion under Indian Constitution. Fifth part deals with doctrine of essential practice test. Sixth and last gives the conclusion.

*“What is religion to one is superstition to another”
Chief Justice Latham, of the Australian High Court¹*

INTRODUCTION

India has a greater diversity of group of life. More than 1.25 billion people having and beliefs of various religions, languages, cultures, social life styles, traditions, practices, attitudes, and beliefs. In India almost all major and minor faiths have their own self-expression. Within the religion innumerable sects, beliefs, practices and philosophies have grown.² The diversity of religion and their faith has protection in the Indian sub-continent. This protection comes from the concept of Secular State. A secular state does not recognize any state religion. But all the religions flourish and get equal scope for their development on the basis of non-intervention. The followers of different religions are free to form their own associations for their development, provided they do not come in the way of other associations. Preamble to the Constitution of India guarantees to make secular country and give its people liberty of thought expression faith and worship.

CONCEPT OF SECULAR STATE

D.E. Smith in his book ‘India as a Secular State’ has extensively written about the concept of Secular State. He defines Secular State, as a State which deals with the individual as a citizen irrespective of his religion. It is not constitutionally connected to a particular religion nor does it seek to either promote or interfere with religion. D.E. Smith further states that secular state involves three sets of relations are:

- (i) religion and the individual (freedom of religion);
- (ii) the state and the individual (citizenship);
- (iii) the state and religion (separation of state and religion).³

1 He had served as fifth Chief Justice of Australia in office from 1935 to 1952.

2 Dhavan, R. (2008). *Supreme But Not Infallible*, 5th Edition. Oxford: Oxford University Press.

3 Smith, D. E. (1967). *India As A Secular State*, 4th Edition.

Dr. Sarvpalli Radhakrishnan expressed his view on secularism in India that when India is said to as a secular country, it does not indicate that we deny the presence of an unseen spirit, the significance of religion in daily life, or that we elevate irreligion. It doesn't mean that secularism becomes a positive religion or that the government has divine authority. Despite the fact that faith in the Supreme is a fundamental principle of Indian tradition, the Indian State will not identify with or be governed by any religion. We believe that no single religion should be given preferential treatment or unique distinction, and that no single religion should be granted special privileges in national life or international relations, as this would be a violation of democratic principles and contrary to religion and government's best interests.⁴

Prof. K.T. Shah said that *“The State in India if it claims to be secular, it should have an open mind and in my opinion a right not merely to regulate and restrict such practices but absolutely to*

Princeton: Princeton University Press. See Also: Chishti S.M.A.W., (20s04). *Secularism in India: An Overview*. *Indian Journal of Political Sciences*, 65 (2), 183-98.

4 Radhakrishnan S., (1955). *Recovery of Faith*. New York: Harper Publication. This view was also subscribed by Pandit Laxmikantha Mitra in Constituent Assembly. He explained secularism as “By Secular State, as I understand, it is meant that the State is not going to make any discrimination whatsoever on the ground of religion or community against any person professing any particular form of religious faith. This means in essence that no particular religion in the State will receive any State patronage whatsoever. The State is not going to establish, patronize or endow any particular religion to the exclusion of or in preference to others and that no citizen in the State will have any preferential treatment or will be discriminated against simply on the ground that he professed a particular form of religion.” CAD Vol. VII pp. 817-840 In 1945 Pandit Nehru wrote to Mahatma Gandhi Ji: “I am convinced that the future government of free India must be secular in the sense that the government will not associate itself directly with any religious faith but will give freedom to all religious functions.” This was also followed by Mahatma Gandhi Ji when he wrote about Secularism in *Harijan* (1946) about the relationship between religion, personal affairs and State. He wrote: “I swear by my religion. I will die for it. But it is my personal affair. The State has nothing to do with it. The State will look after your secular welfare, health, communication, foreign relations, currency and so on, but not my religion. That is everybody's personal concern.”

*prohibit them.*⁵ Here Prof. Shah had the opinion that State should prohibit such practices which are against the society. He was of the opinion that State should interfere in the practice of religion.

In *Sri Adi Visheshwara Of Kashi vs State Of U.P. And Ors*⁶ K. Ramaswamy, J. said about secularism as “*Secularism is the basic feature of the Constitution. The Constitution seeks to establish an egalitarian social order in which any discrimination on grounds of religion, race, caste, sect or set alone is violation of equality enshrined in Articles 14, 15 and 16 etc. of the Constitution, The tolerance of all religious faiths, respect for each other's religion are our ethos. These pave the way and foundation for integration and national unity and foster respect for each other's religion; religion faith and belief. Article 15(2), therefore, lays emphasis in that behalf that no citizen shall, on grounds only of religion, race, caste, sect, place of birth or any of them subjected to any disability, liability, restriction or conditions with respect to access to shops, public restaurants, hotels, places of public entertainment or the use of wells, tanks, baths and places of public resorts maintained wholly or partly out of State fund or dedicated to the use of general public*”⁷ This shows that discrimination on the basis of religion at public place is not acceptable. The concept of Secular State cannot be discussed without the religion. Therefore, the concept of religion is required to be discussed here.

CONCEPT OF RELIGION

The Indian Constitution does not define religion. J. Patronica de Souza has written about the religion in two folds:

(1) It consists in the individual's right of direct approach to God, and response to God according to conscience, and of adherence to that religious community which in his private judgment shall best

5 CAD Vol. VII pp. 817-840.

6 (1997) 4 SCC 606 para 26. See Also: Rizvi M. M. A., (2005). *Secularism in India: Retrospect and Prospects*. The Indian Journal of Political Science, 66, 901-914. Singh R. and Singh K., (2008). *Secularism in India: Challenges and its Future*. Indian Journal of Political Science, 69, 597-607.

7 Id. at para 26. See Also: S.R. Bommai vs Union Of India, 1994 SCC (3) 1.

minister to his religious and moral welfare.

(2) It consists in the right of a religious community freely to order its own forms of worship and social life for the religious and moral welfare of its members, and to give open witness to the faith which informs its common life.⁸

Dr. Sarvepalli Radhakrishnan, said that “*religion is a code of ethical rules and that the rituals, observances, ceremonies, and modes of worship are its outer manifestations*”.⁹ The Supreme Court in *Shirur Mutt Case*¹⁰ has defined religion in the Indian context. “*Religion is certainly a matter of faith with individuals or communities and it is not necessarily theistic. There are well known religions in India like Buddhism and Jainism which do not believe in God or in any Intelligent First Cause. A religion undoubtedly has its basis in a system of beliefs or doctrines which are regarded by those who profess that religion as conducive to their spiritual well being, but it would not be correct to say that religion is nothing else, but a doctrine or belief. A religion may not only lay down a code of ethical rules for its followers to accept, it might prescribe rituals and observances, ceremonies and modes of worship which are regarded as integral parts of religion, and these forms and observances might extend even to matters of food and dress*”.¹¹

FREEDOM OF RELIGION IN INDIAN CONSTITUTION

The Constitution has provision for freedom of religion. Part III from Art. 25 to 28 deals with fundamental right to freedom of religion. Except this, the Preamble of the constitution ensures that the people of India will have freedom of conscience, worship. Art 25 guarantees “*to every person not only freedom of religion, belief and conscience but*

8 De Souza, J. P., (1952). *The Freedom of Religion Under the Indian Constitution*. Indian Journal of Political Science. 13, 58-79. See Also: The Joint Committee on Religious Liberty, (1929-1961), Great Britain. <<https://archiveshub.jisc.ac.uk/data/gb102-jcrl>> [Last Accessed: June 18, 2022]

9 See: Radhakrishnan S., (1993). *East and West in Religion*. London: George Allen and Unwin Limited London.

10 Commr. Hindu Endowments, Madras vs. Sri Lakshmin-dra Thirtha Swamiar of Shriur Mutt, AIR 1954 SC 282

11 Id. Para no. 17.

also the right to express his belief in such outward acts as he thought proper and to propagate or disseminate his ideas for the edification of others".¹² Art. 26 guarantees "to every religious denomination¹³ or a section of it, a right to manage its own affairs in matters of religion and the right to establish and maintain institutions for religious purposes".¹⁴ Art. 27 bans the involuntary imposition of taxes in support of a religion, although there must be a distinction drawn between religion in its doctrinal and ritual features, which is a private purpose, and the administration of public property dedicated to religious reasons, which is a public purpose.¹⁵ Art.

12 Art. 25 Freedom of conscience and free profession, practice and propagation of religion: "(1) Subject to public order, morality and health and to the other provisions of this Part, all persons are equally entitled to freedom of conscience and the right freely to profess, practise and propagate religion. (2) Nothing in this article shall affect the operation of any existing law or prevent the State from making any law – (a) regulating or restricting any economic, financial, political or other secular activity which may be associated with religious practice; (b) providing for social welfare and reform or the throwing open of Hindu religious institutions of a public character to all classes and sections of Hindus. *Explanation I*.-The wearing and carrying of kirpans shall be deemed to be included in the profession of the Sikh religion. *Explanation II*.-In sub-clause (b) of clause (2), the reference to Hindus shall be construed as including a reference to persons professing the Sikh, Jaina or Buddhist religion, and the reference to Hindu religious institutions shall be construed accordingly."

13 Justice B.K. Mukherjea in *Commr. Hindu Endowments, Madras vs. Sri Laksmindra Thirtha Swamiar of Shriur Mutt* (AIR 1954 SC 282) popularly known as *Shirur Mutt Case* has taken the help of „Oxford Dictionary to define Denomination. The Oxford Dictionary defines as "a collection of individuals classed together under the same name: a religious sect or body having a common faith and organization and designated by a distinct name".

14 Art. 26: Freedom to manage religious affairs: "Subject to public order, morality and health, every religious denomination or any section thereof shall have the right- (a) to establish and maintain institutions for religious and charitable purposes; (b) to manage its own affairs in matters of religion; (c) to own and acquire movable and immovable property; and (d) to administer such property in accordance with law."

15 Art. 27: Freedom as to payment of taxes for promotion of any particular religion: "No person shall be compelled to pay any taxes, the proceeds of which are specifically appropriated in payment of expenses for the promotion or maintenance of any particular religion or

28 (1) forbids religious education in any educational institution supported entirely by public funds. The constraints of Art. 28 (1) would not apply to an educational institution that, while governed by the state, was created under a "endowment" or "trust" demanding that religious instruction be delivered in such an institution, according to Art. 28 (2). Religious education in state-run institutions is prohibited unless voluntary or with the approval of the guardian in the case of minors, according to Art. 28(3).¹⁶

Dr. B.R. Ambedkar in Constituent Assembly addressing about the relationship between religion and personal laws said that every aspect of life is covered by the religion from grave to cradle. He further stated we are gathered here to limit the definition of religion so that it cannot go beyond such belief and rituals, which are essentially for religion. The religion should not take up the matters related to tenancy, succession. He was against the extensive definition of religion, which cover all aspect of life.¹⁷

DOCTRINE OF ESSENTIAL RELIGIOUS PRACTICE TEST

The Supreme Court of India, while giving protection to religious practice adopted the 'Doctrine of Essential Religious Practice Test'.¹⁸ Doctrine of Essential Religious Practice Test protects only those religious practices, which are sine qua non to the religion in question. In adopting this doctrine, the statement made by first chief justice of the Supreme Court of India ¹⁹ can be seen in the judgement of Supreme Court. Kania C.J. had said, jurisprudence and principles laid down by the Supreme Court of USA would be relied in our decision.²⁰ Mr.

religious denomination".

16 See Jain, M.P., (2016). *Indian Constitutional Law*, 7th Edition. Nagpur: Lexis Nexis. See Also: Seervai H.M., (2013). *Constitutional Law of India: A Critical Commentary*, Volume 2, 4th Edition. New Delhi: Universal Book Trade.

17 Constituent Assembly Debates, vol. 7, p. 781.

18 This test is also known as essentiality test.

19 Sir Harilal Jekisundas Kania, was the first chief justice of India. He was Chief Justice of India from 1950 to 1951.

20 Alexandrowicz, C.H, (1960). *The Secular State in*

Ronjoy Sen believes that 'essential practice doctrine' is a derivative discourse of doctrine of 'justice, equity and good conscience', which comes from colonial era.²¹

The *Shirur Mutt case*²² was the first case on the essential practice doctrine. In this case, the petitioner, "challenged the Madras Hindu Religious and Charitable Endowment (HRCE) Act, 1951, on the principle ground that it infringed the fundamental right given under Art. 26 of the Constitution." The Supreme Court prior to dealing with the violation of fundamental right discussed in this case to make a distinction between essential matters of religion and not essential matters of religion? The Supreme Court has taken the help of *Adelaide Company vs. Commonwealth*²³ to understand the definition of protection of religion in Indian context

India and in the United States. Journal of Indian Law Institute, 2, 273-296. See Also: Udai R.R., Secularism and the Constitution of India. The Indian Law Institute, 141-151; Tahir M. Secularism, Society and Law in India. The Indian Law Institute, 515-521; Jain M.P. Secularism, Principles and Application. The Indian Law Institute 636-64. Chishti S.M.A.W, (2004). Secularism in India: An Overview. Indian Journal of Political Science. 65, 183-191.

- 21 Sen R. (2014). Articles of Faith: Religion, Secularism, and The Indian Supreme Court. Oxford: Oxford University Press.
- 22 Hindu Religious Endowments. Madras vs. Sr. Lakshmindra Swamiar of Shri Shriur Mutt, AIR 1954 SC
- 23 67 CLR 116 at p 127 Latham C.J. of the High Court of Australia in this case while dealing with the section 116 of Australian Constitution held about freedom of religion as "It is sometimes suggested in discussions on the subject of freedom of religion that, though the civil Government should not interfere with religious opinion, it nevertheless may deal as it pleases with any acts which are done in pursuance of religious belief without infringing the principle of freedom of religion. It appears to me to be difficult to maintain this distinction as relevant to the interpretation of section 116. The section refers in express terms to the exercise of religion, and therefore it is intended to protect from the operation of any Commonwealth laws acts which are done in the exercise of religion. Thus the section goes far beyond protecting liberty of opinion. It also protects acts done in pursuance of religious belief as part of religion"
- Section 116 of Australian Constitution says that the Commonwealth shall not make any law establishing any religion, imposing any religious observance, or prohibiting the free exercise of any religion, and no religious test shall be required as a qualification for any office or public trust under the Commonwealth, according to Section 116 of the Australian Constitution.

and said "the State is competent to impose restrictions under articles 25 and 26 on grounds of public order, morality and health. Clause (2)(a) of Article 25 allows the State to regulate or restrict any economic, financial, political and other secular activities which may be associated with religious practice. Sub-clause (b) of Article make competent the State to legislate for social welfare and reform even though by so doing it might interfere with religious practices".²⁴ In this, case the definition of religion given by USA Supreme Court in *Davis vs. Beasoan*²⁵ was rejected. To understand in more lucid manner the doctrine of essential practice test the Hon'ble Judge of Supreme Court had given illustration like: "If the tenets of any religious sect of the Hindus prescribe that offerings of food should be given to the idol at particular hours of the day, that periodical ceremonies should be performed in a certain way at certain periods of the year or that there should be daily recital of sacred texts or ablations to the sacred fire, all these would be regarded as parts of within the meaning of article 26(b)." Hon'ble judge further states that article 25(2)(a) is not regulation by the State in religious practices as such, but when the freedom of religion guaranteed by the Constitution run against to public order, health and morality then State interferes. Although they are connected with religious traditions, the state governs activities that are economic, commercial, or political in nature".²⁶

- 24 Id. at Para no. 18 See Also: Sen R, (2000). Article of Faith: Religion, Secularism and the Indian Supreme Court. Oxford: Oxford University Publication, New Delhi (2000)
- 25 (1888) 133 US 333 In this case the American has said about religion that "that the term religion has reference to one's views of his relation to his Creator and to the obligations they impose of reverence for His Being and character and of obedience to His will. It is often confounded with the cults of form or worship of a particular sect, but is distinguishable from the latter."
- 26 Para no. 19. The Supreme Court of India has cited the American and Australian Cases related to religious association known as 'Jehova Witnesses'. This association of persons loosely organised throughout Australia, U.S.A. and other countries regard the literal interpretation of the Bible as fundamental to proper religious beliefs. This belief in the supreme Authority of the Bible colours many of their political ideas. They refuse to take oath of allegiance to the king or other Constituted human authority and even to show respect to the national flag, and they decry all wars between nations and

About affairs in matters of religion, is a guaranteed fundamental right to religious body it cannot be taken away by any legislation "A religious denomination is entitled to own and acquire property and to administer such property but only in accordance with law. This means that the State can regulate the administration of trust properties by means of laws validly enacted. A law, which takes away the right of administration altogether from the religious denomination and vests it in any other or secular authority, would amount to violation of the right which is guaranteed by article 26 (d) of the Constitution".²⁷

In 1958, the Supreme Court in *Mohd. Hanifi Quereshi vs. State of Bihar*²⁸ was called upon to pronounce on the rights of Muslim butchers to slaughter cows; an activity claimed to be part of the Islamic faith. Speaking for a unanimous decision Court S.R. Das CJ rejected the claim and said "that cow slaughter was an 'essential practice' of Islam by relying on his own interpretation of the Koran, Hamilton's translation of the Hedaya explaining the implications of these verses".²⁹

The Supreme Court in *Durgah Committee case*³⁰ the Supreme Court has discussed about the protection given under Art. 26. Gajendragadkar J. said "Protection under Art. 26 is confined to religious practices as are essential and integral part of religion. Matters of religion in Art. 26(b) include

even practices which are regarded by the community as part of its religion. The practices in question should be treated as a part of religion they must be regarded by the said religion as its essential and integral part; otherwise even purely secular practices which are not an essential or an integral part of religion are apt to be clothed with a religious form and may make a claim for being treated as religious practices within the meaning of Art. 26. Similarly, even practices though religious may have sprung from merely superstitious beliefs and may in that sense be extraneous and unessential accretions to religion itself. Unless such practices are found to constitute an essential and integral part of a religion their claim for the protection under Art. 26 may have to be carefully scrutinized; in other words, the protection must be confined to such religious practices as are an essential and an integral part of it and no other".³¹

In *Acharya Jagdishwaranand vs Commissioner of Police, Calcutta*³², the Supreme Court was called upon to decide whether performance of Tandava dance by Annand Margis in public procession or at public places is an essential religious practice test. Justice Rangnath Misra said "In the instant case the Tandva dance was not accepted as an essential religious rite of Anand Margis because when in 1955 the Ananda Marga order was established it was not in practice. Later in 1966. Ananda Marga adopted Tandva dance as a part of religious rites.

all kinds of war activities. See this case for your reference: *Minersville School District, Board of Education, etc. v. Gobitis* 310 U.S. 586., *Adelaide Company v. The Commonwealth*, 67 C.L.R., 116, 127., *West Virginia State Board of Education v. Barnette* 1942-319 U.S. 624., *Murdock v. Pennsylvania* (1942) 319 US 105.

27 Para 11 *Ratilal Panchanad Gandhi Vs St. of Bombay*, 18th March 1954, AIR 1954 SC 288 The petitioners in both the cases assailed the constitutional validity of the Act, known as the Bombay Public Trusts Act, 1950 (Act XXIX of 1950), which was passed by the Bombay Legislature with a view to regulate and make better provisions for the administration of the public and religious trusts in the State of Bombay. By a notification, dated the 30th of January, 1951, the Act was brought into force on and from the 1st of March, 1951, and its provisions were made applicable to temples, maths and all other trusts, express or constructive, for either a public, religious or charitable purpose or both.

28 (1959) SCR 629.

29 Supra note 2.

30 *Ajmer vs Syed Hussain Ali And Others*, 1961 AIR 1402.

31 Id. para 33 P.B. Gajendragadkar J. The nine respondents, who are Khadims of the tomb of Khwaja Moinud-din Chishti of Ajmer, filed a writ case in the High Court of Judicature for Rajasthan in Jodhpur, challenging the vires of the Durgah Khwaja Saheb Act XXXVI of 1955. (hereafter called the Act). The respondents claimed in this petition that the Act, in general, and the provisions in the petition, in particular, are ultra vires, and they sought a direction or appropriate writ or order prohibiting the appellants, the Durgah Committee, and the Nazim of the said Committee, from enforcing any of the Act's provisions. The respondents' writ suit was mostly successful, and the High Court declared the challenged portions of the Act to be ultra-vires and granted an injunction prohibiting the appellants from implementing them. The appellants then sought and received a certificate from the High Court, and it is with that certificate that they have brought their current appeal to this Court. See Also: Rao B. P., (1963). *Matters of Religion*. Journal of Indian Law of Institute 5, 509-513.

32 AIR 1984 SC 51.

It very much recent. Therefore it is doubtful as to whether in such circumstances Tandva dance can be taken as an essential religious rite of the Ananda Margis".³³ Here the Supreme Court has taken origin of the religious practice. The Supreme Court while applying the doctrine of essential test had taken time that is origin of practice.

In *Gramsabha of village Battis Shirala Vs. Union of India & Ors.*³⁴, in this case sub section 16 of section 2 Wildlife (Protection) Act, 1972³⁵ was challenged on the ground that it violates the fundamental right under Art. 25 and 26 of snake charmer to catch snake and show them on Nagpanchmi. The petitioners claimed this is the essential to their religious practice. The Supreme Court has taken the help of a writing by Bharat Ratna Dr. P.V. Kane named as "*Dharmashastra Ithihas*" which runs in five volume said there was never a practice to catch the live snakes or Indian Cobras and to worship the same as a part of religious practice. Therefore, it is impossible to come to a conclusion that the capturing of live snakes for a temporary period and worshiping live Cobras or snakes on the occasion of Nagpanchmi constitutes essential part of the Hindu Religion. It is impossible to record a finding that the so called practice is an essential practice which is fundamental to follow the religious belief". Prof. Faizan Mustafa has criticized this judgment and said "*the Supreme Court based on the scholar's treatment of the text, the Court held that the act could not have been an essential practice of the petitioners' religion. India is a huge country with huge diversity in the religious and cultural norms of its people. The apex court should have kept this diversity in mind. Neither Hindus nor Muslims nor Christians are homogenous com-*

munities. There are Muslim sects, like Khojas and Memons, who follow several Hindu practices. Similarly, the Hindu caste system to some extent is prevalent even among Christians".³⁶

Recently the doctrine of essential practice has been adopted in *Triple Talaq* case³⁷. In this case the Supreme Court held "*under 'Muslim Personal Law, practice of Talaq-e-Biddat or Triple Talaq (that is instant irrevocable, unilateral divorce by husband by formula of pronouncing divorce three times) held as per majority, is not protected by Art. 25 as it is not an essential religious practice. Talaq-e-Biddat or Triple Talaq is against the basic tenets of Quran and thus violates the Shariat*".³⁸

In *Sabrimal Temple* case³⁹ the Supreme Court by majority held that "*The prohibition on women aged 10 to 50 entering Sabarimala Temple to worship Lord Ayyappa is neither an essential practise or part of religion*".

Allowing Hindu women to join a temple as devotees and followers of Hindu religion and present their prayers as to the god is, on the contrary, an essential aspect of Hindu religion.

33 Para 13.

34 Civil W.P. No. 8645 of 2013 a/w PIL No. 75 of 2011 dated 15/7/2014.

35 Section 2(16) of Wild Life (Protection) Act 1972 "hunting", with its grammatical variations and cognate expressions, includes, – (a) killing or poisoning of any wild animal or captive animal and every attempt to do so; (b) capturing, coursing, snaring, trapping, driving or baiting any wild or captive animal and every attempt to do so;] (c) injuring or destroying or taking any part of the body of any such animal or, in the case of wild birds or reptiles, damaging the eggs of such birds or reptiles, or disturbing the eggs or nests of such birds or reptiles;

36 Mustafa, F., & Sohi, J. S. (2017). Freedom of Religion in India: Current Issues and Supreme Court Acting as Clergy. *Brigham Young University Law Review*, 2017 (4), 915-956. In another instance, a Muslim police officer challenged a regulation prohibiting him from growing a beard in the Kerala High Court [*Fasi v. Superintendent of Police*, 1985 ILLJ Ker 463]. Instead of looking at Islamic law sources on the importance of beards in Islam, the court dismissed the petition, basing its decision on the irrelevant information that several Muslim leaders did not have beards and that the petitioner himself had not sported a beard in past years. As a result, rather than relying on religious texts, the court relied on unscientifically acquired anecdotal evidence of practice. In a situation where empirical evidence contradicted this reliance on anecdotal evidence, "animal sacrifice" among Hindus was denied protection despite empirical evidence to the contrary. Regardless, just because a few Muslims do not wear beards does not mean that beards are not an important part of Islam. The Supreme Court had previously stated that the essentiality of religious rituals should be determined in light of the religious group's holy texts. P. 935.

37 *Shyayra Bano vs. Union of India*, (2017) 9 SCC 1.

38 See Also: *Shamim Ara vs State Of U.P. & Anr* (2002) 7 SCC 518, this case has made a specific finding as to how Triple Talaq does not adhere to Quranic principles and therefore is bad in theology and law.

39 *Indian Young Lawyers Association and Others vs. State of Kerala and others*(2019) 11 SCC 1.

However, according to devotees of Lord Ayyappa, excluding menstruation women from entering Sabarimala Temple is an important aspect of Sabarimala followers' religion. Dipak According to Misra C.J. and Khanwilkar J., superstitions, dogmas, and exclusionary behaviours must be differentiated from religion's essence.⁴⁰

The *Sabarimala* verdict has generated lot of controversy on the doctrine of essential practice. A review petition has been filed before the nine judge bench of the Supreme Court, which is still pending. The Supreme Court decides the issue of essentiality can be summarized like firstly, Secular practice of religion should be different from religion; secondly the religious community must consider such practice in question as integral part of religion; thirdly, any practice which comes from superstitions belief will not part of the religion.⁴¹

CONCLUSION

Prof. Faizan Mustafa has criticized the role of the Supreme Court in applying the Doctrine of Essentiality Test. He said that the working style of Supreme Court on this essentiality test is not as per the spirit of the framers of the Constitution. He said that *"The framers of the Indian Constitution, was meant to guarantee freedom to practice one's own beliefs based on the concept of inward association of man with God"*. The Supreme Court has itself acknowledged as much by noting that *"every person has a fundamental right... to entertain such*

religious belief as may be approved of by his judgment or conscience..." He said that the constitution maker wanted to give this freedom into the hands of individuals. This essentiality test applied by the judiciary is against this autonomy as *"the judiciary assumes the power to decide what the essential or nonessential parts of religious practices are"*. Prof. Mustafa made his submission that this action of the judiciary is against its own word where the supreme court while discussing the secular feature of the constitution stated that the State cannot say what is essential or integral part of religion. Moreover, the Supreme Court has itself acknowledged, *"what constitutes the essential part of a religion is primarily to be ascertained with reference to the doctrines of that religion itself"*. The opinion of the Prof. Mustafa is not very convincing to me. As per debate took in Constituent Assembly the constitution makers want to give protection to only those, which are essential to religion, and not comes from superstitious. The interference was inevitable in freedom of religion. It may be in some case the Supreme Court has taken more active participation, which may be not desirable. There is no doubt the reform in religion after independence has been brought by the doctrine of essential practice test. It is necessary that this test should be applied for the identification of essential religious practices.

40 Indu Malhotra J. gave dissenting opinion said practice considered integral by a religious community and followed since time immemorial must be regarded as essential part of religion. Rationalizing religion, religious beliefs, faith and practices beyond ken of court. Court cannot impose its morality and rationality with respect to the form of worship of a deity. Belief in and worship of deity Lord Ayyappa in a unique physical and spiritual form of Naishtik Brahmachari in which he has manifested himself in Sabarimala Temple only (and not in any other Lord Ayyappa Temple) constitute essential part of religion. In view practice of restraining entry of women of age group of 10 to 50 years into Sabarimala Temple is protected under Arts. 25 and 26. Therefore, it is essential religious practice. See also: Das D. (2016). *Acevedo, Filing Religion: State, Hindusim, and Court of Law*, 1st Edition. Oxford: Oxford University Press.

41 Supra note 37 at p.933.

BIBLIOGRAPHY:

1. Smith, D. E. (1967). *India As A Secular State*, 4th Edition. Princeton: Princeton University Press;
2. Chishti S.M.A.W., (20s04). *Secularism in India: An Overview*. *Indian Journal of Political Sciences*, 65 (2), 183-98;
3. Radhakrishnan S., (1955). *Recovery of Faith*. New York: Harper Publication;
4. Rizvi M. M. A., (2005). *Secularism in India: Retrospect and Prospects*. *The Indian Journal of Political Science*, 66, 901-914;
5. Singh R. and Singh K., (2008). *Secularism in India: Challenges and its Future*. *Indian Journal of Political Science*, 69, 597-607;
6. De Souza, J. P., (1952). *The Freedom of Religion Under the Indian Constitution*. *Indian Journal of Political Science*. 13, 58-79;
7. The Joint Committee on Religious Liberty, (1929-1961), Great Britain. <<https://archiveshub.jisc.ac.uk/data/gb102-jcr>> [Last Accessed: June 18, 2022];
8. Radhakrishnan S., (1993). *East and West in Religion*. London: George Allen and Unwin Limited London;
9. Jain, M.P., (2016). *Indian Constitutional Law*, 7th Edition. Nagpur: Lexis Nexis;
10. Seervai H.M., (2013). *Constitutional Law of India: A Critical Commentary*, Volume 2, 4th Edition. New Delhi: Universal Book Trade;
11. Alexandrowicz, C.H, (1960). *The Secular State in India and in the United States*. *Journal of Indian Law Institute*, 2, 273-296;
12. Udai R.R., *Secularism and the Constitution of India*. *The Indian Law Institute*, 141-151;
13. Tahir M. *Secularism, Society and Law in India*. *The Indian Law Institute*, 515-521;
14. Jain M.P. *Secularism, Principles and Application*. *The Indian Law Institute* 636-64;
15. Sen R. (2014). *Articles of Faith: Religion, Secularism, and The Indian Supreme Court*. Oxford: Oxford University Press;
16. Sen R, (2000). *Article of Faith: Religion, Secularism and the Indian Supreme Court*. Oxford: Oxford University Publication, New Delhi (2000);
17. Mustafa, F., & Sohi, J. S. (2017). *Freedom of Religion in India: Current Issues and Supreme Court Acting as Clergy*. *Brigham Young University Law Review*, 2017 (4), 915-956;
18. Das D. (2016). *Acevedo, Filing Religion: State, Hindusim, and Court of Law*, 1st Edition. Oxford: Oxford University Press.

INTERNATIONAL LEGAL BASIS FOR THE RIGHT TO DEFENSE IN THE CYBER ERA

Khatuna Burkadze

Professor, Business and Technology University

KEYWORDS: Cyberattack, Defense, State, and Non-state
Actors

ABSTRACT

Against the background of the growing development of information and communication technologies and the digital transformation of various fields, it has become possible to produce war using digital tools. Today a cyberattack can cause similar or more damage than a conventional operation. This, in turn, changes the traditional perception of armed attack and creates the possibility to say that cyberattacks may significantly harm the country's defense capabilities, and security, and impede the development of the society and state. Illegal access to computer networks could cause substantial damage to the functions of the critical information system, the protection of which is directly related to the vital interests of the state. This fact leads to a new understanding of the international legal basis of the right to defense. In particular, the purpose of the article is to analyze whether a cyberattack is the international legal basis that enables a state to exercise the right of defense and protect its sovereign interests.

INTRODUCTION

The current international legal norms do not correspond to the reality created by the digital world, because the basic documents of modern international law were adopted in the last century. Consequently, the non-digital age could not foresee the needs of the digital age. Before international actors can agree on the need to develop an international digital regime at the global level, it is necessary to analyze issues related to the response of the state to cyberattacks based on the interpretation of existing international norms.

Unfortunately, states become targets of cyberattacks regularly, and due to the nature of cyberspace, it is difficult to promptly identify an adversary, making it difficult to protect the country's interests in a timely and effective manner. Furthermore, one state can hire a group of hackers against another state and cause significant damage without crossing the border and carrying out a conventional operation.

Even though there is no international legally binding document to define and regulate cyberattacks at both global and regional levels, Tallinn Manuals were published in 2013 and 2017 with the support of NATO, which provide a reinterpretation of existing binding international norms regarding cyber issues. According to Rule 30 of the document, “*A cyberattack is a cyber operation, whether offensive or defensive, that is reasonably expected to cause injury or death to persons or damage or destruction to objects*”.¹ Consequently, this means that a cyberattack can reach the threshold of an armed attack and this increases the likelihood that such an act could become the basis for a state to exercise its right of defense, which is governed by Article 51 of the Charter of the United Nations. Thus, the analysis of the international legal basis of the right to defense in the digital age requires both a reinterpretation of Article 51 and a clarification of the factual circumstances and criteria by which a cyberattack represents a legal basis to exercise the right of defense.

1 Michael N. Schmitt., (2013). Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare, Cambridge University Press, p. 106.

THE REINTERPRETATION OF ARTICLE 51 OF THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS IN THE CYBER ERA

Article 51 of the Charter of the United Nations defines the basis for exercising the right of self-defense. According to the article, a state has the inherent right of individual or collective self-defense if an armed attack occurs against a member of the United Nations until the Security Council has taken measures to maintain international peace.² Therefore, an armed attack represents a legal basis for using the right of self-defense. However, Article 51 does not determine the concept of an attack. It is necessary to define the term an armed attack.

In this regard, an armed attack should be understood as including not merely action by regular armed forces across an international border, but also the sending by or on behalf of a state of armed bands, groups, irregulars, or mercenaries, which carry out acts of armed force against another state of such gravity as to amount to an actual armed attack conducted by regular forces.³ The majority of scholars agree that an armed attack is an active attack that has already taken place, rather than the threat of such an attack.⁴

In the digital era information and communication technologies have changed the traditional understanding of warfare. In the light of the above, it is essential to explore when a cyberattack reaches the level of an armed attack and under which circumstances states can have the right to use individual or collective defense against a cyberattack as an armed attack.

In determining if a cyberattack has risen to the level of an armed attack, the instrument-based approach, the target-based approach, and the effects-based approach have emerged in this context.⁵ The self-defense component of Article 51

2 Charter of the United Nations, <<http://www.update.un.org/en/documents/charter/intro.shtml>> [Last seen: June 12, 2022].

3 Nicaragua v. the United States of America, (1986). Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, p. 93.

4 Dinstein, Y., (2005). “War, Aggression and Self-Defence”, Fourth Edition, Cambridge University Press, pp. 165-169.

5 Moore, S., (2013). Cyber Attacks and the Beginnings

of the Charter of the United Nations was drafted with an instrument-based approach.⁶ Professor Michael Schmitt argues this choice by the drafters of the Charter of the United Nations to use an instrument-based approach is inappropriate for addressing self-defense claims against cyberattacks. Because armed attacks inherently include kinetic military force, and cyberattacks often utilize non-kinetic approaches, the instrument-based approach fails to encapsulate cyberattacks that do not look like armed attacks but have the same ultimate effect.⁷ Instead, he argues an effects-based approach, though not the current norm of international law, would better address cyberattacks because it allows broader latitude for a state to respond in self-defense.⁸

Particularly, Professor Michael Schmitt argues that a cyberattack's effects should be measured by reference to six factors: (1) Severity: the type and scale of the harm; (2) Immediacy: how quickly the harm materializes after the attack; (3) Directness: the length of the causal chain between the attack and the harm; (4) Invasiveness: the degree to which the attack penetrates the victim state's territory; (5) Measurability: the degree to which the harm can be quantified; and (6) Presumptive legitimacy: the weight given to the fact that, in the field of cyber-activities as a whole, cyberattacks constituting an armed attack are the exception rather than the rule.⁹

In this regard, Rule 13 of the Tallinn Manual entitled "Self-Defense against Armed Attacks" states that "*a state that is the target of a cyber operation that rises to the level of an armed attack may exercise its inherent right of self-defense. Whether a cyber operation constitutes an armed attack depends on its scale and effects*" (Tallinn Manual, 2013).¹⁰

The Nicaragua case is significant in the context of the "scale and effects" model assessment. In the Nicaragua Judgment, the International Court of Justice initially identified the "scale and effects" criteria as those qualitative and quantitative elements that help differentiate an "armed attack" from "a mere frontier incident".¹¹

The harm caused by a cyber operation should be similar to the harm caused by conventional sea, land, or air forces. A cyberattack that does not result in serious casualties might not be qualified as a new form of attack that provides grounds for the application of Article 51 of the Charter of the United Nations.¹²

Operating cyberspace without borders increases the number of actors carrying out cyberattacks. From the international legal point of view, Article 51 of the Charter of the United Nations does not specify who can carry out an armed attack against a state. This does not exclude the possibility of an attack against a state by a non-state actor from another state. In this context, Professor Michael Schmitt highlights that future cyber operations will weaken the ICJ's narrow interpretation of actors of armed attacks. For non-state actors, cyberspace is a domain where it is easier to acquire appropriate means for carrying out offensive operations.¹³

In view of the above, it is important to clarify some parameters of reinterpretation of Article 51 of the Charter of the United Nations. First, this article defines that an armed attack represents a legal ground for the victim state to use individual or collective defense mechanisms. Second, because of the destructive nature of cyberattacks, the interpretation of Article 51 of the Charter of the United Nations has been expanded to include cyberattacks as armed attacks. Particularly, the International Group of Experts agreed that "scale and effects" are qualitative and quantitative factors that would apply when determining if a cyber operation qualifies as the gravest form of use of

of an International Cyber Treaty, 39 *The North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, p. 247.

6 *Id.*, at 248.

7 *Id.*

8 *Id.*

9 Hathaway, O. A., Crootof, R., Levitz, P., Nix, H., Nowlan, A., Perdue, W., & Spiegel, J. (2012). *The Law of Cyber-Attack*. *California Law Review*, 100(4), p. 847.

10 Pipyros, K., Thraskias, Ch., Mitrou, L., Gritzalis, D., & Apostolopoulos, T., (2018). "A new strategy for

improving cyber-attacks evaluation in the context of Tallinn Manual", 74 *Computers and Security*, p. 375.

11 *Id.*

12 Chayes, A., (2015). "Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks", 6 *Harvard National Security Journal*, p. 482.

13 Michael N. Schmitt, (Spring, 2014). "The Law of Cyber Warfare: Quo Vadis?", 25 *Stanford Law & Policy Review* p. 287.

force (armed attack).¹⁴ According to Tallinn Manual 1.0 cyberattacks rise to the level of an armed attack if they cause injury or death to persons or damage or destruction to objects.¹⁵ Third, due to the reinterpretation of the term an armed attack, the notion of a cyberattack should not be limited by the state actor. Particularly, such destructive actions can be carried out by both state and non-state actors.

CRITERIA FOR EXERCISING THE RIGHT OF DEFENSE

According to the International Customary Law, defense measures should be proportional to the armed attack and necessary to respond to it.¹⁶ The International Court of Justice reaffirmed the need to abide by criteria of proportionality and necessity while responding to an armed attack in its decision in 2003, in a case concerning Oil Platforms.¹⁷ Therefore, this means that there are defined principles that should be protected by states in cases of exercising the right of defense. In view of the above, it is important to understand how these criteria can be used by states to respond to cyberattacks.

In addition to this, it should be mentioned that the third criterion is imminency. The third requirement “*appears to impose a restrictive test in which the defensive force can only be used just as the attack is about to be launched*”.¹⁸

As for the principle of necessity, to meet this criterion, the state should demonstrate that it used all peaceful means including diplomatic, economic, judicial, or other measures for deterring the cyberattack. However, the state was unable to achieve this goal. It had to use force

against cyberattack because all non-forceful options were exhausted.

Proportionality is the fundamental component of the Law on the Use of Force.¹⁹ Historically, it is part of the Just War Theory.²⁰ The proportionality limits any defensive action to that necessary to defeat an ongoing attack or to deter or preempt a future attack.²¹

Proportionality addresses the issue of how much force, including the use of cyber force, is permissible once force is deemed necessary. The criterion limits the scale, scope, duration, and intensity of the defensive response to that required to end the situation that has given rise to the right to act in self-defense.²² It does not restrict the amount of force used to that employed in the armed attack since the level of force needed to successfully mount a defense is context-dependent; more force may be necessary, or less force may be sufficient, to repel the attack or defeat one that is imminent. In addition, there is no requirement that the defensive force is of the same nature as that constituting the armed attack. Therefore, a cyber use of force may be resorted to in response to a kinetic armed attack, and vice versa.²³

The proportionality requirement should not be overstated. It may be that the originator of the cyber armed attack is relatively invulnerable to cyber operations. This would not preclude kinetic operations to compel the attacker to desist, although they must be scaled to that purpose.²⁴ Overall, the abundance of the criteria of self-defense can legitimize the use of cyber force if it is lawful under the exceptional cases of the use of force defined by the existing international legal norms.

14 Voitasec, D., (2015). Applying International Humanitarian Law to Cyber-Attacks, 22 *Lex ET Scientia International Journal*, p. 126.

15 See supra note 1.

16 See supra note 3, 84.

17 Case Concerning Oil Platforms (the Islamic Republic of Iran v. the United States of America), ICJ, (2003). <<http://www.icj-cij.org/docket/files/90/9745.pdf>> [Last seen: June 14, 2022].

18 Michael N. Schmitt, (2003). Preemptive Strategies in International Law, *Michigan Journal of International Law*, p. 533.

19 Gardam, J. G., (July 1, 1993). “Proportionality and Force in International Law”, *American Journal of International Law*.

20 See James Turner Johnson, *Ideology, Reason and the Limitation of War* (1975); Frederick H. Russel, *The Just War in the Middle Ages* (1975).

21 See supra note 18, at 532.

22 See supra note 1, 15, at 62.

23 Id., at 62-63.

24 Id., at 63.

THE PRINCIPLE OF COLLECTIVE SELF-DEFENSE UNDER ARTICLE 5 OF THE NORTH ATLANTIC TREATY

The right of collective defense authorizes state or multiple states to come to the assistance of another state that is the victim of an armed attack. This right, explicitly set forth in Article 51 of the Charter of the United Nations, reflects customary international law. When a state exercises collective self-defense on behalf of another state, it must do so within the scope of the other's request and consent. In other words, the right to engage in collective self-defense is subject to the conditions and limitations set by the victim state. That state may, for instance, limit the assistance to non-kinetic measures or to passive rather than active cyber defenses.²⁵

An example of a collective defense treaty is the North Atlantic Treaty. Under Article 5 of this document, NATO member countries agree that an armed attack against one or more of them shall be considered an attack against them all.²⁶ According to the Wales Summit Declaration: *"a decision as to when a cyberattack would lead to the invocation of Article 5 would be taken by the North Atlantic Council on a case-by-case basis"*.²⁷ This means that, on the one hand, international legal norms related to the exceptional cases of the use of force apply to cyberattacks. On the other hand, it is not determined in which cases Article 5 should be invoked for deterring cyberattacks, and it depends on factual circumstances that would convince the leaders of the need for a collective defense operation. In addition, the scope provided by Article 51 of the Charter of the United Nations and the International Customary Law should be taken into consideration in the case of using force.

In this context, it is important to analyze NATO's other decision concerning cyberspace. At the

Warsaw Summit the Allies: *"recognize cyberspace as a domain of operations, in which, NATO must defend itself as effectively as it does in the air, on land, and at sea"*.²⁸ Based on this clarification, it should be noted that: (1) NATO's historical understanding of the core elements of collective defense has been changed. Historically, NATO focused on land, air, and naval defense capabilities. Because of the cyber threats, the Alliance should defend itself in cyberspace as effectively as it does in the air, on land, and at sea. (2) By recognizing cyberspace as an operational domain, the cyber defense will continue to be integrated into the Alliance's operations and missions. NATO will focus on not only land, air, and naval defense capabilities, but also cyber defense capabilities. Currently, the Alliance has the best practice of how to improve cyber resilience through enhancing institutional cyber capacity and implementing multinational exercises, training, projects, and other activities.

CONCLUSION

Based on the reinterpretation of Article 51 of the Charter of the United Nations in the digital age, it should be noted that a state has the right to carry out a defensive operation not only in the event of a conventional military operation but also in the case of a cyberattack, if the latter with the consideration of quantitative and qualitative elements reaches the threshold of the most extreme form of use of force – armed attack. In particular, the exercise of the right of defense depends on the scale and effects of the cyberattack. The substantial damage caused by a cyberattack to the state's defense capabilities, security, stability, economic development, and the normal functioning of society represents the legal basis for the country to use individual or collective defense mechanisms to defend its interests in a timely and effective manner.

In addition, the state must carry out a defensive operation against cyberattacks within the criteria developed by international customary law. In

²⁵ Id., at 67.

²⁶ Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, (April 4, 1949). <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm> [Last seen: April 29, 2022].

²⁷ The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, (4-5 September 2014). <https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm> [Last seen: April 29, 2022].

²⁸ The Warsaw Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, (8-9 July, 2016). <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm> [Last seen: April 29, 2022].

particular, the state must adhere to the principles of necessity, proportionality, and imminence.

In the context of collective defense, it should be noted that bilateral and especially multilateral agreements of mutual assistance help states overcome common challenges in cyberspace and strengthen cyber defense capabilities against offensive cyber operations carried out without crossing the border of the target state.

Not only state but also non-state actors have access to cyberspace. Furthermore, the latter can develop offensive means by using digital tools, making them easier to operate in cyberspace without crossing boundaries. Consequently, a cyber attack against a state may be carried out not only directly by another state, but also by a non-state actor. Such an explanation is consistent with Article 51 of the Charter of the United Nations, as it does not specify who may be the subject of an attack against a state. Therefore, it creates a legal ground for the broader interpretation of the actor of an armed attack. Particularly, states can carry out indirectly cyberattacks against other states

by using special hackers' groups established and sponsored by themselves. In such cases it is necessary to take into consideration the following criteria: (1) Cyberattacks should be conducted by a non-state actor under the support and sponsor of another state; (2) Cyberattacks should be directed from the sponsor country against the other state; (3) Cyberattacks should reach the sufficient gravity of the armed attack. Therefore, if a cyberattack carried out by a non-state actor meets these requirements, it could serve as a basis for individual or collective defense.

Finally, it can be said that digital technologies have led to the development of new types of attacks that can replace conventional operations and with the scope of their impacts and results, reach the threshold of an armed attack. This digital reality expands the key fields of defense policies of states, as with the consideration of the naval, land, and air components it becomes necessary to develop cyber defense capabilities to protect the sovereign interests of countries in cyberspace.

BIBLIOGRAPHY:

1. Chayes, A., (2015). "Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks", 6 *Harvard National Security Journal*;
2. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), 1986;
3. Case Concerning Oil Platforms (the Islamic Republic of Iran v. the United States of America), ICJ, (2003). <<http://www.icj-cij.org/docket/files/90/9745.pdf>>
4. Charter of the United Nations, <<http://www.update.un.org/en/documents/charter/intro.shtml>>
5. Voitasec, D., (2015). Applying International Humanitarian Law to Cyber-Attacks, 22 *Lex ET Scientia International Journal*;
6. Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, (April 4, 1949). <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm>
7. Frederick H. Russel, (1975). The Just War in the Middle Ages;
8. Johnson, J. Turner., (1975). Ideology, Reason and the Limitation of War;
9. Gardam, J. Gail., (July 1, 1993). "Proportionality and Force in International Law", *American Journal of International Law*;
10. Pipyros, K., Thraskias, Ch., Mitrou, L., Gritzalis, D., & Apostolopoulos, T., (2018). "A new strategy for improving cyber-attacks evaluation in the context of Tallinn Manual", 74 *Computers and Security*;
11. Michael N. Schmitt, (2003). "Preemptive Strategies in International Law", *Michigan Journal of International Law*;
12. Michael N. Schmitt, (Spring, 2014). "The Law of Cyber Warfare: Quo

- Vadis?", 25 *Stanford Law & Policy Review*;
13. Hathaway, O. A., Crootof, R., Levitz, P., Nix, H., Nowlan, A., Perdue, W., & Spiegel, J. (2012). "The Law of Cyber-Attack". 100 *California Law Review*;
 14. Moore, S., (2013). "Cyber Attacks and the Beginnings of an International Cyber Treaty", 39 *The North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*;
 15. Michael N. Schmitt., (2013). Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare, *Cambridge University Press*;
 16. The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, (4-5 September 2014). <https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm>
 17. The Warsaw Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, (8-9 July 2016). <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>
 18. Dinstein, Y., (2005). "War, Aggression and Self-Defence", Fourth Edition, *Cambridge University Press*.

THE JURY – A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF GEORGIAN AND IRISH LEGISLATION

Kalenike Uridia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law, 3rd year undergraduate student, Erasmus exchange student at University of Limerick (Ireland) and University of Münster (Germany), Lawyer of the NGO "Young Barristers" and the law firm "Kaikatsishvili and Barristers"

KEYWORDS: Court of Jurors, Judge, Verdict, Georgia, Ireland

ABSTRACT

The jury is critical to the establishment of democratic government across the world. Community engagement in the legal system is one of the most successful and intriguing strategies that has been in use for many years in many nations throughout the world. Despite the favorable aspects, there are a few little details that might be problematic.

The paper's focus is on the jury systems in Georgia and Ireland. Ireland and Georgia belong to distinct legal families; in specifically, Georgia is a civil law country with a codified legal system, whilst Ireland is a common law country with a case-law-based legal system; this makes for an intriguing comparative legal analysis.

The study examines the historical origins of the jury trial across the world; the historical backdrop of the establishment of a jury trial in Georgia and Ireland; and the historical background of the establishment of a jury trial in Georgia and Ireland. The focus was on the defining elements of the two-state approach, after which recommendations were produced to strengthen both states' regulation; also, the attention was on the deficiencies of the institute of jurors, which is still an issue today. The author's position was developed to resolve issues and enhance the system.

Systematic, analytical, comparative legal, historical, and logical methodologies were used to conduct the research.

The purpose of this study is to analyze theoretical and practical materials to emphasize the importance of the jury in both Ireland and Georgia.

INTRODUCTION

A juror is a chosen person who is responsible for our property, our dignity, our life, and our soul. In a word, he is responsible for our humanity. He is the face of the whole nation.¹ The jury trial is today one of the most common and effective models of litigation in common court countries. The paper will review exactly that jury trial. The main purpose of this paper is to discuss the legislative regulations of Georgia and Ireland in a comparative legal context, which regulates the stages of the jury process. For the purposes of this paper, only problematic issues that are regulated differently in the named states will be discussed. After discussing the problematic concepts, possible perspectives for solving them will be suggested. Before achieving the main goal, the general history of the origin of jurors will be reviewed and their role in the formation of a democratic and humane society will be analyzed; In the context of the paper, we review the practice of the European Court of Human Rights, which will make the review process more interesting and diverse; The paper will also discuss the case law of the developed world, with a special focus on American case law, which is relevant and necessary in the process of argumentation and reasoning; At the end, the position of the author in the context of the discussed topic will be proposed as a conclusion.

1. THE ORIGINS OF THE JURY TRIAL

1.1. The First Jury Trial Model in the World

Jurors have long been involved in the administration of justice. The Institute of Jurors got its

1 Gogolashvili, J., (2019). Comparative Legal Analysis of the Jury Court, Tbilisi, p. 7.

start in England. "The jury is the beauty of English law," said Sir William Blackstone, a famous scholar of English law, and "it is a great dividing line between the power of the monarch and the freedom of the people".² Nonetheless, most experts agree that England was the jury's birthplace since it was here, in the 11th century, that the jury was formed in its classical form.

A regulation was enacted in Norman-conquered England in 1066 that required everyone to swear the truth (the word "jury" comes from the Latin word "jurare", which means oath). Initially, in England, jury members were responsible not only for their functions as judges, but also for being informers, witnesses, and in some cases prosecutors.³

The Magna Carta Libertatum was issued in England in 1215, during the reign of John Landless, and had a significant impact on English constitutional law.⁴ The Great Charter of Liberty declared that every noble, if free man, should be judged on an equal basis, legitimately and proportionately, which clearly had a significant influence in the continued development of the institute of jurors.

Twelve jurors refused to acknowledge William Penn and William Mede as conspirators in 1640. The jurors were punished and imprisoned for two nights without food or drink. In a landmark ruling, the Lord Chief Justice (Sir John Vaughan) decided that no jury can be penalised for its conclusion. The Bushell case is one of the most well-known and significant rulings in the field of jurors.⁵

The jury, influenced by England, first extended to the English colonies, then to the countries of continental Europe in the nineteenth century.⁶ Scholars explain the spread of English law in other nations to a variety of factors and events.⁷ The

2 Burnham, W., (2003). Introduction to the Law and Legal System of the United States, Third Edition, p. 86.

3 Buadze, K., (2014). Some topical issues of the Institute of Jurors and the plea agreement under the criminal procedure legislation of Georgia, Kutaisi, p. 10.

4 Spooner, L., (1852). An Essay on the Trial by Jury, Boston.

5 John A., (1986). Phillips Thomas C. Thompson, Jurors v. Judges in Later Stuart England: The Penn/ Mead Trial and Bushell's Case, Minnesota, p. 189.

6 Yorhend, L., & Tsikarishvili, K., (2009). Court of Jurors, Review of Western Systems, Tbilisi, p. 14-14.

7 *Ibid.*, Vol. IV, 349.

British Empire had a significant effect on the establishment of juror institutes in a number of nations. The Institute of Jurors was established throughout the British Empire's colonies under the influence of the British Empire.⁸ For example, the establishment of jurors in Virginia (1606), Massachusetts (1628), and New York (1664) was the first instance of the institution of a jury in British colonial areas. The institute of jurors was abolished in certain situations, such as India and Pakistan, as soon as they obtained independence from the empire.⁹

1.2. The History of Juries in Georgia

The Statute of the Judiciary of September 21, 1917 was the first piece of legislation to mention the Institute of Jurors. Only on January 17, 1919, when Parliament enacted a laconic statute on the "introduction of a jury trial," did the so-called law take effect. It mandates that the Ministry of Justice establish a list of potential jurors.¹⁰ By June 1, 1919, the Ministry was supposed to be finished with its project. The formation of the Senate in July 1919 marked a significant milestone in judicial reform.¹¹ The Senate's role was to monitor the law's implementation. Several trials have already taken place as a result of the new law. The 11th Red Army captured Georgia's capital on February 25, 1921, ending three years of Menshevik control. The constitution was overturned by the army, and the jury trial, like many other aspects of Georgia's judicial system, went down in history.¹²

8 Vogler, R., (2001). *The International Development of the Jury: The Role of the British Empire*; 72 *International Review of Penal Law*, p. 525.

9 Park, R. Y., (2010). *The Globalization of the Jury Trial: Lessons and Insights from Korea*, *American Journal of Comparative Law*, p. 3.

10 Law of the Parliament of Georgia and the Republic of Georgia of January 17, 1919 "Introduction of Jurors", *Collection of Laws and Government Decrees, Part I, Issue of the Codification Department of the Ministry of Justice, 1919, N1 (January 31)*.

11 Georgia Law on the Senate and the Statute of the Senate, July 29, 1919, *Publication of the Codification Department of the Ministry of Justice, N13, September 15, 1919*.

12 Jones, S., (1988). *The Establishment of Soviet Power in Transcaucasia: The Case of Georgia 1921-1928*, XL

In Georgia, the jury trial was reintroduced in two stages for the second time. In the first phase, an amendment to Georgia's Constitution was enacted in 2004, establishing a jury court, though its implementation was delayed until relevant legislation was passed; in the second phase, a new Criminal Procedure Code was enacted in 2010, clarifying the rules for the use of the judicial institution. Lawyers, attorneys, and judges were being taught in regard to the new institution at the time of its establishment. Finally, in Georgia, a jury court has only been in operation in criminal trials since 2010.

1.3. The History of Jury Trials in Ireland

The history of jury trials in Ireland is similar to that of England and Wales. Beginning with the Anglo-Norman invasion in 1169, the English common law tradition progressively displaced the native custom-based Breton law system, and by the end of the seventeenth century, the common law tradition had been firmly entrenched throughout the nation.¹³ In Ireland, jury trials have frequently had to work in a tumultuous culture. The jury system was put to a lot of pressure throughout the eighteenth and nineteenth centuries, when there was a lot of bloodshed and sectarian tensions. Intimidation of both jurors and witnesses, antagonism toward the state, intimate communal links between jurors and accused, and juror sympathy with accused all contributed to major difficulty in achieving convictions at different times and in different regions of the country. That is why Evidence shows that conviction rates in Ireland were lower than in England and Wales for all types of crimes in the second part of the nineteenth century.¹⁴ As a result of these issues, prosecutors used a variety of strategies to guarantee that defendants were found guilty. One method was to try offenses without a jury as often as possible, for

SOVIET STUDIES 616, 616.

13 Sally Lloyd-Bostock and Cheryl Thomas, *Counting the Cost of Conscience: Juries and Jury Reform in England and Wales*, *LAW AND CONTEMPORARY PROBLEMS*, Forthcoming.

14 Johnson, D., (1996). *Trial by Jury in Ireland 1860-1914*. 17 *LEGAL HISTORY* 270 at 273-7.

example, by extending the authority of summary courts and using non-jury trials.

Where a jury trial could not be avoided, the Crown used a number of more subtle measures to guarantee that criminals were punished. The use of the Crown's right to ask potential jurors to stand-by, the shifting of cases to various sites to avoid local biases, the appointment of "special jurors," and the lessening of charges to get defendants to plead guilty were all examples of such techniques.

When the Juries (Ireland) Act 1871 went into effect in 1873, these types of issues were considerably lessened. This Act established an alphabetical rotation system for jury duty, which greatly limited the sheriff's authority in appointing the jury.

When discussing the Irish Jury, it's important to remember the 1976 Juries Act, which was vital for the country. The jury trial in Ireland was fully fixed and controlled on the basis of this legislation, which assumed the most flawless shape imaginable. It's worth noting that Prior to the Act's implementation, jury service was only available to residents who met specified property requirements. Women were exempt from jury duty, but not disqualified on the basis of their gender, as is sometimes assumed.¹⁵ In *de Burca v Attorney-General*, the legitimacy of these agreements was successfully challenged. The property criterion was found to be unlawful by all five members of the court. Two of the judges concluded that it amounted to invidious discrimination and thereby breached Art.40.1's equality requirement. Two others held that it resulted in a lack of representativeness that went so far as to violate the right to a fair trial protected by Art.38.1. The fifth member agreed without offering an explanation. The effective exclusion of women was declared to be illegal by four members, partially due to inequity and partly due to a lack of representativeness.

This statement represents the earliest distinction between old Irish legislation and the Georgian model. In Georgia, there were no property restrictions while choosing a jury. Women were allowed to take part in the jury trial without restriction. Unfortunately, Georgia lost its independence after the Russian army invaded, delaying the development of a number of processes in the country.¹⁶

15 O' malley 807.

16 Nachkebia, G., Lekveishvili, M., Shalikhshvili, M.,

2. SPECIFIC CHARACTERISTICS OF A JURY TRIAL IN IRELAND AND GEORGIA

2.1. Redistribution of Work Among Judges and Jurors

We should concentrate on the component of work redistribution between judges and jurors after analyzing the historical context. Following an analysis of the legislative histories of Ireland and Georgia, we can conclude that the two countries have a similar standard in this area, with no notable differences. The judge acts as an umpire or referee, while the jury is the entity in charge of making all factual determinations. Georgia and Ireland the parties set the boundaries of the dispute under an adversarial system, and the decision must be determined based on the evidence and motions offered by the parties throughout the trial. As a result, the judge is responsible for ensuring procedural propriety and fairness between the parties, while the jury is responsible for arriving at a decision in the form of a judgment. All contested evidentiary admissibility problems are decided by the court. Once evidence has been allowed, the jury must decide how much weight to give it. If it is alleged that evidence was collected in violation of the accused's constitutional rights, the judge must consider, in a trial within a trial, whether the evidence was obtained in violation of the accused's constitutional rights and whether it should be included or excluded under the law. It has been stated that judges are more qualified to decide factual concerns such as those coming from identification evidence and expert testimony, but juries are better suited to decide credibility issues.¹⁷

2.2. The Group of People Who Can Serve as Jurors

The 1976 Act abolished all forms of discrimination based on race, religion, or gender, and

Ivanidze, M., Tumanishvili, G., Gogniashvili, N., & Bokhashvili, N. (2013). *Juror Institute in Georgia*, Tbilisi, p. 20.

17 Jackson and Doran, (1997). "Judge and Jury: Towards a New Division of Labour in Criminal Trials", 60 M.L.R. 759.

merely stated that, subject to certain exclusions, any citizen who is at least 18 years old, under the age of 65 and is listed on the Dáil electors' register is qualified to serve on a jury.¹⁸ The Juries Act 1976 defines the circle of persons who cannot be jurors.^{19,20}

Interesting case law has been observed in Ireland. For the first time in November 2010, the High Court determined that a deaf individual can serve on a jury. Despite requiring the assistance of a sign language translator, the severely deaf man was allowed to serve on a jury. In the past, there has been a concern regarding a sign language interpreter serving as an extra juror in the jury chamber. Arguments were made that this would jeopardize the jury room's confidentiality. The High Court stated that concern about the 13th juror might be addressed by the sign language interpreter swearing a non-disclosure oath, with the jury's foreperson guaranteeing that the interpreter is limited to interpreting what was said.²¹

In the Independent Republic of Georgia, like in Ireland, a candidate over the age of 18 is elected from the electoral list, who has not yet reached the age of 65. Articles 29 and 30 of the Criminal Procedure Code of Georgia define the circle of persons who cannot be a juror.²²

18 The Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act 2008, on the other hand, eliminated the maximum age limit, making all citizens aged 18 and above eligible for jury duty unless excluded or disqualified.

19 Juries Act 1976, First Schedule, as amended by Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act 2008, s.64.

20 Judges and former judges; coroners; practicing solicitors and barristers; persons, including apprentices, working in solicitors' offices; members of the Garda; members of the permanent defense forces; staff of the probation and welfare service; court employees and others are among those who are ineligible. Individuals with certain disabilities are also disqualified. Persons who are unable to read or who have a lasting handicap that makes performing the responsibilities of a jury impossible are unable to serve as jurors. All members of either House of the Oireachtas, all people in holy orders and sworn members of religious organizations, as well as practicing doctors, dentists, nurses, midwives, veterinary surgeons, and pharmaceutical chemists, are all exempt as of right.

21 Jury Service Law Reform Commission Report 2013, p. 91.

22 A person may not participate in a criminal trial as a juror if they are a state-political official; an investigator;

Georgian law does not allow a deaf person to be a juror. It would be advantageous for the Georgian legislation to share the Irish approach.²³

There is an opinion that the pool of potential jurors should, without a doubt, be as large as possible. Following the Auld Report's recommendations, English legislation has recently been altered to allow nearly anybody to serve on juries, including police officers and attorneys. The Court of Appeal dismissed three appeals against conviction in *R. v Abdroikov*. A police officer was on the panel in two instances, while a Crown Prosecution Service counsel was on the jury in the third.²⁴

It should be noted that such an expansion of the jury circle will not be result-oriented. A police officer working for a government agency may be biased. The same is true of a lawyer who is an insightful person in the field. Therefore, the existence of this kind of regulation should not be considered justified.

2.3. The Number of Jury Members

A jury is made up of 12 people who are at least 18 years old and whose names are on the voter list. It is not established what caused the election of specifically 12 jurors. When the United States Supreme Court looked into the subject in 1970, they could only come to the conclusion that the number was set primarily by chance.²⁵

In Ireland the Juries Act of 1976 stipulates a 12-member jury in Ireland, while the Constitution makes no such provision beyond requiring a jury trial. The constitutional requirement "is not a guarantee that juries must always consist of twelve individuals, neither more nor less, or that the decision must be unanimous," according to Walsh J. in *De Burca v Attorney-General*²⁶. If a

a policeman; a clergyman; a psychologist; a Psychiatrist; a lawyer; a participant in the criminal proceedings in the mentioned case; is accused; Enlisted in the Georgian Armed Forces and has such a limitation of ability as to prevent him from performing his duties as a juror.

23 *Citizen of Georgia Anna Jalaghonia v. Parliament of Georgia*.

24 Auld, *Review of the Criminal Courts of England and Wales* (Stationery Office, London, 2001), Chap.5.

25 *Williams v Florida* 399 US 78 (1970).

26 Walsh J. in *De Burca v Attorney-General* [1976] I.R.

juror dies or is released by the court during a trial for sickness or another valid reason, the jury is presumed to be properly formed unless the judge instructs otherwise, or the number of jurors falls below 10.²⁷

According to Article 27 of the Criminal Procedure Code of Georgia: A jury shall be composed of 12 jurors and 2 substitute jurors, except for cases specified in this Code. A jury shall be composed of at least six jurors for cases of less serious crimes; – of at least eight jurors, for cases of serious crimes; – and of at least ten, for cases of particularly serious crimes.²⁸

Unlike Ireland, the Criminal Code of Georgia sets a different threshold for the number of jurors for crimes of varying severity. Every category of crime has a different complexity, so it is not justified to approach all categories of crime with the same standard. Therefore, it would be better for the Irish legislature to consider the Georgian model.

2.4. Disqualified Jurors

In the case of Ireland if a person has been convicted of a major crime in Ireland, has served a previous term of 5 years or more in prison, has served three months in jail in the preceding 10 years, or is residing in Ireland but is not an Irish citizen, they are normally disqualified to serve on a jury in Ireland.²⁹

According to Article 30 of the Criminal Code of Georgia, a Human being has no right to be a juror unless the person is a citizen of Georgia; If they are a person, on whom an administrative penalty has been imposed for abusing narcotic drugs in small quantities, and less than one year has passed since the moment when the administrative penalty was imposed on them and if a person has been convicted.³⁰

38 at 67.

27 O'Malley, *The Criminal Process*, 1st Ed. 2009 20-35.

28 Criminal Procedure Code of the Independent Republic of Georgia <<https://matsne.gov.ge/en/document/view/90034?publication=137>> [Last seen: 10 June, 2022]

29 O'Malley, *The Criminal Process*, 1st Ed. 2009, 20-14.

30 Chachua, F., (2005). Student Forum, Basic Trends in the Origin and Development of Jurors, *Georgian Law Review*, 8. p. 4.

It should be noted that the record according to which a person sentenced to three months imprisonment for the last ten years does not have the right to be on a jury is too harsh. The Georgian model should also be critically evaluated, which deprives anyone who has ever been convicted of the opportunity to be on a jury. Such a strict restriction is not justified in the case of either Georgia or Ireland. A much more liberal attitude would be relevant and result oriented, because it is absurd to deprive someone of their right to serve on a jury for such a small offense.

2.5. The Avoidance of Jury Candidates

In the case of Georgia, if the charge is punishable by life imprisonment, each party is entitled to file 10 unsubstantiated evictions. In other cases, the parties have the right to avoid 6.³¹

Like Georgia and Northern Ireland, but unlike England and Wales, in the Republic of Ireland both the defense and the prosecution have the right to question up to seven jurors without cause. Each defendant has the right to challenge seven prospective jurors without reason in a case involving several co-defendants, while the prosecution has the right to challenge no more than seven jurors, regardless of the number of co-defendants.³²

In Georgia and Ireland, it is permissible to avoid a jury without cause. Avoidance without cause delays the jury selection procedure. For example, the existence of this type of mechanism in Georgia allows the defense to obstruct the process. England, Wales, and the United States have no unreasonable avoidance at all. As the legislature has found that this helps to delay the process. That is why it should be justified to abolish the institution of avoidance without cause in both Georgia and Ireland.

31 Diasamidze, F., (2020). Overview of the Jury Judicial System in Georgia and Ways to Improve It, Tbilisi, p. 323.

32 Katie Quinn, *Jury trial in republic of Ireland*, p. 205.

2.6. The Social Guarantees of Jurors

According to Article 28 of the Criminal Code of Georgia: Jurors have the right to be timely indemnified by the State for all the expenses that are directly related to the performance of their duties. The amount of compensation for daily allowances, travel expenses and other direct expenses shall be determined by the High Council of Justice of Georgia.³³

In Ireland, Jury duty is not a right, but a civic responsibility. Jurors are not compensated for their time on the jury, and they are not reimbursed for their travel expenses. On the days of the trial, lunch is provided; In Ireland, self-employed jurors may ask to be excused from service because they will be unable to make a living. People receiving Jobseeker's Allowance will continue to be paid, but they must notify their local office. Persons in employment – including temporary, contract, or gig economy employees – must be permitted to serve on juries and are entitled to be compensated by their employers during this time.³⁴

In view of the above, it should be considered that Irish legislation needs to be refined and regulated. It is critical that jurors be urged to do their civic duty, and that any disadvantages be minimized to the greatest extent feasible. According to the Georgian legislation, transportation for jurors is reimbursed, there are additional benefits for food and accommodation for jurors.³⁵ There are provisions in England and Wales for the payment of juror allowances, as well as for the payment of travel costs and sustenance.³⁶

2.7. The Verdict Passed by the Jury

According to the Criminal Procedure Code of Georgia, jurors make a verdict unanimously, but

if the jury fails to arrive at a unanimous decision within 4 hours the decision shall be made within the next 8 hours with the following majority of votes: if the jury is composed of at least 11 jurors, the judgment shall be delivered with 8 votes; if the jury is composed of 10 jurors, the judgment shall be delivered with 7 votes; if a jury is composed of 9 jurors, the judgment shall be delivered with 6 votes; if a jury is composed of 8 jurors, the judgment shall be delivered with 5 votes; if a jury is composed of at least 7 or 6 jurors, the judgment shall be delivered with 4 votes.³⁷ If a guilty verdict is rendered, the chief juror names the number of jurors who have found the person guilty. The interesting thing here is that if a person is found not guilty by a jury and the decision is made by a majority, the jury still names the number of jurors who have found the person guilty.

The procedure for passing a verdict in Ireland concerns the Criminal Justice Act 1984. Section 25 of the named Act focuses on a unanimously adopted verdict. When the jury is initially sent out to think out, they are told that they must come to an agreement on a decision. This is referred to as a unanimous decision. Furthermore, Section 25 (3) specifies that a majority verdict will not be accepted until the jury has considered it for at least two hours. The court can accept a majority decision after that period has passed.³⁸ If the jury finds the person guilty and the verdict is accepted by a majority, the chief juror must record the number of jurors who agreed with the verdict. If the jury found the person not guilty, then the foreperson delivers the result in open court but does not specify whether the not guilty finding was reached unanimously or by a majority.³⁹ Prior to the announcement of the verdict, obviously, the process must be impartial.⁴⁰ Much attention is paid to the importance of judicial neutrality in summing up the evidence.⁴¹

33 Criminal Procedure Code of the Independent Republic of Georgia, Article 28. <<https://matsne.gov.ge/en/document/view/90034?publication=137>> [Last seen: 10 June, 2022]

34 Jury Service Law Reform Commission Report (2013), p 113-114.

35 Rekhviashvili, T., (2010). Court of Jurors, Tbilisi, p. 16.

36 *Ibid.*, p. 147.

37 Criminal Procedure Code of the Independent Republic of Georgia, Article 261. <<https://matsne.gov.ge/en/document/view/90034?publication=137>> [Last seen: 10 June, 2022]

38 Section 25 Criminal Justice Act 1984.

39 Sally Lloyd-Bostock Theryl Thomas, decline of the "Little Parliament", Juries and Jury Reform in England and Wales, 62 Law & Contemp. Probs. 7, 36-37 (Spring 1999).

40 *People (DPP) v. Nevin* [2003] 3 I.R. 321 at 327-348.

41 Royal Commission on Criminal Justice, Report Cmnd

In Georgian law, the procedural issues of a verdict passed by a majority of jurors are more clearly formulated than in Irish law. Therefore, it would be better to share the Georgian model in the Irish legislative framework. As for the issue of declaring a verdict. In this part, Georgia should share the existing record in the Irish legislation. When a person is acquitted, the jury should not state that the decision was made unanimously or by a majority. The public should not be left in doubt about the guilt of the accused.

2.8. Influence of the Media on Jurors

Jurors can also be greatly influenced by the media. It is easy for non-professionals to create a mood and form an opinion in favor of prosecution or defense.

The case of Roco Wanninkhof's Murder⁴² is an excellent illustration of the media's and the public's impact on jurors. The incident took place in southern Spain in 1999. 19-year-old Rocio Wanninkhof was killed. Police identified Dolore Vasquez as a suspect. The case was heard by a jury. The suspect presented a solid alibi to prove innocence. He was at home with the deceased's mother at the time of the murder and even called the victim several times on the phone, which was confirmed by the telephone company. The process took place at a time when the media was paying too much attention to the individuals involved in the case and the murder, and the public was demanding a timely resolution of the case. Due to the influence of the media and the public, the jury found the suspect guilty. Dolores Vasquez was released from 17 months in prison when police found the real killer.

Mechanisms for Protecting Jurors from Media Impact Defined by the Supreme Court of the United States in the high-profile case: "Sheppard v. Maxwell."⁴³ Mechanisms for protecting jurors from media influence are: 1. Transfer the case to another place; 2. Suspension of the case; 3. Pre-interrogation of a potential arbitrator by a judge or a party to

2263 (HMSO, London, 1993), p.124.

42 Barata, F., (2019). The Media and Crime Information the Tony King Case and Media Distortions, p. 1.

43 Sheppard v. Maxwell, 384 US 333 (1966).

determine whether he or she is qualified or eligible to serve as a juror (*voire dire*); 4. The judge's instructions to the jury; 5. Closing the jury, which refers to the isolation of a jury from the public during the process. It takes place in a hotel, outside the courthouse, where jurors are provided with food.

Mustafa Kamal v. the United Kingdom,⁴⁴ Middleton v. the United Kingdom,⁴⁵ Sutyagin v. Russia⁴⁶ and Abdulla Ali v. the United Kingdom⁴⁷ are four notable cases involving media impact on jurors that had been heard by the European Court of Human Rights. In none of the cases, – did the Court find a breach of Article 6 of the Convention. The Strasbourg court found that the media's unfavorable coverage of the cases did not have negative impact on the jury's verdict, therefore the case of the applicant was not handled unjustly

It should be noted that the above-mentioned preconditions are actively used in the courts of Georgia and Ireland when we are talking about a jury trial, which is why it is possible to avoid the complications that may arise from the intervention of the press. However, it would be better to formulate this type of standard separately and make an additional entry in the legislation.

2.9. Nullification of Jurors

In a jury trial, there is a possibility that persons elected as jurors would demonstrate solidarity or other reasons in favor of the accused or vice versa, despite the facts. Nullification is the term for this phenomena. The verdict's irrationality provides them with enough chance to do so. As a result, an unprofessional juror has the opportunity to make a deliberate baseless conclusion throughout the process of balancing truth and norm. Making an incorrect decision to destroy a career can be costly for a professional judge.

If a jury can only decide a person's guilt or innocence based on conscience, the judge's inner

44 Mustafa Kamal v. The United Kingdom, [2011] no. 31411/07, ECHR.

45 Middleton v. The United Kingdom, [1996], no. 23934/94, ECHR.

46 Sutyagin v. Russia, [2008], no. 30024/02, ECHR.

47 Abdulla Ali v. The United Kingdom, [2015], no. 30971/12, ECHR.

faith must be founded on facts and law, increasing the judges' feeling of responsibility. Of course, jurors can make mistakes as non-professionals, especially when a professional judge makes a legal error, but unlike judges, jurors have no need to explain a verdict.⁴⁸

In the history of a jury trial, there are several examples of nullification. The California People v. Simpson case was one of the most well-known. A black jury in the United States found in Simpson's favor in 1995. No proof of Simpson's guilt in the murders of his wife and lover was considered by the judges. A California Civil Court has already decided on the fact of murder in a civil lawsuit involving the same person.

The threat of nullification occurs in both the Georgian and Irish models, but not because of wrong laws in either nations, but because of a flaw in the jury system in general. The only way out of this situation is to defend the jury's verdict, even if just to the minimum level.

2.10. The Substantiation of the Jury Decision

The European Court of Human Rights has reviewed the following instances in relation to the substantiation of the jury verdict: Taxquet v. Belgium [GC]⁴⁹; Shala v. Norway,⁵⁰ R v. Belgium;⁵¹ Zarouali v. Belgium;⁵² Planka v. Austria;⁵³ Saric v. Denmark;⁵⁴ Papon v. France⁵⁵ and Bellerin Lagares v. Spain.⁵⁶

In Belgium, in the famous Taxi case,⁵⁷ a Strasbourg court found it necessary to substantiate a jury verdict: *"National courts must present with sufficient clarity the reasoning on which their judg-*

ment is based." Opinions of third parties in the case were submitted by the Governments of the United Kingdom, Ireland and France. In the view of all three countries, the fact that the judgment given by the jury did not contain reasoning did not in itself contradict the European Convention.⁵⁸ It is noteworthy that, as some scholars believe, this decision may jeopardize the existence of a jury as it exists in England and other European countries.⁵⁹ One British researcher even said that *"the European Court of Human Rights has started to change the Magna Carta through Article 6, because it required jurors to substantiate their decisions"*.⁶⁰

Belgium has amended the Code of Criminal Procedure. The amendment relates to the requirement to substantiate a jury's decision, according to which, once a jury has rendered a guilty verdict, the judge and jurors must write reasoning for the decision (minimum standard).⁶¹ As a result of the named decision, judges in France developed a specific mechanism to substantiate the decision. After a Taxquet case, a judge, after consulting with the victims, the prosecution, and the defense, formulated 16 questions for the jury so that their wording would be substantiated.⁶²

The case-law of the European Court of Human Rights shows that a decision by a jury must be substantiated. In the event of a conviction, a person must know what and why he or she is being charged with a crime to be able to appeal the decision. It should be noted that the legislation of Georgia and Ireland needs to be refined in this regard. Irish and Georgian lawmakers should consider the need for a minimum standard of justification.

48 Widman n. Jury Court, Law and Contemporary Problems 1999, p. 122.

49 Taxquet v. Belgium [GC], [2010] no. 926/05, EHRR.

50 Shala v. Norway, [2012] no. 1195/10, EHRR.

51 R v. Belgium, [1992] no. 15957/90, EHRR.

52 Zarouali v. Belgium, [1994], no. 20664/92, EHRR.

53 Planka v. Austria, [1996], no. 25852/94, EHRR.

54 Saric v. Denmark, [1999], no. 31913/96, EHRR.

55 Papon v. France, [2001], no. 54210/00, EHRR.

56 Bellerin Lagares v. Spain, [2003], no. 31548/02, EHRR.

57 Taxquet v. Belgium [GC], [2010] no. 926/05, Paragraphs 71-79, EHRR.

58 Yorhendi L., Tsikarishvili K., Court of Jurors. Review of Western Systems, Bona Causa, Tbilisi 2009 p. 69.

59 Roberts, P., (2011). Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials? *Human Rights Law Review*, N11(2) pp. 213-235.

60 Rhodes, D., (2010). Quixotic Endeavours, 154 *Solicitors Journal*, p. 6.

61 Roberts, P., (2011). Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials? *Human Rights Law Review* N11(2) pp. 213-235.

62 Hans, V., & Germaine, C., (2011). The French Jury at a Crossroads, *Chicago – Kent Law Review*, 762, Vol. 86:2.

2.11. Appeal of the Jury Verdict

The lack of appealability of an unfounded verdict is addressed by the jury verdict's details. It's hard to tell what facts and circumstances influenced the jurors' decision, what evidence they found trustworthy, or why they did so. This is not documented in any way. A judge in a professional court is obligated to make a reasoned decision. In such a circumstance, the erroneous judgment is made public, and the side has the right to appeal. The opposing party, or vice versa, is aware of the strength of the arguments against it. And having a method to appeal when there is no reasoned judgment is impossible. In some countries there is only the possibility to appeal the sentence. The right to appeal in the US is not defined by the Constitution. This right is defined only by the laws of individual states.⁶³

In Georgia and Ireland, there is no right to appeal a jury judgment. Only if there was a major error in the jury's explanation, the verdict was based on a judgment delivered in violation of the law, the punishment is unconstitutional or clearly unreasonable or unjustified may a party appeal the conviction to the Court of Appeals at one time.

Every convicted individual shall have the right to have his or her accusations and conviction reviewed by a higher court in accordance with the law, according to the International Covenant on Civil and Political Rights.⁶⁴ Thus, a jury trial is in conflict with international standards.

CONCLUSION

As a result of the presented analysis, both, similarities and differences between Ireland and Georgia regarding the jury trial were revealed. In the end, we can conclude that:

- In Georgia, deaf jurors should have the right to be elected as jurors in court.
- There should be no shared approach to broadening the criteria for admission to a jury. Police officers, lawyers and other

persons provided by law should not have the right to be a juror.

- The Criminal Code of Georgia sets a minimum threshold for jurors in various degrees of crime. It would be good if the Georgian model was reflected in the Irish legislative framework.
- The existing record in the Irish model should be changed, according to which a person who has been sentenced to 3 months imprisonment for the last 10 years does not have the right to be a juror. The record in Georgian law should also be changed, which deprives anyone who has ever been convicted of the right to be a juror.
- In the case of both Georgia and Ireland, the mechanism of unreasonable avoidance of jurors should be abolished.
- In Ireland, it is necessary to enhance social guarantees for jurors in the same way as in Georgia.
- The procedural issues of a verdict passed by most jurors in Georgia are more clearly articulated than in Ireland. Therefore, it would be better to make an amendment in the Irish model.
- As for the issue of announcing a verdict, the Irish standard must be implemented in Georgian model.
- To avoid media influence, it is best to consider the case law of the European Court of Human Rights and the United States of America. Although this type of regulation exists in both countries, it would be better to make an additional entry into the law.
- According to the case-law of the European Court of Human Rights, the decision of the jury must be substantiated in both Georgia and Ireland (minimum standard).

⁶³ Jones v. Barnes, 463 U.S 745, 103 S. Ct 3308, 77 L.Ed. 2 d 087 (1983).

⁶⁴ International Covenant on Civil and Political Rights. 1966. Article 14 (5).

BIBLIOGRAPHY:

1. Blackstone, W., (1791). Commentaries on the Laws of England, Vol. III, 379.
2. Gogolashvili, J., (2019). Comparative Legal Analysis of the Jury Court, Tbilisi. (In Georgian)
3. Jury Service Law Reform Commission Report (2013).
4. Auld, Review of the Criminal Courts of England, and Wales (Stationery Office, London, 2001).
5. O'Malley, The Criminal Process, 1st Ed. 2009.
6. Chachua, F., (2005). Student Forum, Basic Trends in the Origin and Development of Jurors, Georgian Law View. (In Georgian)
7. Diasamidze, F., (2020). Review of the Jury Judicial System in Georgia and Ways to Improve It, Tbilisi. (In Georgian)
8. Katie Quinn, Jury Trial in Republic of Ireland.
9. Rekhviashvili, T., (2010). Court of Jurors, Tbilisi. (In Georgian)
10. Sally Lioyd-Bostock Theryl Thomas, decline of the "Little Parliament", Juries and Jury Reform in England and Wales, 62 Law & Contemp.
11. Royal Commission on Criminal Justice, Report Cmnd 2263 (HMSO, London, 1993).
12. Yorhendi L., & Tsikarishvili K., (2009). Court of Jurors. Review of Western Systems, Bona Causa, Tbilisi.
13. Roberts, P., (2011). Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials? Human Rights Law Review, N11(2).
14. Rhodes, D., (2010). Quixotic Endeavours, 154 Solicitors Journal 6.
15. Roberts, P., (2011). Does Article 6 of the European Convention on Human Rights Require Reasoned Verdicts in Criminal Trials? Human Rights Law Review N11(2).
16. Hans, V., & Germaine, C., (2011). The French Jury at a Crossroads, Chicago – Kent Law Review, 762, Vol. 86:2.
17. Barata, F., (2019). The Media and Crime Information the Tony King Case and Media Distortions.
18. Juries Act 1976, First Schedule, as amended by Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act 2008.
19. Constitution of the Independent Republic of Georgia.
20. Criminal Procedure Code of the Independent Republic of Georgia.
21. Criminal Justice Act 1984.
22. Citizen of Georgia Anna Jalaghonia . Parliament of Georgia.
23. Williams v Florida 399 US 78 (1970).
24. Walsh J. in De Burca v Attorney-General [1976] I.R. 38 at 67.
25. People (DPP) v. Nevin [2003] 3 I.R. 321.
26. Taxquet v. Belgium [GC], [2010] no. 926/05, EHRR.
27. Shala v. Norway, [2012] no. 1195/10, EHRR.
28. R v. Belgium, [1992] no. 15957/90, EHRR.
29. Zarouali v. Belgium, [1994], no. 20664/92, EHRR.
30. Planka v. Austria, [1996], no. 25852/94, EHRR.
31. Saric v. Denmark, [1999], no. 31913/96, EHRR.
32. Papon v. France, [2001], no. 54210/00, EHRR.
33. Bellerin Lagares v. Spain, [2003], no. 31548/02, EHRR.
34. Sheppard v. Maxwell, 384 US 333 (1966).
35. Mustafa Kamal v. The United Kingdom, [2011] no. 31411/07, ECHR.
36. Middleton v. The United Kingdom, [1996], no. 23934/94, ECHR.
37. Sutyagin v. Russia, [2008], no. 30024/02, ECHR.
38. Abdulla Ali v. The United Kingdom, [2015], no. 30971/12, ECHR.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი, 2020 (ოქტომბერ-დეკემბერი) წლის ანგარიშის ანალიზი

ნატი გელოვანი

*აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის იურიდიულ და
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი*

საკვანძო სიტყვები: დისკრიმინაციის ნიშნით
შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაული,
სტატისტიკური ინფორმაცია, პრაქტიკის ანალიზი

აბსტრაქტი

საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულია ყველა ადამიანის კანონის წინაშე თანასწორობისა და ნებისმიერი ნიშნით დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპი. სწორედ აღნიშნული პრინციპი წარმოადგენს უმაღლეს ეროვნულ გარანტს დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ყველა ქმედითი მექანიზმის გამოყენებისათვის. ამასთან, დანაშაულის ჩადენის მოტივის შესწავლის საკითხი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული საქმის ყოველმხრივი გამოძიების ვალდებულებით არის განმტკიცებული.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის შესახებ სტატისტიკის წარმოების ვალდებულება საქართველოს ნაკისრი აქვს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და აქტებით. ამ კატეგორიის სტატისტიკის წარმოება

ხელს შეუწყობს, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს მიერ სწორი, ერთიანი პოლიტიკის დაგეგმვას დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების წინააღმდეგ ეფექტიანად საბრძოლველად, მეორე მხრივ კი, შესაძლებლობას მისცემს დაინტერესებულ პირებს, მიიღონ ინფორმაცია ამ კატეგორიის დანაშაულის გავრცელების მასშტაბების შესახებ, იმის შესახებ, თუ რა კატეგორიის დანაშაულის ჩადენა ხდება ძირითად შემთხვევაში სიძულვილის მოტივით; როგორია ამ დანაშაულების ბუნება თუ ტერიტორიული განფენილობა; ვინ ხდება ყველაზე ხშირად ამ დანაშაულის მსხვერპლი; როგორია სასამართლოს მიდგომა ამ კატეგორიის დანაშაულისადმი; რა სახის სასჯელებს იყენებს ძირითად შემთხვევაში სასამართლო და სხვა რელევანტური საკითხები.

საქართველოს 2020 წლამდე არ გააჩნდა დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულებზე სტატისტიკის წარმოების ერთიანი მექანიზმი. ამ ინფორმაციის შეგროვება ხდებოდა ფრაგმენტულად და მინიმალური სახით (აღირიცხებოდა გამოძიებადაწყებულ საქმეთა რაოდენობა, სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემულ პირთა რაოდენობა და სასამართლოს მიერ მიღებულ განაჩენთა რაოდენობა). აღნიშნული მონაცემები არ ქმნიდა სრულყოფილ სურათს ამ კატეგორიის დანაშაულის ფართო სპექტრით შეფასებისთვის, რამაც განაპირობა ერთიანი სტატისტიკის მემორანდუმის შემუშავების აუცილებლობა. ნაშრომი აღნიშნული საკითხის უფრო დეტალურ შესწავლისა და გამოქვეყნებული პირველი ერთიანი სტატისტიკური მონაცემების გაანალიზების მცდელობას წარმოადგენს.

შესავალი

საქართველომ დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების თაობაზე ერთიანი სტატისტიკის წარმოება 2020 წელს დაიწყო. შინაგან საქმეთა სამინისტრომ, გენერალურმა პრო-

კურატურამ და უზენაესმა სასამართლომ საპილოტე რეჟიმში დაამუშავა 2020 წლის ბოლო სამ თვეში მომხდარი, ამ კატეგორიის დანაშაულთა სტატისტიკური მონაცემები, რომელიც 2021 წლის 1 მარტს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალურ ვებგვერდზე განთავსდა.¹ 2020 წლამდე აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებული მინიმალური ინფორმაცია (დაწყებული გამოძიებების, სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემულ პირთა და გამამტყუნებელ განაჩენთა რაოდენობის შესახებ) ქვეყნდებოდა დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (ოდირი) ვებგვერდზე.²

საქართველო წევრია ფაქტობრივად ყველა³ იმ საერთაშორისო ხასიათის შეთანხმებისა თუ ხელშეკრულებისა, რომელიც დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ნორმებს შეიცავს. არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია დაინტერესებულა საქართველოში ამ კუთხით არსებული მდგომარეობის შესახებ და შესაბამისი რეკომენდაციები გაუკეთებია. ფაქტობრივად, ყველა დოკუმენტი ახდენს ხაზგასმას დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების თაობაზე სტატისტიკური მონაცემების შეგროვების მნიშვნელობაზე.

ნაშრომზე მუშაობის დროს ძირითადი საკითხების უკეთ შესწავლისა და სწორი სასამართლებრივი შეფასების მიზნით გამოყენე-

1 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminacii-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022].

2 OSCE/ODIHR (2020). Hate Crime Reporting, 2020, <<https://hatecrime.osce.org/georgia>> [Last Seen: 13 May, 2022].

3 ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია (1948), ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (1999), საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ (1994), საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ (1994), შრომისა და დასაქმების სფეროში დისკრიმინაციის შესახებ კონვენცია (1960) და სხვა.

ბულ იქნება ლოგიკური, ისტორიული, სისტემური კვლევის მეთოდები და პრობლემური ანალიზის მეთოდები. შესწავლილი და გაანალიზებული იქნება საკითხთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემები.

ნაშრომის მიზანია გააანალიზოს შესაბამისი უწყებების მიერ წარმოებული სტატისტიკური მონაცემები და კონკრეტული დასკვნები გამოიტანოს ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, როგორცაა: ყველაზე ხშირად სად ხდება ამ კატეგორიის დანაშაულის ჩადენა; რომელი დისკრიმინაციის ნიშნით, რა კატეგორიის დანაშაულებს სჩადიან დამნაშავეები დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით; როგორია სასამართლოს მიერ სსკ-ის 53¹-ე მუხლის გამოყენების მაჩვენებელი; ძირითად შემთხვევებში რა სახის სასჯელების გამოყენება ხდება ამ კატეგორიის დანაშაულებზე მსჯავრდებულ პირთა მიმართ და სხვა.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ცნება

თეორიასა და პრაქტიკაში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულს რამდენიმე სახელწოდება აქვს – დისკრიმინაციული დანაშაული, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული, სიძულვილის დანაშაული, შეუწყნარებლობით მოტივირებული დანაშაული და სხვა. არსებითად, თითოეული ცნება ერთი შინაარსის მატარებელია, კერძოდ: დანაშაულის ჩადენის მოტივი არის სიძულვილი, შიში, ზიზღი თუ სტერეოტიპული, მიკერძოებული დამოკიდებულება.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაული ორ ელემენტს აერთიანებს – შეუწყნარებლობის მოტივი და სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული განზრახი დანაშაული. თუ რომელიმე ელემენტი არ არის სახეზე, გამოირიცხება დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის არსებობა.⁴

4 OSCE/ODIHR (2010) Hate Crime Caws a Practi-

სისხლის სამართლის კოდექსით (შემდგომში სსკ) გათვალისწინებული განზრახი დანაშაული – აქ მოიაზრება ნებისმიერი განზრახი დანაშაული, რომელიც გათვალისწინებულია სსკ-ით. თუ ქმედება არ შეიცავს რომელიმე განზრახი დანაშაულის ნიშნებს, საუბარი ზედმეტია სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულზე.

მეორე ელემენტი არის შეუწყნარებლობის მოტივი, იგივე სიძულვილის მოტივი, დისკრიმინაციული მოტივი და სხვა. აღნიშნული ტერმინები, ფაქტობრივად, ერთი და იმავე შინაარსის მატარებელი ცნებებია, ისინი შეიძლება გამოყენებული იქნას, როგორც სინონიმები. ზოგადად, ტერმინი – სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული – შეიძლება წარმოშობდეს კითხვებს იმასთან დაკავშირებით, რამდენად აუცილებელია ამგვარი ქმედების ჩამდენს გააჩნდეს სიძულვილი დაცული ნიშნის მქონე ჯგუფისადმი, რომლის მიმართაც ახორციელებს დანაშაულებრივ ქმედებას. სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული აუცილებლად სიძულვილის ელემენტის არსებობას არ მოითხოვს. სიძულვილის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციისთვის სიძულვილის განცდა/ქონა აუცილებელი არ არის.

აღსანიშნავია, რომ ხშირ შემთხვევაში ამგვარი დანაშაული განიხილება, როგორც შეტყობინების, მესიჯის შემცველი დანაშაული დაცული ნიშნის მქონე ჯგუფის სხვა წევრების მიმართ, რომ ამ საზოგადოებაში მათ მიმართ მიმღებლობა არ არსებობს.⁵

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაული სიძულვილის ენისგან განსხვავდება ისეთი ელემენტის არსებობით, როგორც არის დანაშაული. მხოლოდ სტერეოტიპით თუ სიძულვილით მოტივირებული დამოკიდებულება ვერ გახდება სისხლის სამართლის წესით პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. თუმცა აქ სიძულვილის ენა უნდა განვა-

cal Guide, ODIHR Publishing, Warsaw, Poland, 2009, p. 16, <<https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022].
5 OSCE/ODIHR, (2010) Hate Crime Caws a Practical Guide, ODIHR Publishing, Warsaw, Poland, 2009, p. 17, <<https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022].

ნატი გელაგანი

სხვაგვით სხვადასხვა ნიშნის მქონე პირთა ჯგუფებს შორის განხეთქილების ჩამოსაგდებად ძალადობრივი ქმედებისკენ საჭაროდ მოწოდებისგან, როდესაც მოწოდება ქმნის მისი განხორციელების აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს, რაც უკვე გვაძლევს სისხლის სამართლის წესით დასჯადი ქმედების შემადგენლობას.⁶

დისკრიმინაციის ნიშნის იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია შეფასდეს ე.წ. „მიდევნების“ საკითხი. თუ გამოძიების ეტაპზე არ გამოიკვეთება დანაშაულის ჩადენის მოტივი, სისხლისსამართლებრივი დევნის მწარმოებელი ორგანო მოტივის დამადასტურებელი მტკიცებულების გარეშე ბრალდების შესახებ დადგენილებაში მოტივზე ვერ იმსჯელებს, ისევე, როგორც სასამართლო ვერ იმსჯელებს განაჩენის დადგენის დროს მოტივზე, როგორც სსკ-ის 53¹-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების არსებობაზე, თუ ბრალდების შესახებ დადგენილებაში არ იქნება ამაზე მითითებული.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულზე რეაგირების პროცესი არის ერთიანი ჯაჭვი, რომლის ერთი რგოლის „ჩავარდნა“ გულისხმობს მოტივის გამორიცხვას და შემთხვევის შეფასებას, როგორც „ჩვეულებრივი“ დანაშაულისა.

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის თაობაზე სახელმწიფოს მიერ სტატისტიკის წარმოების ვალდებულება

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების თაობაზე სტატისტიკის წარმოების ვალდებულება ხაზგასმულია არაერთ საერთაშორისო მნიშვნელობის დოკუმენტსა თუ ანგარიშში. ამ კუთხით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა

გამახვილდეს რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ბრძოლის ევროპული კომისიის (ECRI) (შემდგომში – ეკრი) მიერ საქართველოსთვის შედგენილ რეკომენდაციებზე. კომისიამ 2016 წელს გამოაქვეყნა ანგარიში საქართველოს შესახებ და მოუწოდა სახელმწიფოს – ყურადღება გაემახვილებინა ისეთ მნიშვნელოვან გარემოებაზე, როგორც არის სტატისტიკის წარმოება. რეკომენდაციის თანახმად:

- სახელმწიფომ უნდა შექმნას მონაცემთა ერთიანი ბაზა, სადაც სრულად იქნება აღნუსხული ინფორმაცია იმ დანაშაულების შესახებ, რომლებიც ჩადენილია დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით.⁷

გარდა ეკრის რეკომენდაციებისა, მსგავსი კატეგორიის სტატისტიკის წარმოების თაობაზე სახელმწიფოს აკისრებს მნიშვნელოვან ვალდებულებებს ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია (ეუთო). მინისტრთა საბჭოს 2009 წლის (9/09) გადაწყვეტილება⁸ სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულთან წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ რჩება საერთაშორისო თანამეგობრობის ერთ-ერთ ყველაზე მრავალმხრივ და ყოვლისმომცველ დოკუმენტად სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის კუთხით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სახელმწიფოთათვის დაკისრებული შემდეგი ვალდებულება:

- შეაგროვონ და გაასაჯაროვონ მონაცემები სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების შესახებ, მათ შორის ისეთი მონაცემები, როგორცაა: გამოძიების დაწყების, პასუხისგებაში მიცემულ პირთა რაოდენობის, გამოყენებული სასჯელების შესახებ და სხვა.⁹

7 ევროპის საბჭო (2016). ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ, მოხსენება საქართველოს შესახებ, 2016, § 48, <<https://rm.coe.int/fourth-report-on-georgia-georgian-translation-/16808b5775>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022].

8 OSCE Ministerial Council (2010). Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes, OSCE Ministerial Council, Athens, 2009, p. 1, <<https://www.osce.org/cio/40695>> [Last Seen: 13 May, 2022].

9 OSCE Ministerial Council (2010). Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes, OSCE Ministerial Council, Athens, 2009, p. 1, <<https://www.osce.org/cio/40695>> [Last Seen: 13 May, 2022].

6 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 2391-ე მუხლი, ბოლო რედაქციის თარიღი: 30/12/2021.

სწორედ აღნიშნული რეკომენდაციების გამოძახილი იყო 2020 წლის 23 სექტემბერს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, უზენაესი სასამართლოს, გენერალურ პროკურატურასა და სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს შორის, დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების სტატისტიკის წარმოების და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმის (შემდგომში მემორანდუმი) გაფორმება. მემორანდუმი ითვალისწინებს პროკურატურის, უზენაესი სასამართლოსა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების სტატისტიკის წარმოებას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, მონაცემთა ერთიანი და სრულყოფილი სისტემის შექმნასა და 2021 წლიდან პროაქტიულ გამოქვეყნებას.¹⁰

ფაქტობრივად, აღნიშნული მემორანდუმი წარმოადგენს ქვეყნისთვის პირველ პრეცედენტს დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების აღრიცხვისა და გასაჭაროების კუთხით.

თანამშრომლობის მემორანდუმი დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ

2020 წელს ევროპის საბჭოს საქართველოს ოფისის მხარდაჭერით საქართველოს

შინაგან საქმეთა სამინისტროს, გენერალურ პროკურატურას, უზენაეს სასამართლოსა და სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს შორის გაფორმებული მემორანდუმის მიზანს წარმოადგენს: „შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის შესახებ მონაცემების შეგროვების, დამუშავების, ანალიზისა და ერთიანი სტატისტიკური ანგარიშის შემუშავებისა და გამოქვეყნების სფეროში მემორანდუმის მონაწილე მხარეთა თანამშრომლობის პრინციპის, სტანდარტისა და წესების განსაზღვრა“.¹¹ ასევე, „შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის შესახებ მონაცემების შეგროვების, დამუშავების, ანალიზის, ერთიანი სტატისტიკური ანგარიშის შემუშავებისა და გამოქვეყნების წესების განსაზღვრა“.¹²

მემორანდუმი ავალდებულებს მხარეებს შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებული კონკრეტული სტატისტიკური მონაცემების წარმოებასა და გამოქვეყნებას. პროცედურის თანახმად: შინაგან საქმეთა სამინისტრო, გენერალური პროკურატურა და უზენაესი სასამართლო წელიწადში ორჯერ, არა უგვიანეს საანგარიშო პერიოდის მომდევნო თვის ბოლო რიცხვისა (31 ივლისის და 31 იანვრისა), ერთმანეთს აწვდიან საანგარიშო პერიოდში მემორანდუმის დანართით¹³ განსაზღვრული მონა-

10 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2020). თანამშრომლობის მემორანდუმი დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ, 2020, <<https://www.geostat.ge/media/35290/0/E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

11 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2020). თანამშრომლობის მემორანდუმი დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ, 2020, 2, მუხლი 1.1. <<https://www.geostat.ge/media/35290/E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

12 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2020). თანამშრომლობის მემორანდუმი დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ, 2020, 2, მუხლი 1.2. <<https://www.geostat.ge/media/35290/E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022].

13 დანართში განსაზღვრულია თითოეული უწყე-

ნატი გელლოვანი

ცემების საწარმოებლად საჭირო ინფორმაციას, რის შემდეგაც უწყებები ახორციელებენ აღნიშნული მონაცემების შესწავლა – შედარებას და დამუშავებას. ამ პროცედურების გავლის შემდგომ აღნიშნული სამი უწყება წელიწადში ერთხელ, არაუგვიანეს 20 თებერვლისა, მთელი წლის (1 იანვრიდან 31 დეკემბრის ჩათვლით) სტატისტიკურ მონაცემებს როგორც ქართულ, ისე ინგლისურ ენაზე აწვდის საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს, რომელიც თავის მხრივ ვალდებულია, აღნიშნული მონაცემები არაუგვიანეს 1 მარტისა გამოაქვეყნოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ვებგვერდზე.¹⁴

გამონაკლისს წარმოადგენდა საპილოტე რეჟიმში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის 2020 წლის ბოლო სამი თვის ერთიანი ანგარიშის გამოქვეყნების ვალდებულების განსაზღვრა, რომელიც უწყებებმა შეასრულეს და 2021 წლის პირველ მარტს გამოქვეყნდა პირველი სტატისტიკის ანგარიში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულებზე.

ბისთვის გათვალისწინებული ვალდებულება თუ რა სახის სტატისტიკურ მონაცემებს შეაგროვებენ, მაგალითად შინაგან საქმეთა სამინისტრო აგროვებს ინფორმაციას რა მუხლით დაიწყო გამოძიება დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულზე, სად მოხდა ის, ან რომელი დისკრიმინაციის ნიშანი გამოიკვეთა. გენერალური პროკურატურა აგროვებს მონაცემებს რამდენი პირი იქნა ცნობილი ბრალდებულად ან დაზარალებულად დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ჩადენისათვის, რა მუხლით და სხვა. ხოლო უზენაესი სასამართლო აგროვებს სტატისტიკურ მონაცემებს, რომლებიც დაკავშირებულია განაჩენის დადგომასთან, რამდენი პირი იქნა მსჯავრდებულად ცნობილი, რომელი დანაშაულისთვის, დისკრიმინაციის რომელი ნიშნით ჩადენილი დანაშაულისთვის და სხვა.

14 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2020). თანამშრომლობის მემორანდუმი დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ, 2020, გვ. 2-3, <<https://www.geostat.ge/media/35290/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98-GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

აღნიშნული მემორანდუმი დანართების სახით დეტალურად განსაზღვრავს იმ სტატისტიკური ინფორმაციის წარმოების ვალდებულებას, რაც გათვალისწინებულია თითოეული უწყებისთვის. დანართით ცალ-ცალკეა განსაზღვრული – რა ინფორმაციას აგროვებს შინაგან საქმეთა სამინისტრო, გენერალური პროკურატურა და უზენაესი სასამართლო, თუმცა ამ მემორანდუმით არ არის გათვალისწინებული წარმოებული სტატისტიკური მონაცემების ანალიზის ვალდებულება.

ფაქტობრივად, აღნიშნული მემორანდუმი არის მშრალი სტატისტიკური მონაცემი, რომლის გაანალიზება და შესაბამისი დასკვნების გაკეთება აუცილებელია, რათა სრულყოფილად შეფასდეს ეკრის და ეუთოს რეკომენდაციების შესრულების საკითხი. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2021 წლის 2 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში ვკითხულობთ, რომ კომიტეტი დადებითად აფასებს სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის სტატისტიკის წარმოების ახალ სისტემას, თუმცა მოუწოდებს სახელმწიფოს ეს მექანიზმი გააუმჯობესოს სტატისტიკური მონაცემების ანალიტიკური კომპონენტის გაძლიერების გზით.¹⁵

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის 2020 (ოქტომბერი-დეკემბერი) წლის ერთიანი ანგარიშის მონაცემები

2020 წლის 20 თებერვალს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ, გენერალურმა პროკურატურამ და უზენაესმა სასამართლომ ერთიანი სტატისტიკის მემორანდუმის დანა-

15 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (2021, 2 დეკემბერი) ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2021 წლის 2 დეკემბრის №73235/12 გადაწყვეტილება, <<https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXEIdentifier%22:%5B%22CM/Del/Dec%282021%29%2F1419%2F46-14E%22%5D%7D%3E>> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

რითი გათვალისწინებული სტატისტიკური მონაცემები მიაწოდეს. მიწოდებული მონაცემები დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებულ საკმაოდ ვრცელ ინფორმაციას მოიცავს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ სტატისტიკის ეროვნული სამსახურისათვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, საქართველოში 2020 წლის ბოლო სამ თვეში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივი სულ 246 სისხლის სამართლის საქმეში გამოიკვეთა.¹⁶

ქვემოთ მოყვანილია მოცემული 246 სისხლის სამართლის საქმიდან, ქმედებათა კვალიფიკაციის გრაფიკი (გრაფიკი 1.).

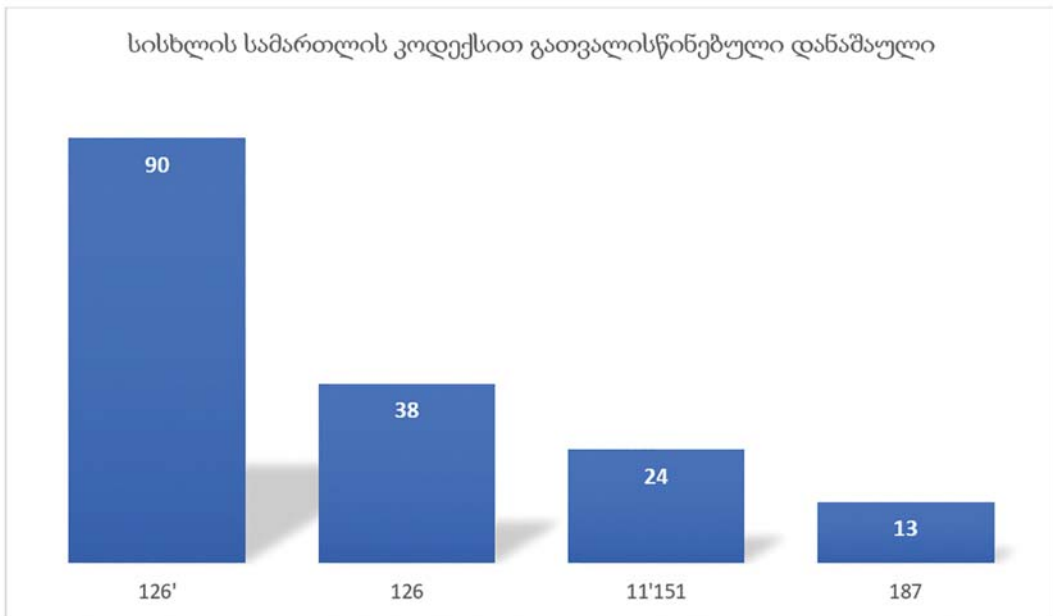
აღსანიშნავია, რომ დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივი გამოიკვეთა ისეთი კატეგორიის დანაშაულებში, როგორებიცაა: დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ (სსკ-ის 137-138-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაული), დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ (სსკ-ის 143-ე, 150-ე, 150¹-ე, 151-ე, 151¹-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაული), საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული (სსკ-ის 177-ე, 187-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაული) და სხვა, თუმცა ამ კატეგორიის დანაშაულების ხვედრითი წილი გაცილებით ნაკლებია და ძირითად შემთხვევაში ერთ ან რამდენიმე სისხლის სამართლის საქმეს მოიცავს.¹⁷

სასამართლო პრაქტიკაზე დამყარებული აღნიშნული სტატისტიკური მონაცემები ადასტურებს დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ისეთ თეორიულ კომპონენტს, როგორც არის გარემოება, რომ ამ დანაშაულის ჩადენა შეიძლება სსკ-ით გათვალისწინებული ნებისმიერი განზრახი დანაშაულის სახით. ამასთან, საყურადღებოა, რომ ცხრილში

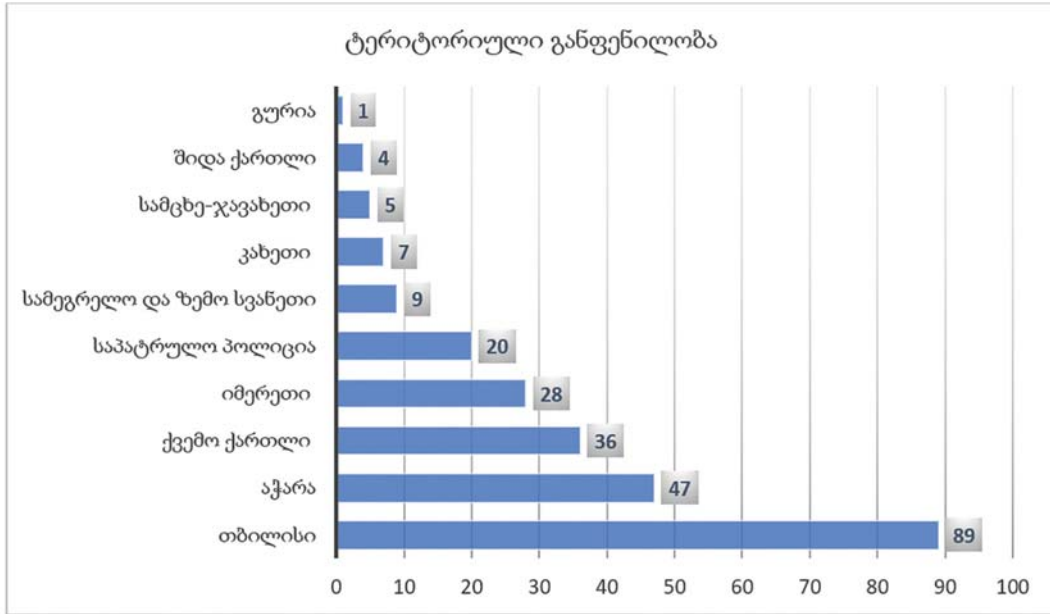
სასამართლო პრაქტიკაზე დამყარებული აღნიშნული სტატისტიკური მონაცემები ადასტურებს დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ისეთ თეორიულ კომპონენტს, როგორც არის გარემოება, რომ ამ დანაშაულის ჩადენა შეიძლება სსკ-ით გათვალისწინებული ნებისმიერი განზრახი დანაშაულის სახით. ამასთან, საყურადღებოა, რომ ცხრილში

16 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciiis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

17 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciiis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

გრაფიკი 1.

გრაფიკი 2.

მოყვანილია კვალიფიკაცია, რომელიც ეძლევა ქმედებას გამოძიების დაწყების მომენტში, შესაბამისად, შესაძლოა გამოძიების მიმდინარეობისას ან დასრულების შემდეგ მოხდეს კვალიფიკაციის შეცვლა.

ტერიტორიულ განფენილობასთან დაკავშირებით¹⁸ (იხ. გრაფიკი 2.) ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ გარემოებაზე, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრო ცალკე ითვლის საპატრულო პოლიციის, ცენტრალური კრიმინალური პოლიციის და სასაზღვრო პოლიციის მიერ გამოძიება დაწყებულ საქმეებს, ამის საფუძველს წარმოადგენს ის გარემოება, რომ აღნიშნულ დეპარტამენტებს არ აქვთ კონკრეტული ტერიტორიული ერთეული დაქვემდებარებაში, მათი საგამოძიებო ქვემდებარეობა განსხვავებულად არის მოწესრიგებული, რაც განაპირობებს განსხვავებული აღრიცხვიანობის წარმოებას, რაზეც მითითებულია გამოქვეყნებულ ანგარიშში შენიშვნების სახით.¹⁹

რაც შეეხება გამოძიების ეტაპზე გამოკვეთილ დისკრიმინაციის ნიშნებს, სურათი შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. გრაფიკი 3):²⁰

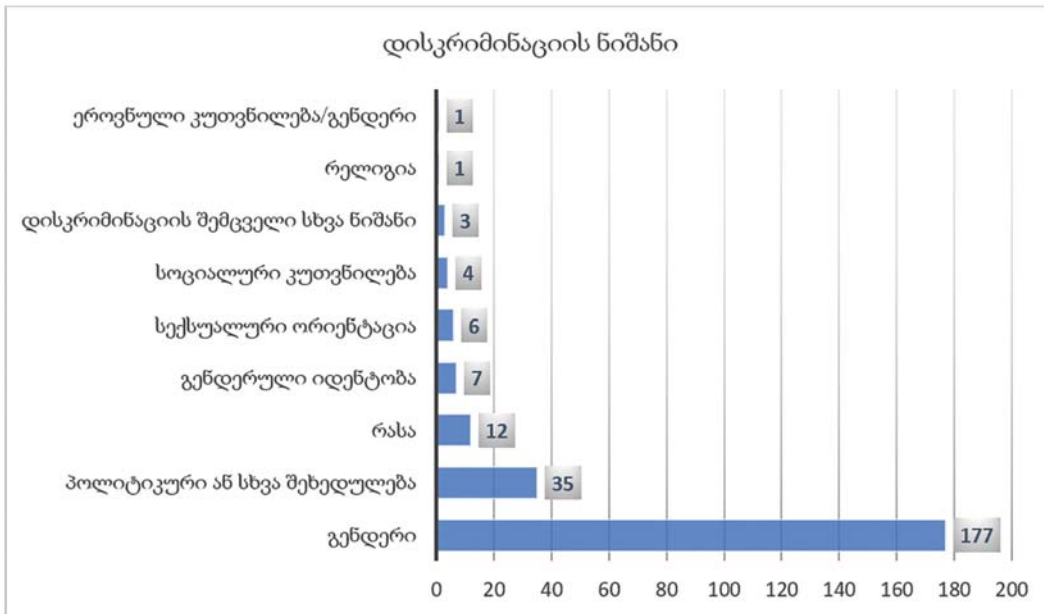
ამავე ანგარიშში მითითებულია საანგარიშო პერიოდში საქართველოს გენერალური პროკურატურის მიერ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების მაჩვენებლებზე, რომლის თანახმადაც სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებულ იქნა 95 ადამიანის მიმართ, რომელთაგან ყველა იყო მამრობითი სქესის და 18 წელს მიღწეული ან უფრო მეტი ასაკის. აღსანიშნავია, რომ გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, საანგარიშო პერიოდში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულში დაზარალებულად ცნობილ იქნა 98 ადამიანი, საიდანაც 6 იყო მამრობითი სქესის, 92 კი

18 აღსანიშნავია, რომ სხვა ტერიტორიულ ერთეულებში საანგარიშო პერიოდში დაწყებულ სისხლის სამართლის საქმეებში, დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივი არ გამოკვეთილა. დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

სური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

20 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

19 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსა-

გრაფიკი 3.

– მდებრობითი სქესის, დაზარალებულად ცნობილ პირთაგან მხოლოდ ერთი იყო არასრულწლოვანი, 91 პირის ასაკობრივი კატეგორია მერყეობდა 18-დან 60 წლამდე და 6 პირი იყო 60 წელზე მეტის.²¹

აქ ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ გარემოებაზე, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრო, გენერალური პროკურატურა და უზენაესი სასამართლო დისკრიმინაციის ერთ ნიშანში – რასაში, მოიაზრებენ ისეთ მომიჯნავე ნიშნებს, როგორებიცაა: რასა, კანის ფერი, ენა, მოქალაქეობა, ეთნიკური და ეროვნული კუთვნილება და წარმოშობა. შესაბამისად, როდესაც მითითებულია რასის ნიშნით დისკრიმინაციის შემთხვევების რაოდენობაზე, მასში შეიძლება მოიაზრებოდეს ნებისმიერი აღნიშნული ნიშანი.²²

გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული შემდეგი სტატისტიკური მონაცემები შეეხება პირთა პასუხისმგებლობის საკითხს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულების²³ მიხედვით (იხ. გრაფიკი 4).

აღსანიშნავია, რომ საანგარიშო პერიოდში საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ოჯახის წევრის მკვლელობის ორ ფაქტზე მოახდინა პირის პასუხისგებაში მიცემა.²⁴

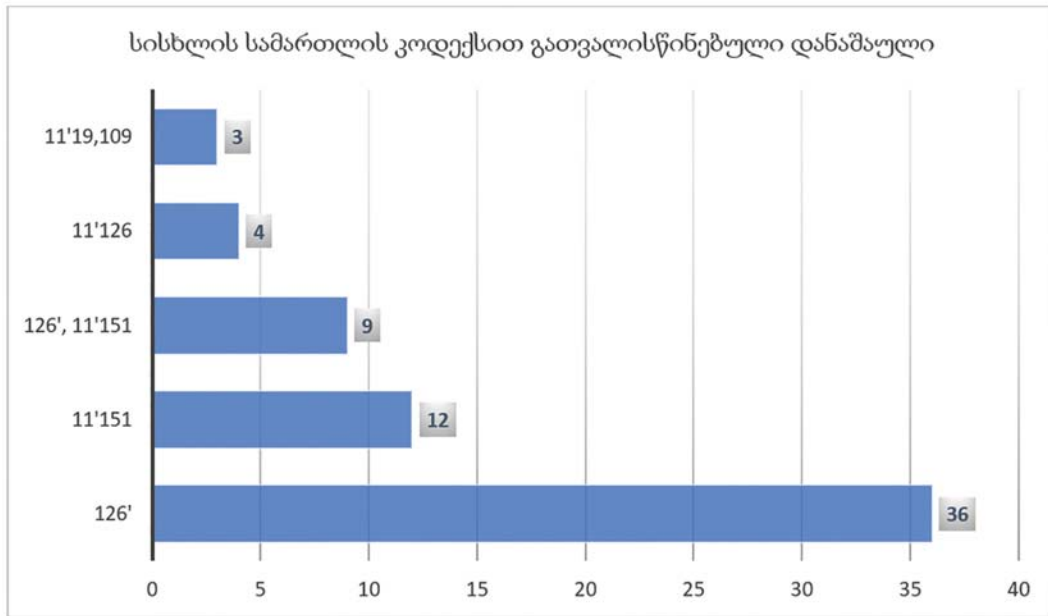
შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ წარმოებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულებზე გამოძიების დაწყება უფრო ხშირად ხდება

21 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 4-20, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

22 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

23 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 4, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

24 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 4, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

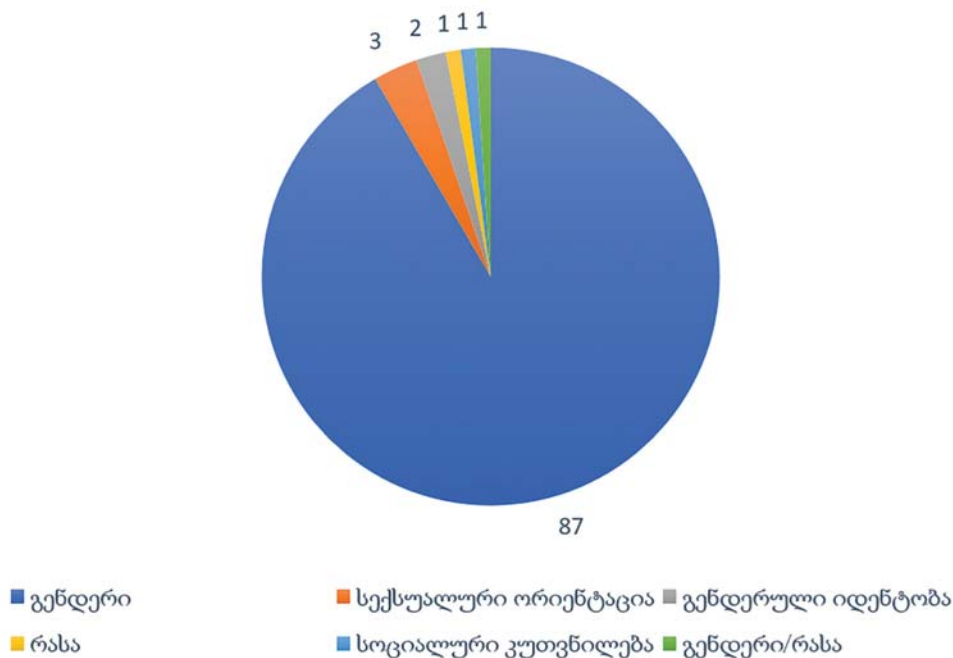
გრაფიკი 4.

ოჯახში ძალადობის, ძალადობის ან სხვისი ნივთის დაზიანების მუხლებით. ამ კუთხით შინაგან საქმეთა სამინისტროს და გენერალური პროკურატურის მონაცემები შედარებით შეესაბამება ერთმანეთს. გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული მონაცემების თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება ყველაზე ხშირად სსკ-ის 126¹ მუხლით ხდება.

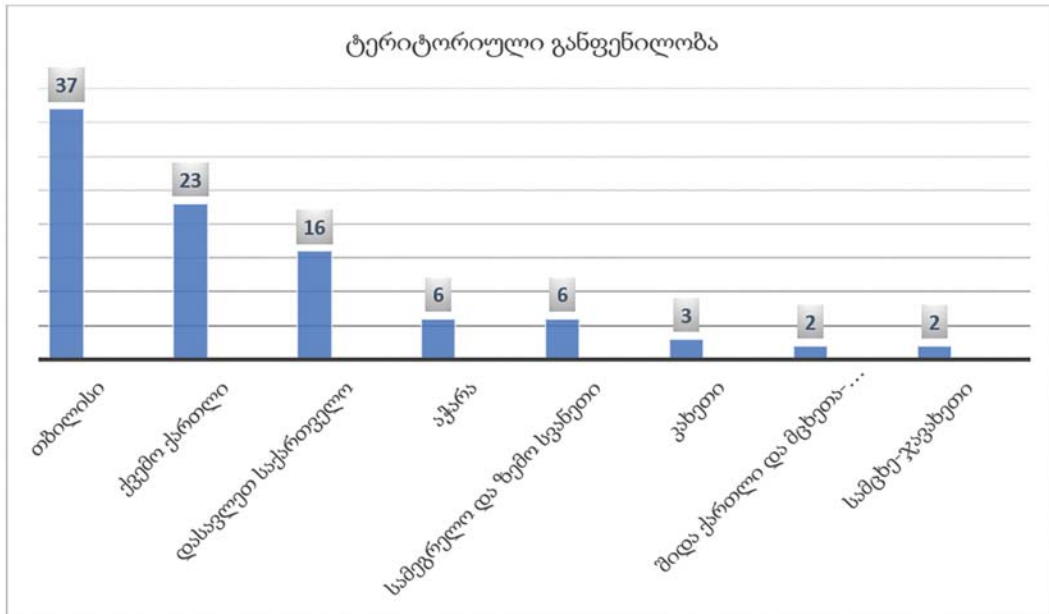
სისხლის სამართლებრივი დევნის დაწყე-

ბის კუთხით, დისკრიმინაციის კონკრეტული ნიშნის²⁵ გამოკვეთის მაჩვენებელი შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. გრაფიკი 5).

25 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ.4-5, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

გრაფიკი 5.

გრაფიკი 6.

მოცემული სტატისტიკური მონაცემები მიუთითებს, რომ ძირითად შემთხვევებში დანაშაულის ჩადენა ხდება გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით. თუმცა აღსანიშნავია, რომ გამოძიების ეტაპზე გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის იდენტიფიცირების გარდა, დიდია პოლიტიკური ან სხვა ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის გამოკვეთის შემთხვევები, ასევე დიდია სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის (შემდგომში სოგი) ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის გამოკვეთა, მაშინ როდესაც გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული სტატისტიკური ინფორმაციის თანახმად, პოლიტიკური ან სხვა ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივი ერთ სისხლის სამართლის საქმეშიც არ არის გამოკვეთილი. აღნიშნული საკითხი ბადებს კითხვებს იმასთან დაკავშირებით, თუ რა გარემოებები უშლის ხელს გამოძიებადამწყებულ საქმეში შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების ნიშნით შეუწყნარებლობის იდენტიფიცირებული მოტივის ასახვას პროკურორის მიერ გამოტანილ ბრალდების შესახებ დადგენილებაში.

სისხლისსამართლებრივი დევნის²⁶ მარ-

ვენებლის ტერიტორიული განფენილობა გამოიყურება შემდეგნაირად (იხ. გრაფიკი 6).

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს გენერალურ პროკურატურას არცერთ საქმეზე არ მიუღია განრიდების, სისხლისსამართლებრივი დევნის არდანწყების ან სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის გადაწყვეტილება, გამოძიების შეწყვეტის თაობაზე კი მხოლოდ ხუთ შემთხვევაში იქნა გადაწყვეტილება მიღებული, ისიც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების არარსებობის საფუძვლით (ოთხი საქმე), ან იმ საფუძვლით, რომ პირი არ იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული (ერთი საქმე).²⁷

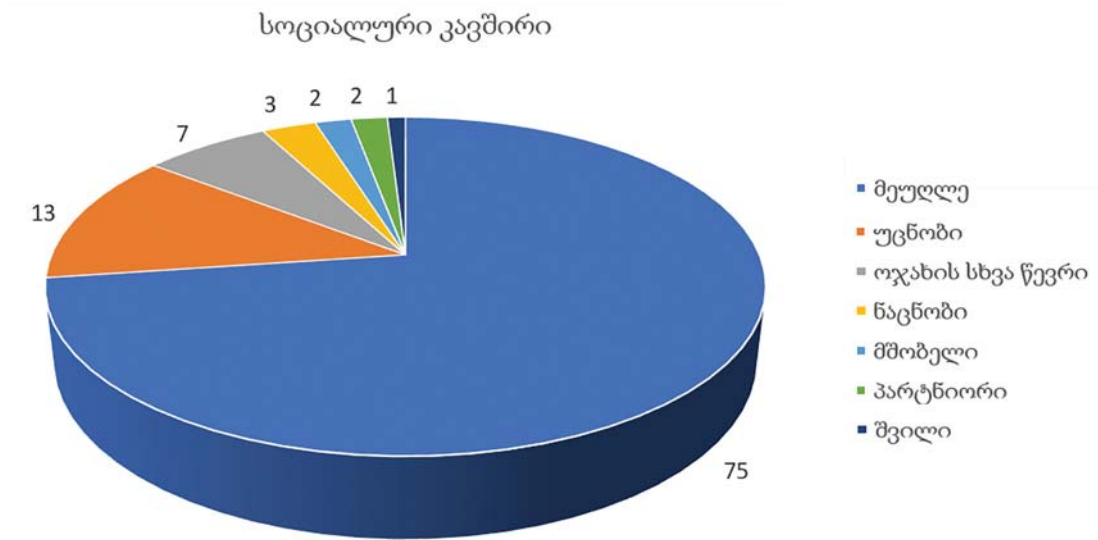
გენერალური პროკურატურა აწარმოებს ინფორმაციას ბრალდებულსა და დაზარა-

უწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 5, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

27 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 5-8, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

26 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შე-

ნატი გელლოვანი

გრაფიკი 7.

ლებულს შორის სოციალური კავშირის²⁸ შესახებ (იხ. გრაფიკი 7.).

რაც შეეხება უზენაესი სასამართლოს მიერ წარმოდგენულ სტატისტიკურ ინფორმაციას. საანგარიშო პერიოდში საქართველოს რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოებში ჯამში შევიდა 107 საქმე, განხილულ იქნა 64 საქმე. განხილული საქმეების ტერიტორიული განფენილობა²⁹ არის შემდეგი (იხ.

გრაფიკი 8.).

საანგარიშო პერიოდში სულ განხილულ იქნა 64 საქმე, 68 პირის მიმართ. 56 საქმეზე განხორციელდა არსებითი განხილვა, 3 საქმე დასრულდა საპროცესო შეთანხმებით, 4 საქმეზე შეწყდა წარმოება, ხოლო ერთი საქმე დაუბრუნდა პროკურორს განრიდების მიზნით.³⁰

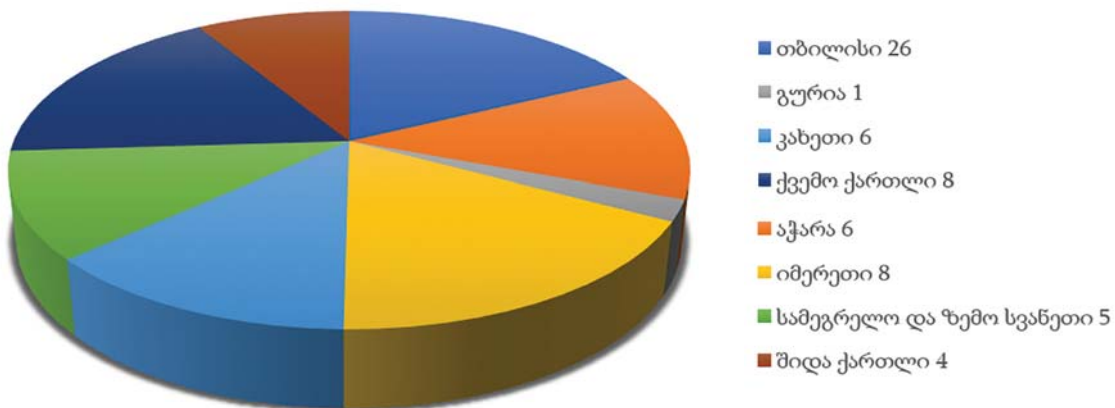
28 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 12, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

29 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაუ-

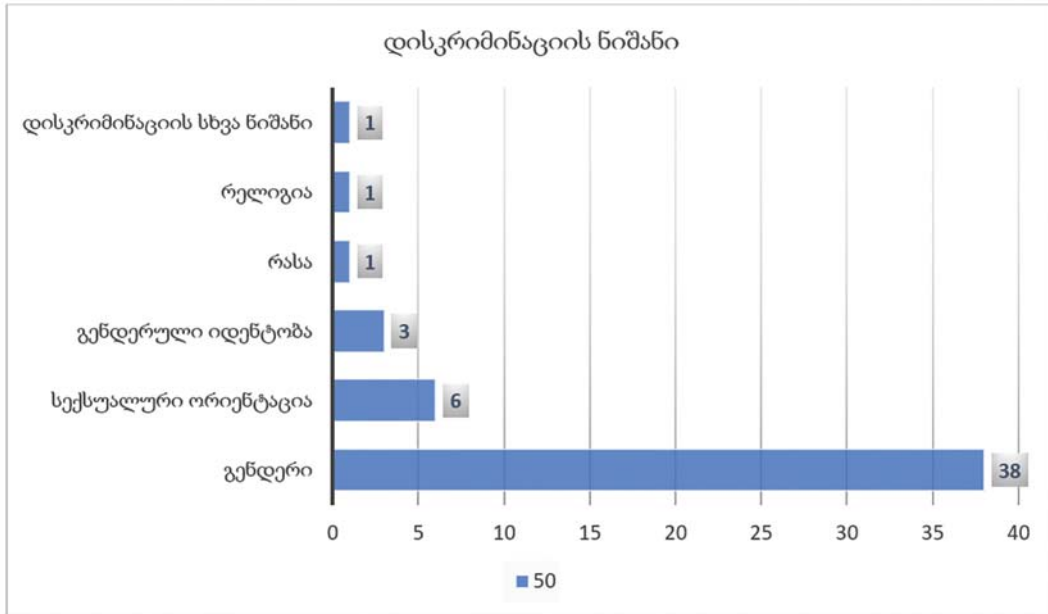
სური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 13, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

30 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაუ-

განხილული 64 საქმე

გრაფიკი 8.

გრაფიკი 9.

საანგარიშო პერიოდში გამამტყუნებელი განაჩენი დადგა 50 პირის მიმართ, ყველა მათგანი იყო მამრობითი სქესის, 18 წელს ზევით, ხოლო გამამართლებელი განაჩენი დადგა 5 პირის მიმართ.³¹ ძირითად შემთხვევაში პირი მსჯავრდებულად იქნა ცნობილი ოჯახური დანაშაულისთვის (სსკ-ის 126¹ მუხლით (22 შემთხვევაში), 11¹, 151 მუხლით (11 შემთხვევაში)).

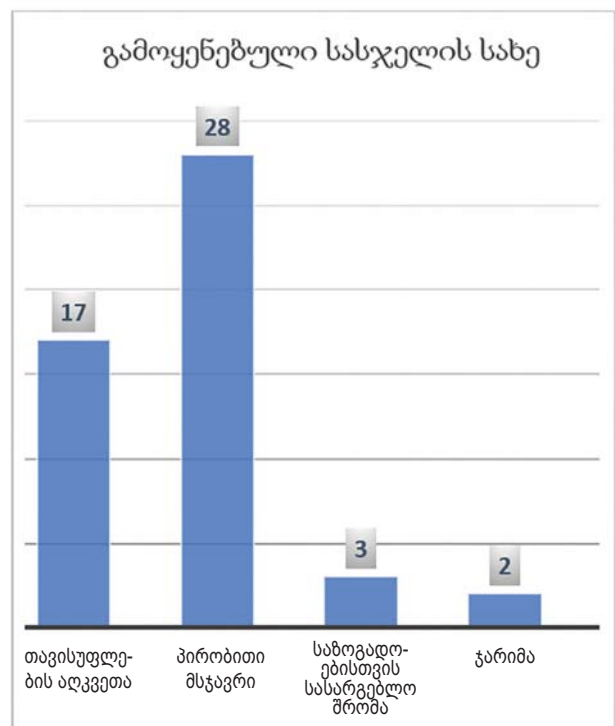
დისკრიმინაციის ნიშანთან³² მიმართებით კი სტატისტიკური მონაცემები არის შემდეგი (იხ. გრაფიკი 9.).

მსჯავრდებულ პირთა მიმართ გამოყენებულ სასჯელებთან³³ დაკავშირებით სტა-

ტიკური მონაცემები შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. გრაფიკი 10.).

ანგარიშის თანახმად საანგარიშო პერიოდში სულ 31 საქმე იქნა იდენტიფიცირებული, სადაც გამოყენებული იქნა სსკ-ის ზოგა-

სური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 19, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

გრაფიკი 10.

ლის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 14, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

31 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 15-16, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

32 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 15-16, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

33 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსა-

დი ნაწილის 53%-ე მუხლის პირველი ნაწილი, საიდანაც გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივი გამოყენებულ იქნა – 24 საქმეში, გენდერული იდენტობა – 3, სექსუალური ორიენტაცია – 3, რასა – 1 საქმეში.³⁴

დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის 2020 (ოქტომბერ-დეკემბერი) წლის ერთიანი ანგარიშის ანალიზის შედეგები

სტატისტიკის ერთიანი ანგარიშის შემუშავება უკვე არის ამ მიმართულებით წინ გადადგმული ნაბიჯი. თუმცა მხოლოდ მშრალი სტატისტიკური მონაცემები საქმის ნახევარია, აუცილებელია ამ მონაცემების გაანალიზება და მიღებული შედეგების გამოყენება.

სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების მიმდინარეობის პროცესს აქვს თავისი ვადები. სავსებით შესაძლებელია, რომ გამოძიების დაწყებიდან მალევე არ მოხდეს შედეგის დადგომა, რაც არ ნიშნავს იმას, რომ ეს საქმე „დაიკარგა“. მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში ის ფაქტი, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრომ 246 სისხლის სამართლის საქმეზე დაიწყო გამოძიება და გენერალურმა პროკურატურამ ბრალდებულად ცნო 95 პირი, არ ნიშნავს, რომ სხვა საქმეებზე შედეგი არ დადგება, ისევე როგორც, სასამართლოს მიერ 50 პირის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის დაყენება არ ნიშნავს იმას, რომ იმავე პერიოდში პროკურატურის მიერ ბრალწაყენებულ საქმეებზე შედეგი არ დადგება. შედეგი შეიძლება დადგეს სულ სხვა საანგარიშო პერიოდში, მაგალითად. საქმის სასამართლოში შეტანიდან 6 ან მეტი თვის შემდეგ, აღნიშნულის საფუძველს წარმოა-

დგენს საქმეზე წარმოების დროში მიმდინარე პროცესი.

სტატისტიკის ანგარიშის ანალიზის ძირითადი მიგნებები შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

- დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ ფაქტზე გამოძიება უმეტეს შემთხვევაში (54% შემთხვევაში) იწყება ოჯახური დანაშაულისთვის;
- გამოძიების დაწყების ტერიტორიული განფენილობის ხვედრითი წილი ძირითადად (81% შემთხვევაში) მოდის თბილისზე, აჭარაზე, ქვემო ქართლსა და იმერეთზე. აღნიშნული ოთხი რეგიონი სტატისტიკური მონაცემების თანახმად არის ის ტერიტორიული ერთეულები, სადაც ყველაზე ხშირად ხდება დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ ფაქტებზე გამოძიების დაწყება;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ წარმოებული ინფორმაციის თანახმად, საანგარიშო პერიოდში ყველაზე ხშირად გამოკვეთილი დისკრიმინაციის ნიშანი იყო გენდერის ნიშანი (72% შემთხვევაში), შემდეგ – პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების ნიშანი (15% შემთხვევაში), შემდეგ – სოცი ნიშანი (5% შემთხვევაში) და შემდეგ – რასის (5% შემთხვევაში) ნიშანი. მოცემულ ჩამონათვალში პოლიტიკური და სხვა შეხედულების ნიშნის ამ რაოდენობით არსებობა განპირობებული უნდა იყოს იმ გარემოებით, რომ სწორედ საანგარიშო პერიოდში, 2020 წლის ბოლო კვარტალში, საქართველოში ჩატარდა საპარლამენტო არჩევნები, რა დროსაც არჩევნებთან და პოლიტიკურ შეხედულებასთან დაკავშირებულ არაერთ ფაქტზე მოხდა გამოძიების დაწყება და არსებობდა დანაშაულის პოლიტიკური ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენის ინდიკატორი;³⁵

34 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 20, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

35 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021, 1 მარტი). დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერ-დეკემბერი, 2021, გვ. 7-8,

- საანგარიშო პერიოდში სისხლის სამართლებრივი დევნა დაიწყო 95 პირის მიმართ, ყველა (100%) მათგანი იყო მამრობითი სქესის და სრულწლოვანი. რაც გვაძლევს დასკვნის საშუალებას, რომ ამ კატეგორიის დანაშაულებს ძირითადად სწადიან სრულწლოვანი მამრობითი სქესის მქონე პირები;
- საანგარიშო პერიოდში დაზარალებულად ცნობილ იქნა 98 ადამიანი, მათგან უმრავლესობა, 92 პირი (94%) იყო მდედრობითი სქესის, მხოლოდ 6 პირი (6%) იყო მამრობითი სქესის. ამასთან, დაზარალებულთა უმრავლესობა, 97 პირი (99%) იყო სრულწლოვანი და მხოლოდ ერთი პირი იყო არასრულწლოვანი. აღნიშნული სტატისტიკური ინფორმაცია გვაძლევს შესაძლებლობას დასკვნისთვის, რომ ამ კატეგორიის დანაშაულის მსხვერპლები ძირითადად არიან სრულწლოვანი მდედრობითი სქესის მქონე პირები;
- გამოძიების დაწყების მსგავსად, პირთა პასუხისმგებაში მიცემა ძირითად შემთხვევაში (88%) ხდება ოჯახური დანაშაულისთვის. შინაგან საქმეთა სამინისტროს (72% შემთხვევაში) და გენერალური პროკურატურის მონაცემები (92% შემთხვევაში) თანხვედრაშია დისკრიმინაციის ნიშანთან მიმართებით, ორივე უწყების მონაცემის თანახმად ყველაზე ხშირად დანაშაულის ჩადენა ხდება გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს და გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული მონაცემები მსგავსია ტერიტორიული განფენილობასთან მიმართებითაც, სისხლის სამართლებრივი დევნის დაწყება ძირითად შემთხვევაში (80% შემთხვევაში) ხდება შემდეგ რეგიონებში: თბილისი, ქვემო ქართლი და დასავლეთი საქართველო;
- ბრალდებული და დაზარალებული ძი-

- რითად შემთხვევაში (89% შემთხვევაში) ოჯახის წევრები არიან და, ფაქტობრივად, უმრავლეს შემთხვევაში (79% შემთხვევაში) მეუღლე არის დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის ამსრულებელი;
- დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით დანაშაულთა დიდი ნაწილის ჩადენა ხდება შემდეგი მოცემულობით: მამაკაცის (ქმრის) მიერ ქალის (ცოლის) მიმართ გენდერის ნიშნით ოჯახში ძალადობის ფაქტზე;
- ამ კატეგორიის საქმეებზე განრიდება, სისხლის სამართლებრივი დევნის არდაწყება ან სისხლის სამართლებრივი დევნის შეწყვეტა არ ხდება;
- გამოძიების შეწყვეტა დანაშაულის ნიშნების არარსებობის, ან სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიუღწევლობის საფუძვლით ხდება და ისიც ძალიან მცირე შემთხვევაში (5% შემთხვევაში);
- სასამართლო აქტიურად იხილავს ამ კატეგორიის დანაშაულებს, თუმცა დიდი წილი (75%) მაინც მოდის შემდეგ რეგიონებზე: თბილისი, იმერეთი, ქვემო ქართლი;
- სისხლის სამართლის საქმეები სასამართლოში უმეტესად (92% შემთხვევაში) განიხილება არსებითი განხილვის წესით, გამამართლებელი განაჩენი დგება ძალიან მცირე (8%) შემთხვევაზე;
- ამ კატეგორიის დანაშაულზე ყველა მსჯავრდებული პირი არის მამაკაცი;
- დამნაშავე პირები ძირითადად (74% შემთხვევაში) მსჯავრდებულები არიან ოჯახური დანაშაულისთვის;
- დისკრიმინაციის ნიშანთან მიმართებით საქართველოს გენერალური პროკურატურის და უზენაესი სასამართლოს მონაცემები თანხვედრაშია და ეს ლოგიკურიცაა, ვინაიდან თუ მოტივს ბრალდების მხარე არ მიუთითებს საქმეში, სასამართლო თავისი ინიციატივით ამ მოტივს ვერ „დაუმატებს“ და ვერ დაუმძიმებს ბრალდებულს

https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf [ბოლო წვდომა: 13 მაისი, 2022]

მდგომარეობას. შესაბამისად, გამამტყუნებელი განაჩენების დაყენება ძირითადად ხდება გენდერის ნიშნით (76% შემთხვევაში) შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ საქმეებზე და შემდეგ მოდის სექსუალური ორიენტაციისა (12% შემთხვევაში) და გენდერული იდენტობის (6% შემთხვევაში) ნიშანი;

- სასამართლო ამ კატეგორიის დანაშაულის ჩამდენი პირების მიმართ სასჯელის სახით უმრავლეს შემთხვევაში (56% შემთხვევაში) იყენებს პირობით მსჯავრს, თუმცა საკმაოდ ხშირია (34% შემთხვევაში) თავისუფლების აღკვეთის სახით სასჯელის გამოყენების შემთხვევები;
- მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სასამართლომ დიდწილად (62% შემთხვევაში), 31 საქმესთან მიმართებით, გამოიყენა სსკ-ის 531-ე მუხლის პირველი ნაწილი, როგორც დანაშაულის დამამძიმებელი გარემოების შეფასების საშუალება. აქაც უმრავლეს (77%) შემთხვევაში გამოყენებულ იქნა გენდერის ნიშანთან მიმართებით.

დასკვნა

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ დანაშაულს ახასიათებს შემდეგი ძირითადი ნიშნები: მისი ჩადენა ხდება დიდ რეგიონებში (თბილისი, ქვემო ქართლი, იმერეთი, აჭარა), ამსრულებლები არიან მამაკაცები, მეუღლეები, რომლებიც ძალადობენ ცოლებზე გენდერის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით, მსჯავრდებულთა მიმართ სასჯელის სახით ძირითად შემთხვევებში გამოიყენება პირობითი მსჯავრი.

მოცემული სტატისტიკური მონაცემების ანალიზის შედეგებზე დაყრდნობით, რამდენიმე მნიშვნელოვანი რეკომენდაცია გამოიკვეთა:

- დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილ ფაქტებზე რეაგირების განმახორციელებელი პირების და უწყებების გადაზიდება;

მათი ცნობიერების, მგრძობელობის და ინფორმირებულობის გაზრდა აღნიშნული კატეგორიის მქონე ფაქტებზე რეაგირების განხორციელების საკითხებთან (დისკრიმინაციის ნიშნებთან, დანაშაულის კატეგორიებთან და სხვა) დაკავშირებით;

- ერთიანი სტატისტიკური ანგარიშის ანალიტიკური ნაწილის მომზადება, რათა უფრო ნათლად წარმოჩინდეს კონკრეტული საკითხის ბუნდოვანი ნაწილები (მაგალითად, სოციალური კუთვნილების ნიშნით დისკრიმინაციის ან დისკრიმინაციის სხვა ნიშნით ან რასის ნიშნით დისკრიმინაციის ქვეშ რა შემთხვევები იქნა მოაზრებული, რატომ არის ამდენად დიდი სხვაობა გამოძიების დაწყების რიცხვსა და პასუხისგებაში მიცემულ პირთა რიცხვს შორის, რა განაპირობებს ზოგიერთ ტერიტორიულ ერთეულში ამ კატეგორიის დანაშაულის დაუფიქსირებლობას (რეალურად არ ხდება ამ კატეგორიის დანაშაულის ჩადენა თუ გამოვლენის ან იდენტიფიცირების პრობლემასთან გვაქვს საქმე), რა მიზეზები განაპირობებს შედეგის დაყენების დროში გაწელებას (მტკიცებულებების ნაკლებობა, ხანდაზმულობა, პასუხისმგებლობის ასაკს მიუღწევლობა, დაზარალებულის მხრიდან თანამშრომლობის სურვილის ნაკლებობა თუ სხვა), სასამართლო რომელი ინდიკატორების, მტკიცებულებების საფუძველზე იღებს გამამტყუნებელ განაჩენს, რა გამოწვევებს აწყდება გამომძიებელი, პროკურორი თუ მოსამართლე კვალიფიკაციის განსაზღვრის დროს და სხვა). ანალიტიკური ნაწილი დაეხმარება უწყებებს როგორც პრობლემის უკეთ წარმოჩენაში, ისე ამ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ქმედითი მექანიზმის დანერგვაში;
- უწყებებს შორის კოორდინირებული თანამშრომლობის გაძლიერება, რაც ასევე გულისხმობს ერთიან სტანდარტებსა და ხედვებზე ჩამოყალიბებას.

აღნიშნული მიგნებების და რეკომენდაციების გათვალისწინების შემთხვევაში, უფრო მაღალი იქნება ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტიები და შესაბამისი საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ გაკეთებული რეკომენდაციების შესრულების ხარისხი.

ამავდროულად, ეს ხელს შეუწყობს ქვეყანას დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულების წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლის პოლიტიკის განხორციელებაში.

Nati Gelovani

ANALYSIS OF THE REPORT OF DATA (OCTOBER-DECEMBER 2020) ON CRIME OF INTOLERANCE COMMITTED ON THE GROUNDS OF DISCRIMINATION

Nati Gelovani

PhD student at the Faculty of Law and Social Sciences of East European University

KEYWORDS: Crime of intolerance committed on the Grounds of Discrimination, Statistical Information, Practice Analysis

ABSTRACT

The Constitution of Georgia guarantees the principle of equality of all human beings and the prohibition of discrimination on any grounds. It is this principle that is the highest guarantee to the use of all effective mechanisms to combat crimes of intolerance committed on the grounds of discrimination. Furthermore,, the criminal procedure legislation enshrines an obligation of a comprehensive investigation of a crime committed on the grounds of discrimination.

Georgia has an obligation to produce statistics on crimes of intolerance committed on the grounds of discrimination under international treaties and acts. The production of this category of statistics will, on the one hand, help the state to plan a correct, unified policy to effectively combat crimes of intolerance committed on the grounds of discrimination, and on the other hand will enable stakeholders to obtain information on the

prevalence of this category of crime. About: what is a main category of a crime committed with a motive of hatred; What is the court's approach to this category of crime; What kind of sentences is used in the main case by the court and other relevant issues.

Until 2020, Georgia did not have a unified mechanism for producing statistics on crimes committed on the grounds of intolerance of discrimination. This information was collected in a fragment-

ed and minimal manner (recording the number of cases initiated in the investigation, the number of persons prosecuted and the number of judgments rendered by the court). These data did not provide a complete picture for a wide range of assessments of this category of crime, which led to the need to develop a unified statistics memorandum. The paper is an attempt to study this issue in more detail and to analyze the first published unified statistical data.

ბიბლიოგრაფია:

ქართული ლიტერატურა:

1. დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2020 წლის ოქტომბერი – დეკემბერი, 2021;
2. ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ, მოხსენება საქართველოს შესახებ, 2016;
3. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2021 წლის 2 დეკემბრის №73235/12 გადაწყვეტილება;
4. თანამშრომლობის მემორანდუმში დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის წარმოებისა და ერთიანი ანგარიშის გამოცემის შესახებ, 2020;
5. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, ბოლო რედაქციის თარიღი: 31.12.2021.

უცხო-ენოვანი ლიტერატურა:

1. ეუთოს მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილება N9/09, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, ეუთოს მინისტრთა საბჭო, ათენი, 2009;
2. ეუთო, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების პრაქტიკული მზამკვლევი, ეუთოს გამოცემა, ვარშავა, პოლონეთი, 2009;
3. ეუთო, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების სტატისტიკა, 2020.

BIBLIOGRAPHY:

Georgian Literature:

1. Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis October-December 2020, 2021;
2. European Commission Against Racism and Intolerance, Report on Georgia, 2016;
3. Decision № 73235/12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, 2 December of 2021;
4. Memorandum of Cooperation on Collection of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis and Publishing a Joint Report, 2020;
5. Criminal Code of Georgia, date last edited: 31.12.202.

Foreign Literature:

1. OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes, OSCE Ministerial Council, Athens, 2009; (In English)
2. OSCE/ODIHR, Hate Crime Causa a Practical Guide, ODIHR Publishing, Warsaw, Poland, 2009; (In English)
3. OSCE/ODIHR, Hate Crime Reporting, 2020; (In English)

NOTES:

1. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
2. OSCE/ODIHR (2020). Hate Crime Reporting, 2020, <<https://hate-crime.osce.org/georgia>> [Last Seen: 13 May, 2022]
3. Universal Declaration of Human Rights (1948), European Convention on Human Rights (1999), International Covenant on Civil and Political Rights (1994), International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1994), Convention on Discrimination in Labor and Employment (1960), and etc.
4. OSCE/ODIHR (2010) Hate Crime Caws a Practical Guide, ODIHR Publishing, Warsaw, Poland, 2009, p. 16, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
5. OSCE/ODIHR, (2010) Hate Crime Caws a Practical Guide, ODIHR Publishing, Warsaw, Poland, 2009, p. 17, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
6. Criminal Code of Georgia, Articl 239¹, date last edited: 31.12.202.
7. Coe (2016). European Commission Against Racism and Intolerance, Report on Georgia, 2016, § 48, <<https://rm.coe.int/fourth-report-on-georgia-georgian-translation-/16808b5775>> [Last Seen: 13 May, 2022]
8. OSCE Ministerial Council (2010). Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes, OSCE Ministerial Council, Athens, 2009, p. 1, <<https://www.osce.org/cio/40695>> [Last Seen: 13 May, 2022]
9. OSCE Ministerial Council (2010). Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes, OSCE Ministerial Council, Athens, 2009, pp. 2-3, <<https://www.osce.org/cio/40695>> [Last Seen: 13 May, 2022]
10. National Statistics Office of Georgia (2020). Memorandum of Cooperation on Collection of Data on Crimes Committed on Crouds of Intolerance With Discrimination Basis and Publishing a Joint Report, 2020; <<https://www.geostat.ge/media/35290/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022]
11. National Statistics Office of Georgia (2020). Memorandum of Cooperation on Collection of Data on Crimes Committed on Crouds of Intolerance With Discrimination Basis and Publishing a Joint Report, 2020; 2, Articl 1.1. <<https://www.geostat.ge/media/35290/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022]
12. National Statistics Office of Georgia, (2020). Memorandum of Cooperation on Collection of Data on Crimes Committed on Crouds of Intolerance With Discrimination Basis and Publishing a Joint Report, 2020; 2, Articl 1.2. <<https://www.geostat.ge/media/35290/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022]
13. The appendix sets out an obligation for each agency to collect what kind of statistics it will collect, for example the Ministry of Internal Affairs collects information: what article launched an investigation into a crime of intolerance, where it took place, or what sign of discrimination was identified. The General Prosecutor's Office collects data on how many persons have been found guilty or victimized for crimes of intolerance on the grounds of discrimination, under what article and so on.

- While the Supreme Court collects statistics related to the sentencing, how many persons have been convicted, for which offense, for which offense of discrimination, and so on.
14. National Statistics Office of Georgia, (2020). Memorandum of Cooperation on Collection of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis and Publishing a Joint Report, 2020; PP. 2-3, <<https://www.geostat.ge/media/35290/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98--GEO.pdf>> [Last Seen: 13 May, 2022]
 15. European Court of Human Rights (2021, 2 December). Decision № 73235/12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, 2 December of 2021, <[https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22CM/Del/Dec\(2021\)1419/H46-14E%22%5D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22CM/Del/Dec(2021)1419/H46-14E%22%5D%7D)> [Last Seen: 13 May, 2022]
 16. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3 <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 17. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 18. It should be noted that in Criminal Cases Initiated During the Reporting Period in Other Territorial Units, the Motive of Intolerance on the Grounds of Discrimination was not Identified. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 19. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 20. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 21. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, pp. 4-20, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 22. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 3, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 23. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 4, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 24. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimi-

- nation Basis, October-December 2020, 2021, p. 4, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13.05.2022]
25. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, pp. 4-5, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 26. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 5, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13.05.2022]
 27. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, pp. 5-8, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 28. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 12, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 29. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 13, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13.05.2022]
 30. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 14, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 31. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, pp. 15-16, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13.05.2022]
 32. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, pp. 15-16, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 33. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 19, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13.05.2022]
 34. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 20, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]
 35. National Statistics Office of Georgia, (2021, March). Joint Report of Data on Crimes Committed on Grounds of Intolerance With Discrimination Basis, October-December 2020, 2021, p. 7-8, <https://www.geostat.ge/media/36779/diskriminaciis-nishnit_2020_IV.pdf> [Last Seen: 13 May, 2022]

არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილისა და უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა მშობელთა განქორწინებისას

ხატია გელაშვილი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სამართლის
ფაკულტეტის დოქტორანტი,
ასისტენტი კერძო სამართლის მიმართულებით კავკასიის
საერთაშორისო უნივერსიტეტში

საკვანძო სიტყვები: არასრულწლოვნის ინტერესების
გათვალისწინება, განქორწინებული მშობლის უფლება-
მოვალეობანი, დროებითი გადაწყვეტილების როლი

აბსტრაქტი

სტატიაში „არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილის და უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა მშობელთა განქორწინებისას“ ყურადღება გამახვილებულია ჩვენს ქვეყანაში არსებულ ერთ-ერთ მწვავე და ყოველთვის სადავო პრობლემაზე. საქართველოში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როდესაც არასრულწლოვნის მშობლები განქორწინებულნი არიან ან ცალ-ცალკე ცხოვრობენ და ვერ თანხმდებიან, თუ ვისთან უნდა დარჩეს აღსაზრდელად მათი შვილი. აღნიშნულთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკა ხშირია და ყოველი ახალი საქმის განხილვისას, უმეტესწილად განსხვავებული გადაწყვეტილებები მიიღება. გვხვდება ისეთი გამონაკლისებიც, როდესაც მშობლებს შორის დავა არ არსებობს და ისინი თვითონ წყვეტენ, თუ ვისთან უნდა დარჩეს აღსაზრდელად არასრულწლოვანი, ამიტომ განხილულია ყოველი შემთხვევის ანალიზი.

კვლევაში განსაკუთრებულად ვსაუბრობთ არასრულწლოვნის ინტერესების დაცვაზე, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩართულობაზე, რომელიც დიდ როლს თამაშობს სასამართლოს მხრიდან გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რადგან მათ მიერ სრულყოფილად საქმის შესწავლასა და ბავშვის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის განსაზღვრას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სასამართლოს მიერ მიღებულ დროებითი განკარგულების არსზე, ასევე, არასრულწლოვნის ინტერესების მხედველობაში მიღებაზე მისი საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის დროს. კვლევა, ასევე, მოიცავს ზემოხსენებულ შემთხვევაში მშობლების უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრასაც, რაც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. აგრეთვე, მცირედი ყურადღება ეთმობა, არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ სხვა ქვეყნებში არსებულ ვითარებასაც აღნიშნული კუთხით.

შესავალი

არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისა და მშობლის უფლება-მოვალეობათა დადგენის საკითხები მათი განქორწინების ან ცალ-ცალკე ცხოვრების დროს, ერთ-ერთ აქტუალურ თემას წარმოადგენს მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში. განქორწინების პრობლემა საოჯახო სამართლის თანმდევი მოვლენაა, რომლის აქტუალობა, ჩვენდა სამწუხაროდ, დროთა განმავლობა სულ უფრო მეტად იზრდება. პირთა განქორწინების დროს კი უპირატესია არასრულწლოვანი შვილების ინტერესების გათვალისწინების მიხედვით მოხდეს მათი საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა. გამონაკლის შემთხვევებში, მშობლები თავად თანხმდებიან, თუ ვისთან უნდა დარჩეს თავიანთი შვილი, თუმცა უმეტესად, მათ შორის შეთანხმება ვერ მიიღწევა და ამ დროს საქმის გადაწყვეტა სასამართლოს მეშვეობით ხდება. ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დასაცავად საქმეში ერთვება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, რომლის როლი საქმესთან დაკავშირებული სწორი ფაქტე-

ბის წარმოდგენისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. აგრეთვე, არანაკლები მნიშვნელობის მქონეა, მხარის მოთხოვნის საფუძველზე განისაზღვროს მშობელთა უფლება-მოვალეობანიც შვილებისადმი, რათა არ შეიზღუდოს რომელიმე მშობლის უფლება. არასრულწლოვანთა საქმეების განხილვისას, საინტერესოა სასამართლოს დროებითი განკარგულების არსიც მათი საცხოვრებელი ადგილის სამართლიანად განსაზღვრისთვის. კვლევაზე მუშაობისას აუცილებელია ყურადღება დავუთმოთ ბავშვის უფლებათა ევროპულ კონვენციას და ბავშვის უფლებათა კოდექსს მათი საუკეთესო ინტერესების სრულყოფისთვის. კვლევაში უმთავრეს პრობლემას წარმოადგენს ის, თუ როგორ უნდა გადაიჭრას ზემოხსენებული საკითხები ისე, რომ არ დაირღვეს არასრულწლოვნის უფლებები და სწორად განისაზღვროს მათი საცხოვრებელი ადგილი, ასევე, მშობლის უფლება-მოვალეობანი მათ მიმართ, ამიტომ საკვლევი საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია.

სტატიის მიზანია წარმოაჩინოს და გამოკვეთოს ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხები, რაც უკავშირდება არასრულწლოვნის საცხოვრებლის განსაზღვრას მშობელთა განქორწინებისას და მშობლის უფლება-მოვალეობათა გადანაწილებას. ასევე, გამოიკვლიოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირატესობისთვის ბავშვის უფლებათა ევროპული კონვენციით და ბავშვის უფლებათა კოდექსით დადგენილი საკანონმდებლო ნორმები. კვლევაში საყურადღებოა გამოვკვეთოთ სასამართლოს მიერ დროებითი განკარგულების გამოცემის საკითხი, ასევე მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩართულობის აუცილებლობა. წინამდებარე სტატიის ამოცანაა, აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით არსებული პრობლემებისა და მისი გადაჭრის გზების გაანალიზება, სახელმძღვანელო რეკომენდაციებისა და წინადადებების შემუშავება ნორმების სრულყოფისათვის.

1. არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილი

1.1. არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა მშობელთა შეთანხმებით

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ქორწინების შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძვლად განქორწინებას ასახელებს¹, რომელსაც მოჰყვება თავისი სამართლებრივი შედეგი, მათ შორის არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისა² და მშობლის უფლება-მოვალეობათა დადგენის საკითხები.³ ეს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან თემად მიიჩნევა საოჯახო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, მითუმეტეს მაშინ, როდესაც საქმე ეხება არასრულწლოვანსა და მისი საუკეთესო ინტერესების დაცვას. განსახილველ საქმეებში ბევრ სირთულეს ვაწყდებით, რომელსაც ქვემოთ პრაქტიკული მაგალითების საფუძველზე უკეთ განვიხილავთ.

პირველ და შეიძლება ითქვას, შედარებით მარტივ შემთხვევას წარმოადგენს, როდესაც სასამართლოსთან მიმართვის გარეშე, მშობლები განქორწინებისას თვითონ წყვეტენ, თუ ვისთან უნდა დარჩეს აღსაზრდელად მათი არასრულწლოვანი შვილი. ყველა მშობლისთვის მტკივნეულია, როდესაც შვილი მასთან არ იზრდება, თუმცა არსებობს გამონაკლისებიც და უმეტესწილად, შვილები დედასთან რჩებიან, თუ მას აქვს არასრულწლოვნის აღზრდისთვის საჭირო სოციალური პირობები. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია შვილის ცხოვრების საკითხის გადაწყვეტა ერთ-ერთ მშობელთან.⁴ კვლევები აჩვენებს, რომ თითქოს შემცირდა განქორწინებასთან დაკავშირებული სტიგმა, რადგან მშობლები განქორწინებას ახერხებენ ბავშვებისთვის შედარებით უფრო

ნაკლებად მგრძობიარე გზით.⁵ კანონმდებლობა ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც მშობლები არ არიან განქორწინებულნი, თუმცა ცხოვრობენ ცალ-ცალკე. ასეთ დროსაც დგება არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის პრობლემა, თუმცა, აქაც მშობლების მხრიდან შეთანხმება თუ მიიღწევა, მაშინ ამის გადაჭრაც მშვიდობიანი გზით სრულდება. ორივე ასეთი ფაქტის დადგომისას, იქნება ეს განქორწინება თუ სხვა მიზეზი მშობლების ცალ-ცალკე ცხოვრებისთვის, ჩვენთვის მნიშვნელოვანია იმის გამოაშკარავება, თუ როგორ შეიძლება ურთიერთშეთანხმებით გადაწყვიტონ მშობლებმა – ვისთან აღიზარდოს შვილი, რას იღებენ მშობლები მხედველობაში, რას ანიჭებენ უპირატესობას და არის თუ არა მნიშვნელოვანი არასრულწლოვნის აზრი მისი საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისთვის მშობლების მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. რა თქმა უნდა, ამაზე ერთმნიშვნელოვანი პასუხის გაცემა ჩემი მხრიდან შეუძლებელია, რადგან ყოველ კონკრეტულ საქმეს აქვს განსხვავებული მსვლელობა, მაგრამ შევეცდები ისეთი რეკომენდაციები ჩამოვყალიბო, რაც ზოგადად, ნებისმიერი მსგავსი შემთხვევის მოსაწესრიგებლად გამოგვადგება.

ვფიქრობ, მშობლებმა ზემოაღნიშნული ფაქტის დადგომისას, სანამ გადაწყვეტენ, თუ ვისთან უნდა დარჩეს აღსაზრდელად თავიანთი არასრულწლოვანი შვილი, სოციალური პირობების გათვალისწინების გარდა (რომელიც ნებისმიერ დროს შეიძლება გამოსწორდეს მეორე მშობლისათვის ალიმენტის დაკისრების გზით⁶ და რასაც ერთი შეხედვით ორივე მხარე მნიშვნელოვნად მიიჩნევს), მხედველობაში უნდა მიიღონ უფრო მეტად ისეთი ფაქტები, როგორცაა მშობელსა და შვილს შორის ურთიერთსიყვარული და პატივისცემა, რომელიც ძლიერი საშუალებაა ბავშვის პიროვნების ჩამოსაყალიბებლად. მშობელმა უნდა იზრუნოს, რომ აღზარდოს

1 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1122-ე მუხლი, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 15 ოქტ, 2021]

2 იქვე., 1201-ე მუხლი.

3 იქვე., 1202-ე მუხლი.

4 ზოიძე ბ., & ჭანტურია ლ., (2000). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბილისი: სამართალი, გვ. 175.

5 Finkelhor D., (2020). Trends in Adverse Childhood Experiences (ACEs) in the United States, *Child Abuse & Neglect international journal*, United States, p. 4.

6 შენგელია ე., შენგელია რ., (2011). საოჯახო და მეპკვიდრეობის სამართალი, თბილისი: მერიდიანი, გვ. 174.

შვილი ფიზიკურად, გონებრივად, ზნეობრივად, იზრუნოს განუვითაროს სულიერი და სოციალური მდგომარეობა, ჩამოაყალიბოს, როგორც სამართლიანი, შრომისმოყვარე და პატიოსანი ადამიანი.⁷ მხოლოდ ამის შემდეგ შეძლებს ბავშვი დამკვიდრდეს საზოგადოებაში ღირსეულ წევრად და ამისათვის მას, სოციალური პირობების შექმნაზე მეტად, მორალური პირობები უნდა შევუქმნათ სულიერი მხარის განვითარებისთვის. ხშირ შემთხვევაში დგინდება, რომ სოციალური პირობები ერთ-ერთ მშობელს – მამას უფრო უკეთესი აქვს, ვიდრე დედას, მაგრამ ზემოაღნიშნულის გააზრებით ორივე მშობლის მიერ, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისთვის, იგი აღსაზრდელად უმეტესად დედასთან რჩება, მიუხედავად იმისა, რომ „დედაც და მამაც თანასწორი უფლებებით სარგებლობენ და არანაირი დათქმა, ბავშვის საცხოვრებლის განსაზღვრისას, დედისთვის უპირატესობის მინიჭებაზე არ არსებობს“.⁸ სერბეთის კანონმდებლობა საინტერესო შემთხვევას გვთავაზობს ბავშვის საცხოვრებელთან დაკავშირებით, რომლის თანახმად არასრულწლოვან შვილს და მშობელს, რომელთანაც ბავშვი რჩება საცხოვრებლად, შეუძლიათ იცხოვრონ მეორე მშობლის საკუთრებაში არსებულ სახლში იმ პირობით, რომ მომავალში არ გამოთქვამენ პრეტენზიას ამ სახლზე და მათი ასეთი მოთხოვნით უსამართლო მდგომარეობაში არ ჩააყენებენ სახლის მესაკუთრე მშობელს.⁹ ჩვენი ქვეყნის შემთხვევაში ასეთი ფაქტები მეორე მშობლის მხრიდან საცხოვრებელი ბინის დათმობაზე თითქმის არ ხდება. ეს პრაქტიკა ნამდვილად ბავშვის საუკეთესო ინტერესს ემსახურება, რადგან

იმ მშობელს, რომელსაც არ აქვს შვილის საცხოვრებელი უზრუნველყოფის საშუალება, კანონი აძლევს მსგავს შესაძლებლობას, რაც, ერთის მხრივ, მეორე მშობლის დიდ კეთილსინდისიერებაზე მიგვითითებს და მსგავსი მიდგომა საქართველოს მაგალითზეც კარგი იქნებოდა.

არასრულწლოვანის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისას, შეიძლება მშობლები თავად შეთანხმდნენ, თუ ვისთან დარჩება თავიანთი შვილი აღსაზრდელად და ამაზე დავა ამის თაობაზე არ წარმოიშვას, მაგრამ აქაც მნიშვნელოვნად მიმართა ბავშვის სურვილის გათვალისწინება. მეც აღვნიშნე და სხვა მკვლევრებიც თანხმდებიან, რომ „ბავშვი უნდა იზრდებოდეს ოჯახურ გარემოცვაში, ბედნიერების, სიყვარულის, გაგების ატმოსფეროში, რათა მისი პიროვნება სრულად და ჰარმონიულად განვითარდეს“.¹⁰ თუმცა, სამწუხაროდ, არჩევანის შემთხვევაში აუცილებლად უნდა იყოს მისი აზრიც მოსმენილი, მშობლებმა არ უნდა მიიღონ ბავშვის სურვილის საწინააღმდეგო გადაწყვეტილება, მაგალითად, თუ მშობლები შეთანხმდებიან, რომ ყველა ფაქტის გათვალისწინებით ბავშვი აღსაზრდელად მამასთან უნდა დარჩეს და ბავშვს სინამდვილეში მამასთან კი არა, დედასთან უნდა დარჩენა, მის სურვილს მშობელმა წინააღმდეგობა არ უნდა გაუწიოს, ამან შეიძლება გამოიწვიოს ბავშვის ფსიქიკის დაზიანება. ამასთან, როგორც ვიცით, ბავშვთა უფლებები დაცულია როგორც შიდა სახელმწიფოებრივ, ისე საერთაშორისო დონეზე. პირველ რიგში, ყველა ადამიანის გამოხატვის უფლება დაცულია საქართველოს კონსტიტუციით და სხვა ყველა კანონი, კანონქვემდებარე აქტი და ა.შ უნდა შეესაბამებოდეს მას. კონსტიტუციის მიხედვით, „აზრისა და მისი გამოხატვის თავისუფლება დაცულია“,¹¹ ე.ი ყველა, ვისაც შეუძლია გამოხატოს და დააფიქსიროს თავისი აზრი,

7 ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., (2000) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბილისი: სამართალი, გვ. 171.
 8 ბიზნეს-იურიდიული ცენტრი, განმარტებები და სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი საოჯახო სამართლის საკითხებზე, იხ. <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D-%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%9D-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [ბოლო წვდომა: 17 დეკ, 2021].
 9 Kovacek-Stanic G., (2009). Child in Single (Absent) Parent family: Maintenance and Family Home, p. 641.

10 ლაზარიშვილი ქ., (2019) საოჯახო დავების განხილვის საპროცესო სამართლებრივი თავისებურებანი, როგორც არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების დაცვის წინაპირობა, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი, გვ. 27.
 11 საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის 1-ლი პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]

მითუმეტეს იმ დროს, როდესაც საქმე ეხება მის უფლებებსა და საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრას, თავისუფლად უნდა ჩაერთოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ასევე, ბავშვის უფლებათა კოდექსის მიხედვით, რომლითაც აღიარებული და გარანტირებულია ბავშვთა უფლებები, „ბავშვს უფლება აქვს, მოუსმინონ ყოველთვის, როდესაც მას აზრის გამოთქმის სურვილი აქვს, უშუალოდ, მისი ინდივიდუალური საჭიროების შესაბამისი მხარდაჭერით, მისთვის სასურველი და შესაძლებელი კომუნიკაციის ფორმითა და საშუალებით“¹² აგრეთვე, იმავე კონვენცია გვეუბნება, რომ თუ ბავშვს აქვს უნარი გამოთქვას საკუთარი აზრი თავისუფლად ნებისმიერ საკითხზე, იგი აუცილებლად უნდა იქნას მოსმენილი.¹³ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამით ბავშვს შესაძლებლობა ეძლევა, თვითონ იქნას ჩართული იმ საქმის განხილვის პროცესში, რომელიც უშუალოდ მას ეხება.¹⁴ შესაბამისად, ისეთი გადაწყვეტილების მიღებისას, რომელიც მის სამომავლო საცხოვრებელსა და ინტერესებს შეეხება, სავალდებულოც კია ბავშვის აზრის პირველ რიგში მოსმენა, ხოლო შემდგომ გათვალისწინება. აღნიშნულს განსაზღვრავს საერთაშორისო კანონმდებლობაც, გაეროს „ბავშვის უფლებათა კონვენციის“ თანახმად, „მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბების უნარის მქონე ბავშვის უფლებას, თავისუფლად გამოთქვას თავისი შეხედულებები ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც მას ეხება, ამასთან, ბავშვის შეხედულებებს სათანადო ყურადღება ეთმობა მისი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად“¹⁵ ე.ი, ნებისმიერ შემთხვე-

ვაში, თუ ბავშვი არის იმ ასაკში (იგულისხმება გონებრივი შესაძლებლობები, რომელიც მისი აზროვნებისა და სწორად აღქმის უნარს განსაზღვრავს), რომ თავისუფლად შეუძლია გამოთქვას თავისი აზრი და გადაწყვიტოს, თუ რომელ მშობელთან განაგრძობს ცხოვრებას, შეუძლია ყოველივე ამის სათანადოდ გააზრება, კანონი გვაგვალდებულებს კიდევ, რომ მისი აზრი აუცილებლად გავითვალისწინოთ. აქედან გამომდინარე, სანამ მშობლები თავად გადაწყვიტენ, თუ რომელმა მათგანმა უნდა აღზარდოს არასრულწლოვანი შვილი, მნიშვნელოვანია არ დაირღვეს ბავშვის უფლება და მისი აზრი იქნას გათვალისწინებული. ვფიქრობ, ამ რეკომენდაციების მხედველობაში მიღების შემდეგ, მშობლები განქორწინების ან ცალ-ცალკე ცხოვრების დროს, ნამდვილად ბავშვის საუკეთესო ინტერესების მიხედვით გადაწყვიტენ, თუ რომელ მათგანთან უნდა განისაზღვროს ბავშვის საცხოვრებელი ადგილი.

1.2. არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა სასამართლოს გადაწყვეტილებით

წინამდებარე ქვეთავში ვისაუბრეთ ისეთ შემთხვევაზე, როცა მშობელთა შეთანხმებით წყდებოდა ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა, მოცემულ ქვეთავში კი ვისაუბრებთ მშობელთა შეუთანხმებლობის დროს საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრაზე სასამართლოსთვის მიმართვის გზით, რა დროსაც საქმის აღძვრა ხდება ერთ-ერთი ან ორივე მშობლის მოთხოვნის საფუძველზე.¹⁶ ამასთან დაკავშირებით, ჩვენი კანონმდებლობა ამბობს, რომ შეუთანხმებლობის შემთხვევაში გადაწყვეტილება სასამართლომ ბავშვის ინტერესების გათვალისწინებით უნდა მიიღოს,¹⁷ რაც კიდევ ერთხელ გვარწმუნ-

12 ბავშვის უფლებათა კოდექსის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=2>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]

13 იქვე, მე-12 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

14 ლაზარიშვილი ქ., (2019). საოჯახო დაკავების განხილვის საპროცესო სამართლებრივი თავისებურებანი, როგორც არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების დაცვის წინაპირობა, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი, გვ. 32.

15 გაეროს 1989 წლის „კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ“, მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]

16 შენგელია ე., შენგელია რ., (2011). საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი, თბილისი: მერიდიანი, გვ. 173.

17 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1201-ე მუხლის მე-2 პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]

ნებს იმაში, რომ მთავარი მშობლის სურვილი კი არა, ბავშვის ინტერესია. თუ მშობლები ბავშვის ინტერესების საწინააღმდეგო ქცევას ჩაიხიზნებენ, ეს გამოიწვევს შესაბამის პასუხისმგებლობას.¹⁸ საინტერესოა, რას შეიძლება ითვალისწინებდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესი არა მხოლოდ ქართულ, არამედ უცხო ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკაში. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კერძოდ, მეინის შტატში სასამართლომ პირველ რიგში უნდა გაითვალისწინოს ბავშვის უსაფრთხოება და კეთილდღეობა და შემდეგ სხვა ფაქტორები, როგორცაა: ბავშვის ასაკი; ბავშვსა მშობელს შორის არსებული ურთიერთობა; ბავშვის უპირატესობა, თუ ბავშვი საკმარისად დიდია უპირატესობის გამოხატვისთვის; იმ მშობლის საცხოვრებელი პირობების გათვალისწინება, რომელთანაც დარჩება აღსაზრდელად; თითოეული მშობლის შესაძლებლობა ითანამშრომლოს მეორე მშობელთან; მშობლებს შორის ოჯახში ძალადობის არსებობა და ნებისმიერი სხვა რამ, რასაც სასამართლო მიიჩნევს საჭიროდ გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებით,¹⁹ ე.ი ბავშვის საუკეთესო ინტერესები ბევრ ფაქტორს უკავშირდება. ასევე, ცნობილია ისიც, რომ ამერიკის სხვადასხვა შტატში არასრულწლოვანთან დაკავშირებულ საქმეებს სპეციალურად შექმნილი არასრულწლოვანთა სასამართლოები იხილავდნენ²⁰ და დღემდე უმეტესად ასე მიმდინარეობს. ეს ვფიქრობ, ერთი მხრივ, სწორი მიდგომაა, რაზეც მსჯელობა ხშირად იყო იურიდიულ ლიტერატურაში, რადგან როდესაც საქმე არასრულწლოვანს და მის საუკეთესო ინტერესს ეხება, ასეთი საქმეების განხილვის დროს მოსამართლის როლი ბევრად დიდია, მას დიდი პასუხისმგებლობა ეკისრება, რომ მიიღოს არასრულწლოვანისთვის საუკეთესო

და სამართლიანი გადაწყვეტილება.²¹ საზღვარგარეთ მხედველობაში იღებდნენ იმასაც, რომ არასრულწლოვანის უფლებები სპეციალური დაცვის ქვეშ უნდა ყოფილიყო საოჯახო-სამართლებრივ სფეროში და მის შესასწავლად ცალკე სასწავლო საგნად ჩამოყალიბების რეკომენდაციებს ადრიდანვე გასცემდნენ, რადგან ოჯახი აუცილებლად ორიენტირებული უნდა იყოს ბავშვის კეთილდღეობაზე.²²

ჩვენი მოქმედი კანონმდებლობით განსაზღვრულია ისიც, რომ ასეთი დავების სასამართლოში განხილვისას, მშობელი ვერ იქნება ბავშვის კანონიერი წარმომადგენელი, საქმეში ერთგება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, რომელიც წარმოადგენს ბავშვის ინტერესებს.²³ თუ საქმე ეხება ერთი ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრას, ამ დროს სასამართლო მას ერთ-ერთ მშობელს მიაკუთვნებს აღსაზრდელად, მაგრამ თუ საქმე რამდენიმე ბავშვს ეხება მათი საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით, ასევე მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს დასკვნის საფუძველზე, ბავშვები შესაძლოა საცხოვრებლად განაწილდნენ მშობლებთან,²⁴ თუმცა, გვაქვს პრაქტიკაში ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთი მცირეწლოვანი მამასთან ცხოვრობს, ხოლო მეორე – დედასთან და სააპელაციო სასამართლო სპეციალისტის დასკვნის წარმოდგენის გარეშე მიიჩნევს, რომ არასრულწლოვანთა უპირატესი ინტერესებიდან გამომდინარე და-ძმა ცალ-ცალკე არ უნდა იზრდებოდეს, თუმცა კასაციაში განიმარტა, რომ სსკ 1197-ე მუხლის თანახმად, შვილების მიმართ მშობლებს თანაბარი უფლება-მოვალეობები აქვთ. ამავე კოდექსის 1201-ე

18 შენგელია ე., შენგელია რ., (2011). საოჯახო და მეშვიდეობის სამართალი, თბილისი: მერიდიანი, გვ. 170.
 19 Judicial branch state of Maine court decision, <https://www.courts.maine.gov/courts/family/divorce-separation/decisions-children.html> [ბოლო წვდომა: 30 ნოემ, 2021]
 20 Babb A. B., (1998). Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court, 71 S. Cal. L. Rev. 469, 532.

21 Schepard A., Salem P., (2006). Foreword to the Special Issue on the Family Law Education Reform Project, 44 Fam. Ct. Rev. 513, 516.
 22 Babb A. B., (2017). Another Look at the Need for Family Law Education Reform: One Law School's Innovations, 55 Family Court Review 59, 64.
 23 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1201-ე მუხლის მე-2 პუნქტი. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117> [ბოლო წვდომა: 20 ნოემ, 2021]
 24 ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., (2000). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მე-ხუთე, თბილისი: სამართალი, გვ. 177.

მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ცალ-ცალკე მცხოვრები მშობლების შეუთანხმებლობისას, არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელ ადგილს განსაზღვრავს სასამართლო ბავშვის ინტერესების გათვალისწინებით, ამიტომ, რადგანაც კანონი არ გვიდგენს დედის ან მამის უპირატესობას დავის გადაწყვეტისას, მდგომარეობა მართო საბინაო-საყოფაცხოვრებო და მატერიალური პირობებით არ უნდა შეფასდეს. ამდენად, დავის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, პრიორიტეტი უნდა განისაზღვროს არა მშობლების, არამედ ბავშვის ინტერესების გათვალისწინებით, შესაბამისად, აუცილებელია სპეციალისტების (ფსიქოლოგების) პროცესში მონაწილეობა და მათი დასკვნების საფუძველზე შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება.²⁵

განვიხილოთ სხვა პრაქტიკული მაგალითებიც არასრულწლოვანის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისთვის, ვნახოთ და შევაფასოთ – რა ფაქტებს ითვალისწინებს სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებისას. ავიღოთ უზენაესი სასამართლოს საქმე, რომლის მიხედვითაც მოსარჩელემ (დედამ) სარჩელი აღძრა მოპასუხის (ბავშვის მამის) წინააღმდეგ და მოითხოვა მცირეწლოვანი შვილის საცხოვრებელ ადგილად დედის (მოსარჩელის) საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა. აგრეთვე, მოპასუხისათვის ალიმენტის, ყოველთვიურად 200 ლარის (ერთ ბავშვზე – 100 ლარი) დაკისრება ბავშვების სრულწლოვანების მიღწევამდე. საქმეში არსებული ფაქტობრივი გარემოებებით დგინდება შემდეგი ფაქტები: მოსარჩელე 2010 წლიდან ფაქტობრივ ქორწინებაში იმყოფებოდა მოპასუხესთან და ჰყავთ ორი მცირეწლოვანი შვილი. მოპასუხე მეუღლესთან ხუთწლიანი თანაცხოვრების პერიოდში ხშირად იღებდა ალკოჰოლურ სასმელს და მოსარჩელეს, შვილებისა და მშობლე-

ბის თანდასწრებით, სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებდა, რის შედეგადაც მათი მცირეწლოვანი შვილები დათრგუნულები და შეშინებულები იყვნენ, არ ჰქონდათ აღზრდა-განათლებისათვის შესაფერისი პირობები. მორიგი ინციდენტის შემდეგ, მოსარჩელემ განცხადებით მიმართა ხარაგაულის მუნიციპალიტეტის პოლიციას. უბნის ინსპექტორ-გამომძიებელმა შეადგინა შემაკავებელი ორდერი, რომელიც 2015 წლის 5 დეკემბერს დაამტკიცა ზესტაფონის რაიონულმა სასამართლომ. მოპასუხეს ერთი თვით აეკრძალა მიახლოება მსხვერპლთან და მის ადგილსამყოფელთან. ასევე, მოსარჩელემ დატოვა ოჯახი და მცირეწლოვანი შვილთან ერთად დაბრუნდა მამის ოჯახში. რაც შეეხება უფროს შვილს, მოსარჩელემ ვერ მოახერხა მისი წაყვანა მეუღლისა და მისი მშობლების წინააღმდეგობის გამო, შესაბამისად, იგი ითხოვს მის საცხოვრებელ ადგილად დედის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრას. რა თქმა უნდა, მოპასუხემ სარჩელი არ ცნო და თქვა, რომ სწორედ მოსარჩელის ცუდი დამოკიდებულება და შეურაცხყოფა იწვევდა მის მიერ ასეთ მოპყრობას, ასევე, მოსარჩელე შვილებს სცემდა და როდესაც მან ოჯახი დატოვა, ორივე შვილი თან წაიყვანა, შემდეგ უკან დაბრუნდა და უფროსი შვილი თავისი ნებით დატოვა მოპასუხის ოჯახში. ასევე, მოპასუხე აცხადებდა, რომ მის მცირეწლოვან შვილს გაუჭირდებოდა საცხოვრებლისა და საბავშვო ბაღის შეცვლა. ოზურგეთის რაიონულმა სასამართლომ ალიმენტის ნაწილში არ დააკმაყოფილა სარჩელი, რადგან მოპასუხე უმუშევარი და არ აქვს საკმარისი შემოსავლები, ხოლო ბავშვის საცხოვრებლის განსაზღვრაზე შეაჩერა და საქმეში ჩართო საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს გურიის სოციალური მომსახურების სამხარეო ცენტრი და მას დაევალა მცირეწლოვანი ბავშვისთვის წარმომადგენლის დანიშვნა, რომელიც საქმის სასამართლოში განხილვის დროს დაიცავდა ბავშვის ინტერესებს. ამასთან, მას დაევალა მოსარჩელის საცხოვრებელი პირობების შესწავლა, არამართო მატერიალური, საბინაო, საყოფა-

25 ბიზნეს-იურიდიული ცენტრი, განმარტებები და სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი საოჯახო სამართლის საკითხებზე, იხ. <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%9D-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [ბოლო წვდომა: 15 დეკ, 2021]

ცხოვრებო პირობების გათვალისწინებით, არამედ – ბავშვის ასაკის, ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და აღზრდის ნორმალური პირობების შექმნის გათვალისწინებით და შესაბამისი დასკვნის წარმოდგენა, რითაც ვასკვნით, რომ ყოველივე ზემოაღნიშნული მნიშვნელოვანი ფაქტორია სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების დროს პირველი ინსტანციაში. როგორც გადაწყვეტილებიდან ირკვევა, რაიონულმა სასამართლომ სარჩილი დააკმაყოფილა. საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, გამოიყენა სამოქალაქო კოდექსის 1198-ე, 1197-ე, 1199-ე, 1200-ე, 1201-ე მუხლები, ასევე გამოიყენა „ბავშვის უფლებების შესახებ“ კონვენციის მე-9, მე-3 მუხლები, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი და სწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის მუხლები. პირველი ინსტანციის სასამართლოს მოსაზრებით, ბავშვის ასაკის გათვალისწინებას, სხვა გარემოებებთან ერთად, გააჩნია მნიშვნელობა ბავშვის მოთხოვნილების განსაზღვრაში, მისი საცხოვრებელი ადგილის (დედასა თუ მამასთან) პრიორიტეტების დადგენაში. მცირეწლოვანი ბავშვისთვის ძირითად პრიორიტეტს წარმოადგენს მშობლის ზრუნვა, სწორ ფასეულობათა სისტემის ჩამოყალიბება, ბავშვის ნორმალური სოციალიზაცია.

ასაკთან ერთად სხვა საკითხებთან ერთობლიობაში ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისთვის (მამასთან თუ დედასთან), ასევე, მნიშვნელობა აქვს ბავშვის სქესს. სწორედ არსებულ ეტაპზე ეყრება საფუძველი ბავშვის პიროვნულ ჩამოყალიბებას, რა დროსაც დედის ავტორიტეტის შელახვა და მასთან არასაკმარისი სიახლოვე დამლუკველი იქნება და უარყოფითად იმოქმედებს ინდივიდის ცხოვრების ფორმირებაზე. პირველი ინსტანციის სასამართლომ მიიჩნია, რომ, ამასთან ერთად აუცილებლად უნდა ყოფილიყო გათვალისწინებული ის გარემოებაც, რომ ბავშვის მამის ოჯახში დარჩენის შემთხვევაში ბავშვი აღსაზრდელად ფაქტობრივად გადაეცემოდა მამის ბებიას, რადგან მამა მუშაობდა. იგი დღის განმავლობაში ბავშვთან არ იყო, გასული იყო ოჯახიდან სამუშაოდ და შვილს მის ბებიას უტოვებდა.

სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოცემულ შემთხვევაში იგი არ აკნინებდა ბების როლს ბავშვის აღზრდაში, მაგრამ აღნიშნული ვერანაირად ვერ შეცვლიდა დედასთან შვილების ურთიერთობის აუცილებლობას. მოცემულ შემთხვევაში, საქმეზე დადგენილი გარემოებების, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს პოზიციის გათვალისწინებით, პირველი ინსტანციის სასამართლომ გააანალიზა რა ბავშვთან დაკავშირებული რისკები, რომლებიც, ერთ შემთხვევაში, ეხებოდა ბავშვის საცხოვრებელი ადგილისა და გარემოს შეცვლას და, მეორე შემთხვევაში – დედასთან დაშორებას, ასევე, გაითვალისწინა რა ისეთი კრიტერიუმები, როგორცაა: ბავშვის ასაკი, ბავშვის ორივე მშობელთან ურთიერთობა, ბავშვის აღზრდა-განვითარებისათვის შესაბამისი პირობების შექმნის შესაძლებლობა, ცალ-ცალკე მცხოვრები მშობლების ოჯახური მდგომარეობა, მიიჩნია, რომ დედის მიერ ბავშვის დატოვების მიზეზი გამოწვეული იყო დაძაბული სიტუაციით და ამ სიტუაციის სიმძიმემ განაპირობა ბავშვთან სრულყოფილი ურთიერთობის აღდგენის შეფერხება, რაც უნდა გამოსწორებულიყო და მცირეწლოვანი საცხოვრებელ ადგილად უნდა განსაზღვრულიყო დედის – მოსარჩელის საცხოვრებელი ადგილი. მოპასუხემ კი გაასაჩივრა გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით, თუმცა სააპელაციო სასამართლომაც გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება და დამატებით მიუთითა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ დადგენილ მყარ პრაქტიკაზე, რომ გადაწყვეტი მნიშვნელობა მორალურ და არა მატერიალურ მხარეს უნდა მიენიჭოს. ამასთან, არასრულწლოვანი და-ძმის დაცვლება დასაშვებია მაშინ, როდესაც ეს აუცილებლობით არის გამოწვეული და მშობელს, რომელთანაც ბავშვი იზრდება, არ აქვს შესაძლებლობა, შეუქმნას მას აღზრდის ნორმალური პირობები. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ აპელაციამ არ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ მოპასუხე კერძო სამუშაოებს ასრულებდა და მას ბებია სათანადოდ ზრდიდა, ასევე, არ გაითვალისწინა უმცროსი ბავშვის ემოციური მდგომარეობა ადა მიიჩნია, რომ მისთვის რთული იქნებოდა საცხოვრებ-

ლის შეცვლა, შესაბამისად დაავალა არასრულწლოვნის წარმომადგენელს, კვლავ შეესწავლათ მცირეწლოვნის ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის შესახებ ფსიქოლოგის დასკვნისა და, ასევე, თითოეული მშობლის მიმართ შვილის დამოკიდებულების ამსახველი შესაბამისი დასკვნის წარმოდგენა. დასკვნის წარმოდგენამდე კი დედამ დროებითი განკარგულების გაცემა მოითხოვა, რაც დაკმაყოფილდა. საბოლოოდ სარჩელი არ დაკმაყოფილდა, თუმცა სასამართლომ მიიჩნია, რომ საცხოვრებლად დედის საცხოვრებელის განსაზღვრა სწორად მოხდა.²⁶

აღნიშნული საქმე გვაჩვენებს იმას, თუ რამდენ ფაქტს ექცევა დიდი ყურადღება, ყველა ინსტანციის განმარტება გასათვალისწინებელია მშობლების მხრიდან. როდესაც საქმე გვაქვს მსგავსი ტიპის საქმეებთან, უმჯობესია, მათ წინასწარ ჰქონდეთ სავარაუდო წარმოდგენა მაინც, თუ როგორ შეიძლება წარიმართოს მათი საქმე, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლო ყოველ შემთხვევას სხვადასხვაგვარად წყვეტს და შეუძლებელია განისაზღვროს, რომელ ფაქტს უფრო მეტ მნიშვნელობას მიანიჭებს, თუმცა სამივე ინსტანცია საბოლოოდ მაინც თანხმდება იმაზე, რომ მატერიალური პირობების გამო-სწორების პირობით, ასევე, მიუხედავად იმისა, რომ დედას არ აქვს საკმარისი სოციალური პირობები, ბავშვი მაინც უმჯობესია მან აღზარდოს, რადგან დედა-შვილის კავშირი შეუფასებელია.

1.3. დროებითი განკარგულების როლი ბავშვის საუკეთესო ინტერესის გათვალისწინებით

როგორც ზემოაღნიშნულიდან გამოიკვამ, არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრასთან დაკავშირებულ სასამართლოში წარმოებულ საქმეებში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როცა ერთ-ერთი მშობელი ითხოვს დროე-

ბითი განკარგულების გამოცემას და შვილის საცხოვრებლად დროებით მასთან დატოვებას, სანამ სასამართლო მიიღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას.²⁷

მხარეთა შუამდგომლობის საფუძველზე, სასამართლო გამოსცემს დროებით განკარგულებას, რომლის მოწესრიგების ერთ-ერთ საგანს წარმოადგენს ბავშვის აღსაზრდელად გადაცემა ერთ-ერთი მშობლისათვის,²⁸ მას აქვს სასამართლო განჩინების ფორმა, რომელიც მხარეთა შეუტყობინებლად მიიღება ზეპირი განხილვის გარეშე, თუმცა, თუ სასამართლო საჭიროდ ჩათვლის, შესაძლოა მხარის შეტყობინებითა და მათი მონაწილეობით განიხილოს.²⁹

აქ გვხვდება მეორე პრობლემური საკითხი, კერძოდ ის, თუ რამდენად ითვალისწინებს სასამართლო ბავშვის შეხედულებას. თუ საქმე ზეპირი მოსმენის გარეშე გადაწყდა, რა თქმა უნდა, ბავშვის აზრი ვერ იქნება მოსმენილი, თუმცა შესაძლოა, განიხილოს საქმე მხარეთა მონაწილეობით, მაგრამ ბავშვი მაინც არ იყოს მოსმენილი. ვფიქრობ, ამ შემთხვევაშიც მოსამართლემ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს არასრულწლოვნის შეხედულება, იქნებ მას არ სურს, თუნდაც დროებით იყოს იმ მშობელთან, რომელთან ყოფნაც განკარგულებით დაუწესდა, სანამ საბოლოო გადაწყვეტილება იქნება მიღებული. სასამართლოს დროებითი განკარგულება მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში გამოიყენება და ქვეყნები ძირითადად თანხმდებიან იმაზე, რომ იგი ისე უნდა მიიღოს სასამართლომ, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესი აუცილებლად იყოს დაცული.³⁰

27 იქვე.
28 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 355-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 15 ნოემ, 2021]

29 ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., (2007). სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, მეორე გადაამუშავებული და შესწორებული გამოცემა, თბილისი: სამართალი, გვ. 600.

30 დროებითი განკარგულების არსი და მნიშვნელობა საოჯახო სამართლის დავებში აშშ-ს სამართლის მიხედვით, პასუხები აქტუალურ თემებზე, იხ. <<https://etheringtons.com.au/interim-orders-and-interim-proceedings-in-family-law/>> [ბოლო წვდომა: 15 ნოემ, 2021]

26 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება № ას-1139-1095-2016. იხ. <<http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCivil.aspx>> [ბოლო წვდომა: 14 ოქტ, 2021]

უზენაესი სასამართლო თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში კარგად ხსნის იმას, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია ბავშვის საუკეთესო ინტერესი თითოეულ მასთან დაკავშირებულ საქმეზე „ამოსავალი პრინციპია ბავშვის არა დაცვის ობიექტად მიჩნევა, არამედ მისი, როგორც სუბიექტის უფლებების აღიარება და დაცვა. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ბავშვის უფლებასთან და საუკეთესო ინტერესთან დაკავშირებული თითოეული საქმის განხილვისა და ყოველთვის ბავშვის უფლებებს უპირატესობა უნდა მიენიჭოს. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საჭიროა ინტერესთა დაბალანსება, პრიორიტეტულია ბავშვის საუკეთესო ინტერესის კვლევა და მისი შესატყვისი გადაწყვეტილების შესაფერისი მიღება. საკასაციო სასამართლო აღნიშნავს, რომ მოდავე მხარეებიც საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად, უთითებენ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობაზე, რაც სასამართლოს არწმუნებს, რომ მშობლები სწორედ არასრულწლოვანის ქვეშაირი ინტერესების გათვალისწინებით იმოქმედებენ წინამდებარე გადაწყვეტილების აღსრულებისას და თითოეული მათგანი შვილის უპირატეს ინტერესს აღიარებს. საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების კონცეფციის უზენაესობა ყოველთვის გადასწონის მშობლის უფლებასა და ინტერესს“.³¹

დროებითი განკარგულების მიღების დროს სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს ყველა ის შემთხვევა, რაც ზემოთ მოყვანილ საქმეში აღვწერე, ასევე, ბავშვს აუცილებლად უნდა დაენიშნოს ფსიქოლოგი, რომელიც შეისწავლის მის ფსიქიკურ მდგომარეობას და წარმოადგენს შესაბამის დასკვნას. ასევე, პროცესში უნდა ჩაერთოს სოციალური სამსახურიც, რათა არ იქნას კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესი,³² რადგანაც საქართველოს კანონმდებლობა ცდილობს, თუმცა ნამდვილად

არ ასახავს „ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების ძირითად ელემენტებს“.³³ სასამართლომ, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩართულობით, აუცილებლად უნდა დაუნიშნოს ბავშვს წარმომადგენელი, რომელიც პროცესზე მის უფლებებს წარმოადგენს. წარმომადგენელი ვალდებულია, უპირატესად დააყენოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესი, რაც თავისთავად მისი აზრის მოსმენასა და გათვალისწინებას გულისხმობს, რადგან „ბავშვს უნდა მოვეპყროთ როგორც თანასწორს, მოვისმინოთ და გავითვალისწინოთ მისი მოსაზრებები, სურვილები“³⁴ ასევე, არ უნდა დავავიწყდეს, რომ „ბავშვი არის პიროვნება, რომელსაც აქვს უფლება, თვითონ მიიღოს გადაწყვეტილებები“.³⁵ არასრულწლოვანთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღების დროს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსიც შემდეგს ამბობს: „არასრულწლოვანის უფლებებთან დაკავშირებულ საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებისას და დასაბუთებისას სასამართლო უპირატესობას ანიჭებს არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესებს“.³⁶ შესაბამისად, სასამართლოს კანონი აკისრებს ვალდებულებას გაითვალისწინოს ყველა ფაქტი და მხოლოდ ამის შემდეგ გადაწყვიტოს, ვისთან დარჩება არასრულწლოვანი საცხოვრებლად დროებით.

31 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 25 თებერვლის გადაწყვეტილება №ას-967-916-2015. <<https://www.supremecourt.ge/ganmartebebi/>> [ბოლო წვდომა: 15 ნოემ, 2021]

32 ნოზაძე ა., (2020). დროებითი განკარგულება, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი, გვ. 38.

33 გაეროს ბავშვთა ფონდის კვლევა, (2017). ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულება, კანონმდებლობის კვლევა, იხ. <<https://www.unicef.org/georgia/media/1481/file/Legislative%20Analysis%20GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 28 ნოემ, 2021].

34 ევროკავშირი საქართველოსთვის და უნიკეფის ერთობლივი პროექტი, (2016). ადამიანის უფლებები ყველასთვის ფარგლებში, სოციალური ნორმების ანალიზი (კვლევა) ბავშვთა მიმართ ძალადობის კონტექსტში, გვ. 35. იხ. <[სოციალური ნორმების ანალიზი.pdf](https://www.unicef.org/georgia/media/1481/file/Legislative%20Analysis%20GEO.pdf)> [ბოლო წვდომა: 17.11.2021]

35 იქვე.

36 სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 2511 მუხლის 1-ლი პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [ბოლო წვდომა: 17 ნოემ, 2021]

2. განქორწინებული ან ცალ-ცალკე მცხოვრები მშობლების უფლება-მოვალეობანი მათი არასრულწლოვანი შვილების მიმართ

წინამდებარე ქვეთავებში ვისაუბრეთ არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის პრობლემაზე მშობელთა განქორწინების ან ცალ-ცალკე ცხოვრების შემთხვევაში, ამ დროს მნიშვნელოვანია ისიც, თუ რა უფლება-მოვალეობები გააჩნიათ მშობლებს მათი არასრულწლოვანი შვილების მიმართ. ჩვენი კანონმდებლობის თანახმად, ზემოაღნიშნულ შემთხვევებში მშობლებს თანაბარი უფლება-მოვალეობა წარმოეშობათ.³⁷ წყვილის განქორწინება, ცალ-ცალკე ცხოვრება ან ბავშვის საცხოვრებელ ადგილად ერთ-ერთი მშობლის საცხოვრებლის განსაზღვრა გავლენას არ ახდენს მშობლის უფლებაზე – თანაბრად მიიღოს მონაწილეობა შვილის აღზრდაში. ამისდა მიუხედავად, ხშირად გვხვდება ისეთი ფაქტებიც, როდესაც გაღიზიანებული მშობელი, მეორე მშობელს შურისძიების ან სხვა მოტივის გამო არ აძლევს მას საშუალებას – შვილი მონახულოს. რა თქმა უნდა, მას ამის უფლება არ აქვს, ეს ნიშნავს, რომ იგი უზღუდავს მას მშობლის უფლება-მოვალეობას, რაც თავისთავად ლახავს შვილის უფლებასაც – მონახულოს ცალკე მცხოვრები მეორე მშობელი, რაც ეწინააღმდეგება ბავშვის აღზრდის ინტერესსაც.³⁸ სწორედ, ამდგავარი შეზღუდვა იწვევს ხოლმე ცალკე მცხოვრები მშობლის მხრიდან სასამართლოსთან მიმართვის აუცილებლობას, რა დროსაც მშობელი ითხოვს ბავშვის სანახავად ან ცალკეული დღეების გამოყოფას ან, უკიდურეს შემთხვევაში, მშობლის უფლების ჩამორთმევას. ასეთი შემთხვევები მაშინ წარმოიშობა, როდესაც მშობლებმა თავიანთი შეთანხმე-

ბით განსაზღვრეს ბავშვის საცხოვრებელი ადგილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ საქმე სასამართლომდე მივიდა, აქ მოსარჩელე მშობელი ბავშვის სანახავად დღეების გამოყოფას მოითხოვდა, თუ არასრულწლოვანს მასთან არ განუსაზღვრავდნენ აღსაზრდელად დარჩენას.

ფაქტების დასადასტურებლად და იმის გასათვალისწინებლად, თუ რამდენად გამართლებულია ერთ-ერთი მშობლის მხრიდან ასეთი შეზღუდვა, საქმეში კვლავ ერთგვარ მეთოდებისა და მზრუნველობის ორგანო.³⁹ აქ მეთოდებისა და მზრუნველობის ორგანოს როლი ფაქტების სწორად დასადგენად ძალიან დიდია, რადგან მათ უნდა გამოიკვლიონ, თუ რატომ უზღუდავს მშობელი მეორე მშობელს ბავშვს ნახვის უფლებას, ხომ არ აკეთებს ამას შვილის სასარგებლოდ. თუ დადგინდა ის ფაქტი, რომ შეზღუდვა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით ხდება, მაშინ იგი გამართლებულია. მაგ: მეორე მშობლის ნახვით ბავშვს უზიანდება ჯანმრთელობა და ფსიქიკა, უარყოფით გავლენას ახდენს მშობელთან შეხვედრა, ეწინააღმდეგება ბავშვის აღზრდის მორალურ და ზნეობრივ განვითარებას. თუ ყველა ეს ფაქტი სათანადოდ დამტკიცდა, რა თქმა უნდა, სასამართლო მშობელს არ დაუკმაყოფილებს მოთხოვნას, რომელმაც დავა აღძრა და შეუზღუდავს ბავშვის ნახვის უფლებას გარკვეული ვადით ან უარეს შემთხვევაში, ბავშვის სრულწლოვანების მიღწევამდე. თუმცა თუ დადასტურდება ის ფაქტი, რომ მშობელი, რომელთანაც ბავშვის საცხოვრებელი ადგილი განისაზღვრა, არ აძლევს ცალკე მცხოვრებ მშობელს ბავშვის ნახვის უფლებას, რადგან პირადად მასთან აქვს ცუდი ურთიერთობა ან კონფლიქტი, ამან გავლენა არ უნდა მოახდინოს ბავშვზე და არ უნდა აუკრძალოს შვილის ნახვა.

მაგალითად, უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეში დადგინდა ფაქტად მიიჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლოში სწორად იქნა წარმოდგენილი მტკიცებულებები და მოპასუხის (დედის) განცხადება იყო უსაფუძვლო, სადაც იგი ამბობდა, რომ თუ მამა ბავშვს კვირაში ერთხელ ორი საათით

37 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1202-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 17 ნოემ, 2021]

38 ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., (2000) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბილისი: სამართალი, გვ. 178.

39 იქვე.

თავისთან წაიყვანდა ბავშვს, იგი მიუჩვენებელ, უცხო გარემოში მოხვდებოდა და ეს სწორად აღზრდა-განვითარებას შეუშლიდა ხელს, ასევე, ჩამოუყალიბებდა მავნე ჩვევებს. მოსარჩელე მშობლის მოთხოვნა სასამართლომ დააკმაყოფილა და დაუდგინა შვილთან განსაზღვრული დროით ურთიერთობა.⁴⁰

მიმართა, რომ მსგავსი საქმეების გადაწყვეტისას, სასამართლომ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ბავშვის შეხედულებაც იმის თაობაზე, სურს თუ არა ცალკე მცხოვრები მშობლის ნახვა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს შეიძლება სულაც არ მოდიოდეს წინააღმდეგობაში მის აღზრდა-განვითარებასთან, თუნდაც იმის გამო, რომ ცალკე მცხოვრები მშობელი იჩენს შვილის მიმართ მკაცრ დამოკიდებულებას რიგ საკითხებში, რაც შვილს არ მოსწონს და აღარ უჩენს სურვილს ნახოს მშობელი. როგორც ვიცით „შვილების აღზრდა მშობლებისაგან დიდ ენერჯიას, ყურადღებას და პატივისცემას მოითხოვს. ბავშვი თავშესაქცევი საგანი არ არის. მის აღზრდას მუდმივი ზრუნვა და ყურადღება ესაჭიროება. იგი მომავალი მოქალაქეა, ამიტომ მშობლები პასუხს აგებენ მის სწორად აღზრდაზე. აღზრდის დროს არ შეიძლება წვრილმანი და ნეიტრალური მოვლენები არსებობდეს. აღზრდას მშობელთა უდიდესი პასუხისმგებლობა ახლავს“⁴¹ ამიტომ თითოეული მშობელი უნდა აცნობიერებდეს მის წილ პასუხისმგებლობას ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებით და ყველა გადაწყვეტილება, რომელიც საკუთარ შვილს ეხება, უნდა მიიღოს აუცილებლად გაცნობიერებულად.

საინტერესოა ის საკითხიც, შეუძლიათ თუ არა მშობლებს წერილობით განსაზღვრონ ბავშვთან ურთიერთობის წესი და უფლება-მოვალეობანი იმ მშობლის თანხმობით, ვისგანაც შვილი ცალკე ცხოვრობს. ჩნდება შეკითხვაც, შეიძლება თუ არა ასეთ შეთა-

ხმებას მივანიჭოთ ხელშეკრულების კვალიფიკაცია? თუ ასეთ შეთანხმებებს ხელშეკრულების ფორმას მივანიჭებთ, მაშინ შეგვიძლია მისგან გამომდინარე ვალდებულების შესრულებისთვის ან შეუსრულებლობისთვის მხარეებს-მშობლებს პასუხისმგებლობა დავაკისროთ.⁴²

ამის მართივ მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ შემდეგი ვითარება: თუ მშობელი შვილის სანახავად მისი საცხოვრებელი ადგილიდან შორ მანძილზე წავა და მეორე მშობელი მას შვილის ნახვის უფლებას არ მისცემს, მაშინ მას შეუძლია მოსთხოვოს აქედან წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურება გზის ხარჯების საფასურის გადახდის სახით.⁴³ ვფიქრობ, მსგავსი მიდგომა კარგი იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევისთვის, თუ ამას ექნება ბავშვისთვის სასიკეთო მიზანი, მაგრამ მაინც მიზანშეუწონლად მიმაჩნია ასეთი შეთანხმებების არსებობა, მითუმეტეს, მათი ხელშეკრულების სახის მიცემა, რადგან არ მიმაჩნია სწორად, მშობლებმა თავად განსაზღვრონ ბავშვთან შეთანხმებულად (თუ, რა თქმა უნდა, ბავშვს შეუძლია გამოხატოს მისი აზრი), რა იქნება მისთვის სასიკეთო და რა ზიანის მომტანი. ასეთ შეთანხმებებში, შესაძლოა მეტად გამოიხატოს მშობლების მიზნები და სამომავლო გეგმები, ვიდრე ბავშვებისა. მართალია, ბავშვთან დაკავშირებული საკითხები მშობლების მიერ ურთიერთშეთანხმებით უნდა გადაწყდეს და მითუმეტეს მაშინ, თუ იგი დიდხანს შეიძლება გაგრძელდეს და დიდი ხნით ეხებოდეს ბავშვის უფლებებს,⁴⁴ მაგრამ ამ ყველაფრის ჩამოყალიბება წერილობითი შეთანხმების სახით არ იქნება გამართლებული მათი მხრიდან.

ცალ-ცალკე მცხოვრები დაუქორწინებელი მშობლების შემთხვევაში, ბავშვთან დაკავშირებულ საკითხებზე საინტერესო პრაქტიკას გვთავაზობს გერმანიის კანონმდებლობა, მათი კოდექსის მიხედვით თუ

40 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 22 აგვისტოს გადაწყვეტილება საქმე #ას-1809 – 1783-2011. იხ. <<https://temida.ge/fullcase/1102/--.pbn>> [ბოლო წვდომა: 20 დეკ, 2021]

41 შოშიაშვილი ნ., (2002) საოჯახო კანონმდებლობის სრულყოფისათვის, თბილისი: სამართალი #4, გვ. 15.

42 ჯაფარიძე ქ., (2015). მშობლებისა და შვილების პირადი და ქონებრივი ურთიერთობები, სადოქტორო ნაშრომი, თბილისი, გვ. 111.

43

იქვე.

44

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, Johansen v. Norway. <<https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2015/01/JOHANSEN-v.-NORWAY.pdf>> [ბოლო წვდომა: 22 ნოემ, 2021]

მშობლები არ არიან ქორწინებაში ბავშვის დაბადების დროს და არც შემდგომ დაქორწინდებიან, ბავშვზე ზრუნვას დედა ახორციელებს, რომელიც აკეთებს შესაბამის განცხადებას რაიმე პირობით ან ვადის დადგენით. განცხადებას ოფიციალური სახე აქვს და მოითხოვს დამონმებას.⁴⁵ ეს ნიშნავს იმას, რომ ბავშვზე ოფიციალურად ზრუნვას დედა ახორციელებს, თუმცა არ გამოირიცხავს მამის მონაწილეობას ბავშვის აღზრდაში, რომელსაც ისინი ბავშვის საკეთილდღეო მიზნებისთვის ახორციელებენ, მშობლები აქაც, როგორც ჩვენი ქვეყნის შემთხვევაში, თანაბრად ახორციელებენ არასრულწლოვან შვილზე ზრუნვას და შეუთანხმებლობის დროს დავას წყვეტს სასამართლო.⁴⁶

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია გავივიტანოთ დასკვნა, რომ იმ მშობელს, რომელთანაც ბავშვი ცხოვრობს, არ აქვს უფლება – ცალკე მცხოვრებ მშობელს შეუზღუდოს ბავშვის ნახვა, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ეს ცუდად მოქმედებს ბავშვზე, რაც სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს. მშობლები თანაბრად არიან ვალდებული, იზრუნონ თავიანთ არასრულწლოვან შვილზე, მიუხედავად იმისა, ცხოვრობენ თუ არა ერთად. სააპელაციო სასამართლო მის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ამბობს იმასაც, რომ მშობელს არათუ ბავშვის ნახვის შეზღუდვის უფლება აქვს ცალკე მცხოვრები მშობლის მიმართ, არამედ იმის უფლება არ აქვს – მეორე მშობელი ნეგატიურ კონტექსტში მოიხსენიოს ბავშვთან, რაც ბავშვზე ფსიქოლოგიურ ძალადობად აღიქმება.⁴⁷ გარდა იმისა, რომ მშობლები არიან ვალდებული იზრუნონ შვილზე, ასევე, მეორე მხრივ,

სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება – შექმნას ქვეყანაში ისეთი სოციალური პირობები, რომ ბავშვი აღიზარდოს ჯანსაღ გარემოში.

დასკვნა

აღნიშნული სტატიით შეიქმნა შეძლებისდაგვარად სრულყოფილი გზამკვლევი, იმ მეტად მნიშვნელოვანი საკითხის ირგვლივ, რაც გულისხმობს „არასრულწლოვანი შვილის საცხოვრებელი ადგილის და უფლება-მოვალეობების განსაზღვრას მშობელთა განქორწინებისას“. რადგან სახელმწიფოები იღებენ საკუთარ თავზე ვალდებულებას როგორც კანონმდებლობით, ასევე სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით, რომ მათთვის მთავარ ღირებულებას ადამიანი წარმოადგენდეს, მნიშვნელოვანია, მათ იზრუნონ ისეთ საკითხზე, როგორცაა არასრულწლოვნის უფლებები. საკითხმა გვაჩვენა, რომ ჩვენს ქვეყანაში მეტნაკლებად დაცულია ბავშვთა უფლებები, თუმცა კანონმდებლობის ზოგიერთი ნორმა მოითხოვს სრულყოფასა და დახვეწას. ნაშრომში განვითარებული მსჯელობებით შეგვიძლია ჩამოვყალიბოთ ის რეკომენდაციები, რომელიც როგორც მშობლების მხრიდან, ასევე გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოს მხრიდან თუ უფრო მეტად იქნება გათვალისწინებული არასრულწლოვნის საცხოვრებელი ადგილისა და მშობლის უფლება-მოვალეობათა განსაზღვრა შედარებით გამარტივდება:

- როგორც ცნობილია, სასამართლო მანამ, სანამ გადაწყვეტს, თუ რომელ მშობელთან განუსაზღვრავს არასრულწლოვანს საცხოვრებელ ადგილს, მხედველობაში იღებს სხვადასხვა ფაქტობრივ გარემოებას, მათ შორის, მშობელთა მატერიალურ პირობებს, რომელსაც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს. ვფიქრობ, მატერიალური პირობების გამორკვევაზე მეტად, სასამართლომ უპრიანია, მნიშვნელობა მიანიჭოს – რომელ მშობელთან უკეთესი ურთიერთობა აქვს არასრულწლოვანს, რადგან არ გახდეს მეო-

45 გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 1626ა, 1626ბ მუხლები. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXXKiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoIglZ1dvBKuKBh093sw4> [ბოლო წვდომა: 22 ნოემ, 2021]

46 გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 1627-ე მუხლი. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXXKiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoIglZ1dvBKuKBh093sw4> [ბოლო წვდომა: 22 ნოემ, 2021]

47 გოგუაძე ს., (2019). მშობელსა და შვილს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის ზოგიერთი ასპექტი, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი, გვ. 49.

რეხარისხოვანი ბავშვის საუკეთესო ინტერესი; სპეციალური ორგანოებისა და პირების ჩართულობით მხოლოდ ამის გამორკვევის შემდეგ უნდა გადაწყვიტოს, ვისთან დატოვოს არასრულწლოვანი აღსაზრდელად;

- ხშირად საკამათოა ხოლმე როგორ გადაწყდეს შვიდ წლამდე ასაკის არასრულწლოვნისა და შვიდიდან თვრამეტ წლამდე ასაკის არასრულწლოვნის საცხოვრებლის განსაზღვრის საკითხი. ვფიქრობ, თუ ბავშვი არის იმ ასაკში, რომ უკვე თავისუფლად შეუძლია გამოხატოს თავისი აზრი, თუნდაც იყოს შვიდ წლამდე მცირეწლოვანი, მისი აზრი აუცილებლად უნდა იყოს მოსმენილი, მიუღებლად მიმჩნია სასამართლოს მხრიდან, თუნდაც დროებითი განკარგულების გამოცემის დროს, საქმის გადაწყვეტა ზეპირი მოსმენის გარეშე. ჩემი აზრით, ამით იზღუდება, როგორც მხარის, ასევე, პირველ რიგში, არასრულწლოვნის უფლებები, ამიტომ მიზანშეწონილად მიმჩნია, სასამართლომ შესაბამისი პირების ჩართულობით აუცილებლად მოისმინოს არასრულწლოვნის აზრი, თუ მას შეუძლია მისი გამოხატვა;
- არასრულწლოვნის მშობლებს შორის დავის არსებობისას, სასამართლომ, ვფიქრობ, მხედველობაში უნდა მიიღოს იმ მშობლის საცხოვრებელი გარემოც, ვისაც ბავშვს დაუტოვებს აღსაზრდელად. ამაში ვგულისხმობ. თუ ვისთან ერთად იცხოვრებენ არასრულწლოვანი და მისი მშობელი, რადგან თუ მართო აპირებენ ცხოვრებას, მეორე მშობლის მხრიდან შესაძლოა ზეწოლას და შევიწროებას ჰქონდეს ადგილი. ასევე, მხედველობაში უნდა მიიღოს ისიც. აქვს თუ არა პოლიციას რომელიმე მშობლის მიმართ შემაკავებელი ორდერი გაცემული და რა მიზეზით, ასევე ისიც, ამის შემდეგ კვლავ ხომ არ გრძელდებოდა ორდერით გათვალისწინებული წესების დარღვევაც, ეს სასარგებლო იქნება ბავშვის საუკეთესო ინტერესისთვის;

- ხშირად გვხვდება ისეთი სასამართლო პრაქტიკა, როდესაც საქმე ეხება ერთზე მეტი არასრულწლოვნის საცხოვრებლის განსაზღვრას და სასამართლო ბავშვებს მშობლებს შორის ანაწილებს, რათა მშობლებს შვილების მიმართ თანაბარუფლებიანად მიიჩნევს. ეს ბადაებს შეკითხვას, ხომ არ ილახება ბავშვის საუკეთესო ინტერესი? ვინაიდან ჩვენთვის უპირატესია ბავშვის საუკეთესო ინტერესი, ამიტომ სასამართლომ საქმე სწორედ მათ სასარგებლოდ უნდა გადაწყვიტოს. თუ შესაძლებელია ბავშვმა დააფიქსიროს მისი აზრი, იგი აუცილებლად უნდა იქნას მოსმენილი და რომელ მშობელთანაც ჩათვლის ცხოვრებას უკეთესს, რა თქმა უნდა, სასამართლომ ისე უნდა განუსაზღვროს საცხოვრებელი, მაგრამ თუ მას არ შეუძლია აზრის გამოხატვა, ვფიქრობ, დედამამიშვილები ერთმანეთს არ უნდა დააშოროს და ერთ მშობელს მიაკუთვნოს. პრაქტიკაში შეგვხვდა ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სპეციალისტის ჩართულობის გარეშე, სასამართლომ თავად გადაწყვიტა, თუ ვისთან უნდა დარჩენილიყო არასრულწლოვანი აღსაზრდელად და მიიჩნია, რომ და-ძმა ერთმანეთს არ უნდა დაშორებულიყო. ასეთ დროსაც, მაინც აუცილებლად ვთვლი სპეციალისტის ჩართულობით ბავშვის აზრის გათვალისწინებას, თუ ეს შესაძლებელია;
- ვფიქრობ, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს არასრულწლოვნის საცხოვრებლის განსაზღვრისას დედა-შვილს შორის განსაკუთრებული კავშირის არსებობა, მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება მამას ჰქონდეს ბევრად საუკეთესო პირობები ბავშვის აღსაზრდელად. ვთვლი, რომ დედას შვილი მხოლოდ იმ შემთხვევაში უნდა დააშორონ, თუ ეს განსაკუთრებით საზიანოდ იმოქმედებს ბავშვის აღზრდაზე;
- შვილების მიმართ მშობლების უფლებებისა და მოვალეობების თავში, კერ-

ძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 1198-ე მუხლში, დავამატებდი შემდეგ წინადადებებს: მშობლებს შორის არსებულმა კონფლიქტმა გავლენა არ უნდა იქონიოს ბავშვის აღზრდაზე. ასევე, იმასაც, რომ ერთმა მშობელმა მეორე მშობელი არავითარ შემთხვევაში ნეგატიურად არ მოიხსენიოს ბავშვის თანდასწრებით. ვფიქრობ, ამით ბევრად ჰარმონიული ურთიერთობა ჩამოყალიბდება მშობლებსა და შვილებს შორის, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მშობლები განქორწინებას, ცალ-ცალკე ცხოვრებას და ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრას გადაწყვეტენ, ბავშვი ბევრად უკეთ შეძლებს გამოხატოს თავისი აზრი და მისი საუკეთესო ინტერესი დაცული იქნება;

- ვფიქრობ, არ შეიძლება არანაირი წერილობითი ფორმის ხელშეკრულება დაიდოს მშობლებს შორის და ამით განისაზღვროს მათი მოვალეობები შვილების მიმართ. ამით მეტად

გამოიხატება მშობლების ამბიციები, ვიდრე შვილის საუკეთესო ინტერესი. თუ დავა წარმოიშობა, ერთადერთი, ვისაც შეუძლია განსაზღვროს შვილების მიმართ მშობლის ურთიერთობის წესი, ეს არის სასამართლო და აქაც, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ისეთი პირობებით მოხდეს ურთიერთობის განსაზღვრა, რომ უპირატესი ბავშვის ინტერესი იყოს, ხოლო შემდგომ, მშობელთა თანასწორუფლებიანობა შვილების მიმართ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიმაჩნია ჩემს მიერ ჩამოყალიბებული რეკომენდაციების გათვალისწინება, როგორც დაინტერესებული პირების, ასევე, სასამართლო და საკანონმდებლო ორგანოს მხრიდან. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის საკანონმდებლო ბაზის კიდევ უფრო მეტად დაახლოებას საერთაშორისო კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სტანდარტებთან.

DETERMINING THE PLACE OF RESIDENCE AND RIGHTS AND RESPONSIBILITIES OF A JUVENILE CHILD IN THE CASE OF PARENTAL DIVORCE

Khatia Gelashvili

PhD candidate in Law at Caucasus International University, Assistant in Civil Law at Caucasus International University

KEYWORDS: Taking into account the interests of a juvenile, Rights and responsibilities of a divorced parent, The role of temporary decision

ABSTRACT

The thesis is about "Determining the place of residence and rights and responsibilities of a juvenile child in the case of parental divorce" which focuses on one of the most acute and always controversial problems in our country. In Georgia, there are frequent cases when the parents of a juvenile are divorced or living separately and can not agree about with whom to stay their child to raise. Judicial practice in this regard is common and in every new case are made largely different decisions. There are exceptions when there is no dispute between the parents and they decide for themselves with whom the juvenile should be brought up, so the analysis of each case is considered.

In this thesis, we have discuss about the protection of the interests of the juvenile, the involvement of the guardianship and custodial authority , which plays a major role in the decision-making process by the court, as it is crucial for them to thoroughly study the case and determine the psychological state of the child and the essence of the interim order issued by the court, as well as the consideration of the interests of the juveniles in determining their place of residence. The research also covers the definition of parental rights and responsibilities in the above case, which is one of the most important issue. Also, there is a little attention about situation not only in Georgia, but also in other countries in this regard.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგუაძე ს., (2019). მშობელსა და შვილს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის ზოგიერთი ასპექტი, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი.
2. ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., (2000). საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბილისი: სამართალი.
3. ლაზარაშვილი ქ., (2019). საოჯახო დაგეგმვის განხილვის საპროცესო სამართლებრივი თავისებურებანი, როგორც არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების დაცვის წინაპირობა, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი.
4. ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., (2007). სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, მეორე გამომუშავებული და შესწორებული გამოცემა, თბილისი: სამართალი.
5. ნოზაძე ა., (2020). დროებითი განკარგულება, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისი.
6. შენგელია ე., შენგელია რ., (2011). საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი, თბილისი: მერიდიანი.
7. შოშიაშვილი ნ., (2002). საოჯახო კანონმდებლობის სრულყოფისათვის, თბილისი: სამართალი #4.
8. ჯაფარიძე ქ., (2015). მშობლებისა და შვილების პირადი და ქონებრივი ურთიერთობები, სადოქტორო ნაშრომი, თბილისი.
9. Babb A. B., (1998) Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court.
10. Babb A. B., (2017). Another Look at the Need for Family Law Education Reform: One Law School's Innovations.
11. Finkelhor D., (2020). Trends in Adverse Childhood Experiences (ACEs) in the United States, Child Abuse & Neglect international journal, United States.
12. Kovacek-Stanic G., (2009). Child in Single (Absent) Parent family: Maintenance and Family Home.
13. Schepard A., Salem P., (2006). Foreword to the Special Issue on the Family Law Education Reform Project.

სამართლებრივი აქტები:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდო-

BIBLIOGRAPHY:

Used literature:

1. Babb A. B., (2017). Another Look at the Need for Family Law Education Reform: One Law School's Innovations. (In English)
2. Babb A. B., (1998). Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court. (In English)
3. Finkelhor D., (2020) Trends in Adverse Childhood Experiences (ACEs) in the United States, Child Abuse & Neglect international journal, United States. (In English)
4. Gogvadze S., (2019). Some Aspects of Legal Relations between Parent and Child, Master Thesis, Tbilisi. (In Georgian)
5. Japaridze St., (2015). Personal and property relations of parents and children, doctoral thesis, Tbilisi. (In Georgian)
6. Kovacek-Stanic G., (2009). Child in Single (Absent) Parent family: Maintenance and Family Home. (In English)
7. Lazarishvili K., (2019). Procedural Legal Peculiarities of Family Dispute Resolution as a Prerequisite for Protecting the Best Interests of a Juvenile, Master Thesis, Tbilisi. (In Georgian)
8. Liliashvili T., Khurstali V., (2007). Comments of the Civil Procedure Code, Second Revised Edition, Tbilisi: Law Publishing House. (In Georgian)
9. Nozadze A., (2020). Temporary Ordinance, Master Thesis, Tbilisi. (In Georgian)
10. Schepard A., Salem P., (2006). Foreword to the Special Issue on the Family Law Education Reform Project. (In English)
11. Shengelia E., Shengelia R., (2011). Family and Inheritance Law, Tbilisi: Meridiani Publishing House. (In Georgian)
12. Shoshiashvili N., (2002). For Improving Family Law, Tbilisi: Law Publishing House # 4. (In Georgian)
13. Zoidze B., Chanturia L., (2000). Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Five, Tbilisi: Law Publishing House. (In Georgian)

Legal Acts

1. Constitution of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [Last seen: 18 Oct, 2021] (In Georgian)
2. Civil Code of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publi->

- მა: 15 ნოემ, 2021]
- საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [ბოლო წვდომა: 17 ნოემ, 2021]
 - ბავშვის უფლებათა კოდექსი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=2>> [ბოლო წვდომა: 18 ნოემ, 2021]
 - გაეროს 1989 წლის „კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ“. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 18 ოქტ, 2021]
 - გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXXiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoJgIz1dvBKuKBh093sw4> [ბოლო წვდომა: 22 ნოემ, 2021]

- <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/117>> [Last seen: 15 Nov, 2021] (In Georgian)
- Civil Procedure Code of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [Last seen: 17 Nov, 2021] (In Georgian)
 - Civil Code of German. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXXiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoJgIz1dvBKuKBh093sw4> [Last seen: 22 Nov, 2021] (In Georgian)
 - Code of the Rights of the Child. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=2>> [Last seen: 18 Nov, 2021] (In Georgian)
 - 1989 UN Convention of the Rights of the Child. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [Last seen: 18 Oct, 2021] (In Georgian)

ელექტრონული რესურსი:

Electronic resource:

- ბიზნეს-იურიდიული ცენტრი, განმარტებები და სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი საოჯახო სამართლის საკითხებზე, <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [ბოლო წვდომა: 17 დეკ, 2021].
- დროებითი განკარგულების არსი და მნიშვნელობა საოჯახო სამართლის დავებში აშშ-ს სამართლის მიხედვით, პასუხები აქტუალურ თემებზე, <<https://etheringtons.com.au/interim-orders-and-interim-proceedings-in-family-law/>> [ბოლო წვდომა: 15 ნოემ, 2021]

- Business Legal Center, Clarifications and Analysis of Court Decisions on Family Law Issues, < იბ. <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [Last seen: 17.12.2021] (In Georgian)
- The essence and significance of an interim injunction in family law disputes under U.S. law, answers to topical issues, <<https://etheringtons.com.au/interim-orders-and-interim-proceedings-in-family-law/>> [Last seen: 15.11.2021] (In English)

სასამართლო გადაწყვეტილებები:

Court Decision:

- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება № ას-1139-1095-2016; <<http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCivil.aspx>> [ბოლო წვდომა: 14 ოქტ, 2021]
- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 25 თებერვლის გადაწყვეტილება №ას-967-916-2015; <<https://www.supremecourt.ge/ganmartebebi/>> [ბოლო წვდომა: 15 ნოემ, 2021]
- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 22 აგვისტოს გადაწყვეტილე-

- Decision of the Supreme Court of Georgia of September 25, 2017 #AS-1139-1095-2016; <<http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCivil.aspx>> [Last seen: 14 Oct, 2021] (In Georgian)
- Judgment of the Supreme Court of Georgia of February 25, 2016 #AS-967-916-2015; <<https://www.supremecourt.ge/ganmartebebi/>> [Last seen: 15 Nov, 2021] (In Georgian)
- Decision of the Supreme Court of Georgia of 22 August 2012, Case #AS-1809 – 1783-2011; <<https://temida.ge/fullcase/1102/-->

- ბა საქმე #ას-1809 – 1783-2011; <<https://temida.ge/fullcase/1102/--.pbn>> [ბოლო წვდომა: 20 დეკ, 2021]
4. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, Johansen v. Norway; <<https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2015/01/JOHANSEN-v.-NORWAY.pdf>> [ბოლო წვდომა: 22 ნოემ, 2021]
- [pbn](#) [Last seen: 20 Dec, 2021] (In Georgian)
4. Judgment of the European Court of Human Rights, Johansen v. Norway, <<https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2015/01/JOHANSEN-v.-NORWAY.pdf>> (In English) [Last seen: 22 Nov, 2021]

Used Researches:

გამოყენებული კვლევები:

1. გაეროს ბავშვთა ფონდის კვლევა, (2017). ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულება, კანონმდებლობის კვლევა. <<https://www.unicef.org/georgia/media/1481/file/Legislative%20Analysis%20GEO.pdf>> [ბოლო წვდომა: 28 ნოემ, 2021]
2. ევროკავშირი საქართველოსთვის და უნივერსიტეტის ერთობლივი პროექტი, (2016) ადამიანის უფლებები ყველასთვის ფარგლებში, სოციალური ნორმების ანალიზი (კვლევა) ბავშვთა მიმართ ძალადობის კონტექსტში. <[სოციალური ნორმების ანალიზი.pdf](#)> [ბოლო წვდომა: 17 ნოემ, 2021]
1. UNICEF Study, (2017). Child-Friendly Justice, Legislation Research, <<https://www.unicef.org/georgia/media/1481/file/Legislative%20Analysis%20GEO.pdf>> [Last seen: 28 Nov, 2021] (in Georgian)
2. EU for Georgia and UNICEF Joint Project, Human Rights for All, (2016). Analysis of Social Norms (Research) in the Context of Violence against Children, <[სოციალური ნორმების ანალიზი.pdf](#)> [Last seen: 17 Nov, 2021] (in Georgian)

NOTES:

1. Civil Code of Georgia, article 1122. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 15 Oct, 2021]
2. Ibid., Article 1201.
3. Ibid., Article 1202.
4. Zoidze B., Chanturia L., (2000). Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Five, Tbilisi: Law Publishing House, p. 175.
5. Finkelhor D., (2020). Trends in Adverse Childhood Experiences (ACEs) in the United States, Child Abuse & Neglect international journal, United States. p. 4.
6. Shengelia E., Shengelia R., (2011). Family and Inheritance Law, Tbilisi: Meridiani Publishing House, p. 174.
7. Zoidze, B., Chanturia L., (2000). Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Five, Tbilisi: Law Publishing House. p. 171.
8. Business Legal Center, Clarifications and Analysis of Court Decisions on Family Law Issues, <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%9D-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [Last seen: 17 Dec, 2021]
9. Kovacek-Stanic, G., (2009). Child in Single (Absent) Parent family: Maintenance and Family Home, p. 641.

10. Lazarishvili, K., (2019). Procedural Legal Peculiarities of Family Dispute Resolution as a Prerequisite for Protecting the Best Interests of a Juvenile, Master Thesis, Tbilisi, p. 27.
11. Constitution of Georgia, article 17(1). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [Last seen: 18 Oct, 2021]
12. Code of the Rights of the Child, article 8(2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=2>> [Last seen: 18 Oct, 2021]
13. Ibid., Article 12(1).
14. Lazarishvili, K., (2019). Procedural Legal Peculiarities of Family Dispute Resolution as a Prerequisite for Protecting the Best Interests of a Juvenile, Master Thesis, Tbilisi, p. 32.
15. 1989 UN Convention of the Rights of the Child, article 12(2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [Last seen: 18 Oct, 2021]
16. Shengelia, E., & Shengelia R., (2011). Family and Inheritance Law, Tbilisi: Meridiani Publishing House, p. 173.
17. Civil Code of Georgia, article 1201(2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 18 Oct, 2021]
18. Shengelia, E., & Shengelia, R., (2011). Family and Inheritance Law, Tbilisi: Meridiani Publishing House, p. 170.
19. Judicial branch state of Maine court decision, <<https://www.courts.maine.gov/courts/family/divorce-separation/decisions-children.html>> [Last seen: 30 Nov, 2021]
20. Babb, A. B., (1998). Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court, p. 532.
21. Shepard, A., (2006). Salem P., Foreword to the Special Issue on the Family Law Education Reform Project, p. 516.
22. Babb A. B., (2017). Another Look at the Need for Family Law Education Reform: One Law School's Innovations, p. 64.
23. Civil Code of Georgia, article 1201(2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 20 Nov, 2021]
24. Zoidze, B., & Chanturia L., (2000). Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Five, Tbilisi: Law Publishing House, p. 177.
25. Business Legal Center, Clarifications and Analysis of Court Decisions on Family Law Issues, <<https://blh.com.ge/forums/Topic/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%9D-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98/#post-1513>> [Last seen: 15 Dec, 2021]
26. Decision of the Supreme Court of Georgia of September 25, 2017 #AS-1139-1095-2016. <<http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCivil.aspx>> [Last seen: 14 Oct, 2021]
27. Ibid., p. 9.
28. Civil Procedure Code of Georgia, article 355(1). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 15 Nov, 2021]
29. Liliashvili T., & Khrustali V., (2007). Comments of the Civil Procedure Code, Second Revised Edition, Tbilisi: Law Publishing House, p. 600.
30. The essence and significance of an interim injunction in family law disputes under U.S. law, answers to topical issues, <<https://etheringtons.com.au/interim-orders-and-interim-proceedings-in-family-law/>> [Last seen: 15 Nov, 2021]
31. Judgment of the Supreme Court of Georgia of February 25, 2016

- #AS-967-916-2015. <<https://www.supremecourt.ge/ganmartebebi/>> [Last seen: 15 Nov, 2021]
32. Nozadze, A., (2020). Temporary Ordinance, Master Thesis, Tbilisi, p. 38.
33. UNICEF Study, (2017). Child-Friendly Justice, Legislation Research. <<https://www.unicef.org/georgia/media/1481/file/Legislative%20Analysis%20GEO.pdf>> [Last seen: 28 Nov, 2021]
34. EU for Georgia and UNICEF Joint Project, (2016). Human Rights for All, Analysis of Social Norms (Research) in the Context of Violence against Children, <[სოციალური ნორმების ანალიზი.pdf](#)> [Last seen: 17 Nov, 2021]
35. Ibid., p. 35.
36. Civil Procedure Code of Georgia, article 2511 (1). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [Last seen: 17 Nov, 2021]
37. Civil Code of Georgia, article 1201(2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 17 Oct, 2021]
38. Zoidze B., & Chanturia L., (2000). Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Five, Tbilisi: Law Publishing House, p. 178.
39. Ibid., p. 178.
40. Decision of the Supreme Court of Georgia of 22 August 2012, Case #AS-1809 – 1783-2011. <<https://temida.ge/fullcase/1102/--.pbn>> [Last seen: 20 Dec, 2021]
41. Shoshiashvili, N., (2002). For Improving Family Law, Tbilisi: Law Publishing House # 4, p. 15.
42. Japaridze, K., (2015). Personal and property relations of parents and children, doctoral thesis, Tbilisi, p. 111.
43. Ibid., p. 111.
44. Judgment of the European Court of Human Rights, Johansen v. Norway <<https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2015/01/JOHANSEN-v.-NORWAY.pdf>> [Last seen: 22 Nov, 2021]
45. Civil Code of German. article 1626a, 1626. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfucXKiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoJglZ1dvBKuKBh093sw4> [Last seen: 22 Nov, 2021]
46. Civil Code of German. article 1627. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfucXKiH_gOCgTgU8LE_zNZDzpoJglZ1dvBKuKBh093sw4> [Last seen: 22 Nov, 2021]
47. Gogvadze, S., (2019). Some Aspects of Legal Relations between Parent and Child, Master Thesis, Tbilisi, p. 49.

სამხედრო ნადავლი, როგორც საკუთრების უფლების შეძენის წყარო, ძველ ქართულ სამართალში

ანა წიგნაძე

თსუ იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, ასისტენტი

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო ნადავლი, საკუთრების უფლების შეძენა, ალაფი, ნაშოები, ფანჯიაქი

აბსტრაქტი

ფეოდალური საკუთრების უფლების ინსტიტუტის ფუნდამენტური კვლევა მნიშვნელოვანია ამ პერიოდის ქართული სამართლის ინსტიტუტების შესასწავლად. საკუთრების უფლების შეძენის თავდაპირველი საშუალებები, მათ შორის, სამხედრო ნადავლი, ჯერ კიდევ სათანადოდ არაა გამოკვლეული. ფეოდალური ურთიერთობების თავისებურებიდან გამომდინარე, ერთადერთი, რაც სამეფო ხელისუფლებას ყოველთვის აკავშირებდა საფეოდალოებთან, საქართველოს ერთიანობისა თუ სამეფო-სამთავროებად დაქუცმაცებულობის პერიოდში, იყო სალაშქრო ვალდებულება. ეს ვალდებულება ეკისრებოდათ არა მარტო საერო, არამედ საეკლესიო ფეოდალებსაც. ამავე დროს, სამხედრო ორგანიზაციის ფორმებიდან გამომდინარე, მუდმივ, დაქირავებულ თუ რეგულარულ ჯარებს, ომის ნადავლის ალებისა და მისი განაწილების განსხვავებული წესები ჰქონდათ.

სტატიაში გადმოცემულია სამხედრო ნადავლის, როგორც საკუთრების უფლების შეძენის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყაროს ძირითადი თავისებურებები ძველ ქართულ სამართალში. ნაშრომი შეისწავლის ფეოდალურ საქართველოში მტრის კუთვნილ ქონებაზე საკუთრების უფლების მოპოვების წესებს, მოლაშქრეებსა და სხვა უფლებამოსილ პირებს შორის ნაშოვარი ქონების გაყოფის

რიგს და, ასევე, იკვლევს რა ფაქტორებზე იყო დამოკიდებული ნადავლის კანონიერება. ნაშრომში განხილულია ისეთი საკითხები, როგორცაა: სამხედრო ნადავლის აღმნიშვნელი ტერმინები; ხმლით ნაშოები როგორც მოუდევარი საკუთრება; ფანჯიაქის აღების ტრადიცია – მეფის ფანჯიაქი; ნადავლში მოხელეთა წილის ოდენობა, რომელიც ან ფანჯიაქიდან, ან დარჩენილი ქონებიდან გამოიყოფოდა.

შესავალი

ბრძოლის ველზე დამარცხებული ან დატყვევებული მტრის კუთვნილი ნივთების ხელში ჩაგდება და მითვისება საკუთრების შექმნის კანონიერ გზას წარმოადგენდა. სალაშქრო აღჭურვილობა, ტყვეები, ცხენები, დროშები და სხვა ნივთიერი ფასეულობა, ზოგჯერ მიწებიც, გამარჯვებული სახელმწიფოს საკუთრებად ითვლებოდა. სამხედრო ნადავლის ობიექტი იყო როგორც დამარცხებული შეიარაღებული მტრის, ასევე მშვიდობიანი მოსახლეობის ქონება, თუმცა, გარკვეული შეზღუდვებით. როგორც რომაელი იურისტები აღნიშნავდნენ, „ის, რასაც ჩვენ მტერთაგან ვიტაცებთ... მაშინვე ჩვენი ხდება“,¹ რადგან მოწინააღმდეგის ნივთები უპატრონო, არავის კუთვნილ ნივთებად მიიჩნეოდა და მასზე საკუთრების უფლების მოსაპოვებლად მათი ფაქტობრივი მითაცება, ხელში ჩაგდება იყო საჭირო.² თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, მხოლოდ ეს არ იყო საკმარისი. ნადავლზე უფლების მოსაპოვებლად ის დამსაკუთ-

რების მფლობელობაში უნდა ყოფილიყო მცირე ხნით მაინც. სწორედ ეს ძირითადი პირობა ახასიათებს სამხედრო ნადავლს, როგორც საკუთრების უფლების მოპოვების საშუალებას.

სამხედრო ნადავლის აღმნიშვნელი ტერმინები

ძველ ქართულ ენაში სამხედრო ნადავლის აღმნიშვნელი ტერმინები მრავალგვარია და მათი კვლევა აუცილებელია. მათ შორის, ყველაზე გავრცელებული იყო ალაფი, ავარი (იავარი), ნაშოები, ნატყვენავი, ნარბევი, ნაძარცვი, დავლა და ა.შ. ტერმინთა უმრავლესობა გამოიყენებოდა მხოლოდ მტრისგან მიტაცებული მოძრავი ქონების აღმნიშვნელ სიტყვად. ამის მიზეზი უნდა იყოს ის, რომ ლაშქრობის მიზანს, ძირითადად, მტრის ჯარის დამარცხება და ალაფის აღება წარმოადგენდა და არა მოწინააღმდეგის კუთვნილი მიწების დაკავება.

ალაფი. სამხედრო ნადავლის, როგორც ომითა და რბევით მოპოვებული³, ნაძარცვი⁴ ქონების აღმნიშვნელი ერთ-ერთი ყველაზე მეტად გავრცელებული ტერმინია ალაფი.⁵ ქართულ სალიტერატურო ენაში „ალაფი“ ომონიმური სიტყვაა. სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, ალაფი არის „საფენელი“⁶ და

1 გაიუსის ინსტიტუციები, სურგულაძე ნ. (მთარგ.), (2011). რომის სამართლის ძეგლები. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 70; იუსტინიანეს ინსტიტუციები, სურგულაძე ნ. (მთარგ.), (2002). რომის სამართლის ძეგლები. თბილისი: მერიდიანი, 56. გაიუსს ნადავლზე საკუთრების უფლების მოპოვების საფუძვლად ბუნებითი სამართალი მიაჩნია, იუსტინიანეს ინსტიტუციები კი ასეთად ხალხთა სამართალს მიიჩნევს.

2 ამ გზით საკუთრების უფლების მოპოვებას რომაელები უწოდებდნენ *Occupatio*-ს. ის საკუთრების უფლების თავდაპირველი გზით შექმნის მთავარ საშუალებად მიიჩნეოდა. Бартошек, М., (1989). Римское право, понятия, термины, определения. Москва: Юридическая литература, 231.

3 ძველი ერისთავთა (ქსნის ერისთავთა საგვარეულო მემპატიანე), (1954). ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო შ. მესხიამ. თბილისი: მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვეთი 30, 363.

4 აბულაძე, ი., (1973). „ძველი ქართული ენის ლექსიკონი“ (მასალები). თბილისი: მეცნიერება.

5 ძველ ქართულ ენაში ლაშქრობისა და ალაფობის აღმნიშვნელი არაძირითადი ტერმინები და მათგან ნაწარმოები სინონიმური ხასიათის სიტყვები საკმაოდ ბევრია, ამიტომ ყველას განხილვა არამიზანშეწონილად მივიჩნევთ.

6 საფენელის განმარტებას სულხან-საბა არ აკეთებს. ეს სიტყვა გვხვდება ბასილ ევოსმოძღვრის ნაშრომში „ცხოვრება მეფეთმეფისა თამარისი“: „ხოლო ცხენ-ჯორისა და აქლემებისა სიმრავლე და კარავთა და საფენელთა ურიცხუება, რომელ დაყარეს“. როგორც ჩანს, ის გამოიყენებოდა დასაფენის,

ჭურჭელი ნატყუნავი“.⁷ ნიკო ჩუბინაშვილის ლექსიკონით, ალათს ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: 1) „ნაშოვარი საქონელი უამსა ბრძოლისასა“ და 2) „მეფევილე, ფევილის მოფარდული, Αλεφα“.⁸ ასევეა ის განმარტებული ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში: 1) [არაბ.] 1. საქონლის საკვები, ფურაჟი, 2. მარცვლეულისა და ფევილის ვაჭარი; 2) (ძვ.) იგივეა, რაც ნადავლი.⁹

მ. ანდრონიკაშვილი გამოთქვამს ვარაუდს, რომ ტერმინი „ალაფი“ ფონეტიკური ხასიათისა და მისი შინაარსიდან გამომდინარე, უკავშირდება თურქულ ზმნას almak – „დაპყრობა, წართმევა“ და მისგან ნაწარმოებ სიტყვას – alpay (დამპყრობელი). ამავე ზმნიდანაა ნაწარმოები სიტყვა alap – „ჩანთა, კალათა, ის, რითაც რაიმე მიაქვთ, ასაღები, წასაღები“.¹⁰

ალაფი მხოლოდ მოძრავი ნივთების აღსანიშნავად გამოიყენებოდა. შესაბამისად, ალაფობაც ომის ნადავლის მიტაცებას გულისხმობს. მაგალითად, ვეფხისტყაოსანში თინათინის გამეფების შემდეგ მისი ბრძანებით გახსნეს საჭურჭლენი, სადაც ლაშქარი „ალაფობდეს საჭურჭლესა მისსა ვითა ნათურქალსა“. „ალაფობდეს“ აქ მიშნავს მითვისებას, მოხვეჭას. ჯარი ნივთებს ისე იტაცებდა, თითქოს ის არა მეფის, არამედ დამარცხებული თურქებისთვის წართმეული ნადავლია.¹¹

ალაფობას ჯარი თვითნებურად არ იწყებდა. ამას მეფის ან სარდლის ბრძანება სჭირდებოდა. მაგალითად, ჯუანშერის გადმოცემით, სპარსთა დამარცხების შემდეგ ვახტანგის გუნდი გავიდა ალაფობად, „მეფე ვახტანგ აყენებდა მიძულებად სპათა-მათ მეალაფეთა“.¹² როდესაც ისტორიკოსი წერს, რომ გუნდი გავიდა ალაფობად, უნდა გულისხმობდეს არა მთლიანად ჯარს, არამედ მის ნაწილს, რომლებსაც მეალაფეებს უწოდებს.

ნატყვენავი. ქართულ ნარატიულ წყაროები ომის ნადავლის აღსანიშნავად ხშირად იყენებს „ნატყვენავს“. სულხან-საბა მას განმარტავს როგორც „ფორიაქ ქმნილს“,¹³ ნაფორიაქალი კი „ნატაცებია“.¹⁴ ნ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონით, ნატყვენავი არის ნაშოვარი, ალაფი,¹⁵ ტყვენვა – აფორიაქება, წარტყვენვა,¹⁶ წარტყვენვა – (წარვსტყვენავ) სრულიად დატყვევება, იავარქმნა.¹⁷ ი. აბულაძის ძველი ალექსის აპოკრიფების ქართული ვერსიებისადმი თანდართულ ლექსიკონში ნატყვენავს ორი მნიშვნელობა აქვს: 1. ალაფი; 2. ტყვედ მყოფი: „იგი უცხოქმნულნი გარეხადნეს სიმრავლესა მას ერისა მის ნატყვენავისასა“.¹⁸

„ტყვენვა“ ალაფობის აღმნიშვნელ ტერმინად, ხოლო „ნატყვენავი“ უმეტესად ნაალაფარი ნივთების ერთობლიობაზე ხაზგასმის მიზნით გამოიყენება. ჯუანშერის ცნობით, ვახტანგმა ბაყათარის და ოსთა ლაშქრის

ქვეშაგების მნიშვნელობით. ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 505.

7 სულხან-საბა ორბელიანი, (1949). სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი. ს. იორდანაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. თბილისი: საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 23.

8 ჩუბინაშვილი ნ., (1962). ქართული ლექსიკონი რუსულის თარგმანითურთ, სისტემისაგებ სულხან-საბა ორბელიანისა.

9 ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ჩიქობავა ა. (რედ.), (1986). თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ერთტომეული, 23.

10 ანდრონიკაშვილი მ., (1965). არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 105, 310. იხ. ციტირება: Zenker G. Th., (1866). Dictionnaire turc-arabe-persane. Leipzig, 84.

11 ჯანაშვილი მ., (1910). ჩემი შენიშვნები

რუსთაველის გარშემო, აღწერა, ტექსტები, ლექსიკონი, ელექტ. მბეჭდ. ს. მ. ლოსაბერიძისა. ტფილისი: XXIV, 12.

12 ჯუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 186.

13 სულხან-საბა ორბელიანი, (1949). სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი. ს. იორდანაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. თბილისი: საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, 254.

14 იქვე.

15 ჩუბინაშვილი ნ., (1962). ქართული ლექსიკონი რუსულის თარგმანითურთ, სისტემისაგებ სულხან-საბა ორბელიანისა.

16 იქვე.

17 იქვე.

18 აბულაძე, ი., (1970). ძველი ალექსის აპოკრიფების ქართული ვერსიები. თბილისი: მეცნიერება, I, 454.

ენის წიგნები

დამარცხების შემდეგ, სამი დღე შეისვენა და შემდეგ გავიდა „ტყუენგად ოვსეთისა: შემუსრნეს ქალაქნი მათნი და აღიღეს ტყუე და ნატყუენავი ურიცხვ“.¹⁹ მათიანე ქართლისაის ავტორიც, ალაფის შემადგენლობას ამ ფორმულით გამოხატავს: ბაგრატ მეფემ მოახრა განძა და „აღიღო ტყუე და ნატყუენავი ურიცხვ“ და გაგზავნა თავის სამეფოში.²⁰ აქ ნადავლში შედის როგორც შინაური პირუტყვი, ასევე ძვირფასეულობა და სამოსი.

ლეონტი მროველი აღწერს ქართლის მეფეთა, აზორკისა და არმაზელის ლაშქრობას სომხეთში და მათ მიერ სომხეთის ნაწილის აოხრებას: მათ „ნატყუენეს დაშტი ვიდრე ნახიჭევანამდე, და აღიღეს ტყუე და ნატყუენავი ურიცხვ, და აღივსნეს ყოვლითავე ხუასტაგითა“.²¹ ნატყუენავი სომხითით იყო: „პირუტყვ, ოქრო და ვეცხლი და ნაქსოვი“.²²

ალაფობისას ტყვე და ნატყვენავი წყაროებში თითქმის ყოველთვის ერთად იხსენიება, როგორც ომში დანარჩუნებულის შემადგენელი ორი განსხვავებული სახის ნადავლი, სადაც ნატყვენავი ყველანაირი მოძრავი ნივთის აღმნიშვნელი სიტყვაა. თუმცა, იშვიათად შემთხვევებში, ეს ტერმინი მხოლოდ ტყვეებსა და თვითძვრად ნივთებს მიემართებოდა. მაგალითად, ჭუანშერის გადმოცემით, ვახტანგმა თავის ბიძის, ვარაზ-ბაკურისთვის გასცა ნატყვენავი: „მონად – ათასი, ცხენი საჯედარი – ათასი, ჯდალი ცხენი – ათასი“.²³

ძველი ერისთავთა²⁴ ტექსტის შემდეგ

19 ჭუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 169.

20 მათიანე ქართლისა, ქართლის ცხოვრება. ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 169.

21 ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 59.

22 იქვე.

23 ჭუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება, მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 171.

24 „ძველი ერისთავთა“ შეიცავს XIII-XV საუკუნეების საქართველოს ისტორიის შესახებ ძალიან საინტერესო ცნობებს, ხოლო ქართლის მთიანეთის სამხედრო ისტორიის შესახებ ამა ძველის მნიშვნელობა სხვა წყაროებთან შედარებით, განუმეორებელია, ანჩაბაძე, გ., (2010). საქართველოს სამხედრო

წინადადებაშიც ნატყვენავს კონკრეტულად ტყვედ წასხმულთა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს: ერისთავ ვირშელის ლაშქარმა მოახრა თლე და წერღუ და „ყოვლითა ალაფითა და ნატყუენავითა“ დაბრუნდა გამარჯვებული. ალაფი და ნატყვენავი ცალ-ცალკეა დასახელებული, ხოლო ტექსტიდან აშკარაა, რომ ნატყვენავი აქ მხოლოდ ტყვეებს აღნიშნავს. ამავე ძეგლში ნახსენებია, რომ თემურმა საქართველოს მოახრებისა და „ტყუენის“ შემდეგ ტყუე და ალაფი სამარყანდს გააგზავნა.²⁵ აქაც ნატყვენავში ტყვე და ალაფი იგულისხმება.

ავარი. ავარი, იავარი ასევე გამოიყენებოდა ომის ნადავლის სინონიმად.²⁶ „იავარი – ალაფი, ნაშოვარი, ნაფორიაქალი (იერემ. 17,3)“,²⁷ იავარ-ყოფა – აკლება, გაძარცვა. მაგალითად, „იავარ-ყვეს მონაგები მათი“.²⁸

არსებობს მოსაზრება, რომ ეს ტერმინი უკავშირდება ხუნძახის სახანოსა და მისი მოსახლეობის სახელწოდებას – ავარი, თუმცა მე-20 საუკუნემდე ხუნძახის ხალხის გავრცელებული ენდოეთნომი მაარულალი იყო. საკვლევი ტერმინი კი ქართულ წერილობით წყაროებში X საუკუნიდან მაინც გამოიყენება. ამიტომ ეს შეხედულება უარყოფილია.²⁹ ასევე დადგენილია, რომ „ავარი“ არც VI-IX საუკუნეების მომთაბარე თურქულენოვან ხალხს ავარებს უკავშირდება.³⁰

ციალა ქურციკიძემ ეზრა სუთიელის წიგნის ძველ რედაქციაში ყურადღება მიაქცია სიტყვას – იაჰრავი. ეზრას უფალი ეკითხება:

ისტორიის საკითხები (1921 წლამდე). თბილისი: ილია სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 93.

25 ძველი ერისთავთა, ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 115.

26 ნეიმანი ა., (1978). ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი. თბილისი, 559.

27 ჩუბინაშვილი ნ., (1962). ქართული ლექსიკონი რუსულის თარგმანითურთ, სისტემისაგარე სულხან-საბა ორბელიანისა.

28 აბულაძე, ი., (1970). ძველი აღთქმის აპოკრიფების ქართული ვერსიები, X-XVIII სს. ხელნაწერთა მიხედვით. თბილისი: მეცნიერება, I, ეზრა თ, 4, მეცნიერება, 439.

29 თოფჩიშვილი, რ., (2007). კავკასიის ხალხთა ეთნოგრაფია, ეთნიკური ისტორია, ეთნიკური კულტურა. თბილისი: უნივერსალი, 86.

30 იქვე.

„განწონე შენ, რომელი უპატიოსნეს და სანადელო არს? უმრავლესი, იგი, ანუ რომელი იაჭრავად იპოვების?“ – V, 35 ლბ. კონტექსტით და სომხური და ეთიოპური მოკლე რედაქციის თარგმანის შესატყვისითაც „იაჭრავად“ ნიშნავს ძნელად მოსაპოვებელს, რაც იავარის მნიშვნელობას უახლოვდება. ეს სიტყვა სხვა ქართულ წყაროებში აღარ იძებნება.³¹ ამიტომ, შესაძლოა, საკვლევი ტერმინის წარმოშობა უკავშირდებოდეს ქართული ენის მახასიათებელს – სიტყვის მარცვალში ისტორიულ ბგერათმონაცვლეობას. თუმცა, ნაკლებ სავარაუდოა, რომ „იაჭრავად“ ძველ ქართულ სალიტერატურო ენაში ფონეტიკური ცვლილება განიცადა და იავარის სახით დამკვიდრდა. უფრო სარწმუნოა, რომ ეს ტერმინი ქართულ ენაში შემოსულია ძველი სომხურიდან: Ավար (ავარ) – ალაფი, ნადავლი, ნატყვენავი, იავარი.³²

ნარატიულ წყაროებში „ავარის“ გამოყენების კონტექსტი აჩვენებს, რომ ის მხოლოდ ისეთი ნაალაფარი მოძრავი ქონებას გამომხატველია, რომელიც განსაკუთრებულ ძვირფასეულობად არ მიიჩნეოდა. მაგალითად, დავით აღმაშენებლის ანდერძში, მის განკარგულებას თვალ-მარგალიტისა და ბროლის საგნების გამოყენების შესახებ მოსდევს შემდეგი წინადადება: „სხუაი ქურჭელი, იავარი სპარსთაი, რომელი არსენისდა იოვანესდა მიმითუალავს, იგი მისსა უამსა ჩემსა მონაზატერსა გაგზავნოს ძემან ჩემმან დემეტრემ“.³³

ხშირად ავარი შეპირისპირებულია განძთან, რაც ასევე იმაზე მიუთითებს, რომ ავარი ისეთი ქონებაა, რომელსაც განსაკუთრებული ღირებულება არ გააჩნია. მაგალითად, „წარიღეს ბერძენთა ავარი დიდძალი და განძი სამეფო სრულიად, რომელი აქუნდა“;³⁴

ან კიდევ, „მიუხდეს ესე ყოველნი ეკლესს, ფადლონს ზედა, გააქციეს ფადლონ და აუწყვიდეს ლაშქარნი, აიღეს ავარი და განძი ურიცხვი“.³⁵

განძი. ტერმინი „განძი“³⁶ სომხური წარმომავლობისაა და ნიშნავს საუნჯეს.³⁷ ეს სიტყვა ძველ ქართულ ენაში მხოლოდ მისი დღევანდელი მნიშვნელობით არ გამოიყენებოდა, ანუ როგორც ისეთ ნივთთა ერთობლიობა, რომელიც იმდენი ხნის განმავლობაშია დაფლული მიწაში, რომ მისი თავდაპირველი მესაკუთრისა თუ მფლობელის დადგენა შეუძლებელია. ამ შინაარსით ის უახლოვდება სიტყვას „ნამარხევი“.³⁸ „განძი“ ყოველგვარ ძვირფას ნივთს, სიმდიდრეს, ქონებას აღნიშნავდა. ამ სიტყვას უკავშირდება ტერმინი „განძარცვაც“, თავდასხმით, ძალადობით რაიმეს წართმევა.³⁹ ხევსურულ ზეპირსიტყვიერებაში „განძი“ იმ სარიტუალო ნივთებისა და ვერცხლის ჭურჭლეულობის გამომხატველი სახელია, რომელიც ხატისადმია შეწირული.⁴⁰

ლობის ძეგლები, (1990). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო გ. არახამიაძე. თბილისი: მეცნიერება, VIII, 56.

35 მათიანე ქართლისად, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 281.

36 ტერმინ „განძის“ როგორც საკუთრების უფლების შექმნის მნიშვნელობა საფუძვლიანად აქვს განხილული ვ. ლომიძეს თავის სადისერტაციო ნაშრომში, ამიტომ ამ საკითხს დაწვრილებით აღარ განვიხილავთ. ლომიძე, ვ., საკუთრების უფლების შექმნის წყაროები ქართულ სამართალში (განძი, ნაპოვარი, შექმნილი ხანდაზმულობა), 2004, 25-27. იხილეთ: https://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/253940?contains=contains;special=1;detail_record_view=0;qtype=item_barcode;query=900001466257;locg=1 [ბოლო წვდომა 17.05.2022]

37 მელიქსეთ-ბეგი, ლ., (1996). სომხურ-ქართული ლექსიკონი გადაამუშავა, შეავსო და გამოსაცემად მოამზადა მ. რობაქიძემ. თბილისი: ნეკერი, 1996.

38 აბულაძე ი., (1973). ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები). თბილისი: მეცნიერება.

39 ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ა. ჩიქობავა (რედ.), (1986). თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ერთტომეული, 126, 143.

40 ქართული მატერიალური კულტურის ეთნოგრაფიული ლექსიკონი, მეტრეველი. რ. (რედ) (2011). თბილისი: 2011.

31 ქურციკიძე, ც., (1971). ეზრას აპოკალიფსისის ქართული რედაქციები, მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი. თბილისი: მეცნიერება, 95. შდრ. Шавров М., (1861). О третьей книге Эздры (опыт исследования о книгах апокрифических). Санкт-Петербург, 56.

32 მელიქსეთ-ბეგი, ლ. (1996). სომხურ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი: ნეკერი.

33 სილოგავა ვ., (1981). დავით აღმაშენებლის ანდერძი შიომღვიმისადმი (1123-1124 წწ.). მრავალთავი: ფილოსოფიურ-ისტორიული ძიებანი, ტ. 9, 97.

34 სუმბატ დავითის-ძე, ცხორებად და უწყებად ბაგრატონიანთა, ქართული საისტორიო მწერ-

ანა წიგნაძე

ნარატიულ წყაროებში „განძი“, ხშირ შემთხვევაში, სამხედრო ნადავლის შემადგენელი ნაწილის გამომხატველი ტერმინია. როგორც აღინიშნა, ის ზოგჯერ ავარის საპირისპირო მნიშვნელობის სიტყვად გამოიყენება და მასთან ერთად მოძრავ უსულო ალათს შეადგენს. თუმცა, წყაროებში მას უსულო ნივთებისგან შემდგარი ერთიანი ალათის მნიშვნელობაც აქვს. მაგ., მემატიაზე წერს, „... შევიდეს თურქნი ქალაქად და ტყუე ყვნეს ურიცხვი სულნი ქრისტიანეთა. და აღიღეს განძი და ტყუე ძლიერი, და შეიღება წყალი ახალ-ქალაქისა სისხლითა“.⁴¹ აქ განძს ყველანაირი ალათის მნიშვნელობა აქვს, გარდა ტყვეებისა. იგივე შინაარსი აქვს „განძს“ ჟამთააღმწერლის ამ წინადადებაში: დემეტრე მეფის ლაშქარმა დარუბანდში აიღეს ციხე, „და თავადნი მათნი დაჟოცეს, და წარმოიღეს ტყვე, და განძი და დედა-წული ურიცხვი“.⁴²

დავლა. მ. ანდრონიკაშვილის განმარტებით, დავლა (დავლათიანი, სვე და დავლა) სპარსული წარმომავლობის სიტყვაა (doulā), რომელმაც ფონეტიკური დიფერენციაცია განიცადა სემანტიკური ნიუანსების გადმოსაცემად: დავლა – დავლათი – დოვლათი.⁴³ ვეფხისტყაოსანში „დავლა“ იგივე მნიშვნელობითაა გამოყენებული – დიდება, ძლიერება, შეძლება, ხელმწიფობა; დავლამრავალი – შეძლებით საცხად:⁴⁴

- „თავყანის-ვეც და დავლოცენ დავლათნი მათთა სვეთანი.“ (487)
- „თქვენვე გნახე მხიარული დიდებით და დავლა-მრავლად“. (796)
- „მელიქ-სუხრაგი ხელმწიფობს, სრული სვითა და დავლითა“. (1065)

ა. ჩიქობავასა ლექსიკონით, ნადავლი, დავლა ნიშნავს ნაძარცვ, ნაყაჩაღარ, ომში ნაშოვნ

41 მატიაზე ქართლისად, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 289.

42 ჟამთააღმწერელი, „ასწლოვანი მატიაზე“, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 623.

43 ანდრონიკაშვილი მ., (1965). არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 105, 310.

44 შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, ლექსიკონი შეადგინა ა. შანიძემ, (1957). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 349.

ქონებას, იარაღს და სხვ.⁴⁵ ა. ლლონტის განმარტებით, ტერმინი „დავლა“ დაკავშირებულია არაბულ-თურქულ Davlat-თან. ფშავ-თუშურ კილოკავში „დავლა“ გავრცელებული იყო ასევე „დავლათის“ ფორმით, რაც ნიშნავდა ქონებას, ნადავლს, ნაალაფარ, ომში ნაშოვარს.⁴⁶

მიუხედავად იმისა, რომ „დავლა“ ქართულ ენაში, ყველაზე გვიან, XII საუკუნის ბოლოდან მაინც მოჩანს, მას ძველ ქართულ სალიტერატურო ენაში ფართო გამოყენება არ ჰქონია. თუმცა, ეს სიტყვა ისე ადაპტირდა თანამედროვე ქართულში, რომ სრულად განდევნა და ჩაანაცვლა სხვა ენებიდან ნასესხები თუ მკვიდრი სამხედრო ნადავლის აღმნიშვნელი სიტყვები. ამიტომ ამ ტერმინის კვლევაც მიზანშეწონილია.

ნაშოები. „ნაშოები“⁴⁷ ინფორმაციულად ყველაზე დატვირთული და სრული ტერმინია. ის ომის როგორც უძრავი, ასევე მოძრავი ნადავლის გამომხატველი სიტყვაა. ივ. ჯავახიშვილის მტკიცებით, დავით აღმაშენებლის ანდერძის სიტყვები „რომელნი მიშოვებიან“ გულისხმობს იმ მიწებს, რომლებიც მან ომებით შეიძინა.⁴⁸ 1125 წლის ანდერძით, დავით მეფე თავის მემკვიდრეს ავალეხს, მისი ნაშოვნი ადგილებიდან, რომლებიც არიან „უმკვიდრონი და უმამულონი“, ბერ არსენსა და კათალიკოსს წერილითა და სიგელით „ყოველითურთ უნაკლულოდ“ გადასცეს მათ მიერ შერჩეული მიწები.⁴⁹ აქ „ნაშოები“ ნამდვილად

45 ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ა. ჩიქობავა (რედ.), (1986). თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ერთტომეული, 349.

46 ლლონტი, ა., (1974). კილო-თქმათა სიტყვის კონა. თბილისი: განათლება, წ. 1, 2, განათლება.

47 ივ. ჯავახიშვილის აზრით, „ნაშოები“ რომელიც res hostiles უტოლდება შინაარსით. ჯავახიშვილი ი., (1984). თხზულებანი თორმეტ ტომად. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ტომი VII, 291; Res hostiles, res hostium – სამხედრო მოწინააღმდეგის კუთვნილი ითვისებოდა უპატრონო ნივთებად მათი მითვისების (დაპყრობის) შესაძლებლობით, Бартошек, М., (1989). Римское право, понятия, термины, определения. Москва: Юридическая литература, 274.

48 ჯავახიშვილი ი., (1984). თხზულებანი თორმეტ ტომად. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ტომი VII, 219.

49 ანდერძი დავით აღმაშენებლისა [1125 წ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოცდა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დო-

გულისხმობს ომით დაპყრობილ მიწებს. მონდერძის მითითება, რომ ადგილები გადაეცეს „ყოვლითურთ უნაკლულად“, უნდა ნიშნავდეს მიწის გადაცემას მასთან დაკავშირებულ სხვა ქონებასა და უფლებებთან ერთად.

ივ. ჯავახიშვილი ძაგან აბულეთის ძის დაწერილზე დაყრდნობით ასკვნის, რომ „ნაშობებს“ ასევე ჰქონდა ომით მოპოვებული მოძრავი ნივთების მნიშვნელობა.⁵⁰ ძაგან ერისთავი მონასტერს სწირავს სოფელს, რომელიც მას ბაღდადს „ნაშობებით“ გამოუსყიდია.⁵¹

ნაშოვარი მოძრავი ალაფის მნიშვნელობით გვიანდელი პერიოდის წყაროებშიც ჩანს. მაგალითად, სეხნია ჩხეიძე (1670-1745 წწ.) თავის ისტორიულ თხზულებაში „მეფეთა ცხოვრება“ აღწერს ხოსროს მიერ ბანდარის მამულების დარბევას: ხოსრო „უკანვე საშოვრად დამდგარიყო და ორი მისი სარდალი და ნაშოვარი გამოესტუმრებინა“.⁵²

ნაშობებს მხოლოდ ომში მოპოვებული ქონების მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ხანდაზმულობითი მფლობელობით და პატრონისგან მიტოვებულ, ოხერ⁵³ უძრავ-მოძრავი ნივთების დაუფლებასაც ნაშობები ერქვა.⁵⁴

ხმლით ნაშობები როგორც მოუდევარი საკუთრება

თუ ნაალაფარი, ნატყვენავი ქონება შესაძლებელია დავის საგანი გამხდარიყო და პირს საკუთრების უფლება მასზე ვერ მოეპოვებინა, „ხმლით ნაშობები“ უკვე მშოვნელის სრული და შეუცილებელი საკუთრების აღმნიშვნელ ტერმინს წარმოადგენდა.

ეს კარგად ჩანს ზემოთ დასახელებული ძაგან აბულეთის ძის შეწირულების დაწერილიდან. ძაგანი საბუთში აღნიშნავს, რომ შიომღვიმის მონასტრისთვის შეწირული სოფელი ანგროინი მას ადრეც ეკუთვნოდა, მაგრამ მის ბიძაშვილს, ივანეს გაუყიდა და მან უკანვე გამოისყიდა „ბაღდადს ნაშობითა ოქროითა“. რადგან ოქრო ხმლით ნაშობებია⁵⁵ და ნასყიდში არც მამულისგან და არც სოფელთაგან აღებული თანხა არ არის გადახდილი, შეწირული ითვლება „მოუდევრად ყოვლისა კაცისაგან“.⁵⁶ ძაგანის თქმით, ამ შეწირულში:

„არავის რაი საქმე უც: არცა პატრონსა ღმრთის სწორსა ამას ადგილსა თანა, არცა ჩემთა შვილთა და მომავალთა, არცა ჩემისა გუარისა კაცსა, არცა რაი სათათროი გამოსაღებელი ზუდა-აც ჩემისა სახლისაი ანგროვნელთა და არცა რაი სხუაი გამოსავალი და ბეგარი“.⁵⁷

ამ საბუთით მტკიცდება, რომ XIII საუკუნის მეორე ნახევარიდან მაინც, მეომრის მიერ ომში ნაშოვნი მტრის ქონება მისი სრული საკუთრება ხდებოდა. საკუთრების უფლება ხმლით ნაშობებზე იმდენად მტკიცე და ხელშეუვალია, რომ პოლიტიკურ მფლობელსაც კი

ლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 20. ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, დავითის ეს ანდერძი ყალბი ან ნაწილობრივ ნაყალბევია. გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ტახტის მექვიდრეობასთან დაკავშირებული ანდერძის ტექსტი შეცვლილი უნდა იყოს ვახტანგ უფლისწულის მომხრეების ან გიორგი III-ის მიერ.

50 ჯავახიშვილი ი., (1984). თხზულებანი თორმეტ ტომად. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ტომი VII, 291.

51 იქვე.

52 ხუბუა მ., (1940). ქართულ-ირანულ ურთიერთობიდან, აკადემიკოსს ივანე ჯავახიშვილს სამეცნიერო მოღვაწეობის 40 წლისთავზე (1899-1939). თბილისი: აკად. ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის შობაზე, V-VI, 241.

53 ოხერი – უპატრონო, აოხრებული, დატყვევებული, ხელაღებული, ანუ მოძაგებული პატრონისგან, ჩუბინაშვილი ნ., (1962). ქართული ლექსიკონი რუსულის თარგმანითურთ, სისტემისაგან სულხან-საბა ორბელიანისა. სიტყვა „ოხერი“ სპარსულ და არაბულ ენებში ერთგვარი მნიშვნელობისაა და ნიშნავს – უკანასკნელს, ბოლოს, ანდრონიკაშვილი მ., არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 105, თბ., 1965, 306.

54 ჯავახიშვილი ი., (1984). თხზულებანი თორმეტ ტომად. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის

გამომცემლობა, ტომი VII, 291.

55 ივ. ჯავახიშვილის მიერ მოყვანილ ძაგან აბულეთისძის შეწირულების წიგნის ტექსტში შეცდომაა. ნაცვლად სიტყვისა „წრმლითა“ წერია „წეულით“ ნაშობები. მეცნიერს ნაშრომზე მუშაობისას ხელთ ჰქონდა თ. ჟორდანიას მიერ 1896 წელს გამოცემული შიომღვიმის ისტორიული საბუთები, სადაც ამ საბუთის ტექსტიცაა შეტანილი და იქ სწორედ „წრმლითა“ წერია. ამავე გამოცემის ტექსტით ისარგებლა ის. დოლიძემ ქართული სამართლის ძეგლების II ტომზე მუშაობისას.

56 შეწირულების დაწერილი ძაგან აბულეთის ძისა შიომღვიმისადმი [1260 წ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 70.

57 იქვე.

არ შეუძლია მასზე რაიმე უფლების მოთხოვნა. ამასთან, შემწირველი მემკვიდრეებსა და ნათესავებს მომავალშიც ართმევს შესაძლებლობას მოითხოვონ წილი შეწირული ქონებიდან ან ანგროვნელებს დააკისრონ დამატებითი გადასახადები. მეტი სიმტკიცისთვის, შეწირულობის წიგნის ძირითადი ტექსტი მეფის მწიგნობრის, იოანე მახოიტისძის ხელით არის დაწერილი.⁵⁸

საბუთის დასასრულს, ძაგანი კიდევ ერთხელ აღნიშნავს, რომ გარდა „ჩემსა ნასისხლისა ბაღდადით მოგებულისა მეტი“, შეწირულ სოფელში არაფერი დევს და ამიტომ არც ღმრთის სწორს, არც შვილებსა და მომავალს, არც სხვებს მასში საქმე არა აქვსო.⁵⁹ ამ წინადადებაში ყურადღებას იქცევს ტერმინი „ნასისხლი“, რომელსაც ძაგან ერისთავი ხმლით ნაშოების ნაცვლად იყენებს. ნასისხლი ნიშნავს სისხლის ფასში მიღებულ საზღაურს, მაგრამ წინადადების კონტექსტის გათვალისწინებით, ის აქ ნაშოებ ქონებას უნდა უდრიდეს. ამ მოსაზრებას ამყარებს დავითის 1125 წლის ანდერძის ერთი ჩანაწერი. დავითი თხოვს დემეტრე მეფეს: „ხოლო დუკატი და პოტინატი ატენისა საქურჭლისა, იგიცა ჩემითა სისხლითა მოგებული, თუ ელეოდეს მეფე დიმიტრი, ყოველი მისცეს მოძღუარსა ჩემსა“.⁶⁰ დასაშვებია, რომ აქ დავით მეფეს მხედველობაში აქვს ომებში, პირადად მისი წვლილით დამარცხებული მტრისგან აღებული ფული და არა სისხლის დაურევებით მიღებული საზღაური, მითუმეტეს, რომ მეფის მიმართ ჩადენილი დანაშაულისთვის სისხლის გადახდა შეუსაბამოა ძველი ქართული სამართლისთვის.

ნაშოებთან ასოციაციური კავშირი აქვს სიტყვათა შემდეგ შეთანხმებას: „ველთა თვსთა ნადირებულთა“.⁶¹ დავითის ცხოვრების უამთააღმწერელი მის ქველმოქმედებაზე საუბრისას აღნიშნავს, რომ მეფე ხშირად სხვებისგან ფარულად ეხმარებოდა ეკლესია-მო-

ნასტრებს სხვადასხვა მიზნებისთვის და ამ სახსრებს ის გასცემდა:

„არა თუ ჯელოსანთა მორთმულისაგან, ანუ საქურჭლით, არამედ ჯელთა თვსთა ნადირებულთა, რომელთაგანი ოდესმე თვსსა მოძღუარსა იოვანეს მისცა დრაჰკანი, ვითარ ოცდახუთ ათასეული, რაათა განუყოს გლახაკთა“.⁶²

ფრაზას – „ხელთა თვისთა ნადირებულთა“, თხზულების ავტორი იყენებს „ხმლით ნაშოების“ მნიშვნელობით. რა თქმა უნდა, აქ მონადირებული გადატანითი მნიშვნელობით იგულისხმება, მაგრამ ის მოტივირებულია მისი პირდაპირი მნიშვნელობით. ეს ქონება, როგორც ნანადირევი, მისი მომპოვებლის პირადი საკუთრებაა. ამას ამტკიცებს ის გარემოება, რომ ამ საფასეში არც ვინმეს მირთმეული და არც სამეფო ხაზინიდან აღებული ქონება არაა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნადავლის მშოვნელი მასზე სრულ საკუთრების უფლებას იძენდა, თუ ის ომში პირადად მისი წვლილით იყო მოპოვებული და მას მცირე ხნით ფლობდა მაინც, როგორც საკუთარს.

სამხედრო ნადავლის განაწილების წესები

საკუთრების შეძენის ეს გზა როგორც მაღალი წოდების წარმომადგენლებისთვის, ასევე მდაბიორ-მოლაშქრეთათვის, მათი ქონებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესების და, ზოგიერთ შემთხვევაში, გამდიდრების წყარო იყო. განსაკუთრებით კი იმ პერიოდში, როდესაც ქვეყანა თავდაცვითი ომებიდან ალათობაზე გადადიოდა.⁶³ აქედან გამომდინარე, საჭირო იქნებოდა სამართლებრივად დარეგულირებულიყო ალათის აღებისა და მისი განაწილების წესები.

გვიანი შუასაუკუნეების საბუთებსა და სამართლის წიგნებში საკმარისად მოიპოვება ცნობები ამ საკითხზე, თუმცა უფრო ადრეული პერიოდის ნარატიული წყაროები მხოლოდ ნადავლის შემადგენლობასა და რიცხოვნო-

58 იქვე, 71.

59 იქვე.

60 ანდერძი დავით აღმაშენებლისა [1125 წ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 20.

61 ცხორებად მეფეთ-მეფისა დავითისი, ქართლის ცხოვრება. შეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 337.

62 იქვე.

63 ანთელავა ილ., (1980). XI-XV საუკუნეების საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური ისტორიის საკითხები. თბილისი: განათლება, 13.

ბაზე ამახვილებენ ყურადღებას და, ძირითადად, გვერდს უვლიან ალაფის გაყოფის იმდროინდელი წესების აღწერას.

ლეონტი მროველისა და ბასილი ეზოსმოდღვრის ნაშრომებში მოცემულია რამდენიმე საინტერესო ცნობა, რაც გარკვეულ წარმოდგენას იძლევა – სად და როგორ ხდებოდა ნაალაფარი ქონების გაყოფა. ლეონტი მროველის წერს, რომ ქართლებებისა და ჩრდილო კავკასიელთა გაერთიანებული ლაშქარი სომხეთის მორბევის შემდეგ დაბრუნდა და დადგა „კამბეჩოანთან“, იორის ნაპირზე და დაიწყო ტყვეებისა და ნატყვევანის გაყოფა.⁶⁴ ვის რა ოდენობის წილი ერგებოდა, ისტორიკოსი ამაზე არაფერს ამბობს, მაგრამ ჩანს, რომ ომის ნადავლი ნაწილდებოდა ქვეყანაში დაბრუნებისას, სანამ ლაშქარი გაიყრებოდა. გავრცელებული მოსაზრებით, ლაშქარი იქ გაიყრებოდა, სადაც შეიკრიბა.

იგივეს ამბობს ბასილი ეზოსმოდღვარიც, რომელიც დაწვრილებით აღწერს შამქორის ბრძოლაში გამარჯვებული ლაშქრის ალაფით დაბრუნებას თბილისში. ლაშქარი ჯერ თბილისის შემოსასვლელთან დადგა. ნადავლი ისეთი მრავალრიცხოვანი ყოფილა, რომ თბილისის შემოგარენი ტყვეების, ცხენების, ჯორებისა და აქლემების სიმრავლეს ვეღარ იტევდა. მათი იაფად გაყიდვა უკვე ქალაქში შესვლამდე დაუწყიათ. აქ გვხვდება პირველი ცნობა ნადავლში მეფის წილის ოდენობის შესახებ. ისტორიკოსი წერს, რომ ზაქარია და ივანე მხარგრძელებმა აიღეს სამეფო ფანჯიაქი და ის განაწყვეს დიდუბის ველიდან ავჭალამდე.⁶⁵

ფანჯიაქის ანუ ნადავლიდან მეხუთედი წილის სახელმწიფოს მმართველისათვის გადაცემის წესი არაბთა სახალიფოში მოქმედებდა და, დასაშვებია, საქართველოშიც სწორედ აქედან გავრცელდა. სომეხი ისტორიკოსის ლევონდის ცნობით (VIII ს.), მურვანმა ჰონებზე ლაშქრობიდან წამოღებული

დიდძალი „ნადავლის მეხუთედი [ნაწილი] და ტყვეები თავის გამგებელს ჰეშიმს გაუგზავნა წერილთან ერთად, რომლითაც მას გამარჯვებას აუწყებდა“.⁶⁶

მხარგრძელების მიერ სამეფო ალებული ფანჯიაქის შემადგენლობა თამარის ისტორიკოსს დაწვრილებით აქვს აღწერილი:

„აქლემი ყუელა ტვრითთა, ცხენი ყუელა მუკაზმული, ეგრეთვე ყოველნი იგი ამირანი თს-თსითა დროშითა: პირველად ხალიფას დროშა, მერმე ათაბაგისა, შემდგომი – შემდგომად; გააწყვეს კართიგან ქალაქისათა ჰევამდე გლდანისა ტყუე ყოველი. განიყვანეს თამარ და შესწირეს, და ათაყუანეს ყოველნი იგი თავნი სპარსეთისანი“.⁶⁷

როგორც ბასილი ეზოსმოდღვრის ამ ცნობიდან ირკვევა, ტყვედ ჩავარდნილ მტრის სამხედრო მეთაურებსა და ყველა ტყვეზე, მტრის დროშებზე, ასევე სალაშქრო ცხენებსა და სატვირთო აქლემებზე, პირველადი საკუთრების უფლება ეკუთვნის მეფეს. ამ უფლებას ადასტურებს თამარის თბილისის შემოგარენში, ნადავლის თავმოყრის ადგილზე მიბრძანება და მისთვის ფანჯიაქის შეწირვა. მხოლოდ ამის შემდეგ ბრუნდება მეფე ქალაქში და სხვა ნაალაფარი ნივთების მიღებას იწყებს მოლაშქრეებისგან. ამ შემთხვევაში არ ჩანს, მეფისთვის ძღვნად მისართმევი ალაფის ალების რაიმე წესი მოქმედებდა თუ მოლაშქრე თავად განსაზღვრავდა მის ოდენობას. დასახელებულია მხოლოდ ეს ნაალაფარი ქონება:

„...და თვთუელმან იწყო ძღუენთა მოღებად: ოქროსა და სამკაულისა და ჭურჭელთა მისთა, თუალთა პატიოსანთა და მარგალიტთა უსასყიდლოთა, ჯაჭუთა, მუზარადთა, ჯრმალთა ამათ გამოცდილთა, ნაქსოვთა ფერად-ფერადთა, ოქროქსოვილთა და შესამოსელთა მრავალსასყიდლოანთა, ცხენთა და ჯორთა; მანიაკთა ოქროსათა თუალიან-მარგალიტიანთა, სუნელთა მრავალფერთა და ალვისა ხეთა“...⁶⁸

ამავე დროს, მეფის გარდა, სამეფო აზნა-

64 ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 59.

65 ბასილი ეზოსმოდღვარი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 492.

66 ცაგარეიშვილი, ე., (1971). სომხური წყაროები არაბეთ-საქართველოს ურთიერთობის შესახებ. მრავალთავი: ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, მეცნიერება, 483.

67 ბასილი ეზოსმოდღვარი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი, 493.

68 იქვე.

ურებიც იღებდნენ ნადავლის ნაწილს: რჩეულ ტყვეებს, ოქროს ნივთებს, ინდურ ქვებსა და ურიცხვ მარგალიტს.⁶⁹ ავტორის მონათხრობით გაურკვეველია, აზნაურები ამ ქონებას უშუალოდ მეფისგან იღებდნენ თუ მოლაშქრეებისგან. სავარაუდოა, რომ დიდებულებს ამ ქონებას მეფე თავისი ფანჯიქიდან და დამატებით მიღებული ძღვენიდან უნაწილებდა. ამ დაშვების საფუძველს წარმოადგენს ბასილი ეზოსმოდღვრის მითითება ყოველი ტყვის თამარ მეფისადმი შეწირვის შესახებ. თუ ტყვეები მეფის საკუთრებას წარმოადგენდნენ, მათი განკარგვაც მეფის უფლებამოსილება იქნებოდა.

ეროვნული და საქართველოში მოქმედი უცხოურიდან ნათარგმნი სამართლის წიგნების საფუძველზე დგინდება, რა საკანონმდებლო ნორმები მოქმედებდა სამხედრო ნადავლის აღებისა და მისი გაყოფის, ასევე ნადავლზე დავის წარმოშობის დროს.

უცხოური სამართლის ქართული ვერსიებიდან ომის ნადავლთან დაკავშირებულ საკითხებს ყველაზე ვრცლად სომხური სამართლის წიგნი, უფრო კონკრეტულად კი, მხითარ გოშის სამართალი არეგულირებს.

სომხური სამართლის მიხედვით, ნადავლის განაწილება იმის მიხედვით ხდებოდა, ლაშქარი მეფის დავალებით წავიდოდა მოსარბევლად თუ ჯარი თავისი გადანყვეტილებით მოქმედებდა. ასევე, მნიშვნელობა ჰქონდა საომარი მოქმედებების მოცულობასაც, გალაშქრება ერთი კონკრეტული ადგილის მოსარბევლად ხორციელდებოდა თუ მტერთან საომრად.

ლაშქრობისას, თუ მეფეც თან ახლდა ჯარს და მისი ბრძანებით ერთ ადგილს დაესხმებოდნენ თავს, სრულად მოაოხრებდნენ მას და თან ყველაფერს დაინარჩუნებდნენ, ნაშოვარი ოქრო სრულად მეფეს ეკუთვნოდა და მისთვის უნდა მიერთმიათ. თავად მეფეს ამ ოქროდან კათალიკოზისთვის ათისთავი უნდა გამოეყო. სხვა ნაშოვარი და ტყვეები თანაბრად ნაწილდებოდა: ერთი ნახევარი მეფის იყო, მეორე ნახევარი კი – თავადების. თავის მხრივ, თავადებიც თავის წილ ნადავლს ორად ჰყოფდნენ ნადავლს. სავარაუდოდ, თითოეული თავადი მის კუთვნილ წილის

ნახევარს თავად იტოვებდა, დანარჩენი კი ლაშქარში ნაწილდებოდა. სამართალი თავადებსაც ავალდებულება ათისთავი ეკლესიისთვის გადაეცათ (მ. 418).⁷⁰

თუ მეფე ლაშქარში არ იყო, მაგრამ მისი ბრძანებით იგზავნებოდა ჯარი და საშოვარსაც შოულობდა, ნადავლი ოქრო ისევ სრულად მისი იყო, სხვა ალაფისა და ტყვეებისგან კი მას მხოლოდ ათისთავი ეკუთვნოდა. ეკლესიის წილის ოდენობაც მეფის ლაშქრობაში მონაწილეობაზე იყო დამოკიდებული. რადგან ამ შემთხვევაში მეფე ჯარს თან არ ახლდა, ეკლესიაც მხოლოდ ნადავლის მეორმოცდაათს მიიღებდა (მ. 418-ე).⁷¹

მხითარ გოშის სამართლის 420-ე მუხლი ნაწილობრივ იმეორებს 418-ე მუხლის დანაწესებს. ამ დადგენილებითაც, ხელმწიფის ბრძანებით სალაშქროდ წასული ჯარისა და თავადების მიერ ნაშოვნი ალაფიდან ნახევარი მეფისაა, მეორე ნახევარი კი თავადებსა და მოლაშქრეებს შორის უნდა განაწილდეს. თუ ჯარი და თავადები თავისი სურვილით დაესხმებოდნენ თავს მტერს, ნადავლის ორი წილი მათი იყო, მეფის კი მხოლოდ ერთი, რადგან ისინი საკუთარი ნებით მიდიოდნენ ომში და სწირავდნენ თავს (მ. 421-ე).⁷²

მხითარ გოშის 425-ე მუხლი განსაზღვრავს ტყვის, მისი ცხენის, იარაღისა და აღკაზმულობის დასაკუთრების წესებს: „*მოლაშქრე კაცმან ომში ვინც დაინარჩუნოს კაცი, დარჩომილის კაცის იარაღი, ტანისამოსი, ცხენი, ვინც დაინარჩუნოს, მისი იყოს. და კაცი, ჯაჭვი და მუზარადი, ჯელმწიფეს მიართვან*“, ხოლო 426-ე მუხლი ადგენს თუ როგორ უნდა განაწილდეს ნაალაფარი ძვირფასეულობა და სხვა დანარჩენი ქონება: „*ომში ნაშოვნი ოქრო, თვალი, მძიმე ხარბაბი ვინც იშოვნოს, ხელმწიფის წილია, მარგალიტი და ვერცხლი თავადების არის და სხვა რაგინდარა ნაშოვარი ჯარისა არის*“.⁷³

70 სამართალი სომხური, მხითარ გოშის სამართლის ქართული ვერსია, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, ქართული სამართლის ძეგლები. (1963). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, I, 386.

71 იქვე, 387.

72 იქვე.

73 იქვე, 388. 425-ე და 426-ე მუხლები ასევე შეტანილის მხითარ გოშის სამართლის 152-ე

69 იქვე.

აღსანიშნავია, რომ ვახტანგის სამართლის წიგნის ძირითადი ნაწილის მხოლოდ ერთი, 178-ე მუხლი ეხება სამხედრო ნადავლის დანაწილებას. თუმცა, ეს მუხლი, იმ ხელნაწერებში, რომელთა მიხედვითაც ვახტანგის სამართლის წიგნის ტექსტის გამოსაცემად მომზადდა, მხოლოდ სათაურს შეიცავს: „*ლაშქარში დანარჩუნებულს კაცსა და იარაღზე ირჩოდნენ*“.⁷⁴ მუხლის შინაარსი დგინდება ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმში დაცული 201-ე ხელნაწერის შესაბამისი ნორმით:

„*მისი ასე იქნას, თუ კაცმან კაცი დაინარჩუნოს ცოცხალი, თუ ანუ მოკლას, მისი ცხენი, იარაღი, ტანისამოსი დამნარჩუნებელისა არის; ჯაჭვი, ზუჩი⁷⁵, მუზარადი და ამგვარი ხელმწიფისა არის, – მძიმე თვალი და მარგალიტი*“.⁷⁶

კანონმდებლის მოთხოვნა ნათელია. მოლაშქრე, რომელიც მოკლავს ან ტყვედ ჩაიგდება მტრის მეომარს, უფლებამოსილია მისი ცხენი და ნივთების ნაწილი მისი საკუთროს. აქვე, კონკრეტულადაა განსაზღვრული, რა სახის ნააღაფარი ქონება ეკუთვნის მეფეს – ეს არის სალაშქრო აღკაზმულობა და ძვირფასეულობა. საყურადღებოა, რომ ალაფის განაწილების ეს წესი „ორბატონობასა და ორიანობაში მიჯდომის“ პარაგრაფში შეტანილ 176-ე და 177-ე მუხლებს⁷⁷ მოსდევს. 178-ე მუხლი არ არის გამოყოფილი ცალკე სათაურით, რაც შთაბეჭდილებას ტოვებს, რომ თითქმის 178-ე მუხლი მიემართება აღნიშნულ პარაგრაფს. რადგან ვახტანგის სამართლის წიგნის ძირითად ნაწილში ლაშქრობასთან

დაკავშირებულ საკითხებს სხვა არცერთი დადგენილება ითვალისწინებს, სარწმუნოა, რომ ეს ნორმა ზოგადი ხასიათისაა და როგორც შიდა, ასევე საგარეო ომებში ალაფის ალბის წესებს არეგულირებს.

178-ე მუხლის სათაურიდან გამომდინარე, მას ასევე სამართლებრივად უნდა დაერეგულირებინა ალაფის გაყოფის დროს მოლაშქრეთა შორის წარმოშობილი დავებიც, რაც ამ მუხლით გათვალისწინებული არ არის. სავარაუდოდ, სწორედ ამ ხარვეზის აღმოსაფხვრელად ჩაამატეს სამართლის წიგნში 254-ე და 255-ე მუხლები. ეს მუხლები ვახტანგის სიცოცხლეშივე უნდა იყოს შეტანილი.⁷⁸

ეჭვს არ იწვევს, რომ ვახტანგს 178-ე მუხლით დადგენილი ალაფის გაყოფის წესები მცირეოდენი რედაქციით საკუთარ სამართალში მხითარ გოშის სამართლის წიგნის გავლენით შეუტანია და ამით ეროვნული სამართლის შემადგენელ ნაწილად უქცევია.⁷⁹ განსხვავება ვახტანგის სამართლის წიგნის დასახელებულ მუხლსა და მხითარ გოშის სამართლის 425-ე და 426-ე მუხლების შინაარსს შორის ისაა, რომ პირველი მთლიანი ძვირფასეულობის მხოლოდ მეფისთვის გადაცემას ითვალისწინებს, უკანასკნელი კი მეფესა და თავადებს შორის გაყოფას აწესებს.

მტერთან ომში ნაშოვნი ქონების მეხუთედის მეფისთვის გადაცემას ითვალისწინებს ვახტანგის სამართლის 255-ე მუხლი. თუ საქონელი თარეშობით იქნებოდა ნაშოვნი, მეფე იღებდა ფანჯიაკს და არ ჰქონდა მნიშვნელობა – ის თან ახლდა ლაშქარს თუ არა. თუ მეფე თავად ახლდა ლაშქარს, მას ფანჯიაკთან ერთად ნებისმიერი მისთვის სასურველი საქონლის ალბა შეეძლო.⁸⁰

ვახტანგის სამართლის წიგნის 255-ე მუხლის მეორე ნაწილით: „*ამხანაგში ჭეთ თუ გარიგდენ, პირობა მისცეს ერთმანერთს, რომელიც ამხანაგი სულ ცარიელი დარჩეს, წილს ვერ დააკლებს, და ათისთავს საცხენმალოს მამოვარი კაცი აიღებს*“.⁸¹ ანუ რიგით

74 მუხლში [სამართალი ჳელმწიფეთა].
 74 სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა ქართული სამართლის ძეგლები. (1963). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, I, 525.
 75 ზუჩი – „თავს დასარქმელი საომარი რკინა, რომელსა უხმობენ კვერცხსაცა. წინათ და უკანითა აქუს მოვლებული ჯაჭვის ბადე, რომელსა ჰქვიან ზარადი“. ჩუბინაშვილი, დ., (1984). ქართულ-რუსული ლექსიკონი. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
 76 სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, ქართული სამართლის ძეგლები. (1963). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, I, 525.
 77 იქვე.

78 იქვე, 668.
 79 ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, (1963). ქართული სამართლის ძეგლები. ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, I, 653.
 80 იქვე, 434.
 81 იქვე, 546.

მოლაშქრეებს შორის ომში დანარჩუნებული ქონების წილის განსაზღვრისთვის მნიშვნელოვანია მათ შორის გარიგება. თანამოლაშქრეებს უფლება ჰქონდათ წინასწარ, ურთიერთშეთანხმებით განესაზღვრათ ალაფის გაყოფის პირობები. კანონი კრძალავდა ამ პირობების დარღვევას. აქ არ ჰქონდა მნიშვნელობა, ვინმე მტერთან ბრძოლაში ხელცარიელი დარჩებოდა თუ დიდ ნადავლს იშოვიდა, ალაფი მაინც თანაბრად უნდა გაიყოთ. ოღონდ ალაფი ნაწილდებოდა მას შემდეგ, რაც საცხენმალს აიღებდა მისი მშოვნელი. ის. დოლიძის განმარტებით, საცხენმალს იყო ნადავლი ქონების მეათედი, რომელსაც ზედმეტი წილის სახით იღებდა ამ ქონების მშოვნელი.⁸²

სამართლის წიგნებისგან განსხვავებით, სამხედრო ნადავლთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საკითხებზე მეტი ინფორმაცია მოიპოვება სიგელ-გუჯრებსა და დაწერილებში, განსაკუთრებით კი, XVII-XVIII დოკუმენტებში. თუმცა, უფრო ადრინდელი და, ასევე, საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდგომი საბუთებიც გარკვეულ წარმოდგენას იძლევა საკვლევ თემასთან დაკავშირებით.

ამ საბუთებით შესაძლებელია დადგინდეს, რა გარემოებებზე იყო დამოკიდებული სამხედრო ნადავლში მეფის წილის ალება, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში ფანჯიაქად იწოდება. ასევე, მეფის ფანჯიაქიდან ქართლ-კახეთის დიდი მოხელეების, ქართლისა და კახეთის სახლთუხუცესების, სადროშოს სარდლებისა და დაბალი წოდების სამხედრო პირებისათვის გასაცემი ალაფის ოდენობა.

ამილახორთა სახლის წილი. 1656 წლის წყალობისა და სასარდრო გარიგების წიგნითა და სიგელით, ამილახორთა სახლს დაუმტყდა „სარდრობის სარგო“ და ფანჯიაქის ალების წესიც განესაზღვრათ. მეფე ამილახორთა სახლს მიმართავს: „რაც თქვენი დროშის კაცი საშორს იქმოდეს და ჩვენი მეფანჯიქენი ფანჯიქეს აიღებდეს, რაც ათის თავი გერგებოდეს მისი ნახევარი თქვენი უნდა იყოს და ნახევარი მეფანჯიქეთ გაიყონ“.⁸³ ამილახორთა სახლს ფანჯიაქში წილი კი ჰქონ-

ნია, მაგრამ მისი მოცულობა მცირეა. მეფის კუთვნილი მეხუთედი წილის ალების შემდეგ, ამილახორს დარჩენილი თანხის მეათედის მხოლოდ ნახევრის ალების უფლება ჰქონდა.

ამას მოწმობს თავად ოთარ ამილახვარის წერილი ციციანოვისადმი. ის, როგორც ამილახვარი, ანუ მეფის მემარტვენი სარდალი, წარადგენს მის სახელოსთან დაკავშირებული შემოსავლების ნუსხას. პირველ რიგში, ასახელებს ფანჯიქეს და იქვე განმარტავს მოთხოვნის საფუძველს: „როდესაც მტრის ქვეყნიდამ ჩემი სასარდლო ნაშოვარს მოიტანდა, იმ ნაშოვრიდან სამეფოთ ფანჯიქეი აიღებოდა, ესე იგი ხუთხედ ერთი, და რაც სამეფოთ დადგებოდა ოთხი მეფისა იყო და მეხუთე ჩემი იყო, ამაში მქონდა სარგებლობა“.⁸⁴ ამავე საბუთით ირკვევა, რომ თუ სასარდლოდან მეფეს ლაშქარი დააკლდებოდა, მეფე მათ არბევდა და „რაც სარბევი დადგებოდა სამეფოთ“, იქიდანაც ამილახორს მეხუთედი წილი ერგებოდა.⁸⁵

რუსთავის სადროშოს წილი. დავით იმამყულიხანმა საღმრთოდ და საეროდ გამწესებული რუსთავის მთავარეპისკოპოსის „ღრმთაების საყდარში“ დადგინების შემდეგ დაამტკიცა ნატყვენავსა და ნაშოვებში მისი წილის ოდენობა. საყდარს და რუსთაველს ეკუთვნოდა ფანჯიაქი ყოველივე იმისგან, რასაც სპა იშოვიდა, რადგან რუსთავის მთავარეპისკოპოსი ამავე დროს სპის უფროსია. მეფის თქმით, „დროშისათვის ღმრთეებისა“ სხვა მეფეთაც შეუწირავთ ნადავლი და ამიტომ ღრმთაების დროშის ყმებს, გლეხებს, აზნაურებს, თავადებსა და ეპისკოპოსებს მისთვის ნაშოვების ხუთის თავი უნდა მიერთმიათ. აქ ფანჯიაქის გაცემის მიზეზი ღმრთეების დროშის სამადლობელია, რადგან მხოლოდ მისი მფარველობით ხდება მტრის დარბევა და დამორჩილება.⁸⁶ როგორც ჩანს, ფანჯიაქის უკლებლივ რუსთაველისთვის დატოვება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია გათვალისწინებული, თუ სადროშოს სპა მეფისგან დამოუკიდებლად ლაშქრობდა. იმამყული-

82 იქვე, 766.

83 მესხია შ., (1948). მასალები ქართლ-კახეთის სამეფოს სამოხელეო წყობის შესახებ. თბილისი: I, 85.

84 იქვე.

85 იქვე, 86.

86 ღმრთაების გუჯარი [1722 წ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 363.

ხანის სარუსთველო დროშისთვის 1722 წ. გაცემული განწესებით, თუ რუსთველის გულაშქრება მეფისგან იქნებოდა ნაბრძანები, ჯარი მტერს დაამარცხებდა და ნატყვენავს იშოვიდა, მეფის მოხელეებსა და რუსთველის მედროშეებს ნადავლი უნდა აღეწერათ და შემდეგ გაეყოთ:

„და ერთად შეკრებდენ ცხოვარსა, ძროხასა, ცხენსა, გინა რვალთა, ანუ ვერცხლთა და ოქროთა. ყოველსავე ორად განყოფდენ, ნახევარს ღმრთაუბისა დროშასა და რუსთველს მთართმიდენ, ნახევარსა ჩვენნი მოხელენი წამოიღებდენ“.⁸⁷

წესდებიდან ჩანს, რომ რუსთველის სადროშო სხვებთან შედარებით უპირატეს მდგომარეობაშია. როგორც იმამყულიხანი საბუთში წერს, ეს მანამდეც „რიგნი ძველთა მეფეთანის“ მიერ ასე ყოფილა დამტკიცებული, თეიმურაზსაც იგივე დაუდგენია და ისიც ამ მეფეთა წესს მისდევს.⁸⁸

სახლთუხუცესთა წილი. საბუთებით ირკვევა, რომ ქართლისა და კახეთის სახლთუხუცესებს მეფის ფანჯიაქში თავისი წილი ჰქონდათ. ქართლის სამეფოს სახლთუხუცეს ივანე ორბელიანს შედგენილი აქვს მისი სახელოს სარგებელ-შემოსავალი,⁸⁹ მათ შორის ის ასახელებს ფანჯიაქსაც. ივანე განმარტავს მის მნიშვნელობას: „ფანჯიექი, ესე იგი ხუთზედ ერთი; როდესაც საქართუელოს ჯარი მტრის ქვეყანაში მივიდოდა და იქიდას საშოვარს მოიტანდნენ, ხუთის თავს სამეფოთ აიღებდნენ და რაც მეფეს ერგებოდა, იქიდას თერთმეტის თავი ჰქონდა, როდესაც აიღებ(ო)და“.⁹⁰

კახეთის მეორე სახლთუხუცესი ალექსანდრე მაყაოვი (მაყაშვილი) თხოვნით მიმართავს პავლე ციციანოვს (1803 წ. საბუთი). იგი ჩამოთვლის მისი სახელოსთვის განკუთვნილ

ყველა ფულად და ნატურით გადასახადს, რომელსაც ის იღებდა საქართველოში რუსული მმართველობის დამყარებამდე და ითხოვს მათ აღდგენას. ამ ჩამონათვალშია შემოსავალი: „კახეთის ფანჯიექიდან და ჯარიმიდან [შვიდი თუმან ნახევარი]“.⁹¹ კონტექსტით ჩანს, რომ დასახელებული თანხა მხოლოდ ჯარმის ოდენობას შეადგენს. კონკრეტულად რა წილი ერგებოდა კახეთის ფანჯიექიდან სახლთუხუცესს, არ არის მითითებული.

ასეთივე თხოვნის საბუთები აქვთ წარდგენილი სხვა სახლთუხუცესებს, მაგრამ იქ ფანჯიექი არ არის ნახსენები.

ქიზიყის მოურავის წილი. ქიზიყის მოურავი ამ ერთეულის უპირველესი სარდალი იყო გვიანფეოდალურ კახეთში. ერეკლე II ქიზიყში სამეფო და სამოურავო სარგოს შესახებ განჩინებაში აღნიშნავს, რომ მან განაახლა ქიზიყის ძველთაგანვე განწესებული გამოსავალი. ასევე შემოიღო ახალი გადასახადები და სადაც მოსაკლები იყო, იქ მოუკლო.⁹² ამ განჩინების ხუთი დადგენილება ნარბევის გაყოფისა და ფანჯიაქის აღების წესებს ადგენს. ოღონდ აქ ნარბევი მტრის ნაძარცვი ქონება არ მოიაზრება. მე-15 დადგენილებით, თუ ბატონი ან მოურავი ქიზიყში არ იქნებოდნენ და მტრის მდევრებს კაცი დააკლდებოდათ, „იმისი ნარბევი“ სოფელს უნდა გაეყო. აქ იგულისხმება იმ პირის სახლ-კარი დარბევა, რომელიც სალაშქრო საქმეს თავს აარიდებდა.⁹³ როგორც ივ. სურგულაძე აღნიშნავს, ქართლ-კახეთში მტრის, განსაკუთრებით, დაღესტნელი ფეოდალების მოულოდნელი თავდასხმების დროს, დგებოდა მტრის მადევარი რაზმები.⁹⁴ მდევრების ვალდებულებას მტრის მანამდე მოგერიება წარმოადგენდა,

87 იქვე, განწესება სარუსთველო დროშისა [1722 წ.], 385.

88 იქვე.

89 ეს საბუთი დაუთარილებელი და ხელმოუწერელია. როგორც შ. მესხია აღნიშნავს, მან რუსული თარგმანიდან გაარკვია, რომ ის ეკუთვნის ივანე ორბელიანს და შედგენილია 1803 წელს. მესხია, შ., (1948). მასალები ქართლ-კახეთის სამეფოს სამოხელეო წყობის შესახებ. თბილისი: I, 2.

90 მესხია, შ., (1948). მასალები ქართლ-კახეთის სამეფოს სამოხელეო წყობის შესახებ. თბილისი: I, 2.

91 იქვე, 9.

92 განჩინება ერეკლე II-ისა ქიზიყში სამეფო და სამოურავო სარგოს შესახებ, [1744-1762 წწ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 410.

93 იქვე, 412.

94 იოანე ბაგრატიონი, სჯულდება (ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი). შესავალი, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ი. სურგულაძემ., (1975). სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 012.

სანამ ის თავდასხმას მოახერხებდა.⁹⁵ საჭიროების დროს, მდევრებს ნადავლი ქონებისა და ტყვეების დასაბრუნებლად დევნა უნდა განეხორციელებინათ და თუ რაზმის რომელიმე წევრი თავს აარიდებდა ვალდებულებას, დარბევით ისჯებოდა.⁹⁶

თუ ბატონი ან მოურავი ადგილზე იქნებოდნენ, ნარბევის ერთი წილის მებატონის იყო, ერთი წილის მოურავის და ერთიც – სოფლის. ლაშქრის შეკრებისას თუ ბატონს კაცი დააკლდებოდა, ნარბევიდან ორი წილი ბატონის იქნებოდა და მესამედი მოურავის (მე-16 დადგენილება).⁹⁷ აქაც, ალბათ, ის პრინციპი მოქმედებდა, რომ მეფეს შემოსავალი არ უნდა დაკლებოდა. რადგან საჭირო რაოდენობის მოლაშქრეების გამოყვანა ვერ ხერხდებოდა, ამიტომ მარბეველი რაზმებიც ცოტა იქნებოდა და, შესაბამისად, ნადავლიც. ამის გამო, მეფე ფანჯიაქიდან ერთ წილის ნაცვლად ორს იღებდა. ბატონი თუ ჯარს გაგზავნიდა და თავად არ გაჰყვებოდა, მხოლოდ ფანჯიექი ეკუთვნოდა. თუ ლაშქარს ან თავად მეფე ახლდა, ან მოურავი, მაშინ ორი წილი ისევ ბატონის იყო, მესამედი კი – მოურავს.⁹⁸

ამავე განჩინებით, დარბევის აღმსრულებელი მეჯურუმეა, რომელიც უშუალოდ მებატონეს ექვემდებარება: „მეჯურუმე ბატონისა უნდა იყოს. ნარბევი და ან ჯარიმაც რაც გამოვა, ორი წილი ბატონისა არის და ერთი წილი მოურავისა.“⁹⁹

როგორც ერეკლე მეფის ამ განჩინებიდან ჩანს, მე-18 საუკუნეში მეფის ჯარში სამსახურისთვის თავის არიდების გამო, მათი დარბევა და ნარბევის მიტაცება-დანაწილება წესად გაუხდიათ.

იოანე ბაგრატიონის „სჯულდებითაც“, მდევრობა არც სამომავლოდ უნდა მოშლილიყო ქართლსა და კახეთში.¹⁰⁰ მხოლოდ იც-

ვლებოდა ნარბევის ალების წესი: „ვინც ნარბევს დააკლდეს, მოურავნი ნუ მიიღებს მათ ნარბევს, არამედ მდევრის კაცთან დაუკლას საკლავი, ვის როგორ შეუძლიან და შეუსონ ღვინო შეძლებისამებრ სარბევის კაცსა“.¹⁰¹ პროექტის ავტორი ამსუბუქებს სასჯელს მდევრობაში მონაწილეობის არმილების გამო და მხოლოდ ჯარიმას ითვალისწინებს საკლავისა და ღვინის სახით.

რევაზ ანდრონიკაშვილს ახალი გარემოებების გათვალისწინებით, 1802 წ. განწესებით, ქიზიყის მოურავის სარგო ახლიდან შეუდგენია. აქ უკვე მოურავის სარგო უცვლელია იმის მიუხედავად, ომში ბატონთან ერთად მონაწილეობს თუ არა. როგორც საბუთიდან ჩანს, თუ ბატონიც ჯარში იქნებოდა და იქ საშოვარი მოხდებოდა, საშოვრიდან ხუთზე ერთი ფანჯიაქად უნდა აეღო ბატონს. აქედან ორი წილი ბატონისაა და მესამედი მოურავის. თუ ბატონი მოურავს ბრძოლაში გაგზავნიდა როგორც სარდალს, რასაც ჯარი იშოვოდა, მისი ფანჯიაქიდან ისევ ორი წილია ბატონის და მესამედი მოურავის (მე-7 დადგენილება). ქიზიყის ლაშქრის მიერ მოტანილი დავლიდან აღებული ფანჯიაქიდან ასევე ორი წილი ბატონს ეკუთვნის, მესამედი კი – მოურავს.¹⁰²

დასკვნა

როგორც წყაროების ანალიზით დგინდება, სამხედრო ნადავლი მეომრის პირად, მოუდევარ, სრულ საკუთრებად ითვლებოდა. ნადავლში წილი კი დამოკიდებული იყო მოლაშქრის სოციალურ-პოლიტიკურ მდგომარეობაზე. ძველი ქართული სამართლის წიგნები და კანონის ძალის მქონე საბუთები მკაცრად არეგულირებდნენ ომის ნადავლზე საკუთრების უფლების შეძენის წესებს. დამნარჩუნებელს უფლება ჰქონდა პირდაპირი

და საძიებლები დაურთო ი. სურგულაძემ., (1975). სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 5.

101 იქვე.

102 ქიზიყის მოურავის სარგო შედგენილი რევაზ ანდრონიკაშვილის მიერ [1802 წ.], (1965). ქართული სამართლის ძეგლები. ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 560.

95 იქვე.

96 იქვე.

97 განჩინება ერეკლე II-ისა ქიზიყში სამეფო და სამოურავო სარგოს შესახებ, [1744-1762 წწ.], ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II, 412.

98 იქვე.

99 იქვე.

100 იოანე ბაგრატიონი, სჯულდება (ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი). შესავალი, ლექსიკონი

მემკვიდრეებისათვის, ან თუ ისინი სახეზე არ იყვნენ, გვარის ნათესავებისთვის სიცოცხლეშივე შეეზღუდა „ხმლით ნაშობებზე“ მათი უფლებები და თავისი სურვილის მიხედვით

განეკარგა ეს ქონება. მესაკუთრის ნების გარეშე ხმლით ნაშობები განთვისებას არ ექვემდებარებოდა.

Ana Tsignadze

MILITARY BOOTY AS A SOURCE OF PROPERTY RIGHTS IN ANCIENT GEORGIAN LAW

Ana Tsignadze

PhD student of the TSU Law Faculty, Assistant at TSU Faculty of Law

KEYWORDS: Military booty, Acquisition of property rights, Fanjiaki

ABSTRACT

Institute of Feudal Property Rights' fundamental research is important for studying the Georgian law institutions of this period. The original means of obtaining property rights, including military trophy, have not yet been well explored. Due to peculiarities of feudal relations, the only thing that always connected the royal government with the fiefs during the period of Georgia's unification or fragmentation into kingdoms was the obligation to military campaigns. Commitments were imposed not only to the secular but also to the ecclesiastical feudal lords. At the same time, depending on the form of military organization, permanent, mercenary or regular troops had different rules for capturing spoils of war and distributing them.

The paper presents the main features of military booty as one of the important sources of acquisition of ownership in the old Georgian law. The paper examines rules for obtaining ownership of enemy property in feudal Georgia, the order of division of seized property between warriors of crusades and other authorized persons, and also examines the factors on which the legality of spoils of war was depended. The paper discusses issues such as: descriptive terms of spoils of war; property obtained by the sword as a indisputable property; Tradition of taking Panjiak – King Panjiak; The amount of the officers' share in the booty, which was allocated either from Panjiaki or from the rest of the property.

ბიბლიოგრაფია:

წყაროები:

1. გაიუსის ინსტიტუციები, რომის სამართლის ძეგლები. ლათინურიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ნ. სურგულაძემ, (2011). თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა
2. ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, (1963). ქართული სამართლის ძეგლები. ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, I
3. იოანე ბაგრატიონი, სჯულდება (ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი). შესავალი, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ი. სურგულაძემ., (1975). სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
4. იუსტინიანეს ინსტიტუციები, ლათინურიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ნ. სურგულაძემ, (2002). რომის სამართლის ძეგლები. თბილისი: მერიდიანი
5. სუმბატ დავითის-ძე, ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონიანთა, ქართული საისტორიო მწერლობის ძეგლები, (1990). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო გ. არახამიამ. თბილისი: მეცნიერება, VIII
6. ქართლის ცხოვრება. მეტრეველი რ., (მთ. რედ.), (2008). თბილისი: მერიდიანი, არტანუჯი
7. ქართული სამართლის ძეგლები. (1965). ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერება, II
8. ძველი ერისთავთა (ქსნის ერისთავთა საგვარეულო მემკვიდრე), (1954). ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო შ. მესხიამ. თბილისი: მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვეთი 30

სამეცნიერო ლიტერატურა:

1. Zenker G. Th., (1866). Dictionnaire turc-ara-be-persane. Leipzig
2. Шавров М., (1861). О третьей книге Эздры (опыт исследования о книгах апокрифических). Санкт-Петербург
3. აბულაძე, ი., (1970). ძველი აღთქმის აპოკრიფების ქართული ვერსიები, X-XVIII სს.

BIBLIOGRAPHY:

SOURCES:

1. Gaius institutions, Monuments of Roman Law, Latin Translation, preface, notes, search engine, and dictionary, were attached by N. Surguladze (2011). Tbilisi: University Press (In Georgian)
2. Justinian Institutions, Monuments of Roman Law, Latin Translation, preface, notes, and search engines were attached by N. Surguladze, (2002). Tbilisi: Meridian (In Georgian)
3. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji (In Georgian)
4. Monument to the Eristavs (Family Chronicle of the Ksnis Eristavs), the text was published, researched, also, a dictionary and a search engine were attached by Sh. Meskhia, (1954). Materials for the Georgian and the Caucasian History. Tbilisi, Plot 30 (In Georgian)
5. Monuments of Georgian Law. Text was published, also, notes and search engines were attached to it by Is. Dolidze., (1965). Tbilisi: Science, II (In Georgian)
6. Shota Rustaveli, Vepkhistkaosani, Dictionary was compiled by A. Shanidze, (1957). Tbilisi: University Publishing House (In Georgian)
7. Son of Davit – Sumbat, Bagrationians' Life, Monuments of Georgian Historical Writing. Text was prepared for publication, also, research, notes and search engines were attached by G. Arakhamia, (1990). Tbilisi: Science, VIII (In Georgian)
8. Vakhtang VI Law Books Collection, Monuments of Georgian Law. The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze (1963). Tbilisi: Science, I (In Georgian)

SCIENTIFIC LITERATURE:

1. Zenker G. Th., (1866). Turkish-Arabic-Persian dictionary. Leipzig (In German)
2. Shavrov M., (1861). About the third book Эздры (see research on the books of the Apocrypha). St. Petersburg. (In Georgian).
3. Abuladze, I., (1970). Georgian versions of the Old Testament apocrypha, X-XVIII centuries. According to the manuscripts. Tbilisi: Science, I, Ezra T, 4, Science. (In Georgian).
4. Andronikashvili M., (1965). On the entry of Arabic words into Georgian through Persian. Proceedings of Tbilisi State University, Vol. 105. (In Georgian).

- ხელნაწერთა მიხედვით. თბილისი: მეცნიერება, I, ებრა თ, 4, მეცნიერება
4. ანდრონიკაშვილი მ., (1965). არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 105
 5. ანთელავა ილ., (1980). XI-XV საუკუნეების საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური ისტორიის საკითხები. თბილისი: განათლება
 6. ანაბაძე, გ., (2010). საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები (1921 წლამდე). თბილისი: ილია სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
 7. თოფჩიშვილი, რ., (2007). კავკასიის ხალხთა ეთნოგრაფია, ეთნიკური ისტორია, ეთნიკური კულტურა. თბილისი: უნივერსალი
 8. ლომიძე, ვ., საკუთრების უფლების შექმნის წყაროები ქართულ სამართალში (განძი, ნაპოვარი, შექმნილი ხანდაზმულობა), დისერტაცია, 2004, 25-27. <https://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/253940?contains=contains;special=1;detail_record_view=0;qtype=item_barcode;query=900001466257;locg=1> [ბოლო წვდომა 17.05.2022]
 9. მესხია, შ., (1948). მასალები ქართლ-კახეთის სამეფოს სამოხელეო წყობის შესახებ. თბილისი: I
 10. სილოგავა ვ., (1981). დავით აღმაშენებლის ანდერძი შიომღვიმისადმი (1123/1124 წწ.). მრავალთავი: ფილოსოფიურ-ისტორიული ძიებანი, ტ. 9
 11. ქურციკიძე, ც., (1971). ეზრას აპოკალიფსის ქართული რედაქციები, მრავალთავი, ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი. თბილისი: მეცნიერება
 12. ლლონტი, ა., (1974). კილო-თქმათა სიტყვის კონა. თბილისი: განათლება, ნ. 1, 2, განათლება
 13. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, ლექსიკონი შეადგინა ა. შანიძემ, (1957). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
 14. ცაგარეიშვილი, ე., (1971). სომხური წყაროები არაბეთ-საქართველოს ურთიერთობის შესახებ. მრავალთავი: ფილოლოგიურ-ისტორიული ძიებანი, მეცნიერება
 15. ხუბუა მ., (1940). ქართულ-ირანულ ურთიერთობიდან, აკადემიკოსს ივანე ჯავახიშვილს სამეცნიერო მოღვაწეობის 40 წლისთავზე (1899-1939). თბილისი: აკად. ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის მოამბე, V-VI
 16. ჯავახიშვილი ი., (1984). თხზულებანი თორმეტ ტომად. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ტომი VII
 5. Antelava Il., (1980). Issues of socio-political history of Georgia in XI-XV centuries. Tbilisi: Education. (In Georgian).
 6. Anchabadze, G., (2010). Issues of military history of Georgia (before 1921). Tbilisi: Ilia State University Publishing House. (In Georgian).
 7. Topchishvili, R., (2007). Ethnography of the peoples of the Caucasus, ethnic history, ethnic culture. Tbilisi: Wagon. (In Georgian).
 8. Lomidze, V., Sources of Acquisition of Property Rights in Georgian Law (Treasure, Found, Acquired Limitation), Dissertation, 2004, 25-27. <https://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/253940?contains=contains;special=1;detail_record_view=0;qtype=item_barcode;query=900001466257;locg=1> [Last accessed 17.05.2022] (In Georgian).
 9. Meskhia, Sh., (1948). Materials about the official formation of the Kingdom of Kartli-Kakheti. Tbilisi: I. (In Georgian).
 10. Silogava V., (1981). Will of David the Builder to Shiomghvimi (1123/1124). Multi-chapter: Philosophical-Historical Researches, Vol. 9. (In Georgian).
 11. Kurtsikidze, Ts., (1971). Georgian editions of Ezra's apocalypse, many chapters, philological-historical researches. Tbilisi: Science. (In Georgian)
 12. Glonti, A., (1974). Kilo-words of speech. Tbilisi: Education, Vol. 1, 2, Education. (In Georgian)
 13. Shota Rustaveli, panther-skinned, compiled by A. Shanidze, (1957). Tbilisi: Tbilisi University Publishing House. (In Georgian)
 14. Tsagareishvili, E., (1971). Armenian sources on Arab-Georgian relations. Multi-chapter: Philological-historical research, science. (In Georgian)
 15. Khubua M., (1940). From Georgian-Iranian relations, to Academician Ivane Javakhishvili on the 40th anniversary of his scientific activity (1899-1939). Tbilisi: Acad. 6. Bulletin of the Mari Institute of Language, History and Material Culture, V-VI. (In Georgian)
 16. Javakhishvili I., (1984). Essays in twelve volumes. Tbilisi: Tbilisi University Press, Volume VII. (In Georgian)

ლექსიკონები:

1. Бартошек, М., (1989). Римское право, понятия, термины, определения. Москва: Юридическая литература
2. აბულაძე ი., (1973). ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები). თბილისი: მეცნიერება
3. მელიქსეთ-ბეგი, ლ., (1996). სომხურ-ქართული ლექსიკონი გადაამუშავა, შეავსო და გამოსაცემად მოამზადა მ. რობაკიძემ. თბილისი: ნეკერი
4. ნეიმანი ა., (1978). ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი. თბილისი
5. სულხან-საბა ორბელიანი, (1949). სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი. ს. იორდანაშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით. თბილისი: საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა
6. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ჩიქობავა ა. (რედ.), (1986). თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ერთტომეული
7. ქართული მატერიალური კულტურის ეთნოგრაფიული ლექსიკონი, მეტრეველი რ. (რედ) (2011). თბილისი: მერიდიანი
8. ჩუბინაშვილი ნ., (1962). ქართული ლექსიკონი რუსულის თარგმანითურთ, სისტემისაებრ სულხან-საბა ორბელიანისა, თბილისი: განათლება

DICTIONARIES:

1. Bartoshek, M., (1989). Roman law, concepts, terms, definitions. Moscow: Juridical literature (In Russian).
2. Abuladze, I., (1973). Dictionary of the Old Georgian Language (materials). Tbilisi: Science (In Georgian)
3. Melikset-Begi, L., (1996). Armenian-Georgian dictionary, that was processed, filled and prepared for publication by M. Robakidze. Tbilisi: Nekeri (In Georgian)
4. Neiman A., (1978). Dictionary of Georgian Synonyms. Tbilisi (In Georgian)
5. Sul Khan-Saba Orbeliani, Georgian Words Dictionary, which is edited and foreworded by S. Iordanashvili, (1949). Tbilisi: State Publishing House of the Georgian SSR (In Georgian)
6. Explanatory Dictionary of the Georgian Language, edited by A. Chikobava., (1986). Tbilisi: Sciences Academy of the Georgian SSR, Linguistics Institute, Georgian Soviet Encyclopedia, one-volume (In Georgian)
7. Ethnographic Dictionary of Georgian Material Culture, Metreveli. R. (Ed.) (2011). Tbilisi, Meridian, Tbilisi (In Georgian)
8. Chubinashvili N., (1961). Georgian Dictionary with Russian Translation, by the system of Sul Khan-Saba Orbeliani, Al. Glonti (Ed.) Tbilisi (In Georgian)

NOTES:

1. Gaius institutions, Monuments of Roman Law. Latin Translation, preface, notes, search engine, and dictionary, were attached by N. Surguladze, (2011). Tbilisi: University Press, 70; Justinian Institutions, Monuments of Roman Law. Latin Translation, preface, notes, and search engines were attached by N. Surguladze, (2002). Tbilisi: Meridian, Tbilisi, 56.
2. Bartoshek, M., (1989). Roman law, concepts, terms, definitions. Moscow: Juridical literature, 213.
3. Monument to the Eristavs (Family Chronicle of the Ksnis Eristavs), (1954). The text was published, researched, also, a dictionary and a search engine were attached by Sh. Meskhia. Tbilisi: Materials for the Georgian and the Caucasian History, Plot 30.
4. Abuladze, I., (1973). "Dictionary of the Old Georgian Language" (materials). Tbilisi: Science.
5. In the old Georgian language, there are a lot of non-basic terms denoting booty and words synonymous with them, so we considered it inappropriate to discuss them all.

6. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 505.
7. Sulkhani-Saba Orbeliani, (1949). Georgian Words Dictionary, which is edited and foreworded by S. Iordanashvili. Tbilisi: State Publishing House of the Georgian SSR, 23.
8. Chubinashvili N., (1961). Georgian Dictionary with Russian Translation, by the system of Sulkhani-Saba Orbeliani.
9. Explanatory Dictionary of the Georgian Language, edited by A. Chikobava, (1986). Tbilisi: Sciences Academy of the Georgian SSR, Linguistics Institute, Georgian Soviet Encyclopedia, one-volume, 23.
10. Andronikashvili M., (1965). On the Entry of Arabic Words into Georgian language through Persia. Tbilisi: Proceedings of Tbilisi State University, Vol. 105, 310. See: Zenker G. Th., (1866). Dictionnaire turc-arabe-persane. Leipzig, 84.
11. Janashvili M., (1910). My Notes Around Rustaveli, Description, Texts, Dictionary, Electronic Print of S. M. Losaberidze. Tbilisi: XIV, 12
12. Juanshery, Life of Vakhtang Gorgasali. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 505.
13. Sulkhani-Saba Orbeliani, (1949). Georgian Words Dictionary, which is edited and foreworded by S. Iordanashvili. Tbilisi: State Publishing House of the Georgian SSR, 254.
14. Ibid.
15. Chubinashvili N., (1961). Georgian Dictionary with Russian Translation, by the system of Sulkhani-Saba Orbeliani.
16. Ibid.
17. Ibid.
18. Abuladze, I., (1970). "Dictionary of the Old Georgian Language" (materials). Tbilisi: Science.
19. Juanshery, Life of Vakhtang Gorgasali. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 169.
20. Matiane of Kartli, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 169.
21. Leonty Mroveli, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 59.
22. Ibid.
23. Juanshery, Life of Vakhtang Gorgasali. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 171.
24. Anchabadze, G., (2010). Military History Issues of Georgia (before 1921). Tbilisi: Ilia State University, 93.
25. Monuments of Georgian Law, (1965). Text was published, also, notes and search engines were attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 115.
26. Neiman A., (1978). Dictionary of Georgian Synonyms. Tbilisi, 559.
27. Chubinashvili N., (1961). Georgian Dictionary with Russian Translation, by the system of Sulkhani-Saba Orbeliani.
28. Abuladze, I., 1970. "Georgian versions of the Old Testament Apocrypha". Tbilisi: Science, I, 439.
29. Topchishvili, R., (2007). The Caucasian Peoples Ethnography, Ethnic History, Ethnic Culture. Tbilisi: Universal, 86.
30. Ibid.
31. Kurtsikidze, Ts., (1971). Georgian editions of Ezra's apocalypse, Multi-chapter, philological and historical researches. Tbilisi: Science, 95. M. Shavrov, (1861). On the third book of Ezra (an experience of research on apocryphal books). St. Petersburg, 56.

32. Melikset-Begi, (1996). I. Armenian-Georgian dictionary, that was processed, filled and prepared for publication by M. Robakidze. Tbilisi: Nekeri.
33. Silogava V., (1981). The Will of David the Builder to Shiomghvimi (1123/1124 years). Tbilisi: Multi-chapter: Philosophical and Historical Researches, Vol. 9, 97.
34. Son of Davit – Sumbat, Bagratonians' Life, Monuments of Georgian Historical Writing, (1990). Text was prepared for publication, also, research, notes and search engines were attached by Goneli Arakhamia. Tbilisi: Science, VIII, 56.
35. Mateane of Kartli, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 281.
36. Lomidze, V., (2004). Sources of Acquisition of Property Rights in Georgian Law (Treasure, found, acquired limitation), Tbilisi, 25-27. https://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/253940?contains=contains;special=1;detail_record_view=0;qtype=item_barcode=query=900001466257;locq=1 [Last seen: 17.05.2022]
37. Melikset-Begi, (1996). I. Armenian-Georgian dictionary, that was processed, filled and prepared for publication by M. Robakidze. Tbilisi: Nekeri.
38. Abuladze, I., (1970). "Dictionary of the Old Georgian Language" (materials). Tbilisi: Science.
39. Explanatory Dictionary of the Georgian Language, edited by A. Chikobava, (1986). Tbilisi: Sciences Academy of the Georgian SSR, Linguistics Institute, Georgian Soviet Encyclopedia, one-volume, 126, 143.
40. Metreveli. R. (Ed.), (2011). Ethnographic Dictionary of Georgian Material Culture. Tbilisi: Meridian, Tbilisi, 2011.
41. Mateane of Kartli, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 289.
42. Chronicler, "Century Chronicle", Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 623.
43. Andronikashvili M., (1965). On the Entry of Arabic Words into Georgian language through Persia. Tbilisi: Proceedings of Tbilisi State University, Vol. 105, 310.
44. Shota Rustaveli, Vepkhistaosani, Dictionary was compiled by A. Shanidze, (1957). Tbilisi: University Publishing House, 349.
45. Explanatory Dictionary of the Georgian Language, edited by A. Chikobava, (1986). Tbilisi: Sciences Academy of the Georgian SSR, Linguistics Institute, Georgian Soviet Encyclopedia, one-volume, 349.
46. Glonti, A., (1974). Kilo-Sayings word cone. Tbilisi, Education, Book 1, 2.
47. Javakhishvili Iv., (1984). Essays in Twelve Volumes. Tbilisi: Tbilisi University Press, Tbilisi, Volume VII, 291. Bartoshek, M., (1989). Roman law, concepts, terms, definitions. Moscow: Juridical literature, 274.
48. Javakhishvili Iv., (1984). Essays in Twelve Volumes. Tbilisi: Tbilisi University Press, Tbilisi, Volume VII, 291.
49. Monuments of Georgian Law, (1965). Text was published, also, notes and search engines were attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 20.
50. Javakhishvili Iv., (1984). Essays in Twelve Volumes. Tbilisi: Tbilisi University Press, Tbilisi, Volume VII, 291.
51. Ibid.
52. Khubua M., (1940). From Georgia-Iran relations, to Academician Ivane Javakhishvili on the 40th anniversary of his scientific activity

- (1899-1939). Tbilisi: Enimkes Moambe named after Acad. N. Marie, V-VI, 241.
53. Chubinashvili N., (1961). Georgian Dictionary with Russian Translation, by the system of Sulkhan-Saba Orbeliani. Andronikashvili M., (1965). On the Entry of Arabic Words into Georgian language through Persia. Tbilisi: Proceedings of Tbilisi State University, Vol. 105, 306.
 54. Javakhishvili Iv., (1984). Essays in Twelve Volumes. Tbilisi: Tbilisi University Press, Tbilisi, Volume VII, 291.
 55. There is a mistake in the text of Abuletidze's book of donations quoted by Javakhishvili. Instead of the word "მ რმ" it is written "ელო elite" nashebi. While working on the article, the scientist had T. Historical documents of Shiomkhvimi, published by Zhordania in 1896, which included the text of this document, written with the help of "მ რმ". The text of the same edition was used by I. Dolidze while working on the II volume of "Legal Monuments of Georgia".
 56. Monuments of Georgian Law, (1965). Text was published, also, notes and search engines were attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 70.
 57. Ibid.
 58. Ibid, 71.
 59. Ibid.
 60. Monuments of Georgian Law, (1965). Text was published, also, notes and search engines were attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 20.
 61. Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 337.
 62. Ibid.
 63. Antelava, II., 1980. Socio-Political History Issues of Georgia in XI-XV Centuries. Tbilisi: Lighting, 1980, 13.
 64. Leonty Mroveli, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 59.
 65. Basily Ezosmodzgvani, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 492.
 66. Tsagareishvili, E., (1971). Armenian Sources on Arab-Georgian Relations. Tbilisi: Multi-chapter, Philological and Historical Researches, Science, 483.
 67. Basily Ezosmodzgvani, Life of Kartli, Metreveli R. (Entirely ed.), (2008). Tbilisi: Meridian, Artanuji, 493.
 68. Ibid.
 69. Ibid.
 70. Vakhtang VI Law Books Collection, Monuments of Georgian Law, (1963). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, I,386.
 71. Ibid, 387.
 72. Ibid.
 73. Ibid, 388.
 74. Vakhtang VI Law Books Collection, Monuments of Georgian Law, (1963). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, I,525.
 75. Chubinashvili N.,(1984). Georgian Dictionary with Russian Translation. Tbilisi: Soviet Georgia.
 76. Vakhtang VI Law Books Collection, Monuments of Georgian Law, (1963). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, I,525.

77. Ibid.
78. Ibid, 668.
79. Vakhtang VI Law Books Collection, Monuments of Georgian Law, (1963). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, I,653.
80. Ibid, 434.
81. Ibid, 546.
82. Ibid, 766.
83. Meskhia Sh., (1948). Materials on the Kartli-Kakheti Kingdom official formation. Tbilisi: I, 85.
84. Ibid.
85. Ibid, 86.
86. Monuments of Georgian Law, (1965). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II,363.
87. Ibid, 385.
88. Ibid.
89. Meskhia Sh., (1948). Materials on the Kartli-Kakheti Kingdom official formation. Tbilisi: I, 2.
90. Ibid.
91. Ibid, 9.
92. Monuments of Georgian Law, (1965). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 410.
93. Ibid, 412.
94. Ioann Bagrationi, Sjuldeba (Project of State Reform of Kartli-Kakheti). Introduction, dictionary and search engines added I. Surguladze., (1975).Tbilisi: Publishing house of Tbilisi State University named after Stalin, 012.
95. Ibid.
96. Ibid.
97. Monuments of Georgian Law, (1965). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 412.
98. Ibid.
99. Ibid.
100. Ioann Bagrationi, Sjuldeba (Project of State Reform of Kartli-Kakheti). Introduction, dictionary and search engines added I. Surguladze., (1975).Tbilisi: Publishing house of Tbilisi State University named after Stalin, 5.
101. Ibid.
102. Monuments of Georgian Law, (1965). The text was published, researched, and a dictionary was attached to it by Is. Dolidze. Tbilisi: Science, II, 560.

სისხლის სამართლის პოლიტიკის გავლენა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე

ხატია ქუქჩიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საჯარო მმართველობის დოქტორი

საკვანძო სიტყვები: არასრულწლოვანი, რეპრესიული, ლიბერალური, მართლმსაჯულება

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია სისხლის სამართლის პოლიტიკის გავლენა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე. გაანალიზებულია რეპრესიული და ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის მიმდინარეობა და მისი თანმდევი შედეგები საქართველოში 2004-2021 წლებში. განმარტებულია, თუ რას ნიშნავს სისხლის სამართლის რეპრესიული და ლიბერალური პოლიტიკა და რა დადებითი და უარყოფითი გავლენა შეიძლება იქონიოს სისხლის სამართლის პოლიტიკამ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე.

2004-2021 წლები პირობითად დაყოფილია ორ ნაწილად:

- 2004-2012 წლები – როდესაც ქვეყანაში გაცხადებული იყო რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკა, რაც თავისთავად სრულად აისახა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე.
- 2012-2021 წლები – როდესაც კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანების მიმართ ცალსახად და აშკარად მოხდა ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის გატარება.

ნაშრომში განხილულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯუ-

ლების კოდექსი, როგორც ლიბერალური პოლიტიკის ერთ-ერთი თვალსაჩინო საკანონმდებლო აქტი.

წარმოდგენილია და გაანალიზებულია სხვადასხვა ქვეყნების (როგორც კონტინენტური ევროპის სამართლის, ასევე, ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნების) კანონმდებლობა სტატიის მიზნებისათვის. ნაშრომში, ასევე, განხილულია არაერთი ევროპული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება.

და ბოლოს, გაანალიზებულია, რა დადებითი და უარყოფითი შედეგები გამოიწვია სისხლის სამართლის რეპრესიული/ლიბერალური პოლიტიკის გატარებამ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე და აღნიშნულიდან გამომდინარე, გაცემულია რეკომენდაციები და შენიშვნები, რომელთა გათვალისწინებაც უფრო სრულყოფილს გახდის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესს.

შესავალი

შეუძლებელია ვისაუბროთ სამართლებრივ სახელმწიფოზე, თუ რეალურ ცხოვრებაში მის პოლიტიკურ და სამართლებრივ სისტემებს შორის შეუთავსებლობა იქნება. სამართლებრივ სახელმწიფოში განსაკუთრებულად უნდა ზრუნავდნენ მისი თითოეული მოქალაქის უფლებებზე. სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი მიზანი არის მისი მოქალაქეების თანასწორუფლებიანობის დაცვა, რომლის მთავარი გარანტი არის კანონი. ყოველი კონკრეტული კანონის მისაღებად საჭიროა ქვეყნის გამოკვეთილი პოლიტიკური ნება. შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფოში ვერ იარსებებს პოლიტიკურად ნეიტრალური კანონი, რამდენადაც კანონი თავისთავად ასახავს ქვეყნის პოლიტიკას. მარტივი ქვეშემართებაა, რომ საკანონმდებლო ორგანოში კანონებს პოლიტიკოსები იღებენ, ეს კი გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ კანონი არის ერთგვარი „პოლიტიკური გადაწყვეტილება“ ამა თუ იმ საკითხზე. აღნიშნულ „პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს“ კი ყოვე-

ლდღიურ ცხოვრებაში იყენებენ/ადასრულებენ ან/და არღვევენ მოქალაქეები ნებისთ თუ უნებლიედ.

სახელმწიფო პოლიტიკისა და სამართლის სინთეზი იძლევა საშუალებას განისაზღვროს ქვეყანაში სამართლის პოლიტიკა. ნაშრომის მიზნებისთვის ვისაუბრებთ არა ზოგადად ქვეყნის მიერ განსაზღვრულ სამართლის პოლიტიკაზე, არამედ სისხლის სამართლის პოლიტიკაზე და ამ უკანასკნელის გავლენაზე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის პოლიტიკის არსი არის სახელმწიფოს ბრძოლა დანაშაულებრივი სამყაროს წინააღმდეგ. სისხლის სამართლის პოლიტიკა კი პირობითად შეგვიძლია დავყოთ ორ ნაწილად: რეპრესიულ და ლიბერალურ პოლიტიკად, რომელთა შორის სხვაობაც თვალსაჩინოა და აისახება სამართალდამრღვევი პირების მიმართ დამოკიდებულებაში, მათ მიმართ გამოყენებულ სასჯელში.

სწორედ სისხლის სამართლის პოლიტიკის არსზე ვისაუბრებთ წინამდებარე ნაშრომში და განვიხილავთ, თუ რა გავლენა აქვს ამ უკანასკნელს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე. გაანალიზებული იქნება, თუ რას ნიშნავს რეპრესიული და ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკა. რა ცვლილებები განიცადა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებამ საქართველოში განვლილ 20 წელიწადში.

წარმოდგენილ ნაშრომში, ასევე, განვიხილავთ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსს. მიუხედავად იმისა, რომ კოდექსის მიღებიდან თითქმის 6 წელიგავიდა, ეს უკანასკნელი ჯერ კიდევ ნოვატად ითვლება ქართული საკანონმდებლო სივრცისთვის.

ასევე, ყურადღებას გავამახვილებთ ისეთ საპროცესო მოქმედებებზე, როგორცაა განრიდება-მედიაცია, რომლის არსებობა/გამოყენება პირდაპირპროპორციულად დადებით გავლენას ახდენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ვისაუბრებთ და შევაფასებთ, თუ რა გავლენა მოახდინა სისხლის სამართლის პოლიტიკამ არასრულწლოვანთა მა-

რთლმსაჯულებაზე. 2004-2021 წლებში სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯები იყო თუ არა რელიგვანტური ქვეყანაში არსებული მდგომარეობისა. ასევე, ნაშრომში განხილულია სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა და საერთაშორისო პრაქტიკა; წარმოდგენილია სხვადასხვა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები ამა თუ იმ საქმეზე.

რეკრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (2005-2012 წწ.)

თუ სისხლის სამართლის პოლიტიკის არსის განსაზღვრისას სხვადასხვა მეცნიერის მოსაზრებებს დავეყრდნობით, შემდეგ მოცემულებას მივიღებთ – სისხლის სამართლის პოლიტიკის არსი არის სახელმწიფოს ბრძოლა დანაშაულებრივი სამყაროს წინააღმდეგ. დანაშაულის ჩამდენი პირები კი პირობითად შეგვიძლია დავყოთ სამ ჯგუფად:

1. პირები, რომელთაც არ მიუღწევიათ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკისთვის;
2. კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანები;
3. სრულწლოვანი პირები, რომელთან ჩაიდინეს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული ან/და დანაშაულები.

საქართველოში მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით¹ 14 წლამდე პირს არ ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა; 14-18 წლამდე პირი არასრულწლოვანია და მის მიმართ გამოიყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული ნორმები; 18 წლისა და მეტი ასაკის პირზე კი ვრცელდება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული და დადგენილი ნორმები.

1 საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“, 33-ე მუხლი; [10/06/2022 წლის მდგომარეობით] ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=241>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

აღსანიშნავია, რომ გერმანიაში მოქმედი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონის თანახმად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება 14 წლიდან 18 წლამდე ასაკის პირებზე ვრცელდება.² რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმადაც: 14 წლიდან 18 წლამდე პირი ითვლება არასრულწლოვანად³. რაც შეეხება დიდ ბრიტანეთსა და უელსის სამეფოს, აქ, ზემოხსენებული კონტინენტური სამართლის ქვეყნებისაგან განსხვავებით, 10 წლიდან პირზე უკვე შეიძლება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული ნორმების გატარება, კერძოდ, ამ ტერიტორიებზე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ვრცელდება 10 წლიდან 17 წლამდე პირის მიმართ.⁴

არასრულწლოვანის ზოგადი დეფინიცია არ არსებობს და, გარკვეულწილად, იგი დამოკიდებულია კონკრეტული ქვეყნის კულტურულ, სოციალურ, ეკონომიკურ და ა.შ. მდგომარეობაზე. სხვადასხვა ქვეყანაში არასრულწლოვანის ასაკის დასადგენად იყენებენ სხვადასხვა მეთოდს. ევროპის ერთ-ერთ ქვეყანაში, კერძოდ, გერმანიაში იყენებენ სამედიცინო მეთოდს – რენტგენს,⁵ რაც გარკვეულწილად პოლემიკის საგანია, ვინაიდან მეცნიერთა და ექიმების გარკვეული ნაწილი მიიჩნევს, რომ სამედიცინო ჩარევა უნდა მოხდეს მხოლოდ და მხოლოდ სამედიცინო დანიშნულებისამებრ და არა სხვა მიზნებისთვის. სწორედ გერმანიაში რენტგენის

2 გერმანიის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონი; პირველი სექციის მეორე ნაწილი; ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=756#1>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

3 რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსი; ტექსტი ხელმისაწვდომია: <https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

4 დიდი ბრიტანეთისა და უელსის სისხლის სამართლის კანონი; ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://www.cps.gov.uk/crime-info/youth-crime>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

5 მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ., (2015). შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსზე, სამართალი და მსოფლიო, გვ. 59-62 <<https://lawandworld.ge/PDF/articlesPDF/>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

გადაღების შემდეგ ხდება დადგენა – პირი არასრულწლოვანია თუ არა. აღნიშნული მეთოდი გამოიყენება მას შემდეგ, რაც პირის ასაკის განსაზღვრისათვის სხვა სარწმუნო მონაცემების მოძიება ვერ ხერხდება.

„ბავშვის უფლებების შესახებ“ კონვენციის პირველი მუხლის თანახმად – „ბავშვად ითვლება 18 წლამდე ასაკის პირი, თუკი უფრო ადრე არ აღწევს სრულწლოვანებას“;⁶ ასევე, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მესამე მუხლი განსაზღვრავს არასრულწლოვანების ასაკს, კერძოდ: „არასრულწლოვანია ის პირი, რომელსაც არ შესრულებია 18 წელი“;⁷ ხოლო კანონში მყოფია ის არასრულწლოვანი, რომელმაც დაარღვია სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ნორმები.

აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ 1999 წლის გადაწყვეტილებაში (T. v. THE UNITED KINGDOM) განმარტა, რომ ტერმინს – არასრულწლოვანი – კონვენციის მიზნებისთვის აქვს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა. ასევე, გააკეთა შენიშვნა ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის (72)29 რეზოლუციაზე, სადაც კომიტეტი იძლევა მითითებას, რომ ყველა სახელმწიფოში არასრულწლოვანების ასაკად დადგენილ იქნეს 18 წელი.⁸

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საქართველოში 18 წლამდე პირი არასრულწლოვანად ითვლება. არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაული ყველა ქვეყნისთვის ყოველთვის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა, ვინაიდან, ასაკიდან გამომდინარე, საკმაოდ სენსიტიურია პრობლემის გადაჭრის გზების მოძიება. არასრულწლოვანი პირების მიერ ჩადენი-

ლი დანაშაული საჭიროებს სწორ გააზრებას, პრობლემის აღმოფხვრის გზების მოძიებას. არ შეიძლება კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანის მიმართ „დაუფიქრებლად“ გამოიყენებოდეს მხოლოდ სანქცია/სასჯელი, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში „დაუფიქრებელი“ სასჯელი არ გვაძლევს საშუალებას, რომ პრობლემა ძირშივე აღმოვფხვრათ, რაც, თავისთავად, ახალი პრობლემის წარმოშობას უწყობს ხელს.

2004-2012 წლებში არსებული რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკა შეეხო ყველას, მათ შორის, კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანებს.

რა არის რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკა – თუკი სახელმწიფო ირჩევს რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის გზას, ეს ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფოში სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას ხდება მაქსიმალურად მკაცრი სასჯელის გამოყენება. „ნულოვანი ტოლერანტობა“ ერთ-ერთი ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ტერმინია, როდესაც ვსაუბრობთ რეპრესიულ სისხლის სამართლის პოლიტიკაზე, ვინაიდან დანაშაულის ჩადენი პირის მიმართ ამ დროს, შეიძლება ითქვას, ნულოვანი შემწყნარებლობაა. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული პოლიტიკის გატარებას, რიგ შემთხვევაში, თან ახლავს სისხლის სამართლის კოდექსში სანქციების გამკაცრება.

საქართველოში, 2005 წელს, იმდროინდელმა პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა განაცხადა, რომ საქართველოში დანაშაულის მიმართ და, შესაბამისად, იმ პირების მიმართ, რომელთაც ჩაიდინეს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული, ცხადდებოდა სრული შეუწყნარებლობა – „ნულოვანი ტოლერანტობა“. სწორედ აღნიშნული განცხადება გახდა საფუძველი იმისა, რომ საქართველოში 2012 წლამდე გრძელდებოდა სისხლის სამართლის რეპრესიული პოლიტიკა.

არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულებზე სახელმწიფოს რეაქცია იყო თანმიმდევრული და სრულიად გასაგები. სახელმწიფოსათვის კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანი არ იყო შემ-

6 „ბავშვის უფლებათა კონვენცია“, (1989). პირველი მუხლი; [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

7 საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, მესამე მუხლი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

8 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, T. v. THE UNITED KINGDOM, (1999) ტექსტი ხელმძღვანელისა: <<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22t%20v%20united%20kingdom%22%5D%22item%22:%5B%22001-58593%22%5D%7D>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

თხვევა, რომელსაც განსაკუთრებული ყურადღება და შეფასება სჭირდებოდა. პირიქით, თითქოს ინიდივიდუალურადაც კი არ განიხილებოდა მათი საქმეები და სახელმწიფოში არსებული „გაიდლაინების“ შესაბამისად ექცეოდნენ ყველას დანაშაულის ჩადენის მოტივის, სოციალური მდგომარეობისა და, რაც მთავარია, ასაკის განურჩევლად.

2004 წლიდან 2008 წლამდე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი იყო 14 წელი. თუმცა, რეპრესიულ პოლიტიკას თითქოს ლოგიკურად მოყვა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის დაწევა 12 წლამდე და, სამწუხაროდ, 12 წლის ბავშვი ჩაითვალა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეულ პირად. შესაბამისად, 2008 წლის 1-ელი ივლისიდან, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 33-ე მუხლი ჩამოყალიბდა შემდეგი რედაქციით – „ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედება არ შეერაცხება ბრალად იმას, ვისაც ამ ქმედების ჩადენამდე არ შესრულებია თოთხმეტი წელი, ხოლო ამ კოდექსის 108-ე, 109-ე, 117-ე, 137-ე, 178-ე (გარდა პირველი ნაწილისა), 179-ე და 238¹ მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე მართლსაწინააღმდეგო ქმედება – იმას, ვისაც ამ ქმედების ჩადენამდე არ შესრულებია თორმეტი წელი“⁹ როგორც ვხედავთ, ყველა მუხლს არ შეხებია სს პასუხისმგებლობის ასაკის დაწევა, თუმცა აღნიშნული მუხლებით (განზრახ მკვლელობა, განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, გაუპატიურება, ძარცვა, ყაჩაღობა და 21 წლის ასაკს მიუღწეველი ან ნასამართლობის მქონე ან/და ნარკოტიკების მოხმარებისათვის ადმინისტრაციულ სახდელდადებული პირის მიერ ცივი იარაღის ტარება) ხდებოდა 12 წლის არასრულწლოვნების გასამართლება.

სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის დაწევა არაერთმა საერთაშორისო ორგანიზაციამ გააკრიტიკა და დაგმო, ვინა-

იდან 12 წელი მეტად მცირე ასაკია იმისათვის, რომ არასრულწლოვმა გაიაზროს და შემდეგ პასუხი აგოს ჩადენილი დანაშაულის გამო. აღნიშნულის გარდა, გაჩნდა კითხვები: სასჯელი 12 წლის ბავშვისათვის ასრულებდა თუ არა თავის ფუნქციას? იყო თუ არა რელევანტური და აღწევდა თუ არა დასახულ მიზანს – მომხდარიყო პირის რესოციალიზაცია, გამოსწორება და ა.შ.?.. საქართველოს სახალხო დამცველისა და არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაციის რეკომენდაციითა და რჩევით, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი 2010 წელს ისევ 14 წელი გახდა, რაც რა თქმა უნდა მისასაღმებელია, თუმცა შეუწყნარებელი პოლიტიკა კვლავ გაგრძელდა. სახელმწიფო ჯიუტად უარს ამბობდა არასრულწლოვნებს მაინც მოპყრობოდა შედარებით ლიბერალურად. არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე რეაგირება აუცილებელად უნდა იყოს თანმიმდევრული, რათა სასჯელმა შეასრულოს თავისი მიზანი და მოახდინოს პირის რესოციალიზაცია. როდესაც საქმე ეხება არასრულწლოვნებს და მითუმეტეს, მათ მიმართ მართლმსაჯულების აღსრულებას, აუცილებელია, რომ მათ მიმართ გასატარებელი ღონისძიებების დაგეგმვისას გათვალისწინებულ იქნას სხვადასხვა დარგის პროფესიონალების აზრი (მაგ: ფსიქოლოგი, მასწავლებელი, ექიმი, ადვოკატი და ა.შ.) და სწორედ მათთან კოლაბორაციით უნდა მოხდინოს სახელმწიფომ ცვლილებების გატარება, რომელიც არც არასრულწლოვანთა და არც სახელმწიფოს ინტერესებს არ დააზიანებს.

სისხლის სამართლის რეპრესიული პოლიტიკა 2005 წლიდან უფრო და უფრო იკრებდა ძალას, რაც, რა თქმა უნდა, პირველ რიგში გამოიხატა სტატისტიკაში. კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ, აღკვეთის ღონისძიების სახედ, უმეტეს შემთხვევაში, – პატიმრობა და სასჯელის სახედ კი უმკაცრესი ზომა – თავისუფლების ვადიანი აღკვეთა გამოიყენებოდა. აუცილებლად გასათვალისწინებელია, რომ თავისუფლების შეზღუდვა/აღკვეთა არასრულწლოვნებისათვის გამოყენებულ უნდა იქნას უკიდურეს შემთხვევაში და აქაც უნდა მოხდეს მინიმალური ვადის გამოყენება შესაძ-

9 საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“, 33-ე მუხლი; [2008 წლის 01 ივლისის მდგომარეობით]; <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=241>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

ხატია ქუჩიშვილი

წლები	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა	598	475	1002	1060	1166	803	883	669	475

წლები	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა	456	381	292	146	197	212	290	211	475

ლებლობის ფარგლებში. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2008 წლის 5 ნოემბრის რეკომენდაციებში საუბარია უფლებაზე – იყო „თავისუფალი“. ასევე, განმარტებულია, რომ თავისუფლების შეზღუდვა უნდა წარმოადგენდეს მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევას. აუცილებელ პირობად მითითებულია საგამონაკლისობა.¹⁰

წარმოდგენილ ცხრილებში მოცემულია 2004-2021 წლების სტატისტიკა, სადაც წლების მიხედვითაა ნაჩვენები¹¹, თუ რამდენ არასრულწლოვანს დაედო მსჯავრი.

აღნიშნულ ცხრილებში ნათლად ჩანს, რომ რეპრესიული პოლიტიკის გამოცხადებიდან (2005 წელი) ზუსტად ერთ წელიწადში (2006 წელი) მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა რაოდენობა გაორმაგდა, ხოლო პიკური მაჩვენებელი დაფიქსირდა 2008 წელს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებულ სტატისტიკაზე დაყრდნობით კი შეგვიძლია ვთქვათ, რომ, 2008 წლის სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 5.6% შეადგენა არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობამ.

სტატისტიკის მაღალი მაჩვენებელი 2012 წლამდე შენარჩუნდა. მთელი რიგი საერთაშორისო კონვენციები და სამართლებრივი აქტები, რომლებთანაც საქართველო არის მიერთებული, მიუთითებენ, რა შემთხვევაში შეიძლება იქნეს გამოყენებული თავისუფლების აღკვეთა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ: ბავშვის უფლებათა კონვენციის 37-ე მუხლის (ბ) პუნქტის თანახმად: „თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება მხოლოდ უკიდურესი ზომის სახით და ისიც დროის რაც შეიძლება შესაბამისი მოკლე პერიოდის განმავლობაში“.¹² პეკინის წესების მე-17 წესი ითვალისწინებს, რომ დაკავება: „არ უნდა შეეფარდოს არასრულწლოვან პირს, თუ ის არ არის ცნობილი დამნაშავედ სერიოზული ქმედების ჩადენაში სხვა პირის მიმართ ძალადობის გამოყენებით ან სხვა სერიოზული სამართალდარღვევების არაერთგვარად ჩადენაში, ასევე თუ არ არსებობს სხვა შესაბამისი ზემოქმედების ზომა“.¹³ თუმცა, არცერთი მათგანის გათვალისწინება არ ხდებოდა.

ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკა ასახავს სისხლის სამართლის რეპრესიულ პოლიტიკას ყველაზე კარგად. „**წლოვანი ტოლერა-**

10 ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2008 წლის 5 ნოემბრის რეკომენდაცია, „on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures“, [05/11/2008]; ტექსტი ხელმისაწვდომია: <[https://sites.unicef.org/tdad/councilofeupejrec08\(1\).pdf](https://sites.unicef.org/tdad/councilofeupejrec08(1).pdf)> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

11 დამუშავებულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ წლების მიხედვით გამოქვეყნებული სტატისტიკა; <<https://www.supremecourt.ge/statistics/>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

12 კონვენცია „ბავშვთა უფლებების შესახებ“, (1989). 37-ე მუხლის „ბ“ პუნქტი; ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

13 პეკინის წესები, (1985). ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://idsdge.files.wordpress.com/2017/06/e1839ee18394e18399e18398e1839ce18398e183a1-e183ace18394e183a1e18394e18391e18398.pdf>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

ნტობა“, გამოხატული რიცხვებში – ამგვარად შეგვიძლია შევავსოთ წარმოდგენილი სტატისტიკა. განრიდება და მედიაცია, როგორც სისხლის სამართლებრივი პროცესუალური მოქმედებები დროის ზემოხსენებულ პერიოდში თითქმის სრულად იყო უგულებელყოფილი, რაც, რა თქმა უნდა, სამართლებრივ და დემოკრატიულ სახელმწიფოს დადებითად არ ახასიათებს.

2008 წლიდან 2012 წლამდე არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის ნიშნულმა სტატისტიკურ შკალაში თითქოს დაიკლო, მაგრამ მაინც შენარჩუნდა მაღალი მაჩვენებელი,¹⁴ რაც, რა თქმა უნდა, რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის გავრცელების უტყუარი მაჩვენებელი იყო.

ჩვენი შეფასებით, რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის მთელი სრულყოფილებით გატარება კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ არ არის გამართლებული, ვინაიდან არასრულწლოვნებს, რომლებიც დანაშაულს სჩადიან, განსაკუთრებული მოპყობა სჭირდებათ. არასრულწლოვანი პირი, 14-18 წლის ასაკში, განიცდის უდიდეს ფსიქოლოგიურ, ფიზიკურ, მორალურ თუ მენტალურ ცვლილებებს, შესაბამისად, მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი ღონისძიებების გატარება უნდა მოხდეს მეტი სიფრთხილით და დაკვირვებით, რათა დაკისრებულმა პასუხისმგებლობამ არ გამოიწვიოს უკურეაქცია, რომელიც მთელ მის ცხოვრებას შეცვლის არასწორი მიმართულებით. რა თქმა უნდა, არ ვეწინააღმდეგებით რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის გატარებას, თუ ქვეყანაში არის აღნიშნულის აუცილებლობა. თუმცა ის მოსაზრება, რომ არასრულწლოვნებმა უნდა გაითავისონ, თუ რას ნიშნავს ჩადენილ დანაშაულზე პასუხისგება – არის აუცილებელი და შესასრულებელი მოცემულობა. და ბოლოს, ბალანსი ჩადენილ დანაშაულსა და სასჯელს შორის ყოველთვის უნდა იყოს დაცული.

ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (2012-2021 წწ.)

2012 წელს საქართველოში ჩატარდა არჩევნები, რის შემდგომაც მოხდა ხელისუფლების ცვლილება. არჩევნების ჩატარებას წინ უძღოდა ტელევიზიის საშუალებით ე.წ. „ციხის კადრების“ გავრცელება, რომელმაც საზოგადოება შეძრა, რადგან გასაჯაროებული კადრებით მხილებულ იქნა 2012 წლამდე საქართველოს პენიტენციური სისტემის მანკიერი მხარეები. კერძოდ: ციხეებში ხდებოდა ბრალდებული და მსჯავრდებული პირების წამება, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა. ციხეებში არსებული გარემო იყო აშკარად შეუსაბამო საერთაშორისო და შიდა კანონმდებლობით გათვალისწინებულ და დადგენილ გარემოსთან. ციხის თანამშრომლების მიერ აშკარად და დაუფარავად ხდებოდა უფლებამოსილების გადამეტება და ისინი სჩადიოდნენ საერთაშორისო კონვენციებითა და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ დანაშაულებს. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნულთან დაკავშირებით ინფორმაცია მუდმივად გვხვდებოდა სახალხო დამცველის წლიურ და სპეციალურ ანგარიშებში. ასევე, ევროსასამართლოს არაერთი გადაწყვეტილების მოძიებაა შესაძლებელი, სადაც საქართველოს წინააღმდეგ გამოტანილ განაჩენებში მითითებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3, მე-8 მუხლების დარღვევა.¹⁵

რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის შედეგად ციხეები იყო გადავსებული, ვინაიდან, უმეტეს შემთხვევაში, ბრალდებულების მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახედ გამოიყენებოდა პატიმრობა,

14 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკაზე დაყრდნობით: <<https://www.supremecourt.ge/statistics/>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

15 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო – „რამიშვილი და კობრიძე საქართველოს წინააღმდეგ“, საქმე N1704/06, 27.01.2009. <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ramishvilikoxreidze.pdf>> „ალიევი საქართველო წინააღმდეგ“, საქმე №522/04; 13.01.2009. <<https://catalog.supremecourt.ge/blog/foto/117.pdf>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

მსჯავრდებული პირების მიმართ სასჯელის სახედ კი – ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა. აღნიშნულის ერთ-ერთი დადასტურებაა საქართველოს სახალხო დამცველის 2008 წლის (თებერვალი-მარტი) საპარლამენტო ანგარიში, სადაც ვკითხულობთ: „ქ. თბილისის #1 საპყრობილის ლიმიტია 750; მონიტორინგის დროს დაწესებული იყო 955 მსჯავრდებული. საპყრობილე შედგება 4 სართულისა და 50 საკნისაგან. ადმინისტრაციის შენობაში სამეურნეო ნაწილში მომსახურე მსჯავრდებულთათვის გამოყოფილია 8 საკანი. საპყრობილის საკნების ფართი არ შეესაბამება „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილ სტანდარტებს. საპყრობილეს არ გააჩნია საშხაპე ოთახი და შხაპის მიღება შეუძლიათ საპირფარეშოში დამონტაჟებული ე.წ. „ატმორის“ მეშვეობით. საკნებში არსებული საპირფარეშოები არის ღია მდგომარეობაში და მსჯავრდებულებს პოლიეთილენის პარკები აქვთ გაკრული. არცერთ საკანში ფანჯრებს არ აქვს მინები და ისინიც პოლიეთილენით არის დაფარული. ასევე, ჭერზეც გაკრული აქვთ პოლიეთილენის პარკები, ვინაიდან ცვივა ბათქაში. მსჯავრდებულთა განმარტებით, ხშირია შემთხვევები, როცა ჯანმრთელი და ტუბერკულოზით დაავადებული მსჯავრდებულები ერთად არიან საკანში განთავსებულნი. საკნებში არსებული გაუსაძლისი მდგომარეობის გათვალისწინებით, მსჯავრდებულთა იქ ყოფნა შეიძლება შეფასდეს, როგორც არაადამიანური მოპყრობა“.¹⁶ აღსანიშნავია, რომ მსგავსი ტიპის ჩანაწერი სახალხო დამცველის 2006-2012 წლის ანგარიშებში მრავლად გვხვდება. ამავე ანგარიშში ვკითხულობთ – „არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებულებაში დაწესებულების ლიმიტი არის 160; მონიტორინგის დროს განთავსებული იყო 179 მსჯავრდებული. დაწესებულებაში არის ერთი საცხოვრებელი კორპუსი, ე.წ. ბარაკული სისტემა (25-27 ადგილიანი 7 საცხოვრებელი ოთახი). საკნების ფართობი არ შეესაბამება „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილ სტანდარტებს“.¹⁷

16 საქართველოს სახალხო დამცველის 2008 წლის (მეორე ნახევარი) საპარლამენტო ანგარიში (467 გვ);

17 საქართველოს სახალხო დამცველის 2008

არჩევნების გზით შეცვლილმა ხელისუფლებამ ერთი-ერთი პირველი, რაც გააკეთა, იყო ის, რომ 2012 წელს მიიღო კანონი ამნისტიის შესახებ,¹⁸ რომელიც პირთა ფართო წრეს შეეხო და ძალიან ბევრმა მათგანმა დატოვა საპატიმრო დაწესებულება. ცალკე განსჯის საგანია, რამდენად სწორია საპატიმრო დაწესებულება დატოვოს ერთიანად პირთა ფართო წრემ და სახელმწიფოს არ ჰქონდეს შემუშავებული გეგმა, რათა სწორედ მოხდეს საპატიმროდან გამოსული პირების რესოციალიზაცია. განსახილველ თემაში კი ვსაუბრობთ 2012 წელს სახელმწიფოში დაწყებულ ლიბერალურ სისხლის სამართლის პოლიტიკაზე.

რა არის ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკა – ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკა გამოირჩევა თავისი შემწყნარებელი ხასიათით სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულის მიმართ. ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის დროს ქვეყანაში ხდება მთელი რიგი საკანონმდებლო ნორმების შემსუბუქება – ლიბერალიზაცია ან/და ლიბერალური კანონმდებლობის მიღება. პირობითად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოში 2012 წლის სექტემბრის თვეში დასრულდა სისხლის სამართლის რეპრესიული პოლიტიკა. პირველი დასტური აღნიშნულისა არის 2012 წლის 18 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი ამნისტიის შესახებ. აღნიშნული კანონი იყო საკმაოდ ფართომასშტაბიანი და იგი პირთა ძალიან ფართო წრეს შეეხო.

დამნაშავე პირების მიმართ მეტად ლოიალური და ლიბერალური ქცევის წესები შემუშავდა. აქტიურად ამუშავდა ისეთი საპროცესო მოქმედებები, როგორცაა: განრიდება და მედიაცია. პატიმრობის, როგორც აღმკვეთი ღონისძიების გამოყენება ბრალდებული პირების მიმართ, ცალსახად შემცირდა და სხვა აღმკვეთ ღონისძიებებს მიენიჭა

წლის (მეორე ნახევარი) საპარლამენტო ანგარიში (493 გვ);

18 საქართველოს კანონი „ამნისტიის შესახებ“, (2012). ტექსტი ხელმისაწვდომია: <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5080134?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

უპირატესობა; მოხდა სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული გარკვეული სანიქციების შემცირება, რაც თავისთავად სისხლის სამართლის ლიბერალური პოლიტიკიდან გამომდინარეობდა.

ნიშანდობლივია, რომ კანონში „ამნისტიის შესახებ“ პირველივე მუხლში ვკითხულობთ: – „გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან პირი, რომელმაც არასრულწლოვნების ასაკში ჩადინა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ნაკლებად მძიმე დანაშაული, გარდა დანაშაულისა, რომელმაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა“.¹⁹ კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებზე ფიქრი ხელისუფლების შეცვლის შემდგომ პირველივე საკანონმდებლო აქტით დაიწყო, რასაც მოყვა მთელი რიგი სიახლეების დანერგვა, რომელმაც არასრულწლოვნების სამართლებრივი მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა, რაც, რა თქმა უნდა, მისასალმებელია.

თუმცა, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს შემდეგი გარემოება – მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფომ „ამნისტიის შესახებ კანონის“ მიღებით მრავალი არასრულწლოვანი გაათავისუფლა სასჯელალსრულების დაწესებულებებიდან, ამ მოვლენას მაინც ვერ შევაფასებთ სრულად დადებითად. რა თქმა უნდა, ძალიან მნიშვნელოვანია კანონთან კონფლიქტში მყოფმა პირმა (არასრულწლოვანმა) პასუხი აგოს მის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე, თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია პასუხისმგებლის შემდგომ მოხდეს მისი რესოციალიზაცია, რაც სამწუხაროდ, იმ პერიოდში სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო. არ იყო შესაბამისი ფუნქციური დაწესებულებები, რომლებიც არასრულწლოვნების დროულ და სწორ რესოციალიზაციას მოახდენდნენ. როდესაც პირი ტოვებს საპატიმრო დაწესებულებას, აუცილებელია ამის შემდეგ სახელმწიფომ კვლავ გააგრძელოს მასთან მჭიდრო ურთიერთობა და, ფსიქოლოგი იქნება ეს თუ სხვა სპეციალიზირებული პირის დახმარებით, უზრუნველყოს არასრულწლოვნის

„სწორი“ დაბრუნება სოციალურ გარემოში, სადაც ამ უკანასკნელმა უნდა გააგრძელოს ცხოვრება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შესაძლოა მივიღოთ უფრო ცუდი შედეგი, ვიდრე სასჯელის დანიშნამდე გვქონდა.

საქართველოში ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის არსებობის კიდევ ერთი ნათელი დასტურია სისხლის სამართლის ისეთი საპროცესო მოქმედებების გამოყენება, როგორცაა განრიდება-მედიაცია. არსებული სტატისტიკის მიხედვით, ყოველ წელს მეტი და მეტი შემთხვევა ფიქსირდებოდა, როდესაც პროკურორი იყენებდა დისკრეციულ უფლებამოსილებას არასრულწლოვნების მიმართ და არ იწყებდა ან წყვეტდა დაწყებულ სისხლისსამართლებრივ დევნას კანონში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ.

ზემოთ არაერთხელ აღვნიშნეთ, სახელმწიფო ვალდებულია ნებისმიერი მოქმედების განხორციელებისას (რაც დაკავშირებული იქნება კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების სამართლებრივ მდგომარეობასთან), აუცილებლად მოახდინოს პრობლემის ძირეული კვლევა, შეაფასოს არსებული კრიმინოგენური ვითარება და ინდივიდუალურად გადაწყვიტოს თითოეული საქმე.

როგორც რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის, ასევე, ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის პირობებში შეიძლება სახელმწიფოს მხრიდან დაშვებული იქნას მთელი რიგი შეცდომებსა, რომლებიც შემდგომში დაღს ასვამს როგორც თავად კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებს, ასევე, საზოგადოებას, სადაც ეს პირები სწორად დანაშაულს. ყოველთვის საჭიროა დაცულ იქნას ოქროს შუალედი, რაღა თქმა უნდა, არსებული მდომარეობის შეფასების შემდგომ.

შეუსაბამოდ მკაცრი სასჯელი გვაძლევს არასასურველ შედეგს, აგრეთვე, დაუსჯელობა და ჩადენილი დანაშაულის „შეუფასებლობა“ იძლევა სავალალო შედეგს: როგორც დამნაშავე პირისათვის, ასევე, საზოგადოებისათვის, სადაც ეს დამნაშავე ცხოვრობს.

ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის კვალდაკვალ სტატისტიკურად ცა-

19 საქართველოს კანონი „ამნისტიის შესახებ“, 2012 წელი; პირველი მუხლი; <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5080134?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

ლსახად მოიმატა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ განრიდების, როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული პროცესუალური მოქმედების, გამოყენებამ. აღსანიშნავია, რომ განრიდების პროგრამა არასრულწლოვანთათვის 2010 წლის ნოემბერში ამოქმედდა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168¹ მუხლში ვკითხულობთ: „პროკურორს შეუძლია არ დაიწყოს ან შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა პირის (განრიდების სუბიექტის) მიმართ ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე, თუ პირი (განრიდების სუბიექტი) შეასრულებს ქვემოთ ჩამოთვლილი პირობებიდან ერთს ან რამდენიმეს“.²⁰ 2010 წლიდან 2021 წლამდე განრიდების პროგრამის მეშვეობით, განრიდებულია დაახლოებით 5000-მდე არასრულწლოვანი (14-18) და ახალგაზრდა (18-21).²¹

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168¹ მუხლში ვკითხულობთ: „პროკურორს შეუძლია არ დაიწყოს ან შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა პირის (განრიდების სუბიექტის) მიმართ ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე, თუ პირი (განრიდების სუბიექტი) შეასრულებს ქვემოთ ჩამოთვლილი პირობებიდან ერთს ან რამდენიმეს“.²²

თუ კი ზემოთ მოყვანილ სტატისტიკას უფრო მეტად ჩავშლით, ვნახავთ რომ 2010 წელს მხოლოდ 2 არასრულწლოვნის განრიდება მოხდა²³, მაშინ როდესაც 883 არასრულ-

წლოვანი მიეცა სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობაში.²⁴

აღნიშნული სტატისტიკა კიდევ ერთი ნათელი დასტურია იმისა, რომ სისხლის სამართლის პოლიტიკა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანთა მიმართ ლიბერალური მიდგომებით ხასიათდება. პრევენციის ეროვნულ ცენტრის თანახმად:

„განრიდება და მედიაცია ეყრდნობა ალდგენითი მართლმსაჯულების კონცეფციას, რომელიც მაქსიმალურად ითვალისწინებს დამნაშავისა და დაზარალებულის ინტერესებს, მიმართულია დანაშაულის პრევენციაზე და ზრუნავს საზოგადოების, როგორც მთლიანობის, გაჯანსაღებაზე.“

პროგრამის მიზნები:

- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროს ლიბერალიზაცია;
- სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვა;
- არასრულწლოვნის მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის პრევენცია;
- არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია და რეაბილიტაცია;
- საზოგადოებრივი უსაფრთხოების გაუმჯობესება.²⁵

გარდა აღნიშნულისა, აუცილებლად აღსანიშნავია, რომ 2015 წლის 12 ნოემბერს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო ისეთი მნიშვნელოვანი კანონი, როგორცაა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, რომელიც 2016 წლის პირველი იანვრიდან ამოქმედდა. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო აქტია, რომელიც უზრუნველყოფს არასრულწლოვანთა ინტერესების დაცვას. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიზნები განმარტებულია კოდექსის პირველივე მუხლში – „ამ კოდექსის მიზანია მართლმსაჯულების პროცესში არასრულ-

20 საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, [10/07/2022 წლის მდგომარეობით]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

21 Unicef-ის პრეს რელიზი (2021). <<https://www.unicef.org/georgia/ka>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

22 საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, 1681 მუხლი; [10/07/2022 წლის მდგომარეობით]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

23 საქართველოს შთავარი პროკურატურა; არასრულწლოვანთა განრიდება-მედიაციის პროგრამის ანალიზი, (2020). გვ. 7; <<https://pog.gov.ge/>

[uploads/429f65a7-ganrideba-2019-weli-converted.pdf](https://www.supremecourt.gov.ge/uploads/429f65a7-ganrideba-2019-weli-converted.pdf)> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

24 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ვებგვერდი, სტატისტიკა: <<http://www.supremecourt.gov.ge/statistics>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

25 პრევენციის ეროვნული ცენტრი; <<http://prevention.gov.ge/page/28/geo>> [ბოლო წვდომა: 30 მაისი, 2022]

წლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის უფლებათა დაცვა, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის მეორეული ვიქტიმიზაციისა და არასრულწლოვანი დაზარალებულის ხელახალი ვიქტიმიზაციის თავიდან აცილება, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და მართლწესრიგის დაცვა“.²⁶ რა თქმა უნდა, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების საუკეთესო ინტერესების დაცვას უნდა ემსახუროდეს ხელისუფლების სამივე შტოს წამომადგენლები. აუცილებელია, რომ არასრულწლოვანმა, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა, იგრძნოს, რომ სახელმწიფო მასზე კი არ ძალადობს, არამედ იცავს მის საუკეთესო ინტერესებს და ეხმარება, რომ გაიაზროს მის მიერ ჩადენილი დანაშაული, გამოსწორდეს და მოახდინოს სოციალიზაცია საზოგადოებაში, რომელშიც მან დანაშაული ჩაიდინა და რომელშიც იგი დაბრუნებას აპირებს, დანაშაულზე პასუხისგების შემდგომ.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმა:

- ცალსახად ლიბერალური მიდგომები შემოიტანა ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში;
- თავი მოუყარა კოდექსში ყველა იმ საკითხს, რომლებიც ეხება არასრულწლოვნებს და სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტებში იყო გაბნეული;
- აღდგენითი მართლმსაჯულების გამოყენება გახდა ერთ-ერთი პრიორიტეტი;
- არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვა ასევე პრიორიტეტული გახდა;
- შესაძლებელი გახდა განრიდება არა მხოლოდ 18 წლამდე არასრულწლოვნების მიმართ, არამედ 21 წლის პირების მიმართ განხორციელდეს;
- და ბოლოს, რაც ლიბერალური

სისხილს სამართლის პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია სანქციების დაწევა (მაქსიმალურმა სასჯელმა 15 წლიდან 12 წლამდე დაიწია (თავისუფლების ვადიანი აღკვეთა)).

ამრიგად, წარმოდგენილი სიახლე ქართულ მართლმსაჯულებაში ნამდვილად წინგადადგმული ნაბიჯია, რაც თავისთავად ხელს უწყობს სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობას. თუმცა, ლიბერალური მიდგომები მაშინ მუშაობს უნაკლოდ და გამართულად, როდესაც ქვეყანაში არსებითი პრობლემები მოგვარებული და გადაჭრილია. კერძოდ, ერთ-ერთი მთავარი პირობა არის ის, რომ ქვეყანაში სოციალური მდგომარეობა იყოს მინიმუმ დამაკმაყოფილებელი და ადამიანებს არ უწევდეთ იმაზე ფიქრი, თავი როგორ გაიტანონ.

2004-2021 წლების დანაშაულის სტატისტიკას თუ ჩავხედავთ, ვნახავთ, რომ კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების დანაშაულის 80-85% საკუთრების წინააღმდეგ დანაშაულზე მოდის – ქურდობა, ძარცვა და, იშვიათ შემთხვევებში, ყაჩაღობაც. ვნახეთ, რომ 2004-2012 წლებში კატასტროფული ტემპით იზრდებოდა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა. 2012-2021 წლებში აშკარა გახდა, რომ უფრო და უფრო ნაკლები არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა ხდებოდა და მეტი განრიდების ფაქტები ფიქსირდებოდა. თუმცა, ორივე შემთხვევაში, როდესაც არასრულწლოვნების მიმართ ტარდებოდა რეპრესიული თუ ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკა, დანაშაულის სახე, რასაც ყველაზე ხშირად სჩადიოდნენ და სჩადიან არასრულწლოვნები, საკუთრების წინააღმდეგ არის მიმართული (ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა). საკუთრების წინააღმდეგ დანაშაულის მოტივი კი არის რაიმე სახის მატერიალური სარგებლის მიღება. სწორედ აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ მიუხედავად სისხლის სამართლის პოლიტიკისა, რომელიც უდავოდ დიდ გავლენას ახდენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე, მიუხედავად დაწესებული სანქციებისა, აუცილებელია,

26 საქართველოს კანონი “არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, (2016). პირველი მუხლი; <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2877281?publication=21>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

ქვეყანამ არა მარტო საკანონმდებლო თვალსაზრისით, არამედ სოციალურადაც იზრუნოს არასრულწლოვნებზე, მის ყველაზე დაუცველ მოქალაქეებზე, ყველაზე მოწყვლად არასკობრივ ჯგუფზე, რათა თავიდან იქნას აცილებული ისეთი მძიმე შედეგი, როგორცაა არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ჩადენა, ვინაიდან აღნიშნული მაინც ტოვებს თავის კვალს 14-18 წლამდე პირებზე და მათ შემდგომ განვითარებაზე.

დასკვნა

ამგვარად, ნაშრომში განხილულია რეპრესიული და ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის გავლენა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაზე. ორივე შემთხვევა განხილულია საქართველოს უახლოესი ისტორიის მაგალითებზე. გაანალიზებულია საქართველოში, 2004 წლიდან 2021 წლამდე არსებული მდგომარეობა.

2004-2012 წლებში საქართველოში ყველა პირის მიმართ, რომელმაც ჩაიდინა სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული, ან სახელმწიფო ედავებოდა მის ჩადენას, გატარდა სისხლის სამართლის რეპრესიული პოლიტიკა. ყველაში, რა თქმა უნდა, იგულისხმება არასრულწლოვნებიც. კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ რეპრესიული პოლიტიკა ტარდებოდა მთელი სიმკაცრით.

ნაშრომში განხილულია დროის ზემოქმედებულ პერიოდში არსებული სტატისტიკა და გაკეთებულია შედარებითი ანალიზი 2004-2012 წლებისა – 2012-2021 წლებთან. ნაჩვენებია, რომ სტატისტიკა ყოველ წელს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემულ არასრულწლოვნების სულ უფრო მეტ რაოდენობას უჩვენებდა. ასევე, განხილულია საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიშები,²⁷ სადაც სხვა სენსიტიურ საკითხებთან ერთად ნაჩვენებია, რომ დროის აღნიშნულ პერიოდში ციხეები იყო გადატვირთული და, მინიმუმ, ირღვეოდა „პატიმრობის კოდექსი“²⁸ რომ არაფერი ვთქვათ „საქართველოს სისხლის სამართლის“ კოდექსსა და „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის“ მესამე და მეექვსე მუხლებით დაცულ უფლებებზე, აღნიშნული დარღვევები კი პირდაპირ კავშირშია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან.

2012-2020 წლების ანალიზისას ვნახეთ, რომ ქვეყანაში 100%-ით შეიცვალა სისხლის სამართლის პოლიტიკა. რეპრესიული პოლიტიკა შეიცვალა ლიბერალური პოლიტიკით. კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ ამოქმედდა მთელი რიგი საშეღავათო პირობები. პირველ რიგში, ყურადღება გამახვილებულია კანონზე „ამნისტიის შესახებ“, რომლითაც როგორც არასრულწლოვანი, ასევე, სრულწლოვანი პირების მიმართ დაიწყო სახელმწიფომ ლიბერალური სისხლის სამართლის პოლიტიკის გატარება. გამოკვეთილია, თუ რა ხარვეზი ჰქონდა კანონს „ამნისტიის შესახებ“.

საუბარია მართლაც ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან კანონზე, როგორცაა 2016 წელს მიღებული „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო აქტია, რომელიც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს არის მორგებული. კანონში თავმოყრილია ყველა ის ნორმა, რომელიც მანამდე გაბნეული იყო სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტში.

ნაშრომში გაანალიზებულია სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ დისკრეციული დევნის უფლებამოსილების გამოყენების სტატისტიკა. აღნიშნულია, რომ ზემოხსენებული უფლების გამოყენება განრიდება-მედიაციის ქრილში უფრო და უფრო ხშირად ხდებოდა 2012-2020 წლებში და ამის დასტურად მოყვანილია საქართველოს გენერალური პროკურატურის სტატისტიკა, სადაც ჩანს, თუ როგორ იმატებს ყოველწლიურად განრიდებას შემთხვევები.

ნაშრომში გაანალიზებულია, ასევე, ლიბერალური პოლიტიკის სუსტი მხარეები. კერძოდ, არ შეიძლება ლიბერალური სისხლის

საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“, მუხლი 15; <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/91612?publication=39>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

27 საქართველოს სახალხო დამცველის 2008 წლის (მეორე ნახევარი) საპარლამენტო ანგარიში. გვ. 493.

28 საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“, მუხლი 15; <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/91612?publication=39>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

სამართლის პოლიტიკა გატარდეს ისე, რომ არ მოხდეს ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის გათვალისწინება.

აუცილებელია, რომ არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილ დანაშაულებზე სახელმწი-

ფოს ჰქონდეს მყისიერი რეაქცია, თუმცა რეაქცია გამოხატული უნდა იყოს არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე.

THE IMPACT OF CRIMINAL POLICY ON JUVENILE JUSTICE

Khatia Kukchishvili

Doctor of Public Administration, Georgian Technical University

Keywords: Juvenile, Repressive, Liberal, Justice

ABSTRACT

The present article discusses the impact of criminal policy on juvenile justice. The current state of repressive and liberal criminal policy and its consequences in Georgia in 2004-2021 are analyzed.

Explains what repressive and liberal criminal policy means and what positive and negative impact criminal policy can have on juvenile justice.

The years 2004-2021 are conventionally divided into two parts:

2004-2012: When a repressive criminal policy was announced in the country, which in itself fully reflected on juvenile justice.

2012-2021: When, in conflict with the law, the policy of liberal criminal justice towards juveniles was unequivocally and clearly pursued.

The article discusses the Juvenile Justice Code as one of the most prominent legislative acts of liberal politics.

Also, the legislation of different countries (both Continental European Law and Anglo-American Law Countries) is presented and analyzed for the purposes of this article. The article also discusses the ruling of a number of European courts.

Finally, the positive and negative consequences of pursuing a repressive / liberal criminal policy on juvenile justice are analyzed, and recommendations and remarks are issued, which will make the juvenile justice process more complete.

ბიბლიოგრაფია:

სახელმძღვანელოები და პუბლიკაციები:

1. შალიკაშვილი, მ., მიქანაძე, გ., (2016). არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა. გამომცემლობა „მერიდიანი“;
2. ლურსმანაშვილი ლ., თარგმანი, (2015). ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო; სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა;
3. მჭედლიშვილი-ჰედრიხი, ქ., (2015). შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსზე, სამართალი და მსოფლიო, <<https://lawandworld.ge/PDF/articlesPDF/>>;
4. ჰამილტონი, ქ., (2011). არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები; ესექსის უნივერსიტეტი: ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი.
5. ბარტელს, ჰ., (2013). ბავშვთა უფლებები: მართლმსაჯულებისა და ალტერნატიული (არასასამართლო) სამართალწარმოების ფარგლებში;
6. დუნკელ, ფ. (2014) „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემები ევროპაში – რეფორმის განვითარება: მართლმსაჯულებას, კეთილდღეობასა და დასტას შორის“, კრიმინოლოგიის სტუდია;
7. ბავშვთა უფლებები: მართლმსაჯულებისა და ალტერნატიული (არასასამართლო) სამართალწარმოების ფარგლებში.

საკანონმდებლო აქტები:

1. საქართველოს კანონი: „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, 2015 წ;
2. კონვენცია „ბავშვის უფლებების შესახებ“, 1989 წ;
3. გერმანიის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი;
4. დიდი ბრიტანეთისა და უელსის სისხლის სამართლის კანონი; 1977 წ;
5. საქართველოს კანონი: „ამნისტიის შესახებ“, 2012 წ;
6. საქართველოს კანონი: „პატიმრობის კოდექსი“; 2012 წელი;
7. საქართველოს კანონი: „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“; 01/072008 წლის მდგომარეობით;
8. საქართველოს კანონი: „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“; 15/06/2022 წლის მდგომარეობით;

BIBLIOGRAPHY:

Textbooks and Publications:

1. Shalikhvili, M., Mikanadze, G., (2016). Juvenile Justice (Handbook), Second Edition. „Meridian“ Publishing; (In Georgian)
2. Lursmanashvili, L., Translation, (2015). Handbook of European Law on the Rights of the Child; Sulkhani-Saba Orbeliani University Publishing House; (In Georgian)
3. Mchedlishvili-Hedrikhi, K., (2015). Notes on the Code of Juvenile Justice, Law and World, <<https://lawandworld.ge/PDF/articlesPDF/>> (In Georgian)
4. Hamilton, K., (2011). Guidelines for Juvenile Justice Legislative Reform; 2011; University of Essex: Children's Legal Center; (In English)
5. Bartels, H., (2013). Children's rights within justice and alternative (non-judicial) proceedings; (In English)
6. Dünkel, F., (2014). „Juvenile justice systems in Europe: Reform developments between justice, welfare and „new punitiveness“, Kriminologijos Studijos, Vol. 1. (In English)
7. Children's rights: in the context of justice and alternative (non-judicial) litigation.

Legislative acts:

1. Law of Georgia: "Juvenile Justice Code", 2015;
2. Convention on the Rights of the Child, 1989;
3. German Juvenile Justice Code;
4. The criminal law of Great Britain and Wales; 1977;
5. Law of Georgia: Amnesty Law, 2012;
6. Law of Georgia: Code of Detention; 2012;
7. Law of Georgia: "Criminal Code of Georgia"; As of 01/072008;
8. Law of Georgia: "Criminal Code of Georgia"; As of 15/06/2022;
9. Law of Georgia: "Criminal Procedure Code of Georgia"; As of 15/06/2022;
10. Beijing Rules; 1985;
11. Russian Criminal Code, 1996.

Internet sources:

1. Unicef Press Release, [19/05/2021]. <<https://www.unicef.org/georgia/ka>>;
2. Supreme Court of Georgia, Basic Statistics of Common Courts. <<http://www.supremecourt.ge/statistics>>;

9. საქართველოს კანონი: „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“; [15/06/2022] წლის მდგომარეობით;
10. პეკინის წესები, 1985 წ;
11. რუსეთის სისხლის სამართლის კოდექსი, 1996 წ.

ინტერნეტ წყაროები:

1. Unicef-ის პრეს რელიზი, [19/05/2021]. <<https://www.unicef.org/georgia/ka>>;
2. საქართველოს უზენაესი სასამართლო, საერთო სასამართლოების ძირითადი სტატისტიკური მონაცემები. <<http://www.supremecourt.ge/statistics>>;
3. საქართველოს პრევენციის ეროვნული ცენტრი; <<http://prevention.gov.ge/page/28/geo>>;
4. საქართველოს მთავარი პროკურატურა, (2020). არასრულწლოვანთა განრიდება-მედიაციის პროგრამის ანალიზი. <<https://pog.gov.ge/uploads/429f65a7-ganrideba-2019-weli-converted.pdf>>;
5. საქართველოს სახალხო დამცველი, საპარლამენტო ანგარიშები; <<https://ombudsman.ge/geo/angarishebi>>.

3. Georgian National Prevention Center; <<http://prevention.gov.ge/page/28/geo>>;
4. Chief Prosecutor's Office of Georgia, (2020). Analysis of the Juvenile Diversion-Mediation Program. <<https://pog.gov.ge/uploads/429f65a7-ganrideba-2019-weli-converted.pdf>>;
5. Public Defender of Georgia, Parliamentary Reports. <<https://ombudsman.ge/geo/angarishebi>>

Court decisions:

1. Aliyev v. Georgia, (2009); <<https://catalog.supremecourt.ge/blog/foto/117.pdf>> (in Georgian)
2. Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia, (2009) – <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ramishvilikoxreidze.pdf>> (In Georgian)
3. T. v. THE UNITED KINGDOM, (1999) – <<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22fulltext%22:%22t%20v%20united%20kingdom%22,%22itemid%22:%22001-58593%22>> (In English)

სასამართლო გადაწყვეტილებები:

1. ალიევი საქართველოს წინააღმდეგ, 2009 წ; <<https://catalog.supremecourt.ge/blog/foto/117.pdf>>;
2. რამიშვილი და კოხრეიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 2009 წ; – <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ramishvilikoxreidze.pdf>>;
3. T. v. THE UNITED KINGDOM, 1999 წ. – <<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22fulltext%22:%22t%20v%20united%20kingdom%22,%22itemid%22:%22001-58593%22>>;

NOTES:

1. Law of Georgia "Criminal Code of Georgia", Article 33. [As of 10/06/2022]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=241>>;
2. German Juvenile Justice Law; The second part of the first section; <<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=756#1>> [Last seen: 10 June, 2022]
3. Criminal Code of the Russian Federation. <https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf> [Last seen: 10 June, 2022]
4. Blood Law of Great Britain and Wales. <<https://www.cps.gov.uk/crime-info/youth-crime>> [Last seen: 10 June, 2022]
5. Mchedlishvili-Hedrikhi, K., (2015). Notes on the Code of Juvenile Justice, Law and World, <<https://lawandworld.ge/PDF/articlesPDF/>> [Last seen: 10 June, 2022]
6. Convention on the Rights of the Child, (1989) Article 1. [Last seen: 10 June, 2022]
7. Law of Georgia "Criminal Procedure Code of Georgia", Article 3. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [Last seen: 10 June, 2022]
8. European Court of Human Rights, T.v. THE UNITED KINGDOM, (1999), <<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22t%20v%20united%20kingdom%22%22itemid%22:%5B%22001-58593%22%22%7D>> [Last seen: 10 June, 2022]
9. Law of Georgia "Criminal Code of Georgia", Article 33; [As of July 1, 2008]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=241>> [Last seen: 10 June, 2022]
10. Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 5 November 2008 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, [05/11/2008]. <[https://sites.unicef.org/tdad/councilofeuropejirec08\(1\).pdf](https://sites.unicef.org/tdad/councilofeuropejirec08(1).pdf)> [Last seen: 10 June, 2022]
11. Statistics published by the Supreme Court of Georgia by years are processed; <<https://www.supremecourt.ge/statistics/>> [Last seen: 10 June, 2022]
12. Convention on the Rights of the Child, (1989). Article 37, point "b". <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1399901?publication=0>> [Last seen: 10 June, 2022]
13. Beijing Rules, (1985). <<https://idsdge.files.wordpress.com/2017/06/e1839ee18394e18399e18398e1839ce18398e183a1-e183ace18394e183a1e18394e18391e18398.pdf>> [Last seen: 10 June, 2022]
14. Based on the statistics published by the Supreme Court of Georgia. <<https://www.supremecourt.ge/statistics/>> [Last seen: 10 June, 2022]
15. European Court of Human Rights – "Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia" (Case N1704 / 06, 27.01.2009); Aliyev v. Georgia (Case №522 / 04; 13.01.2009);
16. Parliamentary Report of the Public Defender of Georgia for 2008 (second half) (467 pages);
17. Parliamentary Report of the Public Defender of Georgia for 2008 (second half) (493 pages);
18. Law of Georgia on Amnesty, (2012). <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5080134?publication=0>> [Last seen: 10 June, 2022]

19. Law of Georgia on Amnesty, (2012) Article 1. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5080134?publication=0>> [Last seen: 10 June, 2022]
20. Criminal Procedure Code of Georgia; [As of 10/07/2022]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [Last seen: 10 June, 2022]
21. Unicef Press Release (2021). <<https://www.unicef.org/georgia/ka>> [Last seen: 10 June, 2022]
22. Law of Georgia "Criminal Procedure Code of Georgia", Article 1681; [As of 10/07/2022]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [Last seen: 10 June, 2022]
23. Chief Prosecutor's Office of Georgia. Analysis of the Juvenile Diversion-Mediation Program, (2020) P 7; <<https://pog.gov.ge/uploads/429f65a7-ganrideba-2019-weli-converted.pdf>> [Last seen: 10 June, 2022]
24. Website of the Supreme Court of Georgia, statistics: <<http://www.supremecourt.ge/statistics>> [Last seen: 10 June, 2022]
25. National Center for Prevention. <<http://prevention.gov.ge/page/28/geo>> [Last seen: 30 May, 2022]
26. Law of Georgia "Juvenile Justice Code", (2016). Article 1; <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2877281?publication=21>> [Last seen: 10 June, 2022]
27. Parliamentary Report of the Public Defender of Georgia for 2008 (second half). p. 493.
28. Law of Georgia "Detention Code", Article 15. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/91612?publication=39>> [Last seen: 10 June, 2022].

კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის სახეები და საფრთხეები

ირაკლი ნადარეიშვილი

სამართლის დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ავილირებული ასოცირებული პროფესორი. საქართველოს გენერალური პროკურატურის სამართალწარმოების პროცესში ჩადენილი დანაშაულის გამოძიების დეპარტამენტის უფროსი

შოთა კაკულია

სამართლის მაგისტრი, საქართველოს გენერალური პროკურატურის სამართალწარმოების პროცესში ჩადენილი დანაშაულის გამოძიების დეპარტამენტის პროკურორი

საკვანძო სიტყვები: კრიპტოვალუტა, კრიპტოჯეკინგი, კიბერკარტელი, ციფრული ეკონომიკა, კიბერდანაშაული

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის სახეები და საფრთხეები. ციფრული ეკონომიკის ზრდის ფონზე, საკანონმდებლო რეგულაციებისა და ადმინისტრაციული კონტროლის მექანიზმების შექმნის საჭიროებები. ასევე განხილულია კიბერკარტელები, როგორც ორგანიზებული დანაშაულის ახალი მიმართულება ციფრულ სამყაროში და მათი დანაშაულებრივი საქმიანობის ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტი ე.წ. „სააუქციონო რობოტები“. მიმოხილულია კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის ახალი სახე „კრიპტოჯეკინგი“ (ინგლ. Cryptojacking), რომლის დროსაც ხორციელდება

სხვისი კუთვნილი კომპიუტერული მოწყობილობების გამოთვლითი შესაძლებლობების ფარული გამოყენება სხვადასხვა სახის კრიპტოვალუტის საწარმოებლად. სტატიაში განხილულია კრიპტოვალუტებისთვის დამახასიათებელი ანონიმურობის ელემენტი, რომელიც წარმოადგენს როგორც ტერორიზმის დაფინანსების შენიღბვის, ისე გადასახადებისთვის თავის არიდების ერთ-ერთ საშუალებას. ხაზგასმულია ქართული საკანონმდებლო ბაზის სიმწირე და სარეკომენდაციო მაგალითების სახით მოყვანილია ამერიკის შეერთებული შტატებისა და დიდი ბრიტანეთის მიერ შემუშავებული და განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები კრიპტოვალუტის ბაზრის კონტროლისა და გადასახადებით დაბეგვრის რეგულაციებთან დაკავშირებით.

შესავალი

კრიპტოვალუტა მაღალტექნოლოგიური განვითარების პროდუქტია და მას რამდენიმე სახელით მოიხსენიებენ: მომავლის ფული, ელექტრონული ფული ან/და ციფრული ფული. იგი დაფუძნებულია ბლოკჩეინ ბაზაზე და უნაღდო ანგარიშსწორებისათვის გამოიყენება. ამგვარი ვალუტით ვაჭრობა ძირითადად ელექტრონული, ონლაინ სავაჭრო პლატფორმების მეშვეობით ხორციელდება. დღეისთვის ყველაზე პოპულარულ და მასშტაბურ პლატფორმებს წარმოადგენენ Etoro, Binance, Coinbase, Kriptomat და სხვა პლატფორმები, სადაც ასეულობით სხვადასხვა სახის კრიპტოვალუტა ტრიალებს, თუმცა მის ყველაზე ძველ და პოპულარულ სახეობად Bitcoin ითვლება, რომელიც თავის მხრივ Bitcoin XT, Bitcoin Classic, Bitcoin unlimited, Parity Bitcoin და BTC1-ს აერთიანებს. მისი მწარმოებლებისა და წარმოების ბუნდოვანების გამო საზოგადოებაში აზრი გაყოფილია, ამას ემატება მისი დეცენტრალიზებული ხასიათი და სახელმწიფოების ეროვნული ბანკების კონტროლის მიღმა არსებობის ფაქტორი, რაც მისი, როგორც ვალუტის სიმყარისა და სტაბილურობისადმი კითხვის ნიშნებს აჩენს. კრიპტოვალუტამ თავისი შესაძლებლობებით

გამოჩენივსთანავე მიიქცია კიბერდამნაშავეთა განსაკუთრებული ყურადღება და მათთვის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ სამიზნედ იქცა. როგორც ყოველგვარ ტექნოლოგიურ სიახლეს, მასაც აქვს თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები, მაგრამ ჩვენთვის ის საინტერესოა კიბერდამნაშაულისა და მასთან დაკავშირებული შესაძლებლობებიდან გამომდინარე პოტენციური საფრთხეების ზრდის თვალსაზრისით, როგორც ტრანსნაციონალური დამნაშაულის განხორციელების ობიექტი და საშუალება. კრიპტოვალუტა განსაკუთრებით საინტერესოა უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის კუთხით, რამაც, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ანგარიშების თანახმად, შემაშფოთებლად გლობალური მასშტაბი მიიღო. მიმდინარე წელს, 2021 წელთან შედარებით, მისი 30%-იანი ზრდა ფიქსირდება და დაახლოებით, 9 მლრდ დოლარი შეადგინა.¹ აღსანიშნავია, რომ თავად კრიპტოვალუტის ღირებულებამ, ელექტრონული ბაზრის ერთიან ბრუნვაში, დღეის მდგომარეობით 1,67 ტრილიონ აშშ დოლარს მიაღწია.²

ციფრული ეკონომიკა და ადმინისტრაციული კონტროლის მექანიზმები

ხელშეკრულებები, ტრანზაქციები და ფინანსური ჩანაწერები წარმოადგენენ თანამედროვე კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების ქვაკუთხედს. მათი საშუალებით ხდება საქმიანი ურთიერთობების ჩარჩოების ჩამოყალიბება და ფინანსური აქტივების დაცვა, პირების იდენტიფიცირება და მოვლენათა ქრონოლოგიის ასახვა. სახელმწიფოების მიერ სხვადასხვა კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ფინანსური

1 Marshal J., (2 თებერვალი, 2022), „US\$8.6 billion worth of crypto-currency laundered by cybercriminals in 2021“, International Security Journal. <<https://internationalsecurityjournal.com/cryptocurrency-laundered-in-2021/>> [ბოლო წვდომა: 6 მაისი, 2022]

2 Coinmarketcap, (2022, მაისი 6). კრიპტოვალუტის ბრუნვისა და კურსის საინფორმაციო ვებგვერდი. <<https://coinmarketcap.com/>> [ბოლო წვდომა: 6 მაისი, 2022]

ირაკლი ნადარეშივილი, შოთა კაკული

ინსტრუმენტების ჩამოყალიბებისა და მათ გამოსაყენებლად შემუშავებული საერთაშორისო ბიუროკრატიული წესების ერთობლიობის მიუხედავად, უნდა აღინიშნოს, რომ ისინი ვერ უწყობენ ფეხს ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის მისწრაფებებს. როგორც მარკო ლანციტი თავის ნაშრომში აღნიშნავს: „აღნიშნული ფინანსური ინსტრუმენტები სულ უფრო და უფრო ემსგავსებიან პიკი საათის დროს შექმნილ საცობს, რომელიც ცდილობს შეაკავოს ფორმულა 1-ის ბოლიდი“.

ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაში იცვლება ადმინისტრაციული კონტროლის მექანიზმებიც. სწორედ მსგავსი ტიპის მექანიზმს წარმოადგენს ე.წ. „ბლოკჩეინი“ – ბლოკების ჯაჭვის ჩანაწერები (ინგლ. Blockchain), რომლის საშუალებითაც ხდება კრიპტოვალუტებით ვაჭრობისას განხორციელებული ტრანზაქციების ჩანაწერების წარმოება და გადამოწმება. „ბლოკჩეინთან“ ერთად შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ სამყარო, რომელშიც მხარეებს შორის გაფორმებული ხელშეკრულებები ინტეგრირებულია ციფრულ კოდში და ინახება გამჭვირვალე, საჯაროდ გაზიარებულ მონაცემთა ბაზაში, სადაც ისინი დაცულია წაშლისგან, გაყალბებისგან ან სხვა სახის უკანონო ხელყოფისგან. როგორც აღინიშნა, „ბლოკჩეინი“ არის კრიპტოვალუტებით განხორციელებული ტრანზაქციების მონაცემთა ბაზა. ტიპური მონაცემთა ბაზის ნაცვლად, სადაც ინფორმაცია ინახება ე.წ. საქალაქო დეცენტრალიზებული, მოცემულ შემთხვევაში, განხორციელებული ტრანზაქციების ჯგუფებით იქმნება ე.წ. „ბლოკები“. თითოეულ მსგავს „ბლოკს“ გააჩნია გარკვეული მოცულობა ტრანზაქციების შესანახად და როდესაც შეივსება, ემატება წინა „ბლოკს“ და ამგვარად ქმნის ტრანზაქციების ჯაჭვს, რომელიც ცნობილია „ბლოკჩეინის“ სახელწოდებით. აღნიშნული პრინციპით იქმნება ტრანზაქციების ქრონოლოგიური ისტორია (ელექტრონული წიგნის ჩანაწერების სახით), დაწყებული პირველი ტრანზაქციით პირველ „ბლოკში“, დასრულებული ბოლო ტრანზაქციით უახლეს „ბლოკში“. „ბლოკჩეინის“ მოქნილობას განსაზღვრავს ის, რომ იგი ინახავს ყველა ტრანზაქციას, არის გამჭვირვალე და ხელმისაწვდომი ნებისმიერი მომხმარებლისთვის.

ცალსახად უნდა აღინიშნოს, რომ კრიპტოვალუტებთან დაკავშირებულია ძალიან ბევრი პასუხგაუცემელი კითხვა და ბუნდოვანება. დღეის მდგომარეობით, კრიპტოვალუტების საერთაშორისო ბაზარზე მიმდინარე განვითარების პროცესი ადასტურებს, რომ კრიპტოვალუტებში ჩადებული ინვესტიციები არსებითად მაღალი რისკის შემცველია. მათ შექმნასთან ასოცირდება როგორც დიდი მატერიალური მოგება, ასევე, მნიშვნელოვანი ფინანსური დანაკარგებიც, რაც განპირობებულია ბაზრის არასტაბილურობითა და სენსიტიურობით.

კრიპტოვალუტის შექმნამ თავისი ასახვა ჰპოვა საქართველოს ეკონომიკასა და კანონმდებლობაშიც, კერძოდ: საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს 2019 წლის 28 ივნისის №201 გადაწყვეტილებით – „კრიპტოაქტივის და მის მოსაპოვებლად გამოთვლითი სინქსარის (სიმძლავრის) მიწოდების ოპერაციების გადასახადებით დაბეგვრის თაობაზე“ განისაზღვრა მისი მიწოდებისას დღგ-ით და საშემოსავლო გადასახადით დაბეგვრის საკითხები.³ მიუხედავად აღნიშნული რეგულაციისა, ქართული კანონმდებლობა თავისი სიმწირით აშკარად ვერ პასუხობს იმ გამოწვევებს, რაც ეკონომიკაში ელექტრონული ბაზრის შემოსვლასთან და მის დამკვიდრებასთან არის დაკავშირებული.

კიბერდანაშაულის სახეები და საფრთხეები

უშუალოდ კრიპტოვალუტის გამოყენებით ან მის უკანონოდ მოსაპოვებლად ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებების განხილვამდე აუცილებელია შევიქმნათ წარმოდგენა, თუ როგორ ხდება კრიპტოვალუტის გამოუმუშავება და რეალიზაცია, რა სახის ტექნოლოგიებთან გვაქვს საქმე და რას ენიჭება მატერიალური ღირებულება.

3 საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, (01.07.2019), საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს 2019 წლის 28 ივნისის №201 გადაწყვეტილება, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4601215?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 6 მაისი, 2022]

მსოფლიო საზოგადოება უკვე შეთანხმდა, რომ კრიპტოვალუტა არის ციფრული აქტივი, რომელსაც შეუძლია რეალურ ვალუტასთან პარალელურად ფუნქციონირება, როგორც გაცვლის საშუალებას. საკუთრივ სახელიც გვკარნახობს, რომ კრიპტოვალუტები უსაფრთხო და ვერიფიცირებული ტრანზაქციების განხორციელებისას, ასევე, კრიპტოვალუტის ახალი ერთეულის შესაქმნელად იყენებენ კრიპტოგრაფიის (დაშიფვრის) მეთოდოლოგიას.⁴ კერძოდ, ტრანზაქციაში მონაწილე მხარეებს აქვთ ე.წ. „სატარო და პირადი გასაღებები“, რომლებიც წარმოადგენენ შემთხვევითობის პრინციპით დაშიფრული ციფრებისა და ასოების ნაკრებებს. სატარო გასაღები ფაქტობრივად წარმოადგენს მისამართს, რომელზეც საბოლოოდ უნდა მოხდეს ტრანზაქციით გადაგზავნილი აქტივის ასახვა, ხოლო პირადი გასაღების მიზანი და დანიშნულება არის სატარო გასაღების გაშიფვრა და ტრანზაქციის დასრულება – ფულის მიღება. მეტი სიცხადისთვის, შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ საფოსტო ყუთი, სადაც წერილის განთავსება შეუძლია ნებისმიერ პირს, თუმცა მხოლოდ საფოსტო ყუთის მესაკუთრეს აქვს გასაღები, რომლის საშუალებითაც შეუძლია გახსნას ყუთი და მიიღოს მისთვის გაგზავნილი შეტყობინება. მსგავსი პრინციპი მოქმედებს კრიპტოვალუტებით ვაჭრობის შემთხვევაშიც, ნებისმიერ პირს აქვს წვდომა სხვა პირის ელექტრონული საფულის მისამართზე (ე.წ. „სატარო გასაღები“) და შეუძლია განახორციელოს ტრანზაქცია, ხოლო მიმღებს გააჩნია შესაბამისი „პირადი გასაღები“, რომელსაც შეუძლია გაშიფროს ალგორითმი, რომელიც საკუთარ თავში მოიცავს ციფრულ აქტივს – კრიპტოვალუტას.⁵ კიბერტექნოლოგიების განვითარებამ ავტომატურად გამოიწვია ციფრული ეკონომიკის განვითარებაც. ამ სფეროში ვაჭრობისა და მოთხოვნა-მიწოდების ბრუნვის ზრდამ წარმოშვა ახალი კრიმინალური მონოპოლიე-

ბი, რომლებიც ციფრული კარტელების, იგივე კიბერკარტელების სახელით არის ცნობილი. ასეთი კარტელები ციფრული ბაზრის სისტემატური კვლევით არიან დაკავებულნი და ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ახდენენ ფასთა/ღირებულებათა ალგორითმების მანიპულაციის გზით, მათთვის საინტერესო სფეროში და სასურველ პროდუქტზე ფასების ზრდას ან/და არსებულის მოჩვენებით შენარჩუნებას. ეკონომიკურ პლატფორმაზე ციფრული ტრანსფორმაციის ტალღის ზრდა შეუქცევად ხასიათს ატარებს, თუმცა ამ სფეროში ანტიმონოპოლიური სამსახურების რეაგირება სათანადო ეფექტს ვერ იძლევა. ოფიციალურად, პირველი კიბერკარტელური გარიგება ელექტრონულ ბაზარზე 2011 წელს დაფიქსირდა, გარიგების საგანს წარმოადგენდა სახელმწიფო შესყიდვისას მოთხოვნილ პროდუქტზე ფასის ხელოვნური „დაჭერა“, თუმცა ამ ფაქტიდან დღემდე კიბერკარტელების საქმიანობის მეთოდებმა მნიშვნელოვანი „პროგრესი“ განიცადეს.⁶

კიბერკარტელების დანაშაულებრივი საქმიანობის ერთ-ერთი მთავარ ინსტრუმენტს წარმოადგენს ე.წ. „სააუქციონო რობოტები“. ეს არის ერთგვარი პროგრამული მოდული, რომელიც ავტომატურ რეჟიმში უზრუნველყოფს ელექტრონული ვაჭრობისას ე.წ. „ბიჯის“ ზრდას მათთვის სასურველ ზედა ზღვრამდე. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მოდულის პარალელურად კიბერკარტელები იყენებენ ე.წ. „კონკურენტთა იდენტიფიცირებისა და გზიდან ჩამოცილების“, ასევე „კვალის წაშლის“ ელექტრონულ პროგრამებს, რაც გაცილებით ართულებს მათ მხილებას.⁷ აღნიშნული პროგრამების გამოყენებით, ახდენენ რა ფასების მონოპოლიზაციას, ისინი ხელოვნურად უზრუნველყოფენ პროდუქტის საბაზრო ფასზე ძვირად რეალიზაციას და ხელოვნურად იზრდიან მოგებას სახელმწიფოს, თუ სხვა მუნიციპალური ორგანოების მიერ

4 Weiss. P., (2019). “Cryptocurrency”. Rifkind, Wharton & Garrison LLP (Multinational Law Firm). p. 1.
 5 World Crypto Index. (2018). “How Cryptography is used in cryptocurrency”. World Crypto Index, <<https://www.worldcryptoindex.com/how-cryptography-is-used-cryptocurrency/>> [ბოლო წვდომა: 6 მაისი, 2022]

6 Тесленко А. В., Кониева Ф. И., (2019). „Роботизация торгов – новый вызов в борьбе с картелями“. Из.Юстицинформ. сборник научных трудов., С. 112–122.
 7 Ивашенко К. А., (2021). „Цифровые картели как новая разновидность киберпреступлений“. Сборник – Киберпреступность: риски и угрозы., С. 84.

გამოცხადებულ ტენდერებში (ან პირიქით, ხელოვნურად ამცირებენ პროდუქტის სააუქციონო ღირებულებას, მისი შეძენის ინტერესის არსებობისას), რაც პირდაპირ აზარალებს სახელმწიფო ბიუჯეტს. მხოლოდ რუსეთის ფედერაციაში 2021 წლის სექტემბერში 10 კიბერკარტელი იქნა იდენტიფიცირებული და მათ მიმართ ფედერალურმა ანტიმონოპოლიურმა სამსახურმა გამოძიება დაიწყო.⁸ აღნიშნული სამსახურის მიერ კიბერკარტელებთან ეფექტური ბრძოლის მიზნით შექმნილი იქნა IT სისტემა სახელწოდებით „დიდი ციფრული კატა“, რომელიც დღემდე გამოიყენება ელექტრონულ ბაზარზე საექვო გარიგებების იდენტიფიცირებისა და მიკვლევის მიზნით.

აღსანიშნავია, რომ კრიპტოვალუტამ გარკვეულწილად შეცვალა კიბერდანაშაულის განვითარების მიმართულება და კიბერდანაშავეთა ინტერესის ობიექტად გადაიქცა. ის გახდა, როგორც უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის საშუალება, ასევე, განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულებრივი ქმედებების დაფინანსების წყარო. კიბერდანაშაულის მიზნებისთვის კრიპტოვალუტა შესაძლოა იყოს, როგორც დანაშაულის ჩადენის საშუალება, ასევე, ობიექტი ან ე.წ. „სატყუარა“, რომელიც გამოყენებულია სენსიტიური ინფორმაციის ფიშინგის (უკანონო მოპოვება) მიზნით. ორგანიზებული კრიმინალური სამყარო დაინტერესებულია კრიპტოვალუტებით, რადგან ის საუკეთესო საშუალებაა დანაშაულებრივი ქმედებებისა და დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული აქტივების შესანიღბად. კიბერდანაშავეების მიერ კრიპტოვალუტა აქტიურად გამოიყენება ე.წ. „დარკ ვებზე“ კიბერდანაშაულის ჩასადენად საჭირო ინსტრუმენტების, მონაცემებისა და მომსახურებებით ვაჭრობისას აუცილებელი გადახდების შესასრულებლად.

კრიპტოვალუტის ბაზარი მისი დაარსების დღიდან დაახლოებით 300 000 %-ით გაიზარდა. სწორედ აღნიშნულმა განაპირობა დევლოპერებისა და ინვესტორების

მხრიდან გაზრდილი ინტერესი. ბიტკოინისა და სხვა კრიპტოვალუტების ღირებულების ელვისებურმა მატებამ, რა თქმა უნდა, კიბერდანაშავეების ყურადღებაც მიიპყრო. კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის ერთ-ერთი გავრცელებული სახეა კიბერგამოძალვა. როგორც ბოლო წლებში დამკვიდრებული პრაქტიკა გვაჩვენებს, დანაშავეები მსხვერპლისგან თანხების გამოძალვას ახდენენ კრიპტოვალუტების საშუალებით. კიბერდანაშავეების მიერ გამოყენებული გამოძალვის მეთოდებს შორის ლიდერობს ე.წ. „რენსომევეარი“ (ინგლ. Ransomware). ეს არის მავნე პროგრამა, რომელიც შიფრავს მსხვერპლის მიერ კომპიუტერში დაცულ მონაცემებს და გამომძალველები ინფორმაციის გასაშიფრად აუცილებელი კოდის სანაცვლოდ მსხვერპლისგან გამოსასყიდს ძირითადად კრიპტოვალუტაში ითხოვენ, რაც ფაქტობრივად სამართალდამცავ ორგანოებს მომავალში დანაშავეების იდენტიფიცირების შესაძლებლობას უსპობს. აღნიშნული მავნე პროგრამა გლობალური ეკონომიკის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევადაა მიჩნეული.⁹

„რენსომევეარის“ კიბერშეტევის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი შემთხვევის სახელწოდებაა „WannaCry“, რომელიც 2017 წლის მაისით თარიღდება. აღნიშნული კიბერშეტევა განხორციელდა მსოფლიო მასშტაბით იმ კომპიუტერებზე, რომლებიც ფუნქციონირებდნენ „მაიქროსოფტ ვინდოუსის“ (ინგლ. Microsoft Windows) ოპერატიულ სისტემაზე და არ ჰქონდათ ჩატვირთული უსაფრთხოების განახლება. კერძოდ, აღნიშნული გლობალური კიბერშეტევის განხორციელებამდე დაახლოებით 2 თვით ადრე, ჰაკერული ჯგუფის (ინგლ. Shadow Brokers) მიერ საჭაროდ გამოქვეყნდა ინფორმაცია პროგრამულ სისუსტეზე, რომლითაც ხასიათდებოდა ზემოხსენებული ოპერატიული სისტემა. პროგრამული ხარვეზის აღმოსაფხვრელად კომპანიამ გამოუშვა პროგრამა უსაფრთხოების განა-

8 TADVISER. (2021). Картели на ИТ-рынке России. TADVISER. <https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%98%D0%A2-

https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%98%D0%A2-%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8 [ბოლო წვდომა: 6 მაისი, 2022]

9 Lapuh Bele J., (2021). “Cryptocurrencies as facilitators of cybercrime”. SHS Web of Conferences Volume 111. pp. 1-6.

ხლების მიზნით, თუმცა ყველა ორგანიზაციამ თუ ინდივიდმა არ ჩამოტვირთა აღნიშნული განახლება, რითაც კიბერდამნაშავეებმა ისარგებლეს და დაახლოებით 230 000 კომპიუტერის დაინფიცირება და მონაცემების დაშიფვრა მოახდინეს. თითოეულ შემთხვევაში კიბერდამნაშავეები დაშიფრული ინფორმაციის გასაშიფრად მომხმარებლებისგან გამოსასყიდის სახით თანხას ბიტკოინებში ითხოვდნენ. აღნიშნული გლობალური კიბერშეტევის შედეგად მიყენებულმა ზიანმა შეადგინა დაახლოებით 4 მლრდ აშშ დოლარი.¹⁰ კრიპტოვალუტის ბუნების გათვალისწინებით, შესაბამისი დარგის ექსპერტები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ კრიპტოვალუტების არსებობამ და პოპულარობამ ცალსახად შეუწყობ ხელი „რენსომვეარის“ შეტევების ზრდას. კრიპტოვალუტებში ტრანზაქციების სიმართივემ, დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების შესაბამის ანგარიშზე განთავსების სისწრაფემ, ელექტრონული გადარიცხვებისას მესამე პირებისგან კონტროლის არარსებობამ და სამართალდამცავი ორგანოებისთვის ტრანზაქციების მიკვლევადობის სირთულემ კიბერდამნაშავეებისთვის „რენსომვეარის“ შეტევების განხორციელება და გამოსასყიდის ბიტკოინებში მიღება გაცილებით მიმზიდველი გახადა. კიბერდამნაშაულის ცნობილი შემთხვევებიდან აღსანიშნავია კომპანია „კოლონიალ პაიპლაინის“ (ინგლ. Colonial Pipeline) საქმე, რომელიც პასუხისმგებელია აშშ-ის აღმოსავლეთ სანაპიროსთვის აუცილებელი საწვავის დაახლოებით ნახევრის მიწოდებაზე. აღნიშნული კომპანია 2021 წელს გახდა „რენსომვეარის“ შეტევის მსხვერპლი და იძულებული გახდა, კომპიუტერული მონაცემების გასაშიფრად კიბერდამნაშავეებისთვის 4.4 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების კრიპტოვალუტა გადაერიცხა. არანაირი ოფიციალური ცნობა კიბერდამნაშავეების აღმოჩენისა და მათი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თაობაზე ამ დრომდე არ მოიპოვება. ასევე, ხორცის გადამამუშავებელი, მსოფლიოს უმსხვილესი კომპანია „JBS“ იძულებული გახდა კიბერ-

დამნაშავეების რუსული დაჯგუფებისთვის გამოსასყიდის სახით გადაერიცხა 11 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების კრიპტოვალუტა, „რენსომვეარის“ შეტევის შედეგად 13 ქარხანაში შეჩერებული წარმოების განსახლებადა.¹¹

კრიპტოვალუტის სავაჭრო ბირჟებზე კიბერდამნაშაულის მზარდი სტატისტიკა არსებითად საზიანოა კრიპტოვალუტის ბიზნესის განვითარებისთვისაც, რადგან ამცირებს მომხმარებლის ნდობას და ზრდის აქტივების დაკარგვის რისკს. მკვლევრების მიერ შესწავლილი იქნა 2011-2021 წლებში კიბერდამნაშავეების მიერ ჩადენილი ყველაზე დიდი მასშტაბის კრიპტოვალუტების ქურდობისა და თაღლითურად დაუფლების 30 შემთხვევა. აღნიშნული შემთხვევების ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ ჰაკერული შეტევების დაჯგუფება შესაძლებელია 3 ძირითად კატეგორიად: 1. პლატფორმების უსაფრთხოების სისტემაში სისუსტეების აღმოჩენა, მასში შეღწევა და კრიპტოვალუტების უკანონოდ მოსაპოვებლად მომხმარებლების შესახებ აუცილებელი ინფორმაციის მოპოვება; 2. ე.წ. „ადამიანური შეცდომა“, რა დროსაც კრიპტოვალუტის მფლობელები ხდებიან ჰაკერების მიერ გამოგზავნილი ვირუსის მსხვერპლი და უნებლიედ უზიარებენ კიბერდამნაშავეებს მათი ელექტრონული საფულის პირად გასაღებს, რითაც აძლევენ წვდომას მატერიალურ აქტივებზე; 3. მესამე ტიპის კრიპტოვალუტის ქურდობა დაკავშირებული არ არის ადამიანურ დაუდევრობასთან ან პლატფორმების არასრულფასოვან უსაფრთხოების სისტემებთან, არამედ განპირობებულია კრიპტოვალუტების ვაჭრობისთვის განკუთვნილი პლატფორმების დამფუძნებლების ან სხვა დასაქმებული პირების კიბერდამნაშავეებთან თანამშრომლობასთან (ინსაიდერული ინფორმაციის გამოყენება კიბერშეტევის განსახორციელებლად). აღნიშნული ტიპის კრიპტოვალუტის ქურდობის პრევენცია პრაქტიკულად შეუძლებელია. კრიპტოვალუტების გახშირებული ქურდობის გამო,

10 Kaspersky lab. (2022). “What is Wannacry Ransomware”. Mimicast, <<https://www.mimicast.com/blog/all-you-need-to-know-about-wannacry-ransomware/>> [ბოლო წვდომა: 6 ივნისი, 2022]

11 Arista Networks. (2021). “The Role of Cryptocurrency in Ransomware Attacks”. ARTISTA. <<https://www.untangle.com/inside-untangle/the-role-of-cryptocurrency-in-ransomware-attacks/>> [ბოლო წვდომა: 6 ივნისი, 2022]

ზოგიერთმა პლატფორმამ მომხმარებლებისთვის აქტივების დაზღვევის გარკვეული ფორმების შეთავაზებაც კი დაიწყო.

ჩატარებული კვლევის საფუძველზე დადგინდა, რომ 2011-2021 წლებში ჩადენილი კრიპტოვალუტების ქურდობის 30 ყველაზე მასშტაბური კიბერდანაშაულიდან 20 განაპირობა ჰაკერების მიერ უსაფრთხოების სისტემაში აღმოჩენილმა სისუსტემ, რა დროსაც სავაჭრო პლატფორმებზე მომხმარებლების მაიდენტიფიცირებელი მონაცემები და მათი ელექტრონული საფუძვლების „პირადი გასაღებები“ არ იყო სათანადოდ დაცული. 5 შემთხვევა გამოწვეული იყო „ადამიანური შეცდომით“, რა დროსაც მომხმარებლები გაუცნობიერებლად ხდებოდნენ ჰაკერების მიერ გამოგზავნილი ვირუსის ან/და მავნე პროგრამის მსხვერპლი, რის შემდეგაც კიბერდანაშაულებს უნებლიედ აძლევდნენ წვდომას კომპიუტერულ მოწყობილობაზე, სადაც დაცული იყო მათ საკუთრებაში არსებული კრიპტოვალუტის მოსაპოვებლად საჭირო ინფორმაცია. დანარჩენ 5 შემთხვევაში კრიპტოვალუტის ქურდობა ჩადენილია ბირჟის „ინსაიდერის“ (პირი, რომელიც დასაქმებულია სავაჭრო პლატფორმაზე და ფლობს კრიტიკულად მნიშვნელოვან ინფორმაციას მომხმარებლების თაობაზე) მიერ. კრიპტოვალუტის მესაკუთრეებისთვის მიყენებული მატერიალური ზიანის ოდენობის მხრივ ყველაზე დიდი მასშტაბით ხასიათდება სავაჭრო პლატფორმების „ინსაიდერების“ მიერ ჩადენილი კიბერდანაშაული, რომლებიც ძირითადად მოქმედებენ სხვა კიბერდანაშაულებთან ერთად. სტატისტიკის თანახმად, უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში, კიბერდანაშაულებების მიერ ჩადენილი კრიპტოვალუტების ქურდობის 30 მასშტაბური შემთხვევის შედეგად უკანონოდ დაუფლებული აქტივების საერთო ღირებულებამ (თუ გავითვალისწინებთ, რომ მათი გადაცვლა ქალაქის ფულში მოხდა დანაშაულის ჩადენიდან უახლოეს პერიოდში) დაახლოებით 7 მლრდ დოლარი შეადგინა.¹²

კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის კიდევ ერთ ახალ სახეს

წარმოადგენს ე.წ. „კრიპტოჯეკინგი“ (ინგლ. Cryptojacking). აღნიშნული დანაშაულის ჩადენის მიზანი არის სხვისი კუთვნილი კომპიუტერული მოწყობილობების გამოთვლითი შესაძლებლობების ფარული გამოყენება სხვადასხვა სახის კრიპტოვალუტის საწარმოებლად. კერძოდ, კიბერდანაშაულები აგრცელებენ სხვადასხვა მავნე აპლიკაციებსა და ვირუსებს პოტენციურ მსხვერპლთა კომპიუტერულ მოწყობილობებში მოხვედრის მიზნით. სპეციალური ცოდნის გარეშე მომხმარებელმა, შესაძლოა, ვერც შეამჩნიოს, რომ „კრიპტოჯეკინგის“ მსხვერპლია, რადგან პროგრამული უზრუნველყოფის აღმოჩენა, რომელსაც კიბერდანაშაულები იყენებენ, მაქსიმალურად რთულია. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს კომპონენტები, რომლებზეც დაკვირვების შემთხვევაში, მომხმარებლებს შეუძლიათ დაადგინონ – არის თუ არა მათი მოწყობილობა დავირუსებული. „კრიპტოჯეკინგის“ მეთოდით გამოთვლითი რესურსების ქურდობა ანელებს ელექტრონულ მოწყობილობაზე მიმდინარე სხვა კომპიუტერულ პროცესებს, მომხმარებელს საგრძნობლად ეზრდება ელექტროენერჯის გადასახადი და მცირდება მოწყობილობის ვარგისიანობის ვადა. კიბერდანაშაულებს იზიდავს „კრიპტოჯეკინგი“, რადგან აღნიშნული დანაშაულის ერთადერთ მიზანს წარმოადგენს დიდი შემოსავლის მიღება ყოველგვარი დანახარჯების გარეშე. არსებობს „კრიპტოჯეკინგის“ განხორციელების ორი გავრცელებული მეთოდი: 1. კიბერდანაშაულები კლასიკურად ელექტრონული ფოსტით აგზავნიან დავირუსებულ ინტერნეტ ბმულს, რომელზეც ხელის დაჭერის შემთხვევაში მომხმარებლის კომპიუტერში ავტომატურად იტვირთება კრიპტოვალუტის მომპოვებელი კოდი; 2. მეორე გავრცელებული მეთოდის შემთხვევაში, კიბერდანაშაულები არჩევენ ვებგვერდებს, რომლებსაც მრავლად სტუმრობენ მომხმარებლები და აღნიშნულ ვებგვერდებზე ცდილობენ იპოვონ პროგრამული სისუსტე, რომლის აღმოჩენის შემთხვევაში ტვირთავენ მავნე პროგრამის კოდს. შემდგომში, ინტერნეტ მომხმარებლის ნებისმიერი ელექტრონული მოწყობილობა, რომელიც ესტუმრება დავირუსებულ ვებგვერდს,

12 Bernardi M., Charoenwong B., (2022). “A Decade of Cryptocurrency Hacks: 2011-2021”, Business School, National University of Singapore, pp. 1-6.

ავტომატურად დაინფიცირდება და კიბერდამნაშავეები შეძლებენ მისი გამოთვლითი რესურსის მიმართვას კრიპტოვალუტის საწარმოებლად. 2017-2018 წლების შემდეგ „კრიპტოჯეკინგი“ საკმაოდ გავრცელებული კიბერდამნაშაულის სახეობა გახდა. ცნობილია „კრიპტოჯეკინგის“ რამდენიმე მსხვილ-მასშტაბიანი შემთხვევა, მათ შორის, ევროპის წყალმომარაგების მართვის სისტემის ოპერატიულ-ტექნოლოგიური ქსელის გამოთვლითი რესურსის გამოყენება. ასევე, ცნობილი შემთხვევა დაფიქსირდა რუსეთის ფედერაციაში, როდესაც რუსი მეცნიერების ჯგუფმა გამოიყენა სუპერშესაძლებლობების მქონე კომპიუტერი კვლევითი და ბირთვული ქობინების ობიექტის გამოთვლითი რესურსების ასათვისებლად და ბიტკოინის მოსაპოვებლად.¹³

კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდამნაშაულების ზრდის სტატისტიკისა შესამცირებლად, მათი პრევენციისა და ბრძოლის ეფექტიანი მექანიზმების დასაწერად, ევროპარლამენტი ცდილობს შეიმუშავოს გარკვეული რეკომენდაციები ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისთვის. რეკომენდაციის თანახმად, კრიპტოვალუტის მომხმარებელთა ანონიმურობის გამოსავლენად განიხილება ერთიანი სავალდებულო რეგისტრაციის შექმნის იდეა. ევროკავშირი განიხილავს კრიპტოვალუტების ისეთი მახასიათებლების შექმნაზე აკრძალვის დაწესებას, რომელიც შეუძლებელს ხდის მათი მომხმარებლების დადგენას/გადამოწმებას. ასევე, წამოჭრილია ფინანსური ტრანზაქციების რეგულაციის ფარგლების გაფართოების საკითხი, კრიპტოვალუტით განხორციელებული ფინანსური ტრანზაქციების შემოწმების მიზნით, ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების რისკების გამოსარიცხად. თუმცა, რეკომენდაციებში ასევე ცალსახად აღნიშნულია, რომ ფოკუსირება უნდა მოხდეს კრიპტოვალუტების უკანონო გამოყენების შემთხვევებზე და „ბლოკჩეინის“ დადებითი ეფექტი და მისი განვითარების პერსპექტივა არ უნდა იყოს ნიველირებული.

13 Malwarebytes Company. (2022). “Cryptojacking – What is it?”. Malwarebytes. <<https://www.malwarebytes.com/cryptojacking>> [ბოლო წვდომა: 6 ივნისი, 2022]

მსოფლიო თანხმდება, რომ კრიპტოვალუტების ბაზრის განვითარების პროპორციულად გაიზარდა ფულის გათრეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების შემთხვევები. აღნიშნული, განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დამნაშაულების ჩადენის რისკის შესამცირებლად, კრიპტოვალუტით მოვაჭრე დამნაშავეების გამოსავლენად აუცილებელია ანონიმურობასთან დაკავშირებული პრობლემის აღმოფხვრა/დარეგულირება. ანონიმურობა ხელს უშლის სამართალდამცავ ორგანოებს, რათა უზრუნველყონ კრიპტოვალუტის ტრანზაქციების ადეკვატური მონიტორინგი, რაც იძლევა „საეჭვო“ ტრანზაქციების განხორციელებელის შესაძლებლობას მარეგულირებელი პერიმეტრის მიღმა. აღნიშნული სისტემა ფაქტობრივად ქმნის ნოყიერ ნიადაგს კრიმინალური ორგანიზაციებისთვის, რომ კრიპტოვალუტის ბაზრის გამოყენებით ჰქონდეთ მარტივი და მოქნილი წვდომა „სუფთა, ნაღდ ფულზე“.¹⁴

რაც შეეხება ტერორიზმის დაფინანსებასა და კრიპტოვალუტის ანონიმურობის ნეგატიურ როლს აღნიშნულთან მიმართებით, ნათელ მაგალითს წარმოადგენს ალი შუქრი ამინის მიერ 2015 წელს სოციალურ ქსელ „ტვიტერზე“ საჯაროდ გაზიარებული ინსტრუქცია, თუ როგორ შეიძლებოდა „დაეშის“ (ისლამური სახელმწიფო) დაფინანსების შენობვა ბიტკოინის გამოყენებით. ალი შუქრის მიერ გამოქვეყნებულ ინფორმაციაში მითითებული იყო, როგორ უნდა გამოყენებინათ კრიპტოვალუტები ჯიჰადისტების დასაფინანსებლად. ის დეტალურად უხსნიდა მიმდევრებს, რას წარმოადგენდა კრიპტოვალუტა, აძლევდა რჩევებს, რათა გამოეყენებინათ ე.წ. „Dark Wallet“ („ბნელი საფულე“), რომელიც ხასიათდება სრული ანონიმურობით. ინფორმაცია ასევე შეიცავდა დეტალებს, თუ როგორ უნდა შეექმნათ ყალბი შემოწირულობის ფონდები ტერორიზმის დაფინანსების შესანიშნავად. აღნიშნული აგიტაციის საფუძველზე ალი შუქრი ამინი ცდილობდა მოეძიებინა, წახეხალისებინა და დაეფინანსებინა პირები

14 Dr. Houben R., Snyers A., (2018). “Legal contexts and implications for financial crime, money laundering and tax evasion”, European Parliament (Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies), p. 9.

სირიაში წასასვლელად და ისლამური სახელმწიფოს მხარეს საბრძოლველად. ზემოხსენებული დანაშაულებრივი ქმედებებისთვის 2015 წლის 28 აგვისტოს, ამერიკის შეერთებული შტატების ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ალი შუქრი ამინს მიესაჯა 11 წლით თავისუფლების აღკვეთა (სასჯელის მოხდის შემდეგ, სიცოცხლის ბოლომდე, პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ ყოფნის პირობით).¹⁵

კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული სამართლებრივი მექანძრვები და რეგულაციები

კრიპტოვალუტებისთვის დამახასიათებელი ანონიმურობის ელემენტი წარმოადგენს პრობლემურ საკითხს გადასახადებისთვის თავის არიდების შემთხვევების იდენტიფიცირების თვალსაზრისითაც. კერძოდ, კრიპტოვალუტებით გადასახადის გადახდის გარეშე განხორციელებული ოპერაციები ცალსახად წარმოადგენს გადასახადებისგან თავის არიდების ფაქტებს. მაშინ როცა საგადასახადო ორგანოსთვის უცნობია დასაბეგრი ოპერაციის განმხორციელებელი მხარე, ფაქტობრივად შეუძლებელია შესაბამისი პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენება. კრიპტოვალუტის გამოყენებით ტერორიზმის დაფინანსების, ფულის გათეთრებისა და სხვა დანაშაულებრივი ქმედებების გამოვლენა დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, ვინაიდან დამნაშავეების მხრიდან ტრანზაქციების განხორციელება სხვადასხვა ქვეყნებს შორის არ მოითხოვს დიდ ძალისხმევას. ზემოხსენებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლას აფერხებს კრიპტოვალუტების გამოყენებით განხორციელებული ტრანზაქციებისა და საკუთრივ კრიპტოვალუტის ემისიის მარეგულირებელი სისტემის არარსებობა. საზოგადოებრივ დამკვიდრებული აზრის თანახმად, დაშიფ-

ვრის მეთოდი, რომელსაც ითვალისწინებს კრიპტოვალუტის კონფიდენციალურობის პოლიტიკა, წარმოადგენს მოქალაქეებისა და ბიზნესისთვის ჰაკერების შემოტევისგან, პერსონალური მონაცემების ქურდობისგან, თაღლითობისგან და სხვა სახის კიბერსაფრთხეებისგან თავის დაცვის ეფექტურ საშუალებას. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ სწორედ კრიპტოვალუტებთან დაკავშირებული კონფიდენციალურობა და ანონიმურობა ქმნის კიბერდამნაშავეების მიერ აღნიშნული „პრივილეგიებით“ არალეგიტიმურად სარგებლობის მომეტებულ საფრთხეს. ზემოაღნიშნული ფაქტორებიდან გამომდინარე, არსებითად მნიშვნელოვანია ოქროს შუალედის პოვნა დაშიფვრის მეთოდოლოგიასთან მიმართებით, ერთი მხრივ, კონფიდენციალურობისა და ანონიმურობის შენარჩუნების მიზნით, მომხმარებლების კიბერუსაფრთხოებისა და პირადი ინფორმაციის შემცველი მონაცემების დაცვის უზრუნველსაყოფად და მეორე მხრივ, სამართალდამცავი ორგანოებისთვის ლეგიტიმური წვდომის შესაძლებლობების შექმნის აუცილებლობიდან გამომდინარე.

კრიპტოვალუტის ბაზრის ზრდის პროპორციულად მსოფლიო მასშტაბით იზრდება სახელმწიფოების ინტერესი, რომ შეიმუშავონ გარკვეული სახის სამართლებრივი რეგულაციები ციფრული ბაზრის სამართავად.

აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად განვითარების დონისა, არც ამერიკის შეერთებულ შტატებს გააჩნია ერთიანი სამართლებრივი რეგულაციები კრიპტოვალუტასთან მიმართებით და იგი დღემდე აგრძელებს მუშაობას ერთიანი ფედერალური კანონმდებლობის შემუშავების მიმართულებით. ფინანსური დანაშაულების აღსრულების ქსელი (FinCEN) არ აღიარებს კრიპტოვალუტას, როგორც გადახდის ლეგალურ საშუალებას, თუმცა მიიჩნევს, რომ კრიპტოვალუტა არის „ფულის გადაცემის საშუალება“, რადგან მას გააჩნია ღირებულება, რომელიც ანაცვლებს ფულის ერთეულს. აშშ-ის შემოსავლების სამსახურიც არ აღიარებს კრიპტოვალუტას, როგორც გადახდის კანონიერ საშუალებას, მაგრამ განსაზღვრავს მას, როგორც „ღირებულების ციფრულ წარმოდგენას, რომელიც ფუნქციონირებს როგორც გაცვლის საშუა-

15 Financial Action Task Force (FATF) Report. (October, 2015). “Emerging Terrorists Financial Risks”. FATF <<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>> [ბოლო წვდომა: 6 ივნისი, 2022]

ლება, ანგარიშის ერთეული". შემოსავლების სამსახური მას აღიქვამს, როგორც ქონებას, რომელიც ექვემდებარება საერთო წესის შესაბამისად დაბეგვრას. კრიპტოვალუტის გადაცვლა ლეგალურია შეერთებულ შტატებში და ექცევა ბანკის საიდუმლოების აქტის (BSA) რეგულაციის ფარგლებში. ეს ნიშნავს, რომ პრაქტიკაში კრიპტოვალუტის გადაცვლის მომსახურების მიმწოდებლები უნდა დარეგისტრირდნენ ფინანსური დანაშაულების აღსრულების ქსელში (FinCEN), შეინარჩუნონ შესაბამისი ჩანაწერები და საჭიროების შემთხვევაში წარუდგინონ ანგარიშები ხელისუფლების წარმომადგენლებს. აშშ-ის ფასიანი ქაღალდებისა და ბირჟის კომისიამ (SEC) განაცხადა, რომ იგი კრიპტოვალუტებს მიიჩნევს ფასიან ქაღალდებად და ფასიანი ქაღალდების კანონებს სრულყოფილად გამოიყენებს ციფრულ საფულებებსა და სავაჭრო ბირჟებთან მიმართებით. განსხვავებული და რბილი მიდგომა შეიმუშავა აშშ-ის „საქონლის ფიუნერსების სავაჭრო კომისიამ“ (CFTC), რომელმაც მიიღო რა ე.წ. „არ დააზიანოს“ სახის ნორმა, აღწერა ბიტკოინს, როგორც მატერიალური ღირებულების მქონე პროდუქტი. კომისია საჭაროდ ვაჭრობის საშუალებას აძლევს ნებისმიერ პირს. ფინანსური დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლის სახელმწიფოთაშორისი ორგანიზაციის (FATF) მიერ 2019 წლის ივნისში მიღებული მითითებების საპასუხოდ, ფინანსური დანაშაულების აღსრულების ქსელმა (FinCEN) კატეგორიულად განაცხადა, რომ მას აქვს ლეგიტიმური მოლოდინი, რომ კრიპტოვალუტების სავაჭრო ბირჟები დაიცავენ ე.წ. „მოგზაურობის წესს“, რაც გულისხმობს კრიპტოვალუტების გამოყენებით განხორციელებული ტრანზაქციების, მათი შემქმნელებისა და ბენეფიციარების შესახებ ინფორმაციის გაზიარებას. აღნიშნულმა ორგანიზაციამ კრიპტოვალუტის გადაცვლის მოქმედებები გაათანაბრა ტრადიციული ფულის გადაცვლის მოქმედებებთან და მოაქცია ბანკის საიდუმლოების აქტში (BSA) გაწერილი რეგულაციების კატეგორიაში. აშშ-ის ხაზინის დეპარტამენტმა ხაზგასმით აღნიშნა გლობალური და შიდა დანაშაულებრივი საქმიანობის წინააღმდეგ საბრძოლველად კრიპტორეგულაციების გა-

დაუდებელი საჭიროება. 2020 წლის დეკემბერში FINCEN-მა დააანონსა კრიპტოვალუტის ახალი რეგულაცია, კრიპტოვალუტის ბირჟებიდან და საფულებებიდან მონაცემთა შეგროვების მოთხოვნების დაწესების მიზნით. არსებობს საფუძვლიანი მოლოდინი, რომ ახალი რეგულაცია ძალაში შევა 2022 წლის შემოდგომაზე და კრიპტოვალუტების სავაჭრო პლატფორმებს დაუწესებს რეგულაციას, რომლის თანახმადაც, სავაჭრო აქტივობის ანგარიშებზე 10 000 აშშ დოლარზე მეტი ღირებულების ტრანზაქციის განხორციელების შემთხვევაში, მათ გაუჩნდებათ ინფორმაციის გადაგზავნის ვალდებულება. ასევე, ახალი რეგულაციების შესაბამისად, კრიპტოვალუტის მფლობელებს მოუწევთ საკუთარი თავის იდენტიფიცირება ერთჯერადად 3 000 აშშ დოლარზე მეტი ოდენობის ტრანზაქციის განხორციელების შემთხვევაში.

2021 წელს კონგრესმა ასევე განიხილა კრიპტოვალუტის მომსახურების მომწოდებლების სტატუსი. ბაიდენის ადმინისტრაციის მიერ ინფრასტრუქტურის კანონპროექტში შეტანილი ახალი წესების თანახმად, კრიპტოვალუტის ბირჟები განიხილებიან, როგორც ბროკერები და მათი საქმიანობა უნდა შეესაბამებოდეს შესაბამის კანონმდებლობას და ითვალისწინებდეს ანგარიშების წარდგენისა და შესაბამისი ჩანაწერების შენახვის ვალდებულებებს.

დიდ ბრიტანეთს არ გააჩნია კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებით შემუშავებული კონკრეტული სამართლებრივი აქტები, თუმცა კანონმდებლობის შესაბამისად, კრიპტოვალუტა აშშ-ის მსგავსად არ ითვლება გადახდის აღიარებულ კანონიერ საშუალებად. სავაჭრო პლატფორმებს დაწესებული აქვთ რეგისტრაციის მოთხოვნები, შემოსავლების სამსახურმა განმარტა, რომ კრიპტოვალუტებს გააჩნიათ „უნიკალური იდენტობა“ და არ შეიძლება მათი შედარება ჩვეულებრივ ინვესტიციებთან და გადახდის ტრადიციულ ფორმებთან. გადასახადებით დაბეგვრა უნდა განხორციელდეს თითოეული აქტივობისა და საქმიანობაში ჩართული მხარეების იდენტიფიცირების საფუძველზე. კრიპტოვალუტების ვაჭრობით მიღებული მოგება ექვემდებარება გადასახადით დაბეგვრას. ევროკავშირის

ირაკლი ნადარეშიძე, შოთა კაკულია

დატოვების შემდეგ, დიდმა ბრიტანეთმა საკუთარ კანონმდებლობაში ასახა ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის საერთაშორისო რეკომენდაციები და აღნიშნულის ფარგლებში განმარტა, რომ კრიპტოვალუტის გადაცვლის მომსახურების მიმწოდებლები ექვემდებარებიან სავალდებულო რეგისტრაციას ფინანსური სამქიანობის ორგანიზაციაში (FCA) და მათ უნდა უზრუნველყონ საქმიანობის ამსახველი ანგარიშების შენახვა/წარდგენის ვალდებულებების შესრულება. მიუხედავად იმისა, რომ არ არის შემუშავებული სპეციალური დებულებები გადაცვლის მომსახურების მიმწოდებლებისთვის, FCA ხაზს უსვამს, რომ ნებისმიერმა კრიპტოვალუტებთან დაკავშირებულ საქმიანობაში მონაწილე სუბიექტმა უნდა შეასრულოს ფულის გათეთრების, ტერორისტული ორგანიზაციების დაფინანსებისა და თანხების ტრანზაქციებთან (ინფორმაცია გამომხდელის შესახებ) დაკავშირებით 2017 წელს შემუშავებული რეგულაციების მოთხოვნები (მათ შორის ჩანაწერების შენახვის თაობაზე).

კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული რეგულაციების მიმოხილვის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ განვითარებული ქვეყნები ცდილობენ შეიმუშავონ ისეთი სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც არ დაუკარგავენ მიმზიდველობას კრიპტოვალუტას, როგორც დეცენტრალიზებულ საანგარიშსწორებო ინსტრუმენტს და, ამავდროულად, სამართალდამცავ ორგანოებს მიეცემათ საეჭვო ტრანზაქციებში ჩართული სუბიექტების იდენტიფიცირების შესაძლებლობა.¹⁶

დასკვნა

დღეის მდგომარეობით საქართველოში ფაქტობრივად არ არსებობს კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული სამართლებრივი რეგულაციები, რაც დააზღვევდა კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებულ საფრთხეებს. ამასთან, რეგულაციების შემოღებისას აუ-

ცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტორი, რომ კრიპტოვალუტა ამჟამად წარმოადგენს მსოფლიო ტრენდს და შესაბამისად, მისი ბრუნვის გარკვეულწილად შეზღუდვამ, აკრძალვამ ან მასზე დაწესებულმა მკაცრმა რეგულაციებმა შესაძლოა მომავალში დიდი ზიანი მიაყენოს ისეთი პატარა ქვეყნის ეკონომიკას, როგორც საქართველო წარმოადგენს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მსოფლიო მოწინავე სახელმწიფოებიც დიდი სიფრთხილით ეკიდებიან ახალი რეგულაციების შემუშავებას და მაქსიმალურად ცდილობენ, არ დაარღვიონ ე.წ. „ოქროს შუალედი“. ამასთანავე, არანაკლებ პრიორიტეტულია განსაკუთრებით საშიში ხასიათის დანაშაულების (ფულის გათეთრება, ტერორიზმის დაფინანსება და განსაკუთრებით დიდი ოდენობის გადასახადებისგან თავის არიდება) პრევენციაზე ზრუნვა და კრიპტოვალუტების გამოყენებით აღნიშნული დანაშაულების ჩადენის რისკების მაქსიმალურად შემცირება. აღნიშნული ორი ფაქტორის გათვალისწინებით, აუცილებელია, რომ საქართველომ, განვითარებული ქვეყნების მაგალითებზე დაყრდნობით, შეიმუშავოს საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს როგორც კრიპტოვალუტის ბაზრის თავისუფლებას, ასევე, გარკვეულ ბერკეტებს მისცემს სამართალდამცავ ინსტიტუტებს, რათა მოახდინონ საეჭვო ტრანზაქციების მყისიერი იდენტიფიცირება, გადამოწმება და საჭიროების შემთხვევაში, მოახდინონ შესაბამისი რეაგირება. ციფრული ეკონომიკის ზრდის შეუქცევადობა და მასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის საფრთხეების პირდაპირ პროპორციული ზრდა სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული ყურადღების საგანი უნდა გახდეს, რაც არა მხოლოდ სათანადო საკანონმდებლო რეგულაციების შემოღებას, არამედ შესაბამისი მაკონტროლებელი ინსტიტუტების შექმნასა და ფუნქციონირებას საჭიროებს.

16 Comply Advantage. (2022). “Cryptocurrency Regulations around the World”. Comply Advantage. <<https://complyadvantage.com/insights/cryptocurrency-regulations-around-world/>> [ბოლო წვდომა: 6 ივნისი, 2022]

CRYPTOCURRENCY-RELATED CYBERCRIME TYPES AND THREATS

Irakli Nadareishvili

Doctor of Law, Affiliated Associated professor of Caucasus International University, Head of The Department to Investigate Offenses Committed in the Course of Legal Proceedings, The Office of The General Prosecutor of Georgia

Shota Kakulia

Master of Law, Prosecutor of The Department to Investigate, Offenses Committed in the Course of Legal Proceedings

KEYWORDS: Cryptocurrency, Cryptojacking, Cyber-Cartel, Digital Economics, Cybercrime

ABSTRACT

This article emphasizes the types and threats of cybercrime related to cryptocurrencies. The necessity of implementing legislative regulations and invention of administrative control mechanisms in connection with the growth of the digital economy is also discussed. The presented article also elucidates features of cyber-cartels and their new instruments, such as “Auction Robots”, for committing illicit activities as the new type of the organized crime in a digital world. This work also focuses on describing certain categories of cybercrime, such as cryptojacking, which is a scheme to use people’s devices (computers, smartphones, tablets and etc.), without their consent or knowledge, to secretly mine cryptocurrency on the victim’s dime. To analyze the growth in demand, this work highlights the index of the whole capitalization and the exchange rates of the cryptocurrencies. Article also underlines the threat of the element of anonymity related to cryptocurrencies as the main instrument for criminals to either disguise terrorism financing or evade paying taxes. Some valuable examples of amendments developed and introduced by the US and Great Britain legislations to regulate crypto market and control tax evasion are also cited.

ბიბლიოგრაფია:**გამოყენებული საკანონმდებლო აქტები:**

1. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, (01.07.2019), საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს 2019 წლის 28 ივნისის №201 გადაწყვეტილება, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4601215?publication=0>>

კვლევები:

1. ბერნარდი, მ. და ჩაროენგონგი, ბ., (2022). „2011-2021 წლების კრიპტოვალუტასთან დაკავშირებული კიბერდანაშაულის კვლევა“, სინგაპურის ეროვნული უნივერსიტეტი.

უცხოენოვანი ლიტერატურა:

1. Weiss. P., (2019). “Cryptocurrency”. Rifkind, Wharton & Garrison LLP (Multinational Law Firm);
2. Тесленко А. В., Кониева Ф. И., (2019). „Роботизация торгов – новый вызов в борьбе с картелями“. Из.Юстицинформ. сборник научных трудов;
3. Иващенко К. А., (2021). „Цифровые картели как новая разновидность киберпреступлений“. Сборник – Киберпреступность: риски и угрозы;
4. Dr. Houben R., Snyers A., (2018). “Legal contexts and implications for financial crime, money laundering and tax evasion”, European Parliament (Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies).
5. Lapuh Bele J., (2021). “Cryptocurrencies as facilitators of cybercrime”. SHS Web of Conferences Volume 111.

ინტერნეტ რესურსები:

1. Marshal, J., (2022, თებერვალი 2), „US\$8.6 billion worth of crypto-currency laundered by cybercriminals in 2021“, International Security Journal. <<https://internationalsecurityjournal.com/cryptocurrency-laundered-in-2021/>>
2. Coinmarketcap, (2022, მაისი 6). კრიპტოვალუტის ბრუნვისა და კურსის საინფორმაციო ვებგვერდი. <<https://coinmarketcap.com/>>
3. World Crypto Index. (2018). “How Cryptogra-

BIBLIOGRAPHY:**Legal Acts:**

1. Legislative Herald of Georgia, (01.07.2019), Decision of the Ministry of Finance of Georgia of June 28, 2019 №201, Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4601215?publication=0>> (In Georgian)

Researches:

1. Bernardi M., Charoenwong B., (2022). “A Decade of Cryptocurrency Hacks: 2011-2021”, Business School, National University of Singapore. (In Georgian)

Used Literature:

1. Weiss. P., (2019). “Cryptocurrency”. Rifkind, Wharton & Garrison LLP (Multinational Law Firm). (In English)
2. Teslenko A.V., Konieva F. I., (2019). “Robotization of sales – new challenge to combat the cyber-cartels”. Iustitsinform. Collection of scientific works. (In Russian)
3. Ivashenko K.A., (2021). “Digital Cartels as the new type of cybercrime”. Collection – Cybercrime: Risks and threats. (In Russian)
4. Dr. Houben R., Snyers A., (2018). “Legal contexts and implications for financial crime, money laundering and tax evasion”, European Parliament (Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies). (In English)
5. Lapuh Bele J., (2021). “Cryptocurrencies as facilitators of cybercrime”. SHS Web of Conferences Volume 111.

Internet Resources:

1. Marshal J., (2022, February 2), US\$8.6 billion worth of crypto-currency laundered by cybercriminals in 2021“, International Security Journal. <<https://internationalsecurityjournal.com/cryptocurrency-laundered-in-2021/>> (In English)
2. Coinmarketcap, (2022, May 6). Web-site showing the capitalization and exchange rates of cryptocurrencies. <<https://coinmarketcap.com/>> (In English)
3. World Crypto Index. (2018). “How Cryptography is used in cryptocurrency”. World Crypto

- phy is used in cryptocurrency”. World Crypto Index. <<https://www.worldcryptoindex.com/how-cryptography-is-used-cryptocurrency/>>
4. TADVISER. (2021). Картели на ИТ-рынке России. TADVISER. <https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82-%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%98%D0%A2-%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8>
 5. Kaspersky lab. 2022. “What is Wannacry Ransomware”. Mimicast, <<https://www.mimicast.com/blog/all-you-need-to-know-about-wannacry-ransomware/>>
 6. Arista Networks. 2021. “The Role of Cryptocurrency in Ransomware Attacks”. ARTISTA. <<https://www.untangle.com/inside-untangle/the-role-of-cryptocurrency-in-ransomware-attacks/>>
 7. Malwarebytes Company. (2022). “Cryptojacking – What is it?”. Malwarebytes. <<https://www.malwarebytes.com/cryptojacking>>
 8. Financial Action Task Force (FATF) Report. (2015, ოქტომბერი). “Emerging Terrorists Financial Risks”. FATF <<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>>
 9. Comply Advantage. (2022). “Cryptocurrency Regulations around the World”. Comply Advantage. <<https://complyadvantage.com/insights/cryptocurrency-regulations-around-world/>>
- Index <<https://www.worldcryptoindex.com/how-cryptography-is-used-cryptocurrency/>> (In English)
4. TADVISER. 2021. Cartels in Russian IT market. TADVISER. <https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82-%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%98%D0%A2-%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8> (In English)
 5. Kaspersky lab. 2022. “What is Wannacry Ransomware”. Mimicast, <<https://www.mimicast.com/blog/all-you-need-to-know-about-wannacry-ransomware/>> (In English)
 6. Arista Networks. 2021. “The Role of Cryptocurrency in Ransomware Attacks”. ARTISTA. <<https://www.untangle.com/inside-untangle/the-role-of-cryptocurrency-in-ransomware-attacks/>> (In English)
 7. Malwarebytes Company. 2022. “Cryptojacking – What is it?”. Malwarebytes. <<https://www.malwarebytes.com/cryptojacking>> (In English)
 8. Financial Action Task Force (FATF) Report. (2015, October). “Emerging Terrorists Financial Risks”. FATF <<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>> (In English)
 9. Comply Advantage. 2022. “Cryptocurrency Regulations around the World”. Comply Advantage. <<https://complyadvantage.com/insights/cryptocurrency-regulations-around-world/>> (In English)

NOTES:

1. Marshal, J., (2 February, 2022). US\$8.6 billion worth of crypto-currency laundered by cybercriminals in 2021“, *International Security Journal*. <<https://internationalsecurityjournal.com/cryptocurrency-laundered-in-2021/>> [Last seen: 6 May, 2022]
2. Coinmarketcap, (6 May, 2022). Web-site showing the capitalization and exchange rates of cryptocurrencies. <<https://coinmarketcap.com/>> [Last seen: 6 May, 2022]
3. Legislative Herald of Georgia, (1 July, 2019). Decision of the Ministry of Finance of Georgia of June 28, 2019 №201, Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4601215?publication=0>> [Last seen: 6 May, 2022]
4. Weiss, P., (2019). “Cryptocurrency”. Rifkind, Wharton & Garrison LLP (Multinational Law Firm). P.1
5. World Crypto Index. (2018). “How Cryptography is used in cryptocurrency”. World Crypto Index, <<https://www.worldcryptoindex.com/how-cryptography-is-used-cryp->

- [tocurrency/](#)> [Last seen: 6 June, 2022]
6. Тесленко А. В., Кониева Ф. И., (2019). „Роботизация торгов – новый вызов в борьбе с картелями“. Из. Юстицинформ. сборник научных трудов., С. 112-122.
 7. Иващенко К. А., (2021). „Цифровые картели как новая разновидность киберпреступлений“. Сборник – Киберпреступность: риски и угрозы., С. 84.
 8. TADVISER. 2021. Cartels in Russian IT market. TADVISER. <https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%98%D0%A2-%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8> [Last seen: 6 May, 2022]
 9. Lapuh Bele J., (2021). “Cryptocurrencies as facilitators of cybercrime”. SHS Web of Conferences Volume 111. P. 1-6.
 10. Kaspersky lab. 2022. “What is Wannacry Ransomware”. Mimicast, <<https://www.mimecast.com/blog/all-you-need-to-know-about-wannacry-ransomware/>> [Last seen: 6 June, 2022]
 11. Arista Networks. 2021. “The Role of Cryptocurrency in Ransomware Attacks”. ARTISTA. <<https://www.untangle.com/inside-untangle/the-role-of-cryptocurrency-in-ransomware-attacks/>> [Last seen: 6 June, 2022]
 12. Bernardi, M., Charoenwong, B., (2022). “A Decade of Cryptocurrency Hacks: 2011-2021”, Business School, National University of Singapore, P. 1-6.
 13. Malwarebytes Company. 2022. “Cryptojacking – What is it?”. Malwarebytes. <<https://www.malwarebytes.com/cryptojacking>> [Last seen: 6 June, 2022]
 14. Dr. Houben R., Snyers A., (2018). “Legal contexts and implications for financial crime, money laundering and tax evasion”, European Parliament (Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies), P. 9
 15. Financial Action Task Force (FATF) Report. (2015, October). “Emerging Terrorists Financial Risks”. FATF. <<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>> [Last seen: 6 June, 2022]
 16. Comply Advantage. (2022). “Cryptocurrency Regulations around the World”. Comply Advantage. <<https://complyadvantage.com/insights/cryptocurrency-regulations-around-world/>> [Last seen: 6 June, 2022]

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება საერთაშორისო კონფლიქტის დროს

შოთა მშვენიერაძე

*თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული
ფაკულტეტის სტუდენტი*

საკვანძო სიტყვები: ადამიანის უფლებები,
სამართლებრივი დაცვა, საერთაშორისო სამართალი,
შეიარაღებული კონფლიქტები

აბსტრაქტი

საერთაშორისო სამართალი არ არის პანაცეა და სამწუხაროდ, ყოველთვის ვერ ახერხებს საერთაშორისო დონეზე მშვიდობის უზრუნველყოფას, მაშასადამე, თანამედროვე გეოპოლიტიკურ ვითარებაშიც არაერთი კონფლიქტი თანაარსებობს. ამგვარი შეიარაღებული კონფლიქტები განაპირობებენ მეტად მძიმე რეალობას, რაც განსაკუთრებით რთულად კონფლიქტის ტერიტორიებზე მცხოვრებ პირებზე აისახება. ამ ადამიანების უფლებები ხშირად ხდება დარღვევათა ობიექტი ომის პირობებში. ეს აჩენს იმის განსაკუთრებულ საჭიროებას, რომ საერთაშორისო სამართალმა იმოქმედოს იმგვარად, რომ მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი მშვიდობიანი მოსახლეობის უფლებათა შელახვის რისკები.

მოცემულ ნაშრომში, სწორედ საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ამგვარი სამოქმედო ინსტრუმენტის – ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის – გამოყენებაზეა საუბარი საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტების დროს. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია დღეისათვის განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანია, რამდენადაც მასზე დაყრდნობით უკვე არაერთხელ დადგა კონვენციის დამრღვევი არაერთი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ. დღესაც როდესაც ევროპაში ასეთი მასშტაბური შეიარაღებული კონფლიქტი მიმდინარეობს, უკრაინის ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის როლი განუზომელია ადამიანის უფლებების დაცვის კუთხით. სწორედ ამ და სხვა საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტების პირობებში კონვენციის გამოყენებაზე იქნება მსჯელობა მოცემულ სტატიაში, ისევე, როგორც იმ პრობლემებსა და გამოწვევებზე, რომლებიც ამგვარ ვითარებებში კონვენციის გამოყენებას ახლავს თან.

შესავალი

თანამედროვე საერთაშორისო სისტემა, მიუხედავად განვითარებული საერთაშორისო სამართლისა, სრულად ვერ ახდენს შეიარაღებული საერთაშორისო კონფლიქტების არსებობის პრევენციას. გეოპოლიტიკაში ხშირად წარმოიშვება შემთხვევები, როდესაც ერთი სახელმწიფო მეორის წინააღმდეგ სამხედრო აგრესიას ახორციელებს. ამგვარ სიტუაციებში, სხვა სახელმწიფოს მტრულად განწყობილი შეიარაღებული ძალების პირისპირ ხშირად ხვდებიან ადგილობრივი სახელმწიფოს მშვიდობიანი მოქალაქეები, რომელთა უფლებებიც არამართო აშკარა რისკის ქვეშ დგება, არამედ ხშირად პირდაპირი და უხეში დარღვევის ობიექტაცაა.

შემთხვევები, რომლებიც ამგვარ სიტუაციას შეეხება, მეტად მძიმეა და პრაქტიკულად ყოველი შეიარაღებული კონფლიქტის თანმდევ მანკიერ პრაქტიკადაა ქცეული. არაკომბატანტები და მათი უფლებები ხშირად სრულიად დაუცველნი არიან შეიარაღებული პირების წინაშე. ეს საერთაშორისო სამართლისთვის მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს, რომლის გადაჭრაც ცალკეულ გამოწვევებთანაა დაკავშირებული, რომლებიც ნაშრომის ძირითად ნაწილში იქნება განხილული. აქ ხაზი უნდა გაესვას მხოლოდ

იმას, რომ საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტების პერიოდში სირთულეებს წარმოშობს ის ფაქტობრივი მდგომარეობა ანუ ანარქია, რომელიც ამა თუ იმ რეგიონშია დამდგარი საომარი მოქმედებების შედეგად. იქნება ეს პასუხისმგებლობის დადგენის, მტკიცებულებათა მოპოვების თუ ომის დანაშაულის პრევენციის რეალურად ქმედითი მექანიზმების ნაკლებობის საკითხები, ფაქტი რჩება ფაქტად, რომ საერთაშორისო სამართალმა უნდა იმოქმედოს კონფლიქტის ზონებში ადამიანის უფლებათა დაცვის რაც შეიძლება მაღალ ხარისხში ასაყვანად.

მოცემულ ნაშრომშიც სწორედ ერთ-ერთ ამგვარ საშუალებაზე – ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაზე და საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მიმდინარეობისას ამგვარ ტერიტორიებზე მის მოქმედებასა და გამოყენებაზე იქნება მსჯელობა განვითარებული.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მოქმედება კონფლიქტის დროს და ოკუპაციის პირობებში

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია წარმოადგენს საერთაშორისო კონვენციას, რომელიც მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა დაცვის უზრუნველყოფას ევროპის კონტინენტზე. ევროპის საბჭოს თითოეული წევრი ქვეყანა პარალელურად კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოცაა.¹ უნდა აღინიშნოს, რომ რამდენად ეფექტიანადაც ახერხებს კონვენცია ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით ფუნქციონირებას ევროპის მასშტაბით კონტინენტის რიგ სახელმწიფოებში, ჩნდება კითხვის ნიშანი მის მოქმედებასთან დაკავშირებით საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის პერიოდში. კერძოდ, საკითხი შეეხება იმას, იყო ან არის თუ არა კონფლიქტის რეგიონებში მყოფი პი-

1 აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ფედერაცია ევროპის საბჭოდან 2022 წლის 16 მარტს უკრაინაში განხორციელებული სამხედრო აგრესიის გამო.

რების უფლებები დაცული ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მუხლებით მიმდინარე შეიარაღებული საერთაშორისო კონფლიქტის მომენტისათვის და ოკუპაციის პერიოდში. ამის დადგენა ის აუცილებელი ფუნდამენტია, საიდანაც უნდა დაიწყოს განსახილველი თემის ირგვლივ მსჯელობა.

მსჯელობის ამ ეტაპზე საინტერესოა, იყვნენ თუ არა კონვენციით დაცულები მშვიდობიანი მოქალაქეები აგვისტოს ომის, უკრაინაში მიმდინარე საომარი მოქმედებებისა ან სხვა შეიარაღებული კონფლიქტების პერიოდებში. ამ საკითხს არეგულირებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი მუხლი, რომელიც ადამიანის უფლებათა დაცვის ვალდებულების შესახებ საუბრობს: „მაღალი ხელშემკვრელი მხარეები ყველასათვის თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში უზრუნველყოფენ ამ კონვენციის I კარში განსაზღვრულ უფლებებსა და თავისუფლებებს“.²

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პრაქტიკაში, საქმეზე ბანკოვიჩი ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ მსჯელობის შედეგად განსაზღვრა, რომ „სახელმწიფოებს მხოლოდ მაშინ უნდა დაეკისროთ პასუხისმგებლობა კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებაზე, თუკი ისინი უცხოეთის ტერიტორიაზე ან კონკრეტულ ვითარებაზე ეფექტიან კონტროლს ახორციელებენ“.³ ამაზე დაყრდნობითა და ჩრდილოეთ კვიპროსში თურქეთის მიერ გახორციელებული ქმედებების მასშტაბებთან სიახლოვის გამო, ხაზგასასმელია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს აღნიშვნა, რომ „რამდენადაც მისი კონტროლის ფარგლები შეზღუდული იყო, პირველი მუხლის პოზიტიური ვალდებულება შესაძლოა იგივენაირად იქნას შეზღუდული“.⁴

საქმეზე ბანკოვიჩი და სხვები ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ, საკითხი შეეხებო-

და ნატოს წევრი ქვეყნების მიერ განხორციელებულ სარაკეტო დარტყმას, რომელმაც მომჩივანთა ოჯახის წევრების დაღუპვა და ერთ-ერთი მომჩივანის ჯანმრთელობის დაზიანება გამოიწვია. ისინი აპელირებდნენ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2, მე-10 და მე-13 მუხლების დარღვევაზე. ნატოს წევრი ქვეყნები დავობდნენ საქმის დასაშვებობის საკითხზე, აცხადებდნენ რა, რომ აპლიკანტები არ ექცეოდნენ მოპასუხე სახელმწიფოების იურისდიქციის ქვეშ კონვენციის პირველი მუხლის მიზნებისათვის.

ამ უკანასკნელის გასამყარებლად მთავარი არგუმენტი იყო ის, რომ ნატოს წევრი ქვეყნების შეიარაღებული ძალების მიერ განხორციელებული ქმედებები ვერ დააკმაყოფილებდა ეფექტიანი კონტროლის კრიტერიუმს. აქედან გამომდინარე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო საბოლოოდ მიემხრო სახელმწიფოთა პოზიციას, რომლებიც აცხადებდნენ, რომ მოცემული ვითარება ვერ მოექცეოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის იურისდიქციის ქვეშ და შესაბამისად, არც პირველი მუხლი იქნებოდა სრულად რელევანტური.

აქტიურ საბრძოლო მოქმედებებთან დაკავშირებით, ბანკოვიჩი ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ დამკვიდრებული პრაქტიკა გაიმეორა ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სასამართლომ საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (II) საქმესთან დაკავშირებით. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სასამართლომ დააკმაყოფილა ქართული მხარის პოზიციები, აგვისტოს ომის აქტიური საბრძოლო მოქმედებების ფაზის დროს (2008 წლის 8-12 აგვისტო) არ მიიჩნია სწორად რუსეთის ფედერაციის იურისდიქციის ქვეშ მოექცია ჩადენილი დარღვევები.

აქ მნიშვნელოვანი ფაქტორია „ეფექტიანი კონტროლისა“ და „სახელმწიფოს წარმომადგენლის უფლებამოსილებისა და კონტროლის“ ტესტები. პირველი მათგანი შეეხება კონკრეტული სახელმწიფოს მიერ კონკრეტულ რეგიონზე ან სიტუაციაზე ეფექტიანი კონტროლის განხორციელებას. აქ სასამართლომ მსჯელობის დასაწყისშივე განმარტა, რომ, აქტიური საბრძოლო მოქმედებების განხორციელების მომენტამდე,

2 ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (1950), მუხლი 1.

3 Bankovic, Stojanovic, Stoimedovski, Joksimovic and Sukovic v., (2001). Belgium, Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the UK. ECHR.

4 იქვე, § 52.

მნიშვნელოვანი არ გახლდათ ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ ტერიტორიაზე რუსეთის ფედერაციის მიერ ეფექტიანი კონტროლის განხორციელების საკითხის დადგენა, რამდენადაც იმ მოქმედებათა უმრავლესობა რომლებიც აგვისტოს ომის აქტიურ ფაზამდე (8-12 აგვისტო) განხორციელდა საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე წარიმართა.

უშუალოდ აქტიურ ფაზაზე საუბრისას ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „შეიარაღებული დაპირისპირება და საბრძოლო მოქმედებები მხარეთა სამხედრო ძალებს შორის, რომელთა მიზანს ტერიტორიაზე კონტროლის დამყარება წარმოადგენდა, მიმდინარეობდა ქაოსის ფარგლებში, რაც იმ კონკრეტულ ტერიტორიაზე კონტროლის არარსებობას ნიშნავდა“.⁵ მაშასადამე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო კვლავაც პირდაპირ უსვამს ხაზს, რომ აგვისტოს ომის აქტიური საბრძოლო მოქმედებები ანარქიის პირობებში მიმდინარეობდა. ამ უკანასკნელის არსებობა კი, როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, ართულებდა ეფექტიანი კონტროლის განმარტყიელებელი სახელმწიფოს განმარტყიელებელი სახელმწიფოს გამოკეტვას, რაც, ჩვენს შემთხვევაში, რუსეთის ფედერაციის იურისდიქციის გამომრიცხავ გარემოებას წარმოადგენდა აქტიური საბრძოლო მოქმედებების მომენტში.

რაც შეეხება ზემოთ მოცემულ მეორე, სახელმწიფოს წარმომადგენლის უფლებამოსილებისა და კონტროლის ტესტს, აქ ძირითადი აქცენტი კეთდება თავად სახელმწიფო აგენტზე და მის ქმედებებზე რეალური ძალაუფლების ფლობის საკითხზე. ამასთან დაკავშირებითაც სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოცემულ მომენტში, მოცემულ ვითარებაში არსებული ქაოსი, რომლის შედეგების შესახებაც ეფექტიანი კონტროლის ტესტთან მიმართებაშიც უკვე ვიმსჯელებთ, კვლავაც წარმოშობდა შედეგებს სახელმწიფოს წარმომადგენლის უფლებამოსილებისა და კონტროლის ტესტთან მიმართებაშიც. ეს ნიშნავს იმას, რომ იმ დროისათვის არსებული ქალტური ვითარება გამორიცხავდა

სახელმწიფოს წარმომადგენლის უფლებამოსილებისა და კონტროლის კრიტერიუმის დაკმაყოფილებასაც.

აქვე მნიშვნელოვანია, ხაზი გაესვას ზემოთ ხსენებული ბანკოვიჩი და სხვები ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ საქმის დიდ მნიშვნელობას პრეცედენტული სამართლის განვითარებაზე, რაც პირდაპირ აისახა საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (II) საქმეში აქტიური საბრძოლო მოქმედებების ფაზის დროს რუსეთის იურისდიქციის არ აღიარების ნაწილში სასამართლოს მიერ და ამ გავლენაზე ოდნავ მოგვიანებით უფრო დეტალურად იქნება მსჯელობა განხილული.

კიდევ ერთი ხაზგასასმელი საკითხი შეეხება რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიას უკრაინის წინააღმდეგ. აგრესიიდან რამდენიმე დღეში, 1 მარტს, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, უკრაინული მხარის მოთხოვნით, გამოსცა დროებითი ღონისძიება რეგლამენტის 39-ე წესის შესაბამისად. ეს უკანასკნელი დაეყრდნო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მძიმე დარღვევის მაღალ რისკებს, კერძოდ, მე-2 მუხლის (სიცოცხლის უფლება), მე-3 მუხლისა (წამებისა და არაადამიანური მოპყრობის აკრძალვა) და მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების დაცულობის უფლება) დარღვევათა მაღალ ალბათობას სამოქალაქო მოსახლეობის მიმართ.

რამდენადაც უკრაინაში მიმდინარე შეიარაღებული მოქმედებები ჯერაც დაუსრულებელი კონფლიქტია, ხოლო რუსეთის ფედერაცია აღარ წარმოადგენს ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოს, ჩნდება კითხვის ნიშნები საერთაშორისო სამართლებრივი ვაკუუმის შესაძლო შექმნაზე. ეს გამომდინარეობს იქედანაც, რომ მოცემულ კონფლიქტსა და მოცემულ საკითხში, რომელიც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენებას შეეხება შეიარაღებული კონფლიქტის დროს, რუსეთის ფედერაცია არის ის სახელმწიფო, რომელსაც მიემართება ბრალდებები ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დაცული ადამიანის ძირითად უფლებათა დარღვევების შესახებ. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ევროპის საბჭოს მი-

5 Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR. § 126.

ნისტრთა კომიტეტისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს თითქმის ერთობლივი გადაწყვეტილებით, რუსეთის ფედერაცია შენარჩუნდება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მონაწილე მხარედ 2022 წლის 16 სექტემბრამდე.

ამ უკანასკნელის საერთაშორისო სამართლებრივი მნიშვნელობა დიდია, რამდენადაც, ამბზე დაყრდნობით, შეუძლებელი გახდება რუსეთის ფედერაციის იურისდიქციის უგულვებლყოფა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სამართლის ფარგლებშიც არ გამოირიცხება რუსეთის საერთაშორისო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა უკრაინაში მიმდინარე საომარი მოქმედებების პარალელურად ჩადენილი ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტებისათვის.

კრაქოვიკასთან დაკავშირებული კრობლემები

2021 წლის იანვარში, სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დიდმა პალატამ მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (II). საქმე შეეხებოდა აგვისტოს ომის პერიოდში ადამიანის უფლებათა დარღვევის არაერთ ფაქტს. საქმეზე მსჯელობის შედეგად, სასამართლომ დაადგინა, რომ აგვისტოს ომის აქტიური ფაზის პერიოდში რუსეთის ფედერაციის იურისდიქცია არ უნდა გავრცელებულიყო საბრძოლო მოქმედებების დროს ჩადენილი ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტებზე.

ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ აღნიშნა, რომ „მხედველობაში მიიღო რა სავარაუდო დაზარალებულთა და სადავო ინციდენტთა დიდი რაოდენობა, წარდგენილი მტკიცებულებების მასშტაბი, შესაბამისი გარემოებების დადგენის სირთულე და ის ფაქტი, რომ ამგვარი სიტუაციები, გარდა კონვენციისა, უპირატესად რეგულირდება სხვა სამართლებრივი ნორმებით (კერძოდ, საერთაშორისო ჰუმანიტარული ან შეიარაღებული კონფლიქტის სამართლით), სასამართლომ მიიჩნია, რომ მას არ ჰქონდა შე-

საძლებლობა, სხვაგვარად განევიტარებინათ თავისი პრეცედენტული სამართალი“.⁶

აღნიშნული გადაწყვეტილებით, სასამართლომ გაიმეორა ამ გადაწყვეტილების მიღებამდე არსებული პრაქტიკა. მართლაც, სასამართლომ მსჯელობები გადავსებულია მისი წარსული საქმეებისა და ევროპული კომისიის ციტირებებით.⁷ ამგვარი პრაქტიკის ანალიზისას კი უმნიშვნელოვანესია ბანკოვიჩი და სხვები ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ საქმის ხსენება. ამ საქმეში დამკვიდრებული პრაქტიკით კი, კონვენციის 1-ელი მუხლის მიზნებისთვის, რთულია უზრუნველყოფილ იქნეს ადამიანის უფლებათა დაცვა საერთაშორისო კონფლიქტის დროს.

ცხადია საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ საქმის განხილვის ფარგლებშიც გამოყენებული დამკვიდრებული პრაქტიკა გახლდათ ბანკოვიჩი ნატოს წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებაც.

ამ პრაქტიკის საფუძველზე, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „შეხედულება, რომლის მიხედვითაც, ხელშემკვრელი სახელმწიფოს ქმედებით დაზარალებული ნებისმიერი პირი, სადაც არ უნდა განხორციელებულიყო ასეთი ქმედება, ან სადაც არ უნდა დამდგარიყო მისი შედეგები, ექცევა მოცემული სახელმწიფოს იურისდიქციის ქვეშ კონვენციის 1-ელი მუხლის მიზნებისთვის, კონვენციიდან არ გამომდინარეობს“.⁸

მაშასადამე, მივდივართ იქამდე, რომ მიუხედავად იმისა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აკმაყოფილებს ქართული მხარის მოთხოვნებს, იგი მაინც არ უხვევს ბანკოვიჩის ტესტიდან, რის გამოც კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება მრავალი ადამიანის დაცულობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ფარგლებში.

6 იქვე, § 141.

7 Schabas, W.A., (2016). The European Convention on Human Rights A Commentary. United Kingdom: Oxford University Press.

8 Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR. § 134.

დასკვნა

ფაქტია, რომ ბანკოვიჩი ნატოს წევრი სახელმწიფოების წინააღმდეგ საქმეზე ჩამოყალიბებული პრაქტიკა, საერთაშორისო სამართლებრივად ქმნის ნაპრაღს და შესაბამისად, წარმოადგენს პრობლემას თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში. კერძოდ პრობლემაა ის, რომ „ბანკოვიჩის შემდგომ განხილულ საქმეებში, სახელმწიფოს საზღვრებს გარეთ ინდივიდებზე სახელმწიფოს აგენტის უფლებამოსილებისა და კონტროლის დადგენისას, სასამართლოსთვის გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენდა ამ პირებზე ფიზიკური ძალაუფლების და კონტროლის განხორციელება“.⁹

ანუ საომარი მოქმედებების აქტიური ფაზის დროს, რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალების მიერ განხორციელებული ქმედებების მოქცევა იურისდიქციის ქვეშ მნიშვნელოვან გამოწვევად ჩამოყალიბდა, რამეთუ ის მოცემულობა, სადაც არ იქნება იურისდიქცია კონკრეტული საერთაშორისო სუბიექტებისათვის, ამ შემთხვევაში კი რუსეთის ფედერაციისათვის პასუხისმგებლობის თავიდან არიდების შესაძლებლობას გულისხმობს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს

9 ჯომარჯიძე, ნ., ონიანი, თ., ტაბატაძე, გ., (2021). ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2021 წლის 21 იანვრის გადაწყვეტილების და მასთან დაკავშირებით ხშირად დასმული კითხვების მიმოხილვა, საქმეზე საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (II). საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია. <<https://bit.ly/3ybgJl8>> [ბოლო ნახვის თარიღი: 10 ივნისი, 2022]

რთლოს ის მიდგომა, რომლის თანახმადაც ქაოსური კონტექსტი გამორიცხავს სახელმწიფოს აგენტის უფლებამოსილებისა და კონტროლის კრიტერიუმის დაკმაყოფილებას, არასწორია თავად იმ მოცემულობიდან გამომდინარე, რომელიც დგას აღნიშნულ ვითარებებში. სახელმწიფოს იურისდიქციის გამორიცხვა, მისი აგენტების ქმედებებზე, გარკვეულ რისკებთანაა დაკავშირებული, რომელიც საშუალებას მისცემდა მსგავს სახელმწიფოს, რომ თავიდან აეცილებინა პასუხისმგებლობა მის მიერ პოტენციურად ჩადენილი ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების გამო.

იმ ყველაფრის გათვალისწინებით კი, რაზედაც ზემოთ იყო მსჯელობა, ერთმნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მნიშვნელოვანი სამართლებრივი მახასიათებლები, რომლებიც მის როლს თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში აძლიერებენ. ხოლო მეორე მხრივ, ის სირთულეები, რომლებსაც საერთაშორისო საზოგადოება აწყდება, მათ შორის, პრაქტიკაში ჩამოყალიბებული არასახარბიელო და არაეფექტიანი მიდგომების სახით, წარმოადგენს გამოწვევას საერთაშორისო სამართლისათვის. სამართლებრივი პროგრესისა და განვითარების მნიშვნელობა, ამ კუთხით განსაკუთრებით ნათლად ჩანს რამდენადაც იგი, მომავალი მშვიდობიანი საერთაშორისო დღის წესრიგის ფორმირებისთვის აუცილებელი საყრდენია, რაც ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დასაცავად საერთაშორისო გარემოს ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს.

APPLICATION OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS DURING THE INTERNATIONAL CONFLICT

Shota Mshvenieradze

Student at Tbilisi State University, Faculty of Law

KEYWORDS: Human Rights, Legal Protection, International Law, Armed Conflicts

ABSTRACT

International law is not a panacea, and it is not always capable of ensuring international peace, as a result of which there are multiple international conflicts coexisting in current geopolitics. Armed conflicts are the source of a bleak reality that primarily affects the population living in conflict zones. During the war, those people's rights are frequently violated. It makes it necessary for international law to operate in a way that reduces the possibility of human rights violations.

The implementation of one of the instruments of international law, the European Convention on Human Rights, during international armed conflicts is examined in the following article. The European Convention on Human Rights is particularly relevant today, because on its basis numerous states international legal responsibility has arisen before the European Court of Human Rights. For now, as far as such a large-scale armed conflict is in progress in Europe, the role of the European Convention on Human Rights is immeasurable when it comes to protecting human rights in Ukraine. Application of the convention in this and the other international armed conflicts, as well as the problems and challenges of application of the convention in those situations will be discussed in the following article.

ბიბლიოგრაფია:

1. ჯომარჯიძე, ნ. ონიანი, თ. ტაბატაძე, გ., (2021). ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2021 წლის 21 იანვრის გადაწყვეტილების და მასთან დაკავშირებით ხშირად დასმული კითხვების მიმოხილვა, საქმეზე საქართველო რუსეთის წინააღმდეგ (II). საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია.
2. Schabas, W.A., (2016). The European Convention on Human Rights A Commentary. United Kingdom: Oxford University Press. (In English)
3. European Convention on Human Rights (1950). (In English)
4. Bankovic, Stojanovic, Stoimedovski, Joksimovic and Sukovic v. Belgium, Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the UK, (2001). ECHR. (In English)
5. Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR.

Bibliography:

1. Jomarjidge, N. Oniani, T. Tabatadze G., (2021). The Review of the January 21, 2021 Decision of the European Court of Human rights and the Frequently Asked Questions Related to It, on the Case Georgia v. Russia (II), Georgian Young Lawyers Association. (In Georgian)
2. Schabas, W.A., (2016). The European Convention on Human Rights A Commentary. United Kingdom: Oxford University Press. (In English)
3. European Convention on Human Rights (1950). (In English)
4. Bankovic, Stojanovic, Stoimedovski, Joksimovic and Sukovic v. Belgium, Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the UK, (2001). ECHR. (In English)
5. Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR. (In English)

NOTES:

1. It should be noted that the Russian Federation withdrew from the Council of Europe on March 16, 2022 due to the military aggression in Ukraine.
2. European Convention on Human Rights (1950), Article 1.
3. Bankovic, Stojanovic, Stoimedovski, Joksimovic and Sukovic v., (2001). Belgium, Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Spain, Turkey and the UK. ECHR.
4. Ibid., § 52.
5. Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR. § 126.
6. Ibid., § 141.
7. Schabas, W.A., (2016). The European Convention on Human Rights A Commentary. United Kingdom: Oxford University Press.
8. Georgia v. Russia (II), (2021). ECHR. § 134.
9. Jomarjidge, N., Oniani, T., Tabatadze, G., (2021). An overview of the European Court of Human Rights' judgment of 21 January 2021 and the frequently asked questions in the case of Georgia v. Russia (II). Georgian Young Lawyers Association. <<https://bit.ly/3ybgJl8>> [Last seen: June 10, 2022]

ქორწინების სამართლებრივი რეგულირება

ანა ცერაძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის დოქტორანტი

საკვანძო სიტყვები: ქორწინების რეგისტრაცია, ფაქტობრივი ქორწინება, რეგისტრირებული ქორწინების სამართლებრივი შედეგები

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატია ეხება საოჯახო სამართლის ერთ-ერთ ძირითად ინსტიტუტს – ქორწინებას. კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად საქორწინო ურთიერთობებიც მნიშვნელოვნად შეიცვალა. სტატიაში განხილულია ქორწინების იურიდიული ბუნება და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი რეგულაციები.

ქორწინებას მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს, ის საწყისს იღებს კაცობრიობის დაბადებიდან. დღევანდელობაში ქორწინების ინსტიტუტის შესწავლა განპირობებულია საზოგადოებრივი მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე. აღნიშნული ინსტიტუტი შეიძლება მივიჩნიოთ ცოცხალ ორგანიზმად, რომელიც მოითხოვს განვითარებასა და დახვეწას დროის სხვადასხვა ეტაპზე. საოჯახო სამართლის წარსულში მოქმედმა სამართლის ნორმებმა თანამედროვეობაში ძალა დაკარგა. სოციუმის მოთხოვნების ზრდა ცვლილებას იწვევს ისეთ სამართლებრივ ურთიერთობებში, რომლებიც უზრუნველყოფს პირის უფლებას – იყოს სრულყოფილი საზოგადოების წევრი.

მაშასადამე, ქორწინება არის რთული, სოციალურ ურთიერთობებზე აგებული ფენომენი, რომელიც თავისთავში მოიცავს სამართლებრივ სტადიებს: ქორწინების რეგისტრაცია, მეუღლეთა უფლება-მოვალეობანი ქორწინების განმავლობაში, ქორწინების შეწყვეტა/განქორწინება. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ საოჯახო სამართლის ერთ-ერთ ყველაზე მრავალწახნაგოვან

ინსტიტუტს სწორედ აღნიშნული ინსტიტუტი წარმოადგენს.

წარმოდგენილ სტატიაში ქორწინების რეგისტრაციის მნიშვნელობის წარმოჩენასა და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი შედეგების განხილვას შევეცდები. ცნობილია, რომ საოჯახო სამართლის ინსტიტუტი ძალიან ფართოა. ამჟამად ჩემი ინტერესის სფეროს ქორწინების სამართლებრივი მოწესრიგება წარმოადგენს, ამისათვის გავაანალიზებთ არსებულ საკანონმდებლო ჩარჩოს, მიმოვიხილავთ სასამართლო გადაწყვეტილებებს და გავიზიარებთ უცხო ქვეყნების პრაქტიკას აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით.

შესავალი

ქორწინების საკითხი დღევანდელ რეალობაშიც არ კარგავს აქტუალობას. ძველი დროიდან მოყოლებული, ოჯახი ქართველი ერისათვის სინდინდეს წარმოადგენს, ოჯახის შექმნა კი ქორწინებით იწყება.

ქორწინება საოჯახო სამართლის ცენტრალური ინსტიტუტია. ამ ინსტიტუტით დაინტერესებული არიან არა მარტო იურისტები, არამედ სხვადასხვა დარგის მეცნიერები, რადგან მისი განვითარება საზოგადოების ფართო წრეზე აისახება.

ქორწინების უფლება კონსტიტუციური უფლებაა. მას საზოგადოების განვითარებასა და ჩამოყალიბებაში დიდი როლი აქვს. გარდა ეროვნული კანონმდებლობისა, ქორწინების უფლება დაცულია ისეთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო-სამართლებრივი დოკუმენტებით, როგორცაა: „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“, „ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია“ და ა.შ.

ქორწინების რეგისტრაცია წარმოშობს სამართლებრივ შედეგს, ხოლო მეუღლეებს შორის უფლება-მოვალეობები მოითხოვს სამართლებრივ მოწესრიგებას.

ქორწინების არსი და პირობები

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, „ქორწინება არის ოჯახის შექმნის მიზნით ქალისა და მამაკაცის ნებაზე აგებული კავშირი, რომლის რეგისტრაცია ხორციელდება იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედ სსიპ სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში“.¹

შ. ჩიკვაშვილი განმარტავს, რომ ქორწინების ცნების მხოლოდ სამართლებრივი გაგება არ იქნება სრულყოფილი, რადგან ქორწინება წარმოადგენს რთულ კომპლექსურ მოვლენას, რომელზეც, სამართლის კანონების პარალელურად, გავლენას ახდენს ეთიკის, მორალისა და ეკონომიკის ნორმებიც. ქორწინება ოჯახის შექმნის ძირითადი საფუძველია, მაგრამ არა ერთადერთი. ოჯახი შეიძლება წარმოიშვას დაუქორწინებელი ქალის მიერ ბავშვის გაჩენის საფუძველზე, ასევე, არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირების თანაცხოვრებისა და სხვა ფაქტორების არსებობის შემთხვევაში.²

ქორწინების ცნებაში მთავარი ელემენტია ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი. როგორც იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი პროფესორი პ. გ. სვიატოსავინი აღიშნავს, საოჯახო სამართლისა და სამოქალაქო კოდექსის ნორმებიდან გამომდინარეობს პრეზუმფცია იმის თაობაზე, რომ ქორწინება არის ქალისა და მამაკაცის კავშირი.³

ქორწინების შედეგად წარმოშობილი ურთიერთობა პირობითად იყოფა სამ წრედ: ეს არის შიდა წრე, რაც გულისხმობს ცოლქმრულ ურთიერთობას, შუალედურ წრეში

- 1 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, [26/06/1997], 1106-ე მუხლი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022]
- 2 ჩიკვაშვილი შ., (2004). საოჯახო სამართალი, მეორე გამომუშავებული გამოცემა უახლესი ცვლილებები და დამატებები, თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 63.
- 3 Пращко Г., Левицкая Е. (2016). „Институт брака в закандательстве РФ: некоторые проблемные аспекты“. <<https://cyberleninka.ru/article/n/institut-braka-v-zakonodatelstve-rf-nekotorye-problemnye-aspekty/viewer>> [ბოლო წვდომა: 9 ივნისი, 2022].

იგულისხმება ყოფითი ერთობა მეუღლეთა შორის და გარე წრე, მაგალითად, ალიმენტის გადახდა და ა.შ. ჩამოთვლილთაგან სამართლებრივი შედეგი აქვს სამივე სფეროს, მაგრამ სამართლებრივად განხორციელება მხოლოდ ნარმოშობს მხოლოდ გარე წრე.⁴

დაქორწინების ძირითადი და აუცილებელი პირობები და გარემოებებია დასაქორწინებელ პირთა ასაკი და მათი თანხმობა. იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნული მოხსენებელია, როგორც ქორწინების პოზიტიური პირობები. თანამედროვე საქორწინო-საოჯახო სამართალმა თანხმობა მიიჩნია კონსტიტუციურ პრინციპად და მისი არარსებობა ქორწინების ბათილობის საფუძვლად არის ცნობილი. დასაქორწინებელ პირთა თანხმობა უნდა იყოს ნამდვილი, რაც ნიშნავს იმას, რომ გამოხატული ნება უნდა იყოს გაცნობიერებული და პირს უნდა შეეძლოს თავისი მოქმედებისთვის ანგარიშის გაწევა. თუ დასაქორწინებელ პირთა ნება ამ მოთხოვნის შესაბამისად არ არის გამოვლენილი, შესაძლებელია ქორწინება ბათილად იქნეს ცნობილი.⁵

ქორწინებისთვის აუცილებელია, რომ დასაქორწინებელი პირები იყვნენ სრულწლოვანნი (18 წლის), რაც, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, მინიმალურ საქორწინო ასაკად არის მიჩნეული. 2017 წლის 1-ელი იანვრიდან 18 წელს მიუღწეველი პირების ქორწინება სრულიად აკრძალა. ქორწინების ასაკთან დაკავშირებით არაერთ მეცნიერს აქვს გამოხატული თავისი პოზიცია. აღსანიშნავია რ. ლამპარდი, რომელიც განმარტავს, რომ ადრეული ქორწინება დაკავშირებულია გარკვეულ რისკებთან. გარდა ამისა, ქორწინების ასაკი გავლენას ახდენს ქორწინების შედეგზე. ადრეულ ასაკში დაქორწინებას ხშირ შემთხვევაში მოჰყვება განქორწინება, რასაც მის მიერ ჩატარებული კვლევები ადასტურებს.⁶

ქორწინების უფლება, ასევე, აქვთ შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირებს, რომლებსაც შეუსრულდათ საქორწინო ასაკი, მზრუნველის წერილობითი თანხმობის საფუძველზე. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი ადგენს პირდაპირ შეზღუდვებს და §1304 ნორმით კრძალავს ქმედუნარო პირის დაქორწინებას. გსკ §1314-ით ბათილია ქორწინება, რომელიც შედგა პირთან, რომელსაც დროებითი ფსიქიკური აშლილობა ჰქონდა, შესაბამისად, დაქორწინების მომენტისათვის ის ქმედუნაროდ ითვლებოდა. საფრანგეთში ქმედუნარობა არ უშლის პირს დაქორწინებაში, თუ არსებობს მშობლის ან ექიმის თანხმობა.⁷

ქორწინების ნეგატიურ პირობად ითვლება ქორწინებისთვის ხელისშემშლელი გარემოებები, რომელზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ქორწინება არ დაიშვება, თუ საქმე გვაქვს შემდეგ გარემოებებთან:

- დაუშვებელია ქორწინება პირთან, რომელიც უკვე იმყოფება ქორწინებაში. მიუხედავად ამ დანაწესისა, თუ მოხდა ქორწინების რეგისტრაცია, დაქორწინებული პირების ქორწინება ჩაითვლება ბათილად. სარეგისტრაციო ორგანო უნდა დარწმუნდეს, რომ პირი არ იმყოფება რეგისტრირებულ ქორწინებაში. ამისათვის პირმა უნდა წარადგინოს საჭირო საბუთები, იქნება ეს მეუღლის გარდაცვალება, ან გარდაცვლილად გამოცხადების ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება, ქორწინების ბათილობის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილება ან განქორწინების მოწმობა;
- საოჯახო სამართალში მნიშვნელოვან პრინციპად არის მიჩნეული ნათესაგებს შორის ქორწინების დაუშვებლობა. დაქორწინება აკრძალულია პირდაპირი აღმავალი ან დაღმავალი შტოს ნათესაგებს შორის, თუმცა სამოქალა-

4 სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, (2021). წიგნი VII, საოჯახო სამართალი, თბილისი, გვ. 2.
 5 ჩიკვაშვილი შ., (2004). საოჯახო სამართალი, მეორე გადაამუშავებული გამოცემა უახლესი ცვლილებები და დამატებები, თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 70-72.
 6 Lampard R., (2013). Journal „Demographic research“,

pp. 167-169. <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/7/29-7.pdf>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022]
 7 Ерохина Е. В., (2016). Европейское семейное право, Оренбург, С. 40. <http://osu.ru/sites/sempravo/docs/Erokhina_ESP_uchebnik_2016.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022]

ქო კოდექსში არაფერიანათქვამი ვინ ჩაითვლება ასეთ ნათესავად;

- დაუშვებელია ქორწინება ბიოლოგიურ და არაბიოლოგიურ და-ძმას შორის;
- აკრძალულია ქორწინება შვილებსა და ნაშვილებს შორის. აღნიშნული ემყარება არა მხოლოდ ზნეობრივ ნორმებს, არამედ მომავალი თაობის ჯანმრთელობის დაცვის პრევენციას. მეცნიერები თვლიან, რომ სისხლის აღრევით შესაძლებელია პათოლოგიები გამოვლინდეს არა მხოლოდ პირველ, არამედ მომდევნო თაობებშიც. დაუშვებელია, ასევე, გაშვილებული პირის დაქორწინება ბიოლოგიურ ნათესავებთან, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის სამართლებრივი ურთიერთობა შეწყდა გაშვილების მომენტიდან. რაც შეეხება მშვილებელსა და ნაშვილებს, მათ შორის არსებული ურთიერთობა სამართლებრივად გათანაბრებულია ბიოლოგიური მშობლისა და შვილის ურთიერთობასთან, შესაბამისად, მათ შორის ქორწინება აკრძალულია⁸. სამოქალაქო კოდექსში არაფერია ნათქვამი მშვილებლის ნათესავებსა და ნაშვილებს შორის ქორწინების აკრძალვის თაობაზე, მაგრამ ასეთი ქორწინება არ არის სასურველი, რადგან ნაშვილები რეალურად იკავებს შვილის სამართლებრივ მდგომარეობას და მასზე ვრცელდება ყველა ის სამართლებრივი რეჟიმი, რაც ბიოლოგიურ შვილზეა გათვალისწინებული, შესაბამისად, არაეთიკური იქნება ნაშვილების ქორწინება მშვილებლის ნათესავებთან. ამ საკითხზე მსჯელობისას შესაძლებელია ასევე მოვიშველიოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარები, სადაც ამავე საკითხზე მსჯელობისას განვითარებულია მოსაზრება, რომ 1120-ე მუხლის I ბ) პუნქტის განმარტება უნდა მოვახდინოთ 1259-ე მუხლის ანალოგიურად,

რად, რაც გულისხმობს ნაშვილების მიერ არაბიოლოგიურ ნათესავებთან ნათესაურ კავშირს. აქედან გამომდინარე. 1120-ე I ბ) მუხლი, ანალოგიით უნდა გავრცელდეს, ასევე ნაშვილობის შემთხვევაში წარმოშობილ ნათესაობაზე⁹.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით არ არის განსაზღვრული, ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალების შემთხვევაში, როდის არის შესაძლებელი ქვრივის ხელახალი დაქორწინება. ჩვენი კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, დანიის, პორტუგალიის, ჰოლანდიის კანონმდებლობა ადგენს შეზღუდვას: პირველი ქორწინებისას მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ „სამგლოვიარო ვადა“ სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაა. დანიასა და პორტუგალიაში დადგენილია ერთი წელი ქალბატონებისათვის, ხოლო სამი თვე მამაკაცებისთვის;¹⁰ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, თუ ორსულ ქალს გარდაეცვალა მეუღლე, საოჯახო საბჭო უნიშნავს ცოლს „ნაყოფის მეურვეს“, რომელიც განაგებს არასრულწლოვნის ქონებას, შესაბამისად, ქონების მართვა-გამგეობაზე პასუხისმგებლობა მას ეკისრება.¹¹

არაფრისმომცემ ნორმებზე მიმაჩნია ზემოთ მოყვანილი ქვეყნების ასეთი ჩანაწერი კანონმდებლობაში. ვფიქრობ, მორალური და ზნეობრივი ნორმებიდან გამომდინარე, ადამიანის გადასაწყვეტია, რამდენი ხანი იგლოვებს მეუღლის გარდაცვალებას და ეს საკითხი არ უნდა იყოს მოქცეული სამართლებრივი რეგულირების ქვეშ, მითუმეტეს, როგორც მაგალითებიდან ჩანს, კანონი ქალს ავალდებულებს, უფრო დიდ ხანს იგლოვოს

9 სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი (2021), წიგნი VII, საოჯახო სამართალი, თბილისი, გვ. 22.

10 შენგლია რ., შენგელია ე., (2017). საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი, (მეორე გამოცემა), თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 66-67.

11 Какоурова Н. А., (2009). Правовое регулирование брачно-семейных отношений в буржуазном праве Франции. (по гражданскому кодексу Наполеона 1804 г) Сибирский юридический вестник N4(47)., „Вопросы теории и истории государства и права“, С. 13. <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-brachno-semeynyh-otnosheniy-v-burzhuznom-prave-frantsii-po-grazhdanskomu-kodeksu-napoleona-1804-g/viewer>> [ბოლო წვდომა: 9 ივნისი, 2022].

8 შენგლია რ., შენგელია ე., (2017). საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 67-68.

ან არ დაქორწინდეს ხელმეორედ, ხოლო კაცს ან საერთოდ „არ ევალება გლოვა“, ან რამდენიმე თვე აქვს დაწესებული. ვფიქრობ, აღნიშნული მსჯელობა არაკონსტიტუციურია, რადგან შეიძლება ქალის უფლების შეზღუდვად ჩაითვალოს.

ფაქტობრივი და რეგისტრირებული ქორწინება

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქორწინების ნამდვილობისათვის და სამართლებრივი შედეგების წარმოშობისთვის საჭიროა ქორწინების რეგისტრაცია სსიპ სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში. ისევე როგორც საქართველოში, რიგ ქვეყნებში, მაგალითად, ბელგიაში, უნგრეთში, გერმანიაში, ნიდერლანდებში, დანიაში, რუსეთში, ნორვეგიაში და საფრანგეთში, ქორწინების სამართლებრივი მოწესრიგებისათვის აუცილებელია მისი რეგისტრაცია.

კანონის მიზნებიდან გამომდინარე, ასევე, მეუღლეების უფლებებისა და ინტერესების სამართლებრივი დაცვის უზრუნველსაყოფად საქართველოში რეგისტრირებული ქორწინება წარმოშობს უფლება-მოვალეობებს. ქართულმა კანონმდებლობამ უალტერნატივოდ შესთავაზა საზოგადოების წევრებს ქორწინების რეგისტრაცია და მხოლოდ ასეთი ქმედება აღიარა კანონიერად, მაგრამ მიუხედავად აღნიშნულის იმპერატიული მოთხოვნისა, მოქალაქეები ქორწინების ფაქტის რეგისტრაციას გვერდს უვლიან და ისე ქმნიან ოჯახებს, განსაკუთრებით ეს ტენდენცია საქართველოში და მის მეზობელ ქვეყნებში შეინიშნება.

ასე რომ, ფაქტობრივი ქორწინება, როგორც სოციალური მოვლენა, დე ფაქტოდ არსებობს და მის სამართლებრივ რეგულირებას კანონი ვერ ახდენს, შესაბამისად, საზოგადოებაში არსებობს ურთიერთობა, რომელიც სამართლებრივი სივრცის მიღმა არის დარჩენილი.¹² ვფიქრობ, ეს საკითხი აუცილებ-

ლად უნდა გადაიხედოს კანონმდებლის მიერ და შემუშავებულ იქნას ისეთი საკანონმდებლო რეგულაცია, რომელიც დაარეგულირებს ფაქტობრივი ქორწინების საკითხსაც. ფაქტობრივი ქორწინების დროს გვაქვს ყველა ის ელემენტი, რაც არსებობს რეგისტრირებული ქორწინების დროს, გარდა ყველაზე მნიშვნელოვანის – რეგისტრაციის ფაქტისა, სწორედ ამას მოჰყვება მთელი რიგი სამართლებრივი დისბალანსი.

ფაქტობრივ ქორწინებას მთელი რიგი უარყოფითი მხარეები აქვს. განვიხილავთ რამდენიმე მათგანს:

- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით ცოლის ორსულობის დროს და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში განქორწინება დაუშვებელია ცოლის თანხმობის გარეშე.¹³ აღნიშნული დაცვის მექანიზმით სარგებლობენ მხოლოდ რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი ქალები. ამის საპირისპიროდ, ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფი მეუღლე არათუ არ სარგებლობს ამ უპირატესობით, არამედ ქმარს შეუძლია ნებისმიერ მომენტში მიატოვოს ორსული ცოლი და მცირეწლოვანი შვილები (მათი არსებობის შემთხვევაში). დედასთან ერთად, ასევე, იჩაგრებიან არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი შვილები და საგრძნობლად ირღვევა მათი უფლებები;
- სამოქალაქო კოდექსის 1151-ე მუხლი პირდაპირ ადგენს ქორწინების რეგისტრაციის მნიშვნელობას. ნორმის მიხედვით, მეუღლეთა უფლება-მოვალეობებს წარმოშობს მხოლოდ რეგისტრირებული ქორწინება. მუხლის დეფინიციიდან ნათელი ხდება, რომ ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეს არავითარი პრეტენზია არ უნდა

რება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოსა და მოსამართლეთა ასოციაციის სამეცნიერო-პრაქტიკული იურიდიული ჟურნალი, მართლმსაჯულება და კანონი N 3(63), გვ. 36.

13 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, [26/06/1997], 1123-ე მუხლის მე-2 პუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 17.06.2022].

12 აბრამიშვილი ლ., გუგავა ა., (2019). ფაქტობრივი ქორწინება და მისი სამართლებრივი რეგული-

ჰქონდეს, რადგან რაც არ წარმოშობილა, იმას ვერ მოითხოვს. ამ შემთხვევაში ურთიერთობის შეწყვეტას განქორწინების ტერმინსაც კი ვერ შევესაბამებთ და უნდა გამოვიყენოთ სიტყვა „დაშორება“;

- სამართლებრივი თვალსაზრისით, ერთმანეთისგან განასხვავებენ ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეებს რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფებისაგან. ერთ-ერთი განმასხვავებელია მეუღლეების თანასაკუთრებაში არსებული ქონების საკითხი. რეგისტრირებული ქორწინების დროს თანასაკუთრებაში არსებულ ქონებაზე მეუღლეებს თანაბარი უფლებები აქვთ, შესაბამისად, განქორწინების დროს, ან სურვილისამებრ, მანამდეც, ერთ-ერთი მეუღლის მოთხოვნის საფუძველზე, ქონება შეიძლება გაიყოს. მსგავსი მოთხოვნის წაყენების უფლება არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ პირებს არ აქვთ.¹⁴

ზემოთ აღნიშნულიდან ცხადია, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ იცავს ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ თავის მოქალაქეებს. ვფიქრობ, ამ ნიშნით არ უნდა ხდებოდეს მოქალაქეების დისკრიმინაცია და კოდექსში უნდა იყოს რეგულაცია, რომელიც გააუმჯობესებს ამ პირების ქონებრივ მდგომარეობას. აღსანიშნავია უკრაინის კანონმდებლობა, სადაც ეს საკითხი მოწესრიგებულია და მოქცეულია სამართლებრივი რეჟიმის ქვეშ. უკრაინის საოჯახო კოდექსის 74-ე მუხლით დაცულია ორივე მეუღლის საკუთრების უფლება, მიუხედავად იმისა, არიან ისინი რეგისტრირებულ ქორწინებაში თუ არა, მათ მიერ ერთობლივი თანაცხოვრების დროს შეძენილი ქონება მათ ეკუთვნით საერთო საკუთრების უფლებით, თუ საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.¹⁵

უკრაინის საოჯახო კოდექსი უფრო შორს მიდის მსჯელობაში და, 62-ე მუხლის მიხედვით, ცოლ-ქმრის ქონებას (რომელიც მათ საკუთრებას წარმოადგენდა დაოჯახებამდე და რომლის ღირებულება გაიზარდა ან გაფართოვდა) საერთო საკუთრების რეჟიმში აქცევს. შესაბამისად, მეუღლეებს შორის დავის წარმოქმნის შემთხვევაში სასამართლოს აქვს პრეროგატივა, დავის შემთხვევაში ცნოს აღნიშნული ქონება საერთო საკუთრებად.¹⁶

განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით, საინტერესოა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 27 ივლისის 2020 წლის განჩინება საქმეზე №2ბ/1156-19, სადაც სააპელაციო სასამართლომ იმსჯელა დავაზე, რომელიც ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეებს შორის წარმოიშვა. მათ მხოლოდ ჯვარი ჰქონდათ დაწერილი: „*ფაქტობრივი ქორწინების დროს მათ შეიძინეს საერთო ბინა, რომელზეც საკუთრების უფლება სადაო გახდა მას შემდეგ, რაც ერთ-ერთი მეუღლე გარდაიცვალა. დავა წარმოიშვა პირველი ქორწინების შედეგად დარჩენილ ორ მემკვიდრესა და მეორე ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეს შორის. სააპელაციო პალატა მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფი მეუღლეების უფლებრივ მდგომარეობასთან მიმართებით, დღესდღეობით არსებულ პრაქტიკას. პალატა აღნიშნავს, რომ, რა თქმა უნდა იცნობს უზენაესი სასამართლოს მიერ დამკვიდრებულ ერთგვაროვან პრაქტიკას, რომლის მიხედვით, მეუღლეთა კანონით გათვალისწინებული უფლება-მოვალეობების წარმოშობის ფაქტი მხოლოდ რეგისტრირებულ ქორწინებას უკავშირდება. შესაბამისად, სააპელაციო პალატის მიერ სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილებას საფუძვლად არა ქორწინების განმავლობაში შეძენილი საერთო ქონებიდან წილის მიკუთვნების მომწესრიგებელი ნორმა, არამედ კონდიქციური სამართლით გათვალისწინებული მუხლები დაედო. სასა-*

14 საქართველოსსამოქალაქოკოდექსი [26/06/1997], 1159-ე მუხლი, 1164-ე მუხლი. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022].

15 СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 10.01.2002 г.– РОЗДІЛ ІІ – ГЛАВА 8 Стаття 74. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [ბოლო წვდომა:

15 მარტი, 2022]

16 СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 10.01.2002 г.– РОЗДІЛ ІІ – ГЛАВА 8 Стаття 62. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022]

მართლოს მიერ განიმარტა, რომ ევროკონვენციის მე-8 მუხლის დაცვის სფერო, რომელიც „ოჯახის“ დეფინიციას განამტკიცებს, ასევე *de facto* „ოჯახურ ურთიერთობასაც“ მოიცავს, ანუ ურთიერთობას, როცა პარტნიორები ერთად დიდი ხნის განმავლობაში, სამოქალაქო ქორწინების გარეშე, ცხოვრობდნენ. სააპელაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირების უფლებები, რომელთაც ერთმანეთთან მრავალწლიანი, სტაბილური, საოჯახო ურთიერთობა აკავშირებთ, არ შეიძლება მინიმალური დაცვის გარეშე დარჩეს, რადგან მათ სამოქალაქო წესით არ იქორწინეს. ამგვარი ფორმალური მიდგომა არსებითად არათანაბარ პირობებში აყენებს რეგისტრირებულ და არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ მემულებებს, რაც არ შეიძლება მხოლოდ საკანონმდებლო დანაწესის არსებობით გამართლდეს, რადგან კონკრეტული ტიპის საკანონმდებლო ბაზის არსებობა ლეგიტიმურია და თანაბრობის ქმედების განხორციელების თაობაზე პრეზუმფციას ყოველთვის არ ქმნის“.¹⁷

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ რეგისტრირებული ქორწინების დროს ერთ-ერთი მემულის გარდაცვალების შემდეგ ცოცხალი მემულე არის პირველი რიგის მემკვიდრე, რა უფლებასაც ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფი მემულე მოკლებულია.

კიდევ ერთი შეზღუდვა, რომელსაც სამოქალაქო კოდექსი ადგენს, არის ის, რომ ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფ პირს არ აქვს უფლება, მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს მემულის უგზოუკვლოდ დაკარგულად ან გარდაცვლილად გამოცხადება. შესაბამისად, იურიდიული შედეგიც არ დადგება, რაც დაკავშირებულია ქონების მართვა-გამგეობასთან. არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი მემულე არ განიხილება სათანადო მხარედ და მისი განცხადება საერთოდ არ განიხილება ამ საკითხთან დაკავშირებით.¹⁸

17 თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება საქმე №2ბ/1156-19, 27 ივლისი, 2020 წ.

18 აბრამიშვილი ლ., გუგავა ა., (2019). ფაქტობრივი ქორწინება და მისი სამართლებრივი რეგულირება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოსა და მოსამართლეთა ასოციაციის სამეცნიერო-პ-

ნ.ნ. ტარუსინა „ქორწინება რუსეთის საოჯახო სამართლის მიხედვით“ აღნიშნავს, რომ ფაქტობრივი ქორწინება არის ქალისა და კაცის კავშირი, რომელსაც ახასიათებს ხანგრძლივი და მყარი თანაცხოვრება, ერთობლივი საოჯახო მეურნეობის ქონა, შვილების ყოლის შემთხვევაში კი, მათზე ზრუნვა და საოჯახო ურთიერთობის მხარდაჭერა. ე.ი. მთავარია პირების ისეთი ურთიერთობა, რომელიც ახასიათებს ქორწინებაში მყოფ მემულებებს.¹⁹

აღსანიშნავია ბოლო წლებში დასავლეთის საოჯახო სამართლის განვითარება, სადაც ფაქტიური საქორწინო ურთიერთობები წარმოშობს იურიდიულ შედეგს. ფაქტობრივ ქორწინებას აღიარებენ ისეთი მოწინავე ქვეყნები, როგორებიცაა: ნიდერლანდები, ინგლისი, აშშ, კანადა. ნიდერლანდებში აწარმოებენ „ქორწინების გარეშე თანაცხოვრების რეესტრს“, ხოლო ბელგიაში არარეგისტრირებული მემულებების ქონება საერთო საკუთრებად ითვლება.²⁰

საინტერესოა საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის დანაწესი, რომლის მიხედვით ორ ზრდასრულ პირს შორის იდება შეთანხმება, რომლის საგანი შეიძლება იყოს საერთო საკუთრების რეჟიმის განსაზღვრა. შეთანხმების შემდგომ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ მათ გააჩნიათ თანაზიარი საკუთრების უფლება შეძენილ ქონებაზე. უფრო მეტიც, 515-4-ე მუხლის თანახმად, ფაქტობრივ მემულებებს, შეთანხმების თანახმად, ევალებათ ერთმანეთს მატერიალური დახმარება გაუწიონ.²¹

შვედეთში ქორწინების გარეშე ურთიერთობა რეგულირდება თანაცხოვრების შესახებ 2003 წლის აქტით, რომლის მიხედვით,

რაქტიკული იურიდიული ჟურნალი, მართლმსაჯულება და კანონი N 3(63), გვ. 45.

19 Тарусина Н. Н., (2007). Брак по российскому семейному праву, учебное пособие, Ярославль, 166. <<http://www.lib.uniur.ac.ru/edocs/iuni/20070922.pdf>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022].

20 ცილა პერტია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ. <<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=1799>> [ბოლო წვდომა: 20 აპრილი, 2022]

21 The Civil Code of France, Article 515-4-5, [21/03/1804]. <<https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

ფაქტობრივ ურთიერთობაში მყოფ პირებს, თანაცხოვრების დასრულების შემდგომ, 1 წლის განმავლობაში შეუძლიათ მოითხოვონ ქონების გაყოფა. აღნიშნული აქტის მიხედვით, გაყოფას შეიძლება დაეჭვებდებაროს ე.წ. თანაცხოვრების საკუთრება, რომელიც შექმნილია ერთობლივი სარგებლობისთვის, ეს შეიძლება იყოს სახლი და სხვა საყოფაცხოვრობო ნივთი. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დაუქორწინებელ წყვილს შეუძლია არ ისარგებლოს მოცემული დებულებით და სხვა რამეზე შეთანხმდეს, ან ისევე, როგორც მეუღლეებმა, დადონ წინასწარი შეთანხმება, თანაცხოვრების დასრულების შემდეგ ქონების გაყოფის შესახებ.²²

კვლევის უფრო სიღრმისეულად ჩასატარებლად განვიხილავთ ისეთ განვითარებულ ქვეყანას, როგორც არის ფინეთი. აქ ფაქტობრივი ქორწინების დროს ურთიერთობა მეუღლეებს შორის რეგულირდება „თანამცხოვრები პარტნიორების ოჯახის დაშლის შესახებ აქტით“, თუ არარეგისტრირებული ურთიერთობა გრძელდება 5 წელზე მეტხანს, ან თუ ფაქტობრივ მეუღლეებს ჰყავთ საერთო შვილი. თანაცხოვრებაში შექმნილი საკუთრება ითვლება თანამფლობელობაში და მეუღლეებს აქვთ თანაბარი უფლებები აღნიშნულ ქონებაზე. ზემოთ ხსენებული აქტით სარგებლობა შეუძლიათ მხოლოდ არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეებს.²³

ახალ ზელანდიაში მოქმედებს 1976 წელს გამოცემული „ქონებრივი ურთიერთობების აქტი“, რომლითაც რეგულირდება ფაქტობრივ ურთიერთობაში მყოფი წყვილების უფლება-მოვალეობები, მათ შორის: ქონების ფლობის, სარგებლობისა და შექმნის საკითხები. საინტერესოა, რომ ქორწინება მოიცავს დე ფაქტო ურთიერთობებსაც, შესაბამისად, თანაცხოვრების დროს შექმნილი ქონება მათ შორის თანაბრად იყოფა.²⁴

22 The Swedish Cohabitees Act (2003:376). <<http://www.coupleseurope.eu/en/sweden/topics/8-what-does-the-law-provide-for-the-property-of-registered-and-non-registered-partners>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

23 Act on the Dissolution of the Household of Cohabiting Partners (26/2011) <<https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110026.pdf>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

24 The Property (Relationships) Act 1976 of New

Zeland. <<https://www.legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/whole.html#DLM441104>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

მკვლევარი ანატოლი პაშინსკი თავის ნაშრომში – „ქონებრივი ურთიერთობები თანაცხოვრების დროს საოჯახო საეთაშორისო სამართალში“ – ხაზს უსვამს, რომ ეროვნულ კანონმდებლობაში აუცილებელია განისაზღვროს ფაქტობრივი ურთიერთობების ბედი, რადგან ასეთი ურთიერთობის რიცხვი ყოველდღიურად იზრდება.²⁵

ბერძენ მკვლევრებს მიაჩნიათ, რომ ქორწინების ნორმები თანაცხოვრებაზეც უნდა გავრცელდეს, მითუმეტეს, თუ ერთ-ერთი მეუღლის ეკონომიკური მდგომარეობა გამყარდა მეორე მეუღლის მეშვეობით, ეს მას საკუთრების მოთხოვნის უფლებას აძლევს.²⁶ საბერძნეთში 2008 წელს შემოღებულ იქნა „თანაცხოვრების ხელშეკრულება“, რომლითაც რეგულირდება თანაცხოვრებაში მყოფი პირების ქონებრივი ურთიერთობები. გარდა ამისა, ფაქტობრივ მეუღლეებს აქვთ მემკვიდრეობის უფლება ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალების შემდგომ.²⁷ როგორც ქორწინებაში, ისე ოჯახური თანაცხოვრების დროს, ორივე პარტნიორს ეკისრება ბავშვზე ზრუნვა და ფინანსური უზრუნველყოფა (მხედველობაში მიიღება მეუღლე, რომელიც ზრუნავს არასრულწლოვან შვილებზე, მუშაობს ნახევარ განაკვეთზე, ან არ მუშაობს, მაგრამ ის პირდაპირ ან არაპირდაპირ მონაწილეობას ღებულობს ქონების შექმნაში). ამრიგად, მეუღლეები ქმნიან ისეთ გარემოებას შვილებთან მიმართებაში, რომ თუ ერთი ვერ

Zeland. <<https://www.legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/whole.html#DLM441104>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

25 Pashynskyi A., (2020). Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law, Vol. 115, pp. 154-162. <file:///C:/Users/User/Downloads/Property_Relations_Between_Unmarried_Cohabitants_i.pdf> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022].

26 ბასილიძე ნ., (2020). ფაქტობრივ მეუღლეთა უფლება-მოვალეობები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი იურიდიული ფაკულტეტი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, სამართლის ჟურნალი N2, გვ. 46.

27 Zervogianni E., (2016). European Family Law Volume II. The Changing concept of „family” and challenges for family law in Greece, p. 94. <https://edoc.unibas.ch/42053/4/20160209161227_56ba01db8e2c5.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022].

ასრულებს ზრუნვის თავის წილს, პასუხისმგებლობა მეორეს ეკისრება.²⁸

ნიდერლანდებში, სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, ქორწინების რეგისტრაციის მომენტიდან, მეუღლეების პირადი საკუთრება (ქონება და ვალი) მიჩნეულია საერთო საკუთრებად. აქ, ასევე, გავრცელებულია პარტნიორთან თანაცხოვრება რეგისტრაციის გარეშე, ეს არის ურთიერთობის მარტივი ფორმა და არ საჭიროებს ხელშეკრულების დადებას. მათ მიერ ერთობლივად შექმნილი ქონება იყოფა, მაგრამ ერთ-ერთი პარტნიორის გარდაცვალებისას, მეორეს არ აქვს უფლება გარდაცვლილის ქონებაზე.²⁹ ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრულია როგორც ქორწინებაში, ისე რეგისტრირებულ პარტნიორობაში მყოფი პირების უფლება-მოვალეობები, ქონებრივი რეჟიმი და ა.შ.

ზემოთ განხილული მსჯელობიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ქორწინების გარეშე ფაქტობრივი საოჯახო თანაცხოვრება არის რეგისტრაციის გარეშე სრულწლოვანი ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი ერთად ცხოვრებისა და საერთო სამეურნეო წარმოების მიზნით, ამასთანავე, არცერთი არ უნდა იმყოფებოდეს სხვა პირთან იმავე სახის ურთიერთობაში, ან ქორწინებაში და არ უნდა იყვნენ ერთმანეთთან ნათესაურ კავშირში.³⁰

დასკვნა

ადამიანის ღირსეული ყოფა საზოგადოებაში დამოკიდებულია მისი უფლებების სრულფასოვან რეალიზაციაზე. უდავოა, რომ

28 Sverdup T., (2017). Wealth and Poverty in Close Personal Relationships. Contractual thinking in couple relationship, Routledge, p. 91. <<https://books.google.ge>> [ბოლო წვდომა: 5 აპრილი, 2022].

29 Бойцовой В. И., Бойцовой Л., (1998). Правовая система Нидерландов, «Зерцало», С. 134 <https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/NIDERLANDOV_1998.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2020]

30 ბასილიძე ნ., (2020). ფაქტობრივ მეუღლეთა უფლება-მოვალეობები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი იურიდიული ფაკულტეტი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, საქართველოს შურნალი N2, გვ. 113.

სიცოცხლის უფლების პარალელურად, გვაქვს ისეთივე მნიშვნელოვანი უფლებები, როგორც არის ქორწინების უფლება. საოჯახო სამართალში ქორწინების ინსტიტუტის როლი და დანიშნულება უდავოდ დიდია. მეუღლეები დაქორწინების შემდგომ ცხოვრების დიდ ნაწილს ერთად ატარებენ და, რა თქმა უნდა, მათ წარმოეშვებათ რიგი უფლება-მოვალეობები, რაც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ყოველდღიურ ყოფასთან, მაგრამ ყოველთვის როდია ქალისა და მამაკაცის ქორწინება მარადიული, შესაბამისად, ვთვლი, რომ აუცილებელია თავიდანვე განისაზღვროს ის სამართლებრივი საფუძვლები, რაც ურთიერთობის დასრულების მომდევნო პერიოდში დაიცავს მეუღლეებს ზედმეტი დროის, ფინანსური დანახარტებისა და სასამართლო დავისგან. ზოგიერთ შემთხვევაში კი (როცა წყვილის ურთიერთობა სამართლებრივად არ არის დარეგულირებული), სასამართლოში სარჩელის შეტანაც კი უსაფუძვლოა.

ქორწინების სამართლებრივ რეგულირებასთან დაკავშირებით განხილულ იქნა საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობა, რის შემდეგაც თავი იჩინა რამდენიმე პრობლემამ. მიუხედავად იმისა, რომ ქორწინების რეგისტრაციის ფაქტი მეუღლეებს რიგ სამართლებრივ გარანტიებს ანიჭებს, ფაქტობრივი თანაცხოვრება საქართველოში საკმაოდაა გავრცელებული. არარეგისტრირებული ქორწინება, სამწუხაროდ, არ წარმოშობს არანაირ უფლება-მოვალეობას მეუღლეებს შორის, ამის გარდა თანაცხოვრებაში მყოფ მეუღლეებს არ წარმოეშვებათ თანაცხოვრების დროს შექმნილ ქონებაზე მემკვიდრეობის უფლება, რაც ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის 1-ელ პუნქტს.

თუ ფაქტობრივი თანაცხოვრების დროს ფაქტობრივ ურთიერთობაში მყოფი პირები დაინწყებენ საერთო მეურნეობის წარმოებას და შეიძენენ ქონებას, ფაქტობრივი თანაცხოვრების შეწყვეტის შემთხვევაში საერთო სახსრებით შექმნილი ქონება თანაბარ წილად უნდა გაიყოს.

ასევე, არათანაბარ პირობებში აღმოჩნდებიან ე.წ. მეუღლეები, როდესაც მრავალწ-

ლინი ფაქტობრივი თანაცხოვრების შემდეგ გადაწყვეტენ ურთიერთობების დარეგისტრირებას. რა თქმა უნდა, ამ დროსაც დაუცველია ფაქტობრივი თანაცხოვრების დროს შექმნილი ქონება და ის მიეკუთვნება პირს, ვისზეც ეს ქონება არის რეგისტრირებული. მიგვაჩინია, რომ სამოქალაქო კოდექსს უნდა დაემატოს ნორმა, რომელიც ამ საკითხს დაარეგულირებს, კერძოდ, უნდა განისაზღვროს იმ ქონების ბედი, რომელიც ფაქტობრივი თანაცხოვრებით დროს პირებმა ერთად შეიძინეს, ხოლო შემდეგ ურთიერთობა ოფიციალურად დაარეგისტრირეს.

ნაშრომში მოყვანილი სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი ცხადყოფს, რომ არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი მეუღლეების უფლებები ირღვევა როგორც ქონებრივი უფლებების კუთხით, ისე იმ მხრივაც, რომ ფაქტობრივი ქორწინებისას მეუღლეთა ურთიერთრჩენის ვალდებულებაც არ წარმოიქმნება. საქართველოს კანონმდებლობა რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ მეუღლეს ანიჭებს უფლებას სასამართლო წესით მიიღოს სარჩო ორსულობის პერიოდში და ბავშვის დაბადებიდან სამი წლის განმავლობაში. სამწუხაროდ, ეს უფლება არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ პირებს არ გააჩნიათ, რაც კიდევ ერთ საკანონმდებლო ხარვეზად უნდა ჩაითვალოს.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით განსაზღვრულია სუბიექტების წრე, რომლებსაც აქვს პირის გარდაცვლილად გამოცხადების მოთხოვნის უფლება. ფაქტობრივ თანაცხოვრებაში მყოფ პირს რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფისაგან განსხვავებით არ აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს ე.წ. „მეუღლის“ უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გარდაცვლილად გამოცხადება, რადგან ეს უკანასკნელი არ არის სათანადო მხარე. ეს საკითხიც მეუღლეების ქონებრივ ურთიერთობასთან არის დაკავშირებული და სამართლებრივი ჩარჩოს მიღმაც დარჩენილი. ვფიქრობ, საპროცესო კოდექსს უნდა დაემატოს მუხლი შემდეგი შინაარსით: თუ ფაქტობრივ თანაცხოვრებაში მყოფი პირები ხანგრძლივი დროის განმავლობაში (10 წელი) იმყოფებიან ფაქტობრივ ურთიერთობაში და ერთ-ერთი მეუღლე გაუჩინარდება,

იურიდიული ინტერესის მქონე ფაქტობრივ თანაცხოვრებაში მყოფ მეუღლეს უნდა მიეცეს გაუჩინარებული პირის (პიროვნების გარდაცვლილად გამოცხადებისთვის კანონით დადგენილი წინაპირობების არსებობისას) გარდაცვლილად გამოცხადების უფლება და ასევე სამკვიდრო მასაში მემკვიდრედ მოწვევის შესაძლებლობა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს ქორწინების დამაბრკოლებელ გარემოებებს. სასურველია სსკ-ის 1120 მუხლით გაფართოვდეს ჩამონათვალი სუბიექტების წრე, რომელთა შორის დაქორწინება აკრძალულია. ინცესტის თავიდან აცილების მიზნით, საკანონმდებლო დონეზე აიკრძალოს დეიდაშვილებსა და ბიძაშვილებს შორის ქორწინება.

განხილული საკითხების გადაჭრისათვის, საჭიროა ისეთი სამართლებრივი მექანიზმის შემუშავება და შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს ქორწინების ინსტიტუტის უკეთ ფუნქციონირებას. ვფიქრობ, კარგი იქნება სამოქალაქო კოდექსში შევიდეს ისეთი ნორმები, რომლებიც ფაქტობრივ ქორწინებაში მყოფი პირების დაცვას უზრუნველყოფს. მიმაჩნია, რომ დაუშვებელია რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირი იყოს პრივილეგირებულ მდგომარეობაში რეგისტრაციის ფაქტის ქონის გამო, ხოლო არარეგისტრირებული იყოს სრულიად უუფლებო. როგორც სტატიაში აღინიშნა, საფრანგეთის, შვედეთის, ახალი ზელანდიის, ნიდერლანდების, ინგლისის, აშშ-ის, კანადისა და უკრაინის საოჯახო კოდექსის ნორმები იცავს თავის მოქალაქეებს, რომლებიც იმყოფებიან თუნდაც ფაქტობრივ ქორწინებაში. ჩატარებული კვლევის შედეგად აღვნიშნავ, რომ კარგი იქნებოდა მსგავსი ნორმები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსშიც დაინერგოს, კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსით რეგულირებულ საოჯახო სამართლის ქორწინების თავს დაემატოს 1106¹ მუხლი, რომელიც ქორწინების გარეშე, ფაქტობრივი თანაცხოვრების საფუძველზე, სრულწლოვანი ქალისა და მამაკაცის კავშირს (ერთად ცხოვრებისა და საერთო საოჯახო მეურნეობის წარმოების შემთხვევაში) მოაქცევს კანონმდებლობის ჩარჩოში და მიანიჭებს იმავე უფლება-მოვალეობებს, რითაც სა-

რგებლობენ რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი მეუღლეები. მიზანშეწონილად მიმაჩნია, საოჯახო ურთიერთობებად მიიჩნეულ იყოს როგორც რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირების საოჯახო-სამართლებრივი, ისე თანაცხოვრების დროს წარმოშვებული ფაქტობრივი საოჯახო ურთიერთობები, რადგან ორივე ფორმის ურთიერთობა შეიცავს ერთი და იმავე ნიშნებს, რომლებიც ამ ურთიერთობისათვის არის დამახასიათებელი. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობ, ფაქტობრივმა ურთიერთობებმა შეიძლება იურიდიული შედეგები წარმოშვას.

ქორწინება ემყარება თანასწორობას, რომელიც ყველა ადამიანს აქვს მინიჭებული

საქართველოს კონსტიტუციით. არარეგისტრირებული ქორწინების დროს კი თავისთავად ირღვევა კონსტიტუციის ეს დანაწესი, სწორედ ამის თავიდან ასაცილების მიზნით, საჭიროდ მიმაჩნია, სამოქალაქო კოდექსში დაემატოს მუხლი, რომელიც არარეგისტრირებულ ფაქტობრივ მეუღლეთა უფლება-მოვალეობებს დაარეგულირებს. რეკომენდებული ნორმა ნათელს მოჰფენს და გზას გაუხსნის ფაქტობრივი ქორწინებით გამოწვეული სხვა სამართლებრივი პრობლემათვის დარეგულირებას, რაზეც სტატიაში მქონდა საუბარი.

LEGAL REGULATION OF MARRIAGE

Ann Tseradze

PhD candidate in Law at Caucasus International University

KEYWORDS: Marriage registration, Unregistered marriage, legal consequences of a registered marriage

ABSTRACT

The present article deals with marriage, as one of the important institutions of family law. With the development of mankind marital relationship have also changed significantly. The article discusses legal nature of marriage and related legal regulations. The article discusses the legal nature of marriage and related regulated to it.

Marriage has a centuries-old history and it takes its origin from the birth of mankind.

Today the study of the institution of marriage is driven by the needs of society. This institution can be considered as a living organism, that requires development and growth. At various stages, the norms of family law have lost their force in modern times.

An increase in the needs of society leads to a change in a legal relationship that directly regulates a person's right to be a member of perfect society.

Therefore, marriage is a complex phenomenon built on social relations, which includes legal stages; registration of marriage, rights and obligation of spouse during the marriage, divorce, it can be bodily said, that it is one of the important institutions of family law.

In this article we try to present the importance of marriage registration and discuss the legal consequences associated with it. It's fact, that the institution of family law is very broad. Currently our area of interest is legal registration, for which we will analyze the existing legal framework. We will review the court decision and share the practice of foreign countries on this issue.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბრამიშვილი ლ., გუგავა ა., (2019). ფაქტობრივი ქორწინება და მისი სამართლებრივი რეგულირება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოსა და მოსამართლეთა ასოციაციის სამეცნიერო-პრაქტიკული იურიდიული ჟურნალი, *მართლმსაჯულება და კანონი*, N 3(63);
2. ბასილიძე ნ., (2020). ფაქტობრივ მეუღლეთა უფლება-მოვალეობები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი იურიდიული ფაკულტეტი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, სამართლის ჟურნალი N2;
3. სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი (2021). წიგნი VII, საოჯახო სამართალი, თბილისი;
4. შენგელია რ., შენგელია ე., (2017). საოჯახო და მემკვიდრეობის სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“;
5. ჩიკვაშვილი შ., (2004) საოჯახო სამართალი, მეორე გადამუშავებული გამოცემა უახლესი ცვლილებები და დაატებებით, თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“;
6. Бойцовой В. И, Бойцовой Л., (1998). Правовая система Нидерландов, «Зерцало», 134. <https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/NIDERLANDOV_1998.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2020];
7. Ерохина Е. В., (2016). Европейское семейное право, Оренбург. <http://osu.ru/sites/sempravo/docs/Erokhina_ESP_uchebnik_2016.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022];
8. Какоурова Н. А., (2009). Вопросы теории и истории государства и права. Правовое регулирование брачно-семейных

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Abramishvili L., Gugava A., (2019). Actual Marriage and its Legal Regulation, Scientific-Practical Legal Journal of the Supreme Court of Georgia and the Association of Judges Justice and Law N3 (63); (In Georgian)
2. Basilidze N., (2020). Rights and Duties of Actual Spouses, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law, University Publishing House, Law Journal N2; (In Georgian)
3. Commentary on the Civil Code, (2021). Book VII, Family Law, Tbilisi; (In Georgian)
4. Shengelia R., Shengelia E., (2017). Family and Inheritance Law, Tbilisi: „Meridian“ Publishing House, Second Edition; (in Georgia).
5. Chikvashvili Sh., (2004). Family Law, Second Revised Edition with the latest changes and additions, Tbilisi: „Meridian“ Publishing House; (in Georgia).
6. Bojcov V., Bojcov L., (1998). Law System of the Netherlands, "Zerzalo", 134 <https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/NIDERLANDOV_1998.pdf> [17 June, 2020]; (In Russian)
7. Erokhina E., (2016). European Family Law, Orenburg. <http://osu.ru/sites/sempravo/docs/Erokhina_ESP_uchebnik_2016.pdf> [Last seen: 17 June, 2022]; (In Russian)
8. Kakourova N. A., (2009). Questions of theory and history of state and law. Legal regulation of marriage and family relations in the bourgeois law of France. (according to the civil code of Napoleon 1804) Siberian Legal Bulletin N4 (47). <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravo-voe-regulirovanie-brachno-semeynyh-ot->

отношений в буржуазном праве Франции. (по гражданскому кодексу Наполеона 1804 г) Сибирский юридический вестник N4(47). <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-brachno-semynyh-otnosheniy-v-burzhuaznom-prave-frantsii-po-grazhdanskomu-kodeksu-napoleona-1804-g/viewer>> [ბოლო წვდომა: 09 ივნისი, 2022];

9. Працко Г., Левицкая Е., (2016). „Институт брака в закандательстве РФ: некоторые проблемные аспекты“. <<https://cyberleninka.ru/article/n/institut-braka-v-zakonodatelstve-rf-nekotorye-problemnye-aspekty/viewer>> [ბოლო წვდომა: 09 ივნისი, 2022];
10. Тарусина Н. Н., (2007). Брак по российскому семейному праву, учебное пособие, Ярославль. <<http://www.lib.uniyar.ac.ru/edocs/iuni/20070922.pdf>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022];
11. Lampard R., (2013). Journal „Demographic Research“. Published on 13. July <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/7/29-7.pdf>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022];
12. Pashynskiy A., (2020). Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law <file:///C:/Users/User/Downloads/Property_Relations_Between_Unmarried_Cohabitants_i.pdf> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022];
13. Zervogianni E., (2016). European Family Law Volume II.The Changing concept of „family“ and challenges for family law in Greece. <https://edoc.unibas.ch/42053/4/20160209161227_56ba01d-b8e2c5.pdf> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022].

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, [26.06.1997]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702>> [ბოლო წვდომა 17 ივნისი, 2022];
2. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, [14.11.1997] <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022];
3. საქართველოს კონსტიტუცია, [24.08.1995]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [ბოლო წვდომა 17 ივნისი, 2022];
4. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი (მე-

[nosheniy-v-burzhuaznom-prave-frantsii-po-grazhdanskomu-kodeksu-napoleona-1804-g/viewer](https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/7/29-7.pdf)> [Last seen: 9 June, 2022]; (In Russian)

9. Pratsko G., Levitskaya E., (2016). „The Institute of Marriage in the Legislation of the Russian Federation: Some Problematic Aspects“. <<file:///C:/Users/User/Downloads/institut-braka-v-zakonodatelstve-rf-nekotorye-problemnye-aspekty.pdf>> [15 March, 2022]; (In Russian)
10. Tarusina N. N., (2007). Marriage according to Russian family law, textbook, Yaroslavl. <<http://www.lib.uniyar.ac.ru/edocs/iuni/20070922.pdf>> [Last seen: 15 March, 2022]; (In Russian).
11. Lampard R., (2013). Journal „Demographic research“. Published on 13. July. <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/7/29-7.pdf>> [Last seen: 15 March, 2022]; (In English)
12. Pashynskiy A., (2020). Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law. <file:///C:/Users/User/Downloads/Property_Relations_Between_Unmarried_Cohabitants_i.pdf> [Last seen: 25 April, 2022]; (In English)
13. Zervogianni E., (2016). European Family Law Volume II.The Changing concept of „family“and challenges for family law in Greece. <https://edoc.unibas.ch/42053/4/20160209161227_56ba01d-b8e2c5.pdf> [Last seen: 17 June, 2022]; (In English)

Normative Materials:

1. Civil Code of Georgia, [26.06.1997]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702>> [Last seen: 17 June, 2022]; (In Georgian)
2. Civil Procedure Code of Georgia, [14.11.1997]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [Last seen: 17 June, 2022]; (In Georgian)
3. Constitution of Georgia, [24.08.1995]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [Last seen: 17 June, 2022]; (In Georgian)
4. Germany Civil Code (Second Edition) GIZ, Tbilisi, (2019). <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXKiH_gOCgTgU8LEzNZDzpoJgIZ1dvBKuKBh093sw4> [Last seen: 17 June, 2022]; (In Georgian)

- ორე რედაქტირებული გამოცემა) GIZ, თბილისი, 2019 წ. <http://lawlibrary.info/ge/books/2019giz-ge_BGB_GE.pdf?fbclid=IwAR1VEHzEt8fhevfuCXKiH_gOCgTgU8LEzNZDzpoJgIZ1dvBKuKBh093sw4> [ბოლო წვდომა 17 ივნისი, 2022];
5. French Civil Code, [21.03.1804]. <<https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022];
 6. Civil Code of Dutch, [01.10.1838]. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=91671> [ბოლო წვდომა: 17 ივნისი, 2022];
 7. The Swedish Cohabitees Act (2003:376). <<http://www.coupleseurope.eu/en/sweden/topics/8-what-does-the-law-provide-for-the-property-of-registered-and-non-registered-partners>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022];
 8. Act on the Dissolution of the Household of Cohabiting Partners (26/2011). <<https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110026.pdf>> [ბოლო წვდომა: 25 აპრილი, 2022];
 9. The Property (Relationships) Act 1976 of New Zealand.
 10. СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ, [10.01.2002]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [ბოლო წვდომა: 15 მარტი, 2022].
 5. French Civil Code 21.03.1804.< <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>> [Last seen: 25.04. 2022]. (in English)
 6. Civil Code of Dutch, [01.10.1838]. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=91671> [Last seen: 17 June, 2022]; (In English)
 7. The Swedish Cohabitees Act (2003:376). <<http://www.coupleseurope.eu/en/sweden/topics/8-what-does-the-law-provide-for-the-property-of-registered-and-non-registered-partners>> [Last seen: 25 April, 2022]; (In English)
 8. Act on the Dissolution of the Household of Cohabiting Partners (26/2011). <<https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110026.pdf>> [Last seen 25 April, 2022]; (In English)
 9. The Property (Relationships) Act 1976 of New Zeland. <<https://legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/whole.html>> [Last seen: 17 June, 2022]; (In English)
 10. Famyly Code of Ukraine, [10.01.2002]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [Last seen: 15 March, 2022]; (In Ukrainian)

სასამართლო გადაწყვეტილებები:

1. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება საქმე №2ბ/1156-19, 27 ივლისი 2020 წ.;
2. ციალა პერტია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 2018 წლის 12 სექტემბრის №1351 კონსტიტუციური სარჩელი.

Court Decisions:

1. Judgment of the Tbilisi Court of Appeals Case №2b / 1156-19, 27 July 2020; (In Georgian)
2. Tsiala Pertia v. The Parliament of Georgia, September 12, 2018 № 1351 Constitutional Lawsuit. (In Georgian)

NOTES:

1. Civil Code of Georgia, [26/06/1997]. Article 1106. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 17 June, 2022];
2. Chikvashvili Sh., (2004). Family Law, Second Revised Edition with Recent Changes and Additions, Tbilisi: „Meridian“, p. 63.
3. Pracko G., Levitskaya E., (2016). "Marriage Institute in Threatening Russia: Some Problematic Aspects". <<https://cyberleninka.ru/article/n/institut-braka-v-zakonodatelstve-rf-nekotorye-problemnye-aspekty/viewer>> [Last seen: 9 June, 2022];
4. Commentary on the Civil Code (2021). Book VII, Family Law, Tbilisi, 2.
5. Chikvashvili Sh., (2004). Family Law, Second Revised Edition with Recent Changes and Additions, Tbilisi, „Meridian“, pp. 70-72.
6. Lampard R., (2013). Journal „Demographic research“, pp. 167-169. <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/7/29-7.pdf>> [Last seen: 15 March, 2022];
7. Erokhina E., (2016). European family law, Orenburg, 40. <http://osu.ru/sites/sempravo/docs/Erokhina_ESP_uchebник_2016.pdf> [Last seen: 17 June, 2022]
8. Shenglia R., Shengelia E., (2017). Family and Inheritance Law, (Second Edition), Tbilisi: „Meridian“, pp. 67-68.
9. Commentary on the Civil Code (2021), Book VII, Family Law, Tbilisi, 22.
10. Shenglia R., Shengelia E., (2017). Family and Inheritance Law, (Second Edition), Tbilisi: „Meridian“, pp. 66-67;
11. Kakourova N. A., (2009). Legal regulation of marriage and family relations in the bourgeois law of France. (according to the civil code of Napoleon of 1804) Siberian Legal Bulletin N4 (47). „Questions of the theory and history of state and law“, 13. <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-brachno-semeynyh-otnosheniy-v-burzhuznom-prave-frantsii-po-grazhdanskomu-kodeksu-napoleona-1804-g/viewer>> [Last seen: 9 June, 2022];
12. Abramishvili L., Gugava A., (2019). Actual Marriage and Its Legal Regulation, Scientific-Practical Legal Journal of the Supreme Court of Georgia and the Association of Judges, *Justice and Law* N 3 (63), p. 36.
13. Civil Code of Georgia, [26/06/1997], Article 1123 (2). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 17 June, 2022];
14. Civil Code of Georgia 26/06/1997, Article 1159, Article 1164. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: 17 June, 2022];
15. Family Code of Ukraine, [10.01.2002] – Division II – Charter 8, Article 74. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [Last seen: 15 March, 2022];
16. Family code of Ukraine, [10.01.2002] – Rozdil II – Charter 8, Article 62. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>> [Last seen: 15 March, 2022];
17. Judgment of the Tbilisi Court of Appeals Case №2b / 1156-19, 27 July 2020;
18. Abramishvili L., Gugava A., (2019). Actual Marriage and its Legal Regulation, Scientific-Practical Legal Journal of the Supreme Court of Georgia and the Association of Judges, *Justice and Law* N3 (63), p. 45. <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/martlmsajuleba-da-kanoni-2019w-n3.pdf>> [Last seen: 20 March, 2022];
19. Tarusina N. N., (2007). Marriage in Russian family law, textbook,

- Yaroslavl, 166. <<http://www.lib.uniya.ac.ru/edocs/iuni/20070922.pdf>> [Last seen: 15 March, 2022];
20. Tsiala Pertia v Parliament of Georgia, <<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=1799>> [Last seen: 20 April, 2022];
 21. The Civil Code of France, Article 515-4-5, [21/03/1804]. <<https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>> [Last seen: 25 April, 2022];
 22. The Swedish Cohabitees Act (2003:376) <<http://www.coupleseurope.eu/en/sweden/topics/8-what-does-the-law-provide-for-the-property-of-registered-and-non-registered-partners>> [Last seen: 25 April, 2022];
 23. Act on the Dissolution of the Household of Cohabiting Partners (26/2011) <<https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110026.pdf>> [Last seen: 25 April, 2022];
 24. The Property (Relationships) Act 1976 of New Zealand. <<https://www.legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/whole.htm/#DLM441104>> [Last seen: 25 April, 2022];
 25. Pashynskiy A., (2020). Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law, Vol. 115, pp. 154-162. <file:///C:/Users/User/Downloads/Property_Relations_Between_Unmarried_Cohabitants_i.pdf> [Last seen: 25 April, 2022];
 26. Basilidze N., (2020). Rights and Duties of Actual Spouses, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law, University Publishing House, *Law Journal* N2, p. 46.;
 27. Zervogianni E., (2016). Evropean Family Law Volume II. The Changing concept of „family”and challenges for family law in Greece, .94 <https://edoc.unibas.ch/42053/4/20160209161227_56ba01db8e2c5.pdf> [Last seen: 17 June, 2022];
 28. Sverdup T., (2017). Wealth and Poverty in Close Personal Relationships. Contractual thinking in couple relationship, Routledge, 91. <<https://books.google.ge>> [Last seen: 25 April, 2022];
 29. Boitsova V., Boitsova L., (1998). The legal system of the Netherlands, "Mirror", 134. <https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/NIDERLANDOV_1998.pdf> [Last seen: 17 June, 2022];
 30. Basilidze N., (2020). Rights and Duties of Actual Spouses, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law, University Publishing House, *Law Journal* N2, 113.

საკონტაქტო ინფორმაციის მნიშვნელობა სასესხო ურთიერთობისას

ნათია რეხვიაშვილი

საქართველოს უნივერსიტეტის სამართლის მაგისტრი, უფროსი ინსპექტორი სსიპ – საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიაში

საკვანძო სიტყვები: სესხი, კონტაქტი, ვალდებულება

აბსტრაქტი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გვთავაზობს სასესხო ურთიერთობის მოწესრიგებელ ნორმებს. საქართველოში სასესხო ურთიერთობა აქტიურად გამოიყენება მომხმარებელსა და საკრედიტო ორგანიზაციას შორის ურთიერთობისას. ამ ურთიერთობის პროცესში ბევრ დარღვევას აქვს ადგილი. ამასთან, სასესხო ურთიერთობა ბევრი თავისებურებით ხასიათდება, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია სწორად განისაზღვროს – რა ეტიკური ვალდებულებები შეიძლება გააჩნდეს ამა თუ იმ საკრედიტო ორგანიზაციას მომხმარებლის წინაშე და საკანონმდებლო დონეზე როგორ უნდა იქნეს იგი მოწესრიგებული.

ეთიკურ ვალდებულებებზე საუბრისას უნდა განვიხილოთ, უპირველეს ყოვლისა, საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეტიკის კოდექსი“, რომელიც უახლოეს საკანონმდებლო ცვლილებას წარმოადგენს სასესხო ურთიერთობების მარეგულირებელ ნორმებში, რაც წინამდებარე სტატიის ანალიზისა და განხილვის მთავარი საგანია.

სასესხო ურთიერთობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია საკონტაქტო ინფორმაციის სწორად გამოყენება ფინანსური ორგანიზაციების მხრიდან. პრაქტიკაში ამ ინფორმაციის გამოუ-

ყენებლობამ შესაძლოა მსესხებლისათვის მნიშვნელოვან ზიანამდე მიგვიყვანოს.

წინამდებარე სტატიაში განხილულ იქნება უახლოესი საკანონმდებლო ცვლილებები სასესხო ურთიერთობის მარეგულირებელ ნორმებში და იგი დეტალურად განიხილავს – რა პრობლემის მოგვარებას შეიძლება შეუწყოს ხელი ფინანსური ორგანიზაციების მხრიდან კომუნიკაციის სწორი მეთოდების გამოყენებამ. ამასთან, პრობლემის სახით განიხილება საკონტაქტო ინფორმაციის სწორად განსაზღვრის მნიშვნელობა სასესხო ურთიერთობისას და შემოთავაზებულ იქნება მისი გადაჭრის გზები.

შესავალი

წინამდებარე სტატია ეხება სასესხო ურთიერთობისას საკონტაქტო ინფორმაციის სწორად განსაზღვრისა და შემდგომში მისი სწორად გამოყენების საკითხს.

იგი მიმოიხილავს უახლოეს საკანონმდებლო ცვლილებებს ამ სფეროში და პრაქტიკაში მისი დამკვიდრების გზებს გვთავაზობს.

სტატიის მიზანია პრაქტიკულ ქრილში მიმოიხილოს უახლესი ცვლილებები სასესხო ურთიერთობის მარეგულირებელ კანონმდებლობაში და ხელი შეუწყოს სწორი მიდგომების ჩამოყალიბებას სასესხო ურთიერთობისას იმგვარად, რომ არ იქნას დარღვეული მსესხებლის უფლებები.

1. უახლოესი საკანონმდებლო ცვლილებები სასესხო ურთიერთობის მომწესრიგებელ ნორმებში

1.1 ეთიკის კოდექსი და მისი გავლენა სასესხო ურთიერთობებზე

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“ უდავოდ პროგრესულ მიდგომად

უნდა ჩაითვალოს ფინანსურ ორგანიზაციებსა და მომხმარებელს შორის ურთიერთობის რეგულირების თვალსაზრისით.

იგი ადგენს ფინანსურ ორგანიზაციებსა და მომხმარებელს შორის ურთიერთობის მარეგულირებელ ნორმებს, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა შეიძლება იქონიოს შემდგომში დავის წარმოშობის პროცესში. ამ ორ სუბიექტს შორის ურთიერთობისას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი კომუნიკაციის სწორი მეთოდების შერჩევაა იმგვარად, რომ არ დაირღვეს მსესხებლის უფლებები.

მსესხებლის მიერ სასესხო ვალდებულების შეუსრულებლობისას დამდგარი უკიდურესი შედეგი არის ის, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე მსესხებლის ქონებასა და საბანკო ანგარიშებს ედება ყადაღა, ხოლო, ამის შემდგომ, ქონება ექვემდებარება იძულების წესით აუქციონზე გასხვისებას, რაც მნიშვნელოვან ქონებრივ ზიანთანაა დაკავშირებული მსესხებლისათვის. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევა, როდესაც მსესხებლის არასათანადო ინფორმირებას მოყვება სწორედ ეს შედეგი. მხარეებს შორის ხელშეკრულების გაფორმებისას, ხელშეკრულებაში, გარდა მსესხებლის საცხოვრებელი მისამართისა, მიეთითება მის საკონტაქტო ინფორმაციად მისი ტელეფონის ნომერი და ელფოსტის მისამართიც, თუმცა ფინანსური ორგანიზაციები კომუნიკაციისას ნაკლებად იყენებენ აღნიშნულს და მხოლოდ საცხოვრებელ მისამართზე შეტყობინების გაგზავნით შემოიფარგლებიან. არასათანადო ინფორმირებას კი შედეგად მოყვება მნიშვნელოვანი ქონებრივი ზიანი მსესხებლისათვის. თუკი მისი ინფორმირება მოხდება ხელშეკრულებაში მითითებულ ყველა საკონტაქტო მონაცემზე (ელფოსტა, ტელეფონის ნომერი) შესაძლოა, მან ნებაყოფლობით შეასრულოს თავისი ფულადი ვალდებულება და თავიდან აიცილოს მნიშვნელოვანი ქონებრივი ზიანი.

სწორედ აღნიშნულ საკითხს აწესრიგებს საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“¹, რომლის მე-2 მუხლის 1-ელი ნაწი-

1 საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქა-

ლის „ე“ ქვეპუნქტის თანახმად, საკონტაქტო ინფორმაციად ითვლება – ფინანსური ორგანიზაციის მიერ მომხმარებლის შესახებ მოპოვებული ინფორმაცია (ტელეფონის ნომერი, ელექტრონული ფოსტა), რომელიც ფინანსური ორგანიზაციისათვის ცნობილი გახდა მომხმარებელთან გაფორმებული ხელშეკრულებიდან. აღნიშნული რეგულაციის შემოღება მნიშვნელოვნად ამცირებს მსესხებლის ქონებრივი დანაკლისის შესაძლებლობას და მეტ შესაძლებლობას აძლევს კრედიტორს მსესხებელთან კონტაქტის დამყარების პროცესში, რაც პრაქტიკაში ბევრ სირთულეს აარიდებს თავიდან მსესხებელს.

1.2 საკონტაქტო ინფორმაციის მნიშვნელობა აღსრულების პროცესში

სასესხო ვალდებულების შეუსრულებლობისას დამდგარი შედეგის საკანონმდებლო მოწესრიგებას ახდენს „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომლის 25-ე მუხლის მე-11 და მე-12 პუნქტების თანახმად², თუ გადაწყვეტილება ექვემდებარება დაუყოვნებლივ აღსრულებას, მოვალეს ეგზავნება შეტყობინება გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ და ნებაყოფლობით შესრულების თაობაზე.

ამ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში აღსრულების ეროვნული ბიუროს მიერ გაგზავნილი შეტყობინებები, წინადადებები, გადაწყვეტილებები და სხვა დოკუმენტები სააღსრულებო წარმოებაში მონაწილე პირებს ჩაბარდებათ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით.

უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული კანონი არ ადგენს, თუ რა მეთოდით უნდა მოხდეს მოვალის შეწყობინება. ვალის არსებობის თაობაზე იგი მხოლოდ მიუთითებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსზე, რომლის 71-ე მუხლიც³ უწყების ჩაბარებისთვის მისამართად ასახელებს ძირითად მისამართს (ფაქტობრივ ადგილსამყოფელს), ალტერნატიულ მისამართს, სამუშაო ადგილს, სასამართლოსთვის ცნობილ სხვა მისამართს ან **მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული** ჩაბარების განსხვავებულ წესს. **მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებულ** განსხვავებულ წესში უნდა მოვიხილოთ სწორედ შეტყობინების გაგზავნა ხელშეკრულებაში მითითებულ მემილსა და ტელეფონის ნომერზე, რომლებიც საკონტაქტო ინფორმაციად ითვლება საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსის“ მე-2 მუხლის 1-ელი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტის თანახმად⁴.

აღნიშნულ ეთიკის კოდექსს მნიშვნელოვანი გავლენა ექნება სასესხო ურთიერთობის მოწესრიგებისას, ამავე კოდექსის მე-4 მუხლის⁵ 1-ელი პუნქტის თანახმად, ფინანსური ორგანიზაცია უფლებამოსილია, მომხმარებელს დაუკავშირდეს მხოლოდ მომხმარებლის მიერ მისთვის ამ კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტით ნებადართული გზით მოპოვებულ რეკვიზიტებზე. აღნიშნული მუხლის ჩანაწერი მხოლოდ უფლებამოსილებას ანიჭებს ფინანსურ ორგანიზაციას კომუნიკაციის ალტერნატიული საშუალებებიც გამოიყენოს მეილისა და ტე-

1. საქართველოს კანონი „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“, 2(1) ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტი. [18/02/2022]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5384943?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 16 ივნისი, 2022]

2. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“, მუხლები: 11-12. [სსმ, 13(20), 01/05/1999]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/18442?publication=104>> [ბოლო წვდომა: 16 ივნისი, 2022]

3. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“. მუხლი 71. [პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31/12/1997]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [ბოლო წვდომა: 16 ივნისი, 2022]

4. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“, მუხლი 2(1), „ე“ ქვეპუნქტი. [17/02/2022]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5384943?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 16 ივნისი, 2022]

5. იქვე., მუხლი 4

ლევონის ნომრის სახით, თუმცა პრაქტიკაში, დავის წარმოშობის შემთხვევაში, აღნიშნული მუხლის ჩანაწერი მსესხებელს აძლევს საკუთარი პოზიციის დაცვის საშუალებას, მაშინ როდესაც დღეს მოქმედი „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ კანონი არ შეიცავს მსგავს ჩანაწერს, რაც მსესხებლის უფლებრივი დაცვის ერთ-ერთ გარანტიად შეიძლება შეფასდეს.

2. საკონტაქტო ინფორმაციის სწორად განსაზღვრა მსესხებლის, როგორც მომხმარებლისათვის

2.1 მსესხებელი, როგორც მომხმარებელი

მომხმარებელთა უფლებების დაცვა ქართული კანონმდებლობით უნდა იყოს გარანტირებული. „სამომხმარებლო კანონმდებლობაში საკმაოდ დიდია მგრძობელობა მომხმარებლებისადმი და მათი დაცვა განსაკუთრებული პრიორიტეტის საგანია. აღნიშნული, უპირველეს ყოვლისა, თანამედროვე სამყაროსათვის დამახასიათებელი მიდგომების გამოძახილია, რამეთუ თანამედროვე სამართალი პიროვნების უზენაესობას აღიარებს, ხოლო პიროვნების უზენაესობის განმსაზღვრელი ფაქტორია მისი უფლებებისა და თავისუფლებების მაქსიმალური ეფექტურობით რეალიზება“.⁶

ამ განმარტების შემდეგ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სასესხო ურთიერთობისას აუცილებელია, მსესხებლის უფლებები იყოს დაცული მისი ინფორმირებისა და კონსულტირების თვალსაზრისით.

2.2 ცალკეული გადაწყვეტილებების მოვალისთვის ჩაბარებასთან დაკავშირებული პრაქტიკული საკითხები

მხარეთა შორის სასესხო ურთიერთობას აწესრიგებს სამოქალაქო კოდექსი, ხოლო სასესხო ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში სასამართლოსთვის მიმართვის შემდგომ კრედიტორი სააღსრულებო წარმოებას ახორციელებს „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ კანონის მეშვეობით. როგორც ზემოთ ვთქვით, აღნიშნული კანონი არ იძლევა განმარტებას, რა შეიძლება ჩაითვალოს შეტყობინებად და რა ფორმით უნდა იქნეს იგი მიწოდებული მოვალისათვის. აღნიშნული კანონი მითითებას აკეთებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსზე, რომლის 70-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, მხარეები, მათი წარმომადგენლები, აგრეთვე მოწმეები, ექსპერტები, სპეციალისტები და თარჯიმნები შეიძლება დაიბარონ ტელეფონით, ფაქსით, სხვა ტექნიკური საშუალებით ან მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული ჩაბარების განსხვავებული წესით.

ტექნიკური საშუალებით ჩაბარებას აწესრიგებს სსკ-ის 73-ე მუხლის მე-2 პუნქტი⁷, რომლის თანახმად, ტექნიკური საშუალებით გაგზავნილი სასამართლო უწყების ჩაბარება დასტურდება:

- ტელეფონის შემთხვევაში – ტექნიკური საშუალებით დაბარების შესახებ შედგენილი აქტით;
- ელექტრონული ფოსტის ან ფაქსის შემთხვევაში – შესაბამისი ტექნიკური საშუალებით მოწოდებული დადასტურებით ან/და ტექნიკური საშუალებით დაბარების შესახებ შედგენილი აქტით.

ხოლო ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, დეპეშით დაბარების შემთხვევაში, სა-

6 ქარდავა, ე., (2007). მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე. ქართული სამართლის მიმოხილვა – სპეციალური გამოცემა, გვ. 1.

7 საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“. მუხლი 73(1). [პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31/12/1997]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> [ბოლო წვდომა: 16 ივნისი, 2022]

8 იქვე., მუხლი 73(3).

სამართლო უწყების ჩაბარება დასტურდება დეპეშის ჩაბარების შესახებ მიღებული შეტყობინებით.

ამრიგად, ჩვენი კანონმდებლობა იცნობს ამგვარ მიდგომას, რომ შეტყობინება და ნებისმიერი კომუნიკაცია მსესხებელთან შესაძლოა განხორციელდეს როგორც ტელეფონით, ისე ელექტრონული ფოსტის საშუალებითაც.

*„არ შეიძლება მხედველობიდან გავუშვათ ამ მუხლის მე-5 ნაწილის მოთხოვნა, რომლის თანახმად ტექნიკური საშუალებების გამოყენებისას უწყების გადაცემის დრო აღინიშნება ამ კოდექსის 70-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ აქტში, რომელსაც ადგენს სასამართლოს შესაბამისი მოხელე, რომელმაც ეს აქტი უნდა გადასცეს მოსამართლეს (თანაშემწეს), რომელიც ამზადებს საქმეს და რომელმაც უნდა განიხილოს ეს საქმე. როგორც ვხედავთ, ერთ შემთხვევაში უწყება ჩაბარებულად ითვლება, როდესაც იგი ჩაბარდება უშუალოდ ადრესატს ან 74-ე მუხლში დასახელებულ პირს, ხოლო სხვა შემთხვევაში, კერძოდ, ტექნიკური საშუალებების გამოყენებისას – გადაცემის დროის დადასტურებით“.*⁹

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“, რომლის მე-2 მუხლის 1-ელი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტის თანახმად, საკონტაქტო ინფორმაციად ითვლება ფინანსური ორგანიზაციის მიერ მომხმარებლის შესახებ მოპოვებული ინფორმაცია (ტელეფონის ნომერი, ელექტრონული ფოსტა), რომელიც ფინანსური ორგანიზაციისათვის ცნობილი გახდა მომხმარებელთან გაფორმებული ხელშეკრულებიდან, შესაბამისად უნდა დამკვიდრდეს პრაქტიკა, რომლის თანახმად მოვალისთვის შეტყობინების გაგზავნა უნდა განხორციელდეს ყველა საკონტაქტო ინფორმაციაზე, რაც ხელშეკრულებაშია მითითებული (ელ-ფოსტა და ტელეფონის ნომერი).

დასკვნა

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკაში სასესხო ურთიერთობის მოწესრიგების მხრივ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის N 14/04 ბრძანებით დამტკიცებული „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“ ხშირი გამოყენების ობიექტი უნდა იყოს. მის მიერ შემოტანილი განმარტებანი და რეგულირების მეთოდები პრაქტიკოსი იურისტების მხრიდან აქტიურად უნდა იქნეს გამოყენებული, რათა სამართალი აღსრულდეს და ხელი შეეწყოს ფინანსურ სფეროში მომხმარებლის უფლებების დაცვისკენ ორიენტირებული პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

ამ პროცესში დიდი მნიშვნელობა აქვს პრაქტიკოსი იურისტების (ადვოკატები, მოსამართლეები და სხვ.) მხრიდან აღნიშნული ეთიკის კოდექსის ცალკეული ნორმების აქტიურ გამოყენებასა და ზუსტ განმარტებას, რათა გადაიჭრას კომუნიკაციის პრობლემა საკრედიტო ორგანიზაციებსა და მსესხებლებს შორის.

სავალდებულო წესით უნდა იქნეს შემოღებული ფინანსური ორგანიზაციების ვალდებულება შეტყობინებები სხვადასხვა ფინანსურის დავალიანებების თაობაზე, მოვალეს გაეგზავნოს ხელშეკრულებაში მითითებულ ყველა საკონტაქტო საშუალებებზე და ფინანსური ორგანიზაციების ეს ვალდებულება არ შემოიფარგლოს მხოლოდ საცხოვრებელ მისამართზე შეტყობინებების გაგზავნით, რაც რიგ შემთხვევებში ჩაუბარებლად რჩება. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს მსესხებლის უფლებების დაცვას.

⁹ ლილუაშვილი, თ., ხრუსტალი, ვ., (2007). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“, გვ. 131.

THE IMPORTANCE OF CONTACT INFORMATION IN A LOAN RELATIONSHIP

Natia Rekhviashvili

Master of Law at the University of Georgia, Senior Inspector in LEPL – Academy of the Ministry of Internal Affairs of Georgia

KEYWORDS: Loan, Contact, Duty

Abstract

The Civil Code of Georgia offers norms regulating credit relations. In Georgia, the loan relationship is actively used in the relationship between the customer and the credit organization. Many disorders occur in this process of this relationship. However, the loan relationship is characterized by many features, so it is important to correctly define what ethical obligations any credit organization may have to the consumer and how it should be regulated at the legislative level.

While talking about ethical obligations, we should first of all consider the „Code of Ethics for Credit Removal by Financial Institutions” approved by the President of the National Bank of Georgia N 14/04, which is the latest legislative change in the norms governing credit relations.

One of the most important components of a loan relationship is the proper use of contact information by financial institutions. Failure to use this information in practice could result in significant harm to the borrower.

This article will discuss the most recent legislative changes in the regulatory norms of the loan relationship and it will discuss in detail what problem can be solved by the use of correct methods of communication by financial institutions. However, the importance of correctly identifying contact information in a loan relationship is considered as a problem and ways to solve it will be suggested.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლილუაშვილი, თ., ხრუსტალი, ვ., (2007). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი: გამომცემლობა „სამართალი“;
2. ქარდავა, ე., (2007). მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე. ქართული სამართლის მიმოხილვა (სპეციალური გამოცემა);
3. წამალაიძე, გ., (2019). „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სამართლებრივი რეგულირების მიმოხილვა დისტანციურ და ქუჩაში დადებულ ხელშეკრულებებში“, კერძო სამართლის მიმოხილვა №2;
4. Mamaishvili, T., (2004). “Bank and Credit (Loan) Agreement and Court Settlement for the Violation of Credit Liabilities”, Journal of Law №2;

საკანონმდებლო აქტები:

1. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“. [სსმ, 13(20), 01/05/1999];
2. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“. [პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31/12/1997];
3. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი „ფინანსური ორგანიზაციების მიერ კრედიტის ამოღებასთან დაკავშირებული ეთიკის კოდექსი“. [18/02/2022].

ინტერნეტ რესურსები:

1. legalnature, <<https://www.legalnature.com/guides/everything-you-need-to-know-about-loan-agreements#the-specific-loan-details>>, <www.legalnature.com>, [ბოლო ნახვის თარიღი: 16 ივნისი, 2022]
2. Federal Home Loan Bank Of Dallas, <<https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1331757/000133175714000024/codeofethicsforfinancialpr.htm>> [ბოლო ნახვის თარიღი: 16 ივნისი, 2022]
3. Minnesota Department of Employment and Economic Development Monroe Moxness Berg PA (January 2005). "LOAN DOCUMENTATION: AN INTRODUCTION FOR SMALL BUSINESSES", mn.gov; <https://mn.gov/deed/assets/loan-documentation-an-introduction-for-small-businesses_ACC_tcm1045-133713.pdf> p. 1-3, [ბოლო ნახვის თარიღი: 16 ივნისი, 2022];

BIBLIOGRAPHY:

Used literature:

1. Liluashvili, T., Khrustali, V., (2007). Commentary on the Civil Procedure Code of Georgia, Tbilisi: Samartali Publishing House; (In Georgian)
2. Kardava, E., (2007). A comparative legal review of European standards for consumer protection on the example of a street contract. Review of Georgian Law (Special Edition); (In Georgian)
3. Tsamalaidze, G., (2019). "Review of Legal Regulation of Consumer Rights in Remote and Street Contracts", Review of Private Law №2; (In Georgian)
4. Mamaishvili, T., (2004). “Bank and Credit (Loan) Agreement and Court Settlement for the Violation of Credit Liabilities”, Journal of Law №2. (In Georgian)

Legislative acts:

1. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia on Enforcement Proceedings. [SSM, 13 (20), 01/05/1999]; (In Georgian)
2. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Civil Procedure Code of Georgia". [Parliamentary Agencies, 47-48, 31/12/1997]; (In Georgian)
3. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Code of Ethics Related to Lending by Financial Institutions". [18/02/2022]. (In Georgian)

Internet resources:

1. legalnature, <<https://www.legalnature.com/guides/everything-you-need-to-know-about-loan-agreements#the-specific-loan-details>>, <www.legalnature.com> [Last viewed: June 16, 2022]; (In English)
2. Federal Home Loan Bank Of Dallas, <<https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1331757/000133175714000024/codeofethicsforfinancialpr.htm>> [Last viewed: June 16, 2022]; (In English)
3. Minnesota Department of Employment and Economic Development Monroe Moxness Berg PA (January 2005). "LOAN DOCUMENTATION: AN INTRODUCTION FOR SMALL BUSINESSES", mn.gov; <https://mn.gov/deed/assets/loan-documentation-an-introduction-for-small-businesses_ACC_tcm1045-133713.pdf> p. 1-3, [Last Viewed: June 16, 2022]. (In English)

NOTES:

1. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Code of Ethics for Credit Transfer by Financial Institutions", sub-paragraph "e" of Part 2 (1). [18/02/2022]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5384943?publication=0>> [Last viewed: June 16, 2022]
2. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia on "Enforcement Proceedings", Articles: 11-12. [SSM, 13 (20), 01/05/1999]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/18442?publication=104>> [Last viewed: June 16, 2022]
3. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Civil Procedure Code of Georgia". Article 71. [Parliamentary Departments, 47-48, 31/12/1997]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?-publication=149>> [Last viewed: June 16, 2022]
4. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Code of Ethics Related to Lending by Financial Institutions", Article 2 (1), sub-paragraph "e". [17/02/2022]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5384943?publication=0>> [Last viewed: June 16, 2022]
5. Ibid., Article 4.
6. Kardava, E., (2007). A comparative legal review of European standards for consumer protection on the example of a street contract. Review of Georgian Law – Special Edition, p. 1.
7. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia "Civil Procedure Code of Georgia". Article 73 (1). [Parliamentary Agencies, 47-48, 31/12/1997]. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?-publication=149>> [Last viewed: June 16, 2022]
8. Ibid., Article 73 (3).
9. Liluashvili, T., Khrustali, V., (2007). Commentary on the Civil Procedure Code of Georgia, Tbilisi: „Samartali“ Publishing House, p. 131.

უცხოური სამართალი საერთაშორისო არბიტრაჟში

თამარ მსხვილიძე

სამართლის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, ევროპის უნივერსიტეტის სამართლის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი

საკვანძო სიტყვები: უცხოური ნორმები, *jura novit curia*, არბიტრაჟი

მასწენდება მრავალი წლის წინ ერთი განხილვა. ჩემმა ერთ-ერთმა კოლეგამ, კანადელმა არბიტრმა შემომთავაზა სარჩელის უარყოფა, რადგან „მათ ვერ შეძლეს კანონის მტკიცება (დადგენა)“, – მითხრა მან. ახალგაზრდასა და გამოუცდელს გამიკვირდა: მაგრამ მათ ხომ არ უნდა ამტკიცონ კანონი, – ვუბახუსე მე. სწორედ მაშინ მივხვდი, რომ ჩვენ ძალიან განსხვავებულ ვარაუდებს ვეყრდნობოდით.¹

აბსტრაქტი

საქმის განმხილველი ორგანოს შერჩევის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ტრანსნაციონალური ბიზნეს ხელშეკრულების მხარეები ხშირად თანხმდებიან გამოსაყენებელი სამართლებრივი ნორმებისა და იმ იურისდიქციის თაობაზე, სადაც დავა უნდა გადაწყდეს. საერთაშორისო არბიტრაჟი ხშირად განიხილავს ტრანსსასაზღვრო ბიზნეს დავებს. ამდენად, არბიტრები უმეტესად აწყდებიან უცხოური სამართლის დადგენისა და გამოყენების პრობლემებს. საერთაშორისო არბიტრაჟს *lex fori* (თავისი ერო-

1 შვეიცარიის საარბიტრაჟო ასოციაციის პრეზიდენტი, პროფესორი კაუფმან-კოჰლერი. ეს თეზისი ასახავს საკითხს, თუ როგორ უნდა დადგინდეს და გამოყენებულ იქნას კანონი საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში, იმ სფეროში, სადაც თავისი ბუნებით განსხვავებული სამართლებრივი კულტურა თანაარსებობს. Kaufman-Kohler, G., (2006). The Governing Law: Fact or Law ? – A Translational Rule on Establishing its Contents (ASA Special Series N 26, Best Practices in International Arbitration) 1.

ვნილი სამართალი) არ გააჩნია, ამიტომ გამოსაყენებელი სამართალი, განურჩევლად იმისა, მხარეთა მიერ არის არჩეული, თუ საარბიტრაჟო ტრიბუნალის განსაზღვრული, ყოველთვის იქნება „უცხო“ არბიტრებისათვის. ამ სამართლებრივ-ტექნიკური პრობლემის გათვალისწინებით, პრაქტიკაში ერთადერთი შემთხვევა, როცა გამოსაყენებელი კანონმდებლობის დადგენის აუცილებლობა არ წარმოიშობა, არის მაშინ, თუ ეს უკანასკნელი არბიტრის ეროვნული სამართალია ან არბიტრი, ეროვნების მიუხედავად, იცნობს რელევანტურ კანონს.

არსებობს პრაქტიკული არგუმენტები საერთაშორისო საარბიტრაჟო განხილვებში *jura novit curia* პრინციპის გამოყენების საწინააღმდეგოდ, რომლებიც დაკავშირებულია იმ ფაქტთან, რომ არბიტრი არ ფლობს იმგვარ რესურსებს, რასაც ადგილობრივი მოსამართლეები იყენებენ რელევანტური მატერიალური სამართლის კვლევის პროცესში. ეს გარემოება არბიტრებს, გარკვეულწილად, ზღუდავს შინაარსის დამოუკიდებლად დადგენისა და გამოყენების პროცესში.

შესავალი

მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან იურიდიული თუ ფიზიკური პირები კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში ჩართულნი არიან უცხოურ საწარმოებსა და ინდივიდებთან, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს დავები შორეულ დისტანციებსა და უცნობ ადგილებში.² ამდენად, კერძოსამართლებრივი ურთიერთობები ხშირად სცილდება ერთი კონკრეტული მართლწესრიგის ფარგლებს, რაც

2 დავები სულ უფრო ინტერნაციონალური, კომპლექსური ხდება და მეტად მოიცავს მრავალმხრივ სამართალწარმოებებსა და მასობრივ სარჩელებს, ხარჯების მკაცრი შეზღუდვების ფონზე კი სწრაფი გადაწყვეტის მოთხოვნები იზრდება. დღევანდელ პირობებში, მართლმსაჯულების აღსრულების გადაჭარბებულ ხანგრძლივობასა და ხარჯებზე წუხილი სრულიად ჩვეულებრივი მოვლენაა. საერთაშორისო ასპარეზზე, კომპლექსური დავების დიდი უმრავლესობა, რომელთაგან ბევრში მხარედ სახელმწიფოები გვევლინება, წყდება არბიტრაჟის გზით. Kaufmann-Kohler, G., Schult, T., (2005 December). The Use of Information Technology in Arbitration 4,5.

ასეთი ურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავებისადმი სპეციფიკურ დამოკიდებულებას მოითხოვს. ამ ვითარებაში მხარეთა შორის წარმოშობილი დავა (მხარეთა შეთანხმების არსებობისას) შესაძლოა საარბიტრაჟო განხილვას დაექვემდებაროს. მით უფრო, რომ სხვადასხვა ქვეყნის რეზიდენტი მხარეები, მათ შორის, წარმოშობილი დავების გადასაწყვეტად ხშირად ირჩევენ საერთაშორისო არბიტრაჟს, რადგან მათ საკუთარი სამართლებრივი უფლებების სიზუსტისა და განჭვრეტადობის მაღალი ხარისხი სურთ.³ დავის გადაწყვეტის საშუალებად არბიტრაჟის არჩევით, მოდავე მხარეები გამოთქვამენ თანხმობას დანიშნონ არბიტრი, რომელიც განსაზღვრავს მათ უფლებებსა და მოვალეობებს. საერთაშორისო არბიტრაჟი კი გულისხმობს ქონებრივი დავის გადაწყვეტას იმ პირობებში, როცა მხარეები, არბიტრები და ტრიბუნალის ადგილსამყოფელი ერთსა და იმავე სამართლებრივ რეჟიმს არ ექვემდებარება.⁴ არბიტრაჟისთვის ძირითადი მახასიათებელია, რომ წარმოადგენს სასამართლო განხილვის ალტერნატივას, მხარეთა მიერ პროცესის კონტროლის შესაძლებლობითა და უფლება-მოვალეობების საბოლოო, სავალდებულო გადაწყვეტით.⁵

3 Gary B, B., (2014). International Commercial Arbitration, volume II, second edition, 2615. ტაკაშვილი, ს., (2016). დავის საერთაშორისო საარბიტრაჟო წესით განხილვისას გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის განსაზღვრა მხარეთა შეთანხმების არარსებობისას, თედონიძე 65 საიუბილეო კრებული, თბილისი, 62.

4 სხვაობა ეროვნულ და საერთაშორისო არბიტრაჟს შორის, შეიძლება გამოიხატოს იმით, რომ ზოგიერთმა ქვეყანამ (საფრანგეთი, შვეიცარია) ეროვნული არბიტრაჟისაგან განსხვავებული, სპეციალური წესები აირჩია საერთაშორისო არბიტრაჟისათვის. თუმცა, ევროპის ქვეყნების უმეტესობა (მაგ; ინგლისი, ფინეთი) არ მიიჩნევს საერთაშორისო არბიტრაჟს სპეციფიკური ბუნების მქონე ინსტიტუტად, რაც შესაძლოა ამართლებდეს ადგილობრივ არბიტრაჟთან შედარებით განსხვავებული წესების ქონას. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 1.

5 დღეისათვის, მთელ მსოფლიოში სახელმწიფოები კონკურენციას უწევენ საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის მიმზიდველ ალტერნატივას. საერთაშორისო საარ-

jura novit curia პრინციპი საერთაშორისო არბიტრაჟში

არბიტრის უფლებამოსილება განიხილოს და გადაწყვიტოს საქმე – იმ მხარეთა შეთანხმების შედეგია, რომელთაც სასამართლო პროცედურების თავიდან აცილება სურთ. ამდენად, არბიტრები იზღუდებიან არა კანონმდებლობით დადგენილი რომელიმე წესით, არამედ დაინტერესებული პირების შეთანხმებებით. უმეტეს შემთხვევაში, დავის გადასაწყვეტად შესაბამის კანონს მხარეთა შორის არსებული ხელშეკრულება განსაზღვრავს. ასეთი შეთანხმების პირობებში, არბიტრები ვალდებული არიან გამოიყენონ მხარეთა მიერ არჩეული კანონი. თუ მხარეები არაფერს ამბობენ საქმეში გამოსაყენებელი სამართლის შესახებ, მაშინ არბიტრის გადაწყვეტილება ამ საკითხზე თითქმის შეუზღუდავია.⁶

საერთაშორისო არბიტრაჟში სხვადასხვა ქვეყნის სამართალთა კონკურენციის პირობებში, არბიტრები გამოსაყენებელი სამართლის არჩევის წინაშე დგანან. მათ ხშირად უწევთ იმ სამართლის გამოყენება, რომელიც უცხო პროფესიული კვალიფიკაციისა და ჩვეულებრივი პრაქტიკისაგან.⁷ მნიშვნელოვანია განისაზღვროს jura novit curia-ს დანიშნულება საერთაშორისო არბიტრაჟში, რადგან შესაბამისი უცხოური კანონმდებლობის შინაარსის დადგენა რთული ამოცანაა არბიტრისათვის.⁸

jura novit curia პრინციპი სიტყვა-სიტყვით ნიშნავს – „მოსამართლემ იცის სამართალი“. ამ პრინციპის მიხედვით, სასამართლო ვალდებულია, დამოუკიდებლად (მხარეთა სამართლებრივი არგუმენტების მიუხედავად) განსაზღვროს – რომელი კანონია რელევა-

ბიტრაჟო პროცედურა უნდა ასახავდეს „მომხარებელთა“, ანუ მხარეთა საჭიროებებსა და მოლოდინებს. ამიტომ მნიშვნელოვანია, სამართლებრივი უსაფრთხოებისა და პროგნოზირებადობის მიზნით – მხარეებმა იცოდნენ საპროცესო წესები, რომლებიც არეგულირებს გამოსაყენებელი კანონის დადგენას. ასეთი წესები, ასევე, უნდა ასახავდეს მხარეთა ავტონომიის პრინციპს და იმ ფაქტს, რომ საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟი არის დავების გადაწყვეტის ფორმა, სადაც ერთმანეთს სხვადასხვა სამართლებრივი ტრადიციებისა და კულტურის წარმომადგენლები ხვდებიან. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 10. მაგ; რუმინეთის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 1120-ე მუხლის თანახმად, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი დავის გადასაწყვეტად იყენებს მხარეთა მიერ შეთანხმებულ სამართლის ნორმებს. ასეთი შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში, არბიტრაჟი გამოიყენებს იმ სამართლებრივ ნორმებს, რომელსაც ის ადეკვატურად განსაზღვრავს მოცემულ შემთხვევაში. საარბიტრაჟო ტრიბუნალი ყოველთვის ითვალისწინებს ნებისმიერ სავაჭრო თუ პროფესიულ ჩვეულებებს. არბიტრაჟი ex aequo et bono იღებს გადაწყვეტილებას, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები მისთვის ამგვარი უფლებამოსილების მინიჭებაზე შეთანხმდებიან. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 325.

7 განდინი, ე., (2019). Iura novit arbiter საერთაშორისო დავებში: როგორ ავიცილოთ თავიდან განუჭვრეტადი სამართლებრივი დასკვნები, თანამედროვე სამართლის ჟურნალი, შსსუ, ტ. 1, გამოც.1, 25.

8 შვეიცარიის საარბიტრაჟო ასოციაციის პრეზიდენტი პროფესორი კოჰლერი ამბობს: „როდესაც ვისხენებ საქმეებს, რომლებშიც მე ვიყავი ჩართული როგორც არბიტრი და, რა თქმა უნდა, ზოგიერთი მათგანი დამავიწყდა კიდევ, ვხვდები, რომ გადავწყვიტე დავები გერმანული, ფრანგული, პოლონური, უნგრული, პორტუგალიური, ბერძნული, თურქული, ლიბანური, ეგვიპტური, ტუნისური, მაროკოული, სუდანური, ლიბერიული, კორეული, ტაილანდური, არგენტინული, კოლუმბიური, ვენესუელური, ილინოისის, ნიუ იორკის... და შვეიცარიული სამართლით. ვიცი მე ეს მართლწესრიგები? ვარდა ნიუ-იორკის სამართლისა, რომელიც ვისწავლე მრავალი წლის წინ და, თავს არ მოვიკატუნებ, რომ ახლაც მახსოვს და შვეიცარული სამართლისა, რომელშიც იშვიათად, თუმცა ვახორციელებ პრაქტიკას. როგორც ხედავთ, პასუხი აშკარად არის – არა. თუმცა, როგორ ვიყენებდი ჩემთვის უცნობ სამართალს? მისი იგნორირებით? ფაქტობრივად სამართლიანად და სრულად ფოკუსირებით? როგორ გავხდი მე სამართალში განსწავლული? როგორ მასწავლა ადვოკატმა?“ Kaufmann – Kohler, G., (2005). The Arbitrator and the Law: Does he/she Know it? Apply it? How? And a Few More Questions, Arbitration International, vol. 21, No. 4, 631. <<https://core.ac.uk/download/pdf/85223873.pdf>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

ნტური, დაადგინოს შინაარსი და გამოიყენოს ის სწორად.⁹ ბუნებრივია, მოსამართლე არ იცნობს ყველა უცხოურ სამართლებრივ სისტემას. შინაარსის გარკვევის პრაქტიკული სირთულეების გათვალისწინებით, კანონმდებელმა სასამართლოს შესაძლებლობა მისცა ითანამშრომლოს მხარეებთან ან/და სხვა სახელმწიფო ორგანოებთან დასახული მიზნის მისაღწევად.

კონცეფცია *jura novit curia* განვითარდა სხვა უფრო ძველი წესიდან, რომლის მიხედვითაც მოსამართლემ *ex officio* უნდა გამოიყენოს კანონი: *da mihi factum dabo tibi ius* (მომეცი ფაქტები და მოგცემ სამართალს).¹⁰ ვინიოს მიხედვით, გამონათქვამი *jura novit curia* შემთხვევით ჩაისახა გალიაში, როდესაც მოსამართლე დაიღალა ადვოკატთა ხანგრძლივი იურიდიული დისკუსიით და წამოიძახა: *"venite ad factum, curia novit ius!"*.¹¹

საერთო სამართლის სისტემაში, მოსამართლეს უფრო პასიური როლი აქვს. ივარაუდება, რომ სასამართლომ არ იცის კანონი და შემოიფარგლება მხოლოდ მხარეთა ადვოკატის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებებით.

ამდენად, აღნიშნულია: „ინგლისური საპროცესო წესების ალბათ ყველაზე თვალსაჩინო მახასიათებელია ის, რომ პრინციპი *curia novit legem* არ არის და არც არასდროს ყოფილა ინგლისური სამართლის ნაწილი“.¹² კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში, *jura novit curia* პრინციპი საყოველთაოდ მიღებულია სასამართლო პროცესებში. აქ, მოსამართლე პროაქტიულ როლს ასრულებს და საქმეთა მართვის პროცესში აქტიურად არის ჩართული. უცხოური სამართალი განხილულია, როგორც კანონის საკითხი და არა ფაქტი, რაც ნიშნავს, რომ მოსამართლეს მოეთხოვება შინაარსის შესწავლა (ამ მოთხოვნას შეიძლება ეწოდოს „შესწავლის ტვირთი“).¹³

jura novit curia უნივერსალური პრინციპი ხშირად გამოიყენება საერთაშორისო არბიტრაჟში. პრინციპის განმარტება მრავალფეროვანი, მისი ფარგლები კი განსხვავებულია. საკმაოდ ბევრი იურისდიქცია აღიარებს *jura novit curia*-ს გამოყენებას არბიტრაჟში. მაგალითად, შვეიცარიისა და ფინეთის უმაღლესმა სასამართლოებმა დაადგინეს, რომ პრინციპს ნამდვილად აქვს გავლენა არბიტრაჟზე, კერძოდ საერთაშორისო საარბიტრაჟო სამართალწარმოებაზე.

1996 წლის ინგლისის საარბიტრაჟო აქტის 34-ე პარაგრაფი მიუთითებს პრინციპის უფრო დახვეწილ ეფექტზე საერთაშორისო არბიტრაჟში, რადგან ამ ნორმის ფორმულირება საარბიტრაჟო ტრიბუნალს სამართლებრივი ვალდებულების დაკისრების გარეშე, უფლებამოსილებას ანიჭებს შეინსწავლოს იურიდიული საკითხები.¹⁴

9 ეს ლათინური მაქსიმა საშუალებას აძლევს სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღებისას იხელმძღვანელოს ისეთი სამართლებრივი საფუძვლებით, რომელიც შესაძლოა მხარეთა მიერ სულაც არ იყოს წარდგენილი. პრინციპი ეფუძნება ვარაუდს, რომ კანონი არის განსაზღვრული და ცხადი, არ საჭიროებს მტკიცებას. კონტინენტური ევროპის სამართლის იურისდიქციებში გავრცელებული მოსაზრებით, სასამართლო უკეთეს პირობებში იმყოფება კანონის სწორად და ზუსტად გამოსაყენებლად, რადგან მისი ერთადერთი ინტერესი დავის სამართლიანად გადაწყვეტაა. მხარეებმა შესაძლოა წარმოადგინონ კანონი, ან მიზანმიმართულად არ ამტკიცონ მისი შინაარსი სრულად, რადგან ის მათთვის არახელსაყრელ ასპექტებს შეიცავს. Edited by Kroll, S., Mistelis, L.A., Perales Viscasillas, P., Rogers, V., (2011). *International Arbitration and International Commercial Law Synergy, Convergence and Evolution*, Wolters Kluwer Law Business, 5.

10 Mantakou, A P., (2014). *The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach* 488.

11 განდინი, ე., (2019). *Jura novit arbiter* საერთაშორისო დავებში: როგორ ავიცილოთ თავიდან განუჭვრეტადი სამართლებრივი დასკვნები, თანამედროვე სამართლის ჟურნალი, შშსუ, ტ. 1, გამოც.1, 22.

12 ინგლისის 1996 წლის საარბიტრაჟო აქტის 34.2 პარაგრაფის თანახმად, საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა თავად უნდა გადაწყვიტოს შეიძლება თუ არა და რამდენად დასაშვებია არბიტრაჟში გამოიხილოს ინიციატივა ფაქტებისა და კანონის დასადგენად. Mantakou, A P., (2014). *The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach* 488,489.

13 Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 28.

14 შვეიცარიის ფედერალურმა ტრიბუნალმა ერთ-ერთ საქმეში დაადგინა, რომ თუ არბიტრაჟის დასკვნები საკმარისად არის დასაბუთებული, მაშინ არბიტრები არ იქნებიან შეზღუდუ-

არსებობს მოსაზრება, რომ *jura novit curia* პრინციპის ადგილი საერთაშორისო არბიტრაჟში არ არის, რადგან ის ეწინააღმდეგება არბიტრაჟის სახელშეკრულებო თეორიას, რომლის თანახმად, სახელმწიფოს არ აქვს შესაძლებლობა დაავალოს არბიტრაჟს იმ კონცეფციის გამოყენება, რომელიც შეუსაბამოა მის კონსესუალურ ბუნებასთან.¹⁵ ამის სა-

პირისპიროდ, ზოგიერთი ავტორი ავითარებს მსჯელობას, რომ *jura novit curia*-ს ადაპტირება საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში სავსებით შესაძლებელია და ეს პოზიცია შესაბამისობაშია არბიტრაჟის ჰიბრიდულ თეორიასთან, რადგან ის შეიცავს როგორც სახელშეკრულებო, ისე იურისდიქციული თეორიის ელემენტებს.¹⁶

შვედეთის იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, რადგან არბიტრებისთვის ხშირად უცნობია გამოსაყენებელი სამართალი, საერთაშორისო არბიტრაჟში *jura novit curia*-ს დამკვიდრება არ იქნება სწორი. კანონის შეცდომით გამოყენების რისკის გამო, უფრო მნიშვნელოვანი იქნებოდა ტრიბუნალი მკაცრად იცავდეს შეჯიბრებითობის პრინციპს, მხარეებს უზრუნველყოფდეს კომენტარის გაკეთების შესაძლებლობით, იმ ყველაფერზე, რაც მათ მიერ არ არის წარმოდგენილი და თავად არბიტრებმა გამოიკვლიეს კანონმდებლობაში, პრეცედენტებსა თუ იურიდიულ ლიტერატურაში.¹⁷ დაახლოებით მსგავსი პოზიცია აქვს გაუღერებელი პარიზის სააპელაციო სამართლოს ერთ-ერთ საქმეში, როცა ბათილად ცნო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება საერთაშორისო არბიტრაჟის სფეროში იმ მოტივით, რომ ტრიბუნალმა გამოიყენა ეგვიპტის სამოქალაქო კოდექსის ზოგიერთი ნორმა, რომელიც კონკრეტულად არ იყო მხარეთა მიერ მოთხოვნილი, მიუხედავად იმისა, რომ მათ გამოსაყენებელ სამართლად ცალსახად აირჩიეს ეგვიპტის კანონმდებლობა. სააპელაციო სამართლომ დაადგინა საარბიტრაჟო ტრიბუნალის მიერ „*principe du contradictoire*“-ს დარღვევა, იმ გა-

ლნი იმ არგუმენტებით, რომელსაც მხარეები წარმოადგენენ *jura novit curia* პრინციპზე დაყრდნობით. შვეიცარიის კანონმდებლობის მიხედვით, აღნიშნული პრინციპის შესაბამისად, არბიტრაჟებს აქვთ უფლებამოსილება მიღებული დასკვნები იმ სამართლებრივ პრინციპებს დააფუძნონ, რომლებსაც მხარეები საერთოდ არ მიმართავენ. ფინეთის უზენაეს სასამართლოს, ასევე, ჰქონდა შესაძლებლობა, ცალსახად ეღიარებინა *jura novit curia*-ს გამოყენება საარბიტრაჟო განხილვაში, როცა ერთ-ერთ საქმეში აღნიშნა, რომ არბიტრაჟი არ არის შეზღუდული მხარეთა წარდგენილი სამართლებრივი არგუმენტებით. მსგავსი განცხადებით, სასამართლომ აშკარად აღიარა პრინციპის პრეველირებადი მდგომარეობა საარბიტრაჟო სამართალწარმოებაშიც. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 28, 48, 49.

15 ზოგიერთი ავტორის შეხედულებით, საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში *jura novit curia* პრინციპის, როგორც წესის დაშვება ძირს გამოუთხრის მხარეთა უფლებას იყვნენ „არბიტრაჟის მმართველები“. ამდენად, საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში ავტონომიის პრინციპის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, მხარეთა მოსმენის უფლების ნებისმიერი შეზღუდვა უნდა ჩაითვალოს „სამარცხვინოდ“. ეს არგუმენტი იურიდიული საზოგადოების მიერ არ იქნა გავიარებული იმაზე მითითებით, რომ არაფერი აბრკოლებს მხარეებს პირდაპირ შეთანხმდნენ საარბიტრაჟო განხილვის წარმოებაზე და ამით შეზღუდონ არბიტრაჟის უფლებამოსილება გადაწყვიტოს საქმე მთლიანად მხარეთა მიერ წამოჭრილი და წარმოდგენილი კანონის ნორმებზე დაყრდნობით. ზოგიერთ ავტორს მიაჩნია, რომ კონკრეტულ შემთხვევებში, არბიტრებმა უნდა გამოიჩინონ გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის შინაარსის დადგენის გარკვეული ინიციატივა *jura novit curia* პრინციპის აუცილებელი გამოყენების გარეშე. ითვლება, რომ მსგავსი შედეგის მიღწევა შესაძლებელია საქმის პროაქტიული მენეჯმენტით. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 35, 37, 38.

16 პრინციპის დახვეწილი ინტერპრეტაციის მიხედვით, არბიტრები უფლებამოსილნი არიან დამოუკიდებლად გაარკვიონ გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის შინაარსი, რაც საშუალებას მისცემთ უზრუნველყონ კანონის წინაშე თანასწორობა იმით, რომ მხარეები ვერ შეძლებენ თავი აარიდონ სავალდებულო ნორმებსა და წესებს. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 47.

17 Sandberg, D., (2011). *Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden*, 31.

გებით, რომ არბიტრაჟმა არ გაითვალისწინა მხარეთა არგუმენტები და შენიშვნები ეგვიპტის სამოქალაქო კოდექსის მუხლების თაობაზე და გადაწყვიტა ის გამოეყენებინა, როგორც *propriu moto*.¹⁸ საფრანგეთის საკაცო სასამართლომ ტრადიციულ მიდგომას მხარი დაუჭირა 1995 წლის გადაწყვეტილებაში და აღნიშნა, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება არის ნამდვილი, რადგან მხარეებმა კონკრეტული კანონი აირჩიეს დავის მოსაწესრიგებლად და არბიტრაჟმა გამოიყენა ამ კანონის შესაბამისი მუხლები (ამ შემთხვევაში შვეიცარიის სამართალი), მხარეებს აღარ შეუძლიათ გაასაჩივრონ საარბიტრაჟო ტრიბუნალის მიერ შეთანხმებით არჩეული სამართლის ნორმების *ex officio* გამოყენება.¹⁹

შვეიცარიაში, ჯერ კიდევ 2001 წელს უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პრინციპი *jura novit curia* არის ნორმა საარბიტრაჟო სფეროში. ამდენად, არბიტრებს შეუძლიათ *ex officio* გამოიყენონ სამართლებრივი არგუმენტები, რომელიც მხარეთა მიერ არ არის წარდგენილი (დამტკიცებული), მაგრამ არბიტრაჟის ასეთი ქმედებები პროგნოზირებადი უნდა იყოს მათთვის. თუკი, მხარეებს არ შეეძლება მსგავსი სამართლებრივი დასაბუთებისა და საქმესთან მისი შესაბამისობის განჭვრეტა, მაშინ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება შეიძლება გაუქ-

მდეს საქმის განხილვის საპროცესო უფლების დარღვევის საფუძვლით. უმაღლესმა სასამართლომ 2009 წელს გააუქმა CAS-ის (ლოზანის სპორტის საარბიტრაჟო სასამართლო) გადაწყვეტილება, რომელიც ეხებოდა ფეხბურთელსა და მის აგენტს შორის არსებულ სახელშეკრულებო დავას. მხარეთა შეთანხმება რეგულირდებოდა ფიფას წესებითა და შვეიცარიის კანონმდებლობით. საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა კი გამოიყენა ის შვეიცარიული ნორმები, რომელიც კრძალავს შრომით ხელშეკრულებებში ექსკლუზიურ პუნქტებს, და რომელსაც არც ერთი მხარე არ უთითებდა.²⁰

საერთაშორისო არბიტრაჟში, არბიტრი ზოგადად სარგებლობს მნიშვნელოვანი თავისუფლებით შესაბამისი მატერიალური სამართლის დადგენისა და გამოყენების მიზნით. ინგლისში, საფრანგეთსა და შვეიცარიაში სულ მცირე ორი ფაქტორია საერთო: 1. მხარეები, როგორც წესი, პასუხისმგებელი არიან გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის შინაარსის დადგენაზე; 2. არბიტრაჟი სარგებლობს დისკრეციული უფლებამოსილებით გამოიკვლიოს კანონი, დაადგინოს სამართლებრივი საკითხები *ex officio* და ეს შესაძლებლობა შემოიფარგლება მხარეთა უფლებით, წარმოადგინონ თავიანთი პოზიცია აღნიშნულ საკითხებზე.²¹

საერთაშორისო არბიტრაჟი არ კლასიფიცირდება, როგორც საერთო ან კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემური ინსტიტუცია. არბიტრაჟის მოქნილი ბუნება იძლევა საქმის ინდივიდუალური გარემოებებისადმი პროცედურის ადაპტირების შესაძლებლობას. ამდენად, მხარეები და საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უფლებამოსილი ხდებიან საქმისწარმოება კონკრეტული შემთხვევის გარემოებებს მოარგონ, და თუნდაც ორივე სამართლებრივი სისტემის პროცესუალური ასპექტები გააერთიანონ. მსგავსი დამოკიდებულება შესაძლოა აქტუალური გახდეს საერთაშორისო არბიტრაჟში *jura novit curia*

18 Paris, Ire, Ch.C, Sect.C, 19 juin 2008. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach, 488.

19 Cass.civ.Ire, 28 fev.1995 2009 წელს ფრანგულმა სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, მიღებული ავსტრიული და სერბული სააქციო კანონმდებლობების საფუძველზე, იმ მოტივით, რომ საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა ერთი მხარის მოთხოვნის შესაბამისად ხელშეკრულება ნაწილობრივ ბათილად ცნო გამოსაყენებელი ავსტრიული სამართლის ე.წ. Wegfall des Geschäftsgrundlage პრინციპის საფუძველზე. სასამართლომ განმარტა, რომ საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა გამოიყენა აღნიშნული პრინციპი *ex officio* და მხარეს, რომელიც ამ პრინციპზე არ მიუთითებდა, არ მისცა პოზიციის გახდურების შესაძლებლობა კონკრეტული საკითხის შესახებ. Pole1-Ch. 1, 3 déc. 2009 Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach, 493.

20 Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach 496,497.

21 Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 2.

პრინციპის გამოყენებისას, ვინაიდან ტრიბუნალს მძიმე მოვალეობა ეკისრება – დაადგინოს და განმარტოს უცნობი მატერიალური სამართლის შინაარსი, რაც ხარჯებს არსებითად ზრდის.²²

არბიტრი უცხოური სამართლის პირისპირ

პრაქტიკაში, არბიტრს შესაძლოა შეეძინას მატერიალური სამართლის დადგენის პრობლემა, რადგან ეს სამართალი შეიძლება უცნობი იყოს მისთვის.²³ ბუნებრივია ჩნდება

ბა კითხვა, გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრის ამოცანა მთლიანად მხარეებს ეკისრებათ საერთო სამართლის ტრადიციული მიდგომის შესაბამისად, თუ საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უფლებამოსილი თავისი ინიციატივით დაადგინოს შინაარსი და გადაწყვიტოს დავა ისე, როგორც ამას აკეთებს სასამართლო კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემაში.²⁴

მოსამართლისა და არბიტრის როლებს შორის სხვაობა მდგომარეობს იმაში, რომ მოსამართლე ვალდებულია სახელმწიფოს მიერ სამართლიანობის აღსრულების დავლებით მიიღოს გადაწყვეტილება. იგი მოვალეა, როგორც სახელმწიფო ორგანოს წარმომადგენელმა უზრუნველყოს კანონის სწორად გამოყენება. მეორე მხრივ, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი ინიშნება მხარეთა მიერ და არ არის სახელმწიფოს სამართლებრივი სისტემის ნაწილი, ის ვალდებულია მოდავე მხარეთა წინაშე მოაგვაროს დავა. მეტიც, არბიტრაჟის მიერ კანონის სწორად გამოყენების უზრუნველსაყოფად ეროვნული სასამართლოების პროცედურის მსგავსი გასაჩივრების ეფექტური მექანიზმი არ არის ჩამოყალიბებული. ზოგიერთი ავტორი ამტკიცებს, რომ არბიტრებს არ აკისრიათ მოვალეობა – მოიძიონ საქმის სწორი გადაწყვეტა, მათ უბრალოდ უნდა მოაგვარონ დავა მხარეთა მიერ წარმოდგენილი არგუმენ-

22 გამოსაყენებელი კანონმდებლობის შინაარსის დამოუკიდებელმა კვლევამ შეიძლება გაზარდოს ხარჯები, რომელიც საარბიტრაჟო განხილვისას მხარეებს ეკისრებათ და არა სახელმწიფოს. არსებობს მოსაზრება, რომ საარბიტრაჟო ტრიბუნალის მიერ ინიციატივის გამოჩენა ლეგალური მტკიცებულებების მოპოვების მიზნით, ზრდის საარბიტრაჟო წარმოების დროსა და დანახარჯებს. ამდენად, უმჯობესი იქნება არბიტრებმა თავი შეიკავონ დამოუკიდებელი კვლევის ჩატარებისგან და ნაცვლად ამისა, დაეყრდნონ მხარეთა მიერ წარმოდგენილ კანონს. გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც პროცესის დაწყების მომენტიდანვე აშკარაა, რომ ტრიბუნალს დაეკისრება შინაარსის დადგენის მტკიცებულებების იდენტიფიცირება. როცა არბიტრები იჩენენ მტკიცებულებათა მოპოვების ინიციატივას, ამბობენ რომ ასეთ შემთხვევაში, ისინი კარგავენ კონტროლს საარბიტრაჟო სამართალწარმოების ხარჯებზე. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 37.

23 კანონის არსი არბიტრისთვის შეიძლება ძალიან განსხვავდებოდეს იმისაგან, რაც არის იგი მოსამართლისათვის. ეროვნული სამართლის წესები გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრის შესახებ შეიძლება არ იყოს გამოსადეგი საერთაშორისო არბიტრაჟისათვის და ეს დასკვნა გამომდინარეობს არბიტრების პოზიციის განსხვავებებიდან მოსამართლეთა პოზიციებისაგან. უპირველეს ყოვლისა, არბიტრის მიერ გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება არის ნამდვილი *iudex privatus*, გამომდინარეობს მიღწეული კონკრეტული კონსენსუსიდან მხარეებს შორის, რომლებმაც გადაწყვიტეს გადაეცათ (მომავალი) დავა არბიტრაჟისათვის და არა ეროვნული სასამართლოებისათვის. განდინი, ე., (2019). *Jura novit arbiter* საერთაშორისო დავებში: როგორ ავიცილოთ თავიდან განუკვრეტადი სამართლებრი-

ვი დასკვნები, თანამედროვე სამართლის ჟურნალი, შშსუ, ტ. 1, გამოც.1, 20.

24 პროფესორი კაუფმან-კოჰლერი ვთავაზობს: „მხარეებმა უნდა დაადგინონ დავის არსისადმი გამოსაყენებელი სამართლის შინაარსი. საარბიტრაჟო ტრიბუნალს აქვს უფლებამოსილება, მაგრამ არა ვალდებულება, განახორციელოს საკუთარი კვლევა შინაარსის დასადგენად. თუკი ტრიბუნალი ამ უფლებამოსილებას გამოიყენებს, მაშინ უნდა მისცეს მხარეებს შესაძლებლობა, გააკეთონ კომენტარი ტრიბუნალის მიერ განხორციელებული კვლევის შედეგებზე. თუ კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით სამართლის შინაარსი ვერ დადგინდება, საარბიტრაჟო ტრიბუნალს უფლება აქვს, გამოიყენოს ასეთი საკითხისადმი ნებისმიერი სამართლის ნორმა, რომელსაც ის ჩათვლის სათანადოდ.“ Kaufmann – Kohler, G., (2005). *The Arbitrator and the Law: Does he/she Know it? Apply it? How? And a Few More Questions*, *Arbitration International*, vol. 21, No. 4, 636.

ნტებისა და მტკიცებულებების საფუძველზე.²⁵ ამის საპირისპიროდ არსებობს მოსაზრება, რომ *jura novit curia* პრინციპი მკაცრ ვალდებულებას აკისრებს არბიტრებს განმარტონ და გამოიყენონ კანონი იმის გამო, რომ ტრიბუნალი თავის უფლებამოსილებას სახელმწიფოსაგან დელეგირებით იღებს, მას კი შეუძლია არბიტრებს მოსთხოვოს სახელმწიფოს ინტერესების შესრულება.

ვინაიდან არბიტრის მოვალეობა კანონის მიხედვით მოქმედებაა, რელევანტური მატერიალური სამართლის შინაარსის განმარტება შეიძლება არბიტრის მანდატის არსებით ნაწილს წარმოადგენდეს. საარბიტრაჟო ტრიბუნალის უფლებამოსილება დაადგინოს და გამოიყენოს შესაბამისი მატერიალური კანონი *sua sponte*, ასახულია სხვადასხვა საარბიტრაჟო წესებსა და კანონებში. 1985 წლის უნიციტრალის საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შესახებ მოდელური კანონის 28-ე მუხლის თანახმად, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი განიხილავს დავას იმ სამართლის ნორმების შესაბამისად, რომელსაც მხარეები ირჩევენ დავის გადასაწყვეტად. მხარეთა შეთანხმების არარსებობისას, ტრიბუნალი იყენებს იმ კანონს, რომელზეც კოლიზიური ნორმა მიუთითებს. არბიტრაჟი იღებს გადაწყვეტილებას *ex aequo et bono* ან როგორც *amiable compositeur* მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები პირდაპირ თანხმდებიან ამის შესახებ.²⁶ ამ ნორმების მიხედვით, სამართლიანობაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობა შეიძლება განიმარტოს, როგორც გამონაკლისი ძირითადი წესიდან.

არბიტრს, რომ შეასრულოს მანდატი – გადაწყვიტოს დავა შესაბამისი კანონმდებლობის საფუძველზე, უდავოდ სჭირდება გარკვეული ცოდნა აღნიშნული კანონის შესახებ. თუმცა, ინფორმაციის შეძენის პროცესში მან უნდა იცოდეს, როგორ მოიქცეს თავიდან

რომ აიცილოს უფლებამოსილების გადამეტების ან პროცესუალური დარღვევების საფუძველით გასაჩივრების რისკი.²⁷

არბიტრთა როლი შინაარსის დადგენის პროცესში

მთელ რიგ იურისდიქციებში, არბიტრაციები უცხოური სამართლის გამოყენებისას, როგორც წესი, მიმართავენ სასამართლო განხილვისათვის განსაზღვრულ საპროცესო წესებს. ამდენად, საერთო სამართლის ქვეყნებში მხარეები ადგენენ უცხო ქვეყნის კანონთა შინაარსს, არბიტრებს შეუძლიათ დაეთანხმონ ექსპერტთა მიერ მოწოდებულ მტკიცებულებებს უცხოური სამართლის შესაბამისი ასპექტების შესახებ.²⁸ კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემაში უცხო სახელმწიფოს კანონმდებლობის დადგენა და გამოყენება, მოსამართლეთა მსგავსად, არბიტრებს ევალება. თუმცა, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალების სპეციფიკის გათვალისწინებით, საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა უნდა მიაწოდოს მხარეებს ინფორმაცია გამოსაყენებელი სამართლის

25 Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). *Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration*, University of Helsinki Faculty of Law, 36.

26 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-54671_ebook.pdf> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

27 Sandberg, D., (2011). *Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden*, 9.

28 ზოგიერთი საარბიტრაჟო კანონმდებლობა არბიტრებს ანიჭებს საქმეთა მართვის საკმაოდ ფართო უფლებამოსილებას. უნიციტრალის მოდელური კანონის 27 (3) მუხლის თანახმად, არბიტრებს უფლება აქვთ მოითხოვონ მხარეთაგან დამატებითი დოკუმენტაციის წარდგენა დაზუსტებისა და პრეტენზიების სიცხადის გარკვევის მიზნით. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-54671_ebook.pdf> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

ინგლისური კანონმდებლობის მიხედვით, არბიტრებს შეუძლიათ დანიშნონ ექსპერტები ან დამოუკიდებლად ჩაატარონ კვლევა, რათა დაზუსტდეს საკითხები, რომელთა ახსნაც მხარეებმა თავად ვერ შეძლეს. დამატებითი განმარტებების მოთხოვნის ეს შესაძლებლობა წარმოადგენს არბიტრაჟის მიერ საქმეთა მართვის უფლებამოსილების არსებით ნაწილს. English Arbitration Act 1996. <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022]

თაობაზე, სთხოვოს მასალების წარმოდგენა არსის დასადგენად და, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გამოტანამდე, პოზიციების გამოხატვა შინაარსის ინტერპრეტაციისა და გამოყენების შესახებ.²⁹

შვედეთი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო არბიტრაჟში. ცივი ომის დროს სტოკჰოლმს ხშირად ირჩევდნენ წინეთსა თუ საბჭოთა სახელმწიფოებსა და დასავლურ მხარეებს შორის საარბიტრაჟო წარმოების ადგილად. საერთაშორისო არბიტრაჟში შვედეთის როლის მნიშვნელობა ცივი ომის შემდეგაც გაგრძელდა და დღეს სტოკჰოლმი ბევრისათვის არის არბიტრაჟის ადგილსამყოფელი, სადაც არც მხარეებს და არც დავის ობიექტს არანაირი კავშირი არ აქვს ამ ქვეყანასა და მის კანონებთან. შვედური საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ცალსახად გამომხატული მიზანია შეინარჩუნოს და, თუ შესაძლებელია, განამტკიცოს შვედეთის, როგორც მნიშვნელოვანი მოთამაშის როლი საერთაშორისო არბიტრაჟში.³⁰ შვედეთის საარბიტრაჟო აქტი ვრცელდება როგორც შიდა, ასევე 46-ე მუხლის მიხედვით, საერთაშორისო კავშირების მქონე არბიტრაჟზე. საერთაშორისო კავშირი გულისხმობს რომ შესაძლებელია ერთ-ერთი მხარე იყოს უცხოელი ან დავის ობიექტი ეხებოდეს უცხოურ გარიგებას ან ტრანზაქციას. *jura novit curia*-ს პრინციპი განხილულია შვედეთის საარბიტრაჟო აქტის 34 (2)-ე მუხლის მიხედვით საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლებთან დაკავშირებით – „მანდატის გადამეტება.“ ამ კონტექსტში აშკარად ჩანს, რომ არბიტრმა შეიძლება ჩაატაროს საკუთარი დამოუკიდებელი კვლევა, როცა გამოსაყენებელი ნორმების ინტერპრეტაციას აკეთებს. თუ არბიტრები არ უთითებენ მხარეებს კონკრეტულ სამართლებრივ ნორმაზე და ისე გამოიყენებენ დავის გადასაწყვეტად, შვედეთის საარბიტრაჟო აქტის 34 (6)-ე მუხლის მიხედვით, ეს შეიძლება გახდეს პრო-

ცესუალური დარღვევისათვის გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი.³¹

ესპანურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ ჯერ კიდევ 1991 წლის გადაწყვეტილებაში მიიჩნია არბიტრაჟი „სასამართლოს ეკვივალენტად“. ესპანეთის 2003 წლის საარბიტრაჟო აქტის 34-ე მუხლის თანახმად, არბიტრები დავას სამართლიანობის მიხედვით წყვეტენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი მხარეები პირდაპირ ითვალისწინებენ ამას. საერთაშორისო არბიტრაჟებში, ტრიბუნალი საქმეს მხარეთა მიერ არჩეული ნორმებით იხილავს. თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, მითითება ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაზე ეხება ამ ქვეყნის მატერიალურ და არა კოლიზიურ ნორმებს. გამოსაყენებელი სამართლის შესახებ მხარეთა შეუთანხმებლობისას, არბიტრები იმ სამართლის ნორმებს მიმართავენ, რომელსაც სათანადოდ მიიჩნევენ.³² ამ შემთხვევაში, არბიტრი იძულებული გახდება, დამოუკიდებლად დაადგინოს შინაარსი.

31 ზოგიერთი შვედი ავტორი ამტკიცებს, რომ არბიტრები უფლებამოსილნი კი არა, ვალდებული არიან დაადგინონ და გამოიყენონ ის მატერიალური სამართალი, რომელსაც არც ერთი მხარე არ მიუთითებს. მათი აზრით, არბიტრაჟის ძირითადი მისია გამოსაყენებელი კანონმდებლობის საფუძველზე დავის არსებითად სწორი გადაწყვეტის მოძიებაა. საერთაშორისო არბიტრაჟის სპეციფიკიდან გამომდინარე, *jura novit curia* პრინციპი გარკვეულ ცვლილებებს საჭიროებს. უპირველეს ყოვლისა, შესაბამისი სამართლის შინაარსის დადგენის პასუხისმგებლობა უნდა ეკისრებოდეთ მხარეებს, თუკი მათი ძალისხმევა რელევანტური კანონის არსის საჭირო დოზით დადგენას ვერ უზრუნველყოფს, მაშინ არბიტრაჟია ვალდებული საკუთარი კვლევა განახორციელოს. თუ არბიტრები შინაარსის გამოკვლევის პროცესში აღმოაჩენენ, რომ ის სამართლებრივი საკითხები ან საფუძვლები, რომელიც მხარეებმა არ განიხილეს საარბიტრაჟო პრეტენზიის ფარგლებში, ეხება დავის არსებით გადაწყვეტას, მათ ეს უნდა აცნობონ მხარეებს მოულოდნელობების თავიდან ასაცილებლად. Sandberg, D., (2011). *Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden*, 11, 30, 31.

32 Yuko Nishitani Editor, (2017). *Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26*, Springer International Publishing, 340.

29 Yuko Nishitani Editor, (2017). *Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26*, Springer International Publishing, 41.

30 Sandberg, D., (2011). *Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden* 9,10.

როცა მხარეები შეთანხმდებიან შესაბამის სამართალზე, მაშინ მათ ტრიბუნალს უნდა წარუდგინონ „არჩეული ნორმების“ შესახებ მტკიცებულებები (ექსპერტთა დასკვნები, რელევანტური კომპეტენტური ორგანოსაგან მიღებული ინფორმაცია და ა.შ.).³³

ესტონეთში, საარბიტრაჟო სამართალწარმოებისას ხშირად არ გამოიყენება უცხოური სამართალი, მიუხედავად იმისა, რომ ესტონეთის საარბიტრაჟო ტრიბუნალები ყოველთვის მიმართავენ მხარეთა მიერ არჩეულ სამართალს (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 742-ე (1) მუხლი). თუკი მხარეები არ შეთანხმდებიან შესაბამისი კანონის შესახებ, მაშინ ესტონური კანონმდებლობა გამოიყენება (სსკ-ის 742-ე (2) მუხლი). ნაკლებად სავარაუდოა, ესტონეთში საარბიტრაჟო სამართალწარმოების გამართვის თაობაზე მხარეები შეთანხმდნენ ესტონური კანონმდებლობის არჩევის გარეშე. თუ უცხოური სამართალია არჩეული, მაშინ არბიტრები იყენებენ იმ მტკიცებულებებს, რომლებსაც მხარეები წარადგინენ შინაარსის დასადგენად. ამასთან, საარბიტრაჟო ტრიბუნალს შეუძლია დანიშნოს ექსპერტები (სსკ-ის 739-ე მუხლი) ან დახმარება სთხოვოს სასამართლოებს (სსკ-ის 740-ე მუხლი).³⁴

დასკვნა

არბიტრაჟი დავების გადაწყვეტის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა საერთაშორისო გარიგებებსა თუ კომერციულ ურთიერთობებში. არბიტრაჟს აქვს მთელი რიგი უპირატესობები სასამართლო განხილვასთან შედარებით. არბიტრაჟი ხასიათდება, როგორც იაფი და სწრაფი, კონფიდენციალური ხასიათის, ვიდრე სასამართლო პროცესი. გარდა ამისა, არბიტრაჟი აღიქმება, როგორც ნეიტრალური, რაც არც ერთ მხარეს არ

ანიჭებს უპირატესობას საკუთარი „სახლის“ სასამართლო სამართალწარმოებისაგან განსხვავებით. საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება ზოგადად უფრო ადვილი აღსასრულებელია უცხოურ სასამართლო გადაწყვეტილებასთან შედარებით. ალბათ, ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ საერთაშორისო არბიტრაჟში მხარეთა ავტონომიის პრინციპი საარბიტრაჟო პროცედურებს მოქნილსა და თავისუფლს ხდის: მხარეებს შეუძლიათ არბიტრების, ადგილმდებარეობის, ენის, გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის არჩევა და ა.შ.

საერთაშორისო არბიტრაჟის ერთ-ერთი ძირითადი უპირატესობა ის არის, რომ იძლევა საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, რომელიც ავალდებულებს მოდავე მხარეებს, ამგვარი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებები კი შეიძლება ფართოდ აღსრულდეს, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ამასთან, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების საბოლოო და სავალდებულო ეფექტი განასხვავებს მას დავის გადაწყვეტის სხვა ალტერნატიული მექანიზმების, მაგალითად, მედიაციისაგან, როცა მხარეებმა შეიძლება მიიღონ ან უარყო მენდიატორის რეკომენდაცია.

საერთაშორისო არბიტრაჟში არ არსებობს *lex fori*. შეიძლება ითქვას, რომ აქ ყველა კანონი უცხოა, რადგან ავტონომიის პრინციპი მხარეებს ანიჭებს თავისუფლებას – განურჩევლად იმისა, თუ სად ტარდება არბიტრაჟი – შეთანხმდნენ გამოსაყენებელი კანონის შესახებ. საერთაშორისო საარბიტრაჟო სამართალწარმოებისას გამოიყენება განსხვავებულ კანონთა ფართო სპექტრი. ვინაიდან არბიტრები თავიანთ უფლებამოსილებას იძენენ მხარეთა შორის დადებული საარბიტრაჟო შეთანხმებიდან და პატივს სცემენ მასში დადგენილ საზღვრებს.

საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალს, ნეიტრალური ბუნების გამო, ხშირად უწევს იმ სამართლებრივი ნორმების გამოყენება, რომელშიც ის არ არის კვალიფიციური. საერთაშორისო არბიტრაჟს არ აქვს ეროვნული სამართალი, მაშასადამე, კითხვა იმის შესახებ, არის თუ არა არბიტრი თავისუფალი – დაადგინოს და შეაფასოს კანონის შინაარსი ჩნდება ნებისმიერი, მათ შორის, უცხო

33 Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 340.

34 Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 152.

კანონმდებლობის მიმართაც. ამდენად, *jura novit curia* პრინციპის არსებობა საერთაშორისო არბიტრაჟში გულისხმობს ყველანაირი (ეროვნული თუ უცხოური) კანონის გამოყენების შესაძლებლობას.

არბიტრთა როლი გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის შინაარსის განსა-

ზღვრისას, შეიძლება განვიხილოთ მათი მანდატის, ანუ კანონის გამოყენების ამოცანის გათვალისწინებით, რაც გულისხმობს, რომ მათ უნდა დაადგინონ შესაბამისი კანონის შინაარსი მაშინაც კი, როცა ის მხარეთა მიერ წარმოდგენილი არ არის.

FOREIGN LAW IN INTERNATIONAL ARBITRATION

Tamar Mskhvilidze

*Doctor of Law, Kutaisi University Assistant-professor,
Scientist at Scientific Research Institute of Law of
European University*

KEYWORDS: Foreign rules, *Jura novit curia*, Arbitration

ABSTRACT

Arbitration is the most common form of dispute resolution in international transactions and commercial relations. The reason for its success is attributed to a number of advantages that arbitration has over court proceedings. There is no *lex fori* in international arbitration, it can be said that all laws are foreign. Because the principle of autonomy of the parties gives the parties the freedom – regardless of where the arbitration takes place – to decide which law to apply, a wide range of different laws apply to international arbitration proceedings. In international arbitration, in the context of competition between the laws of different countries, the arbitrators are faced with the choice of the law to be applied. They often have to apply law that is foreign to professional qualifications and common practice. The arbitrator may have difficulty ascertaining a substantive law as this law may be unfamiliar to her/him. Naturally the question arises, the task of determining the law to be applied rests entirely with the parties in accordance with the traditional approach of common law, if the arbitral tribunal is empowered to determine the content and resolve the dispute, as the court does in civil law.

ბიბლიოგრაფია:

1. განდინი, ე., (2019). Iura novit arbiter საერთაშორისო დავებში: როგორ ავიცილოთ თავიდან განუჭვრეტადი სამართლებრივი დასკვნები, თანამედროვე სამართლის ჟურნალი, შხსუ, ტ. 1, გამოც. 1
2. მანტაკუ, ა. პ., (2014). Jura Novit Curia პრინციპი საერთაშორისო არბიტრაჟში – პრაქტიკოსის ხედვა.
3. სენდბერგი, დ., (2011). Jura novit arbiter? როგორ დავადგინოთ გამოსაყენებელი კანონის შინაარსი შევადგეთ საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში.
4. ტაკაშვილი, ს., (2016). დავის საერთაშორისო საარბიტრაჟო წესით განხილვისას გამოსაყენებელი მატერიალური სამართლის განსაზღვრა მხარეთა შეთანხმების არარსებობისას, თედო ნინიძე 65 საიუბილეო კრებული, თბილისი.
5. კაუფმან-კოჰლერი, გ., (2006). გამოსაყენებელი კანონი: ფაქტი თუ კანონი? – შინაარსის დადგენის შესახებ თარგმანის წესი.
6. კაუფმან-კოჰლერი, გ., (2005). არბიტრი და კანონი: მან იცის ეს კანონი? როგორ იყენებს? და რამდენიმე კითხვა საერთაშორისო არბიტრაჟში. ტომი 21, N 4.
7. კაუფმან-კოჰლერი, გ., შულტი, თ., (2005 წლის დეკემბერი). ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება არბიტრაჟში.
8. ფრეიტას მონტეირო, მ., (2013 წლის სექტემბერი). Jura Novit Curia საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში, ჰელსინკის უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტი.
9. უცხოური სამართლის კვალიფიკაცია_ დინამიკა კონვერგენციისკენ? რედ. იუკო ნიშიტანი, (2017). შედარებითი სამართლის გლობალური კვლევები, ტომი 26, გამომცემლობა Springer International.
10. საერთაშორისო არბიტრაჟი და საერთაშორისო კომერციული სამართალი: სინერგია, კონვერგენცია და ევოლუცია, რედაქტორები: კროლი, მისტელისი, ვისკასილიასი, როჯერსი, (2011). გამომცემლობა Wolters Kluwer Law Business.
11. 1985 წლის უნიციტრალის საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შესახებ მოდელური კანონი, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06_54671_ebook.pdf>
12. ინგლისის საარბიტრაჟო აქტი <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>>

BIBLIOGRAPHY:

1. Gandini, E., (2019). Iura novit arbiter in International Disputes: How to Prevent Unforeseeable Legal Findings, Contemporary Law Journal, Vol.1, Issue 1, International Black Sea University, Faculty of Law, 25. (In Georgian)
2. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach. (In English)
3. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden. (In English)
4. Takashvili, S., (2016). Determining the substantive law to be used in international arbitration proceedings in the absence of an agreement between the parties, Tedo Ninidze 65 Jubilee Collection, Tbilisi. (In Georgian)
5. Kaufman-Kohler, G., (2006). The Governing Law: Fact or Law ? – A Translational Rule on Establishing its Contents (ASA Special Series N 26, Best Practices in International Arbitration). (In English)
6. Kaufmann – Kohler, G., (2005). The Arbitrator and the Law: Does he/she Know it? Apply it? How? And a Few More Questions, Arbitration International, vol. 21, No. 4. <<https://core.ac.uk/download/pdf/85223873.pdf>> (In English)
7. Kaufmann-Kohler, G., Schult., T., (2005 December). The Use of Information Technology in Arbitration. (In English)
8. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law. (In English)
9. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing. (In English)
10. Edited by Kroll, S., Mistelis, L.A., Perales Viscasillas, P., Rogers, V., (2011). International Arbitration and International Commercial Law Synergy, Convergence and Evolution, Wolters Kluwer Law Business. (In English)
11. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06_54671_ebook.pdf> (In English)
12. English Arbitration Act 1996 <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> (In English)

NOTES:

1. Kaufman-Kohler, G., (2006). The Governing Law: Fact or Law ? – A Translational Rule on Establishing its Contents (ASA Special Series N 26, Best Practices in International Arbitration) 1.
2. Kaufmann-Kohler, G.,Schultz, T., (2005). The Use of Information Technology in Arbitration December 4,5.
3. Takashvili, S., (2016). Determining the substantive law to be used in international arbitration proceedings in the absence of an agreement between the parties, Tedo Ninidze 65 Jubilee Collection, Tbilisi, 62.
4. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 1.
5. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 10.
6. Yuko Nishitani Editor,(2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 325.
7. Gandini, E., (2019). Iura novit arbiter in International Disputes: How to Prevent Unforeseeable Legal Findings, Contemporary Law Journal, Vol.1, Issue 1, International Black Sea University, Faculty of Law, 25.
8. Kaufmann – Kohler, G., (2005). The Arbitrator and the Law: Does he/she Know it? Apply it? How? And a Few More Questions, Arbitration International, vol. 21, No. 4, 631. <<https://core.ac.uk/download/pdf/85223873.pdf>> [Last seen: 10 June, 2022]
9. Edited by Kroll, S., Mistelis, L.A., Perales Viscasillas, P., Rogers, V., (2011). International Arbitration and International Commercial Law Synergy, Convergence and Evolution, Wolters Kluwer Law Business, 5.
10. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach 488.
11. Gandini, E., (2019). Iura novit arbiter in International Disputes: How to Prevent Unforeseeable Legal Findings, Contemporary Law Journal, Vol. 1, Issue 1, International Black Sea University, Faculty of Law, 22.
12. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach 488,489.
13. Viegas de Freitas Monteiro, M.,(September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 28.
14. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 28, 48, 49.
15. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 35, 37, 38.
16. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 47.
17. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 31.
18. Paris, 1re, Ch.C, Sect.C, 19 juin 2008. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach,488. (In English)
19. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura No-

- vit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach, 493. (In English)
20. Mantakou, A P., (2014). The Misadventures of the Principle Jura Novit Curia in International Arbitration – A Practitioner’s Approach 496,497. (In English)
 21. Sandberg D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 2. (In English)
 22. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 37. (In English)
 23. Gandini E., (2019) Jura novit arbiter in International Disputes: How to Prevent Unforeseeable Legal Findings, Contemporary Law Journal, Vol. 1, Issue 1, International Black Sea University, Faculty of Law, 20. (In Georgian)
 24. Kaufmann – Kohler G., (2005). The Arbitrator and the Law: Does he/she Know it? Apply it? How? And a Few More Questions, Arbitration International, vol. 21, No. 4, 636. (In English)
 25. Viegas de Freitas Monteiro, M., (September 2013). Jura Novit Curia in International Commercial Arbitration, University of Helsinki Faculty of Law, 36. (In English)
 26. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-54671_ebook.pdf> [Last seen: 10 June, 2022]
 27. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 9. (In English)
 28. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06_54671_ebook.pdf>; English Arbitration Act 1996 <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> [Last seen: 10 June, 2022]
 29. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 41.
 30. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden 9,10.
 31. Sandberg, D., (2011). Jura novit arbiter? How to apply and ascertain the content of the applicable law in international commercial arbitration in Sweden, 11, 30, 31.
 32. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 340.
 33. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 340.
 34. Yuko Nishitani Editor, (2017). Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence? Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law Volume 26, Springer International Publishing, 152.

მესაკუთრის მოთხოვნით უძრავ ნივთზე რეგისტრირებული მონაცემების მოქმედების შეჩერება, როგორც საკუთრების დაცვის ირიბი საშუალება (რეფორმის საჭიროება და პერსპექტივები)

ნიკოლოზ ფხალაძე

საადვოკატო ბიურო „ფხალაძე და პარტნიორების“ დამფუძნებელი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სამართლის დოქტორანტი

საკვანძო სიტყვები: უძრავი ნივთი, სამოქალაქო ბრუნვა, რეესტრი

აბსტრაქტი

მსოფლიოში არსებულ საკუთრების უფლების გადასვლის სისტემებს ერთმანეთთან, ორი ნიშნით განასხვავებენ : საჭიროა თუ არა სპეციალური საჯარო აქტი და რამდენად არის დამოკიდებული მხარეებზე უფლების გადასვლის მომენტი. კერძო (პუბლიკაციური) ეწოდება ისეთ სისტემებს, სადაც მხარეები განსაზღვრავენ უფლების გადასვლის მომენტს. ხოლო საადგილმამულო (საქართველო) ეწოდება ისეთ სისტემებს, სადაც საკუთრებაზე უფლების წარმოშობის მომენტს საჯარო აქტთან კავშირში განიხილავენ.

კერძო სისტემებისთვის დამახასიათებელი არ არის საკუთრების უფლების გადასვლის რეგისტრაციის ფაქტზე დამოკიდებულება. შესაძლებელია, რომ კერძო სისტემის ფარგლებში არსებობდეს ორგანო, რომელიც აღრიცხავს გარიგებებს, მაგრამ ასეთი აღრი-

ცხვა გავლენას ვერ მოახდენს უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების წარმოშობაზე. საადგილმამულო სისტემების არსებობის პირობებში კი რეგისტრაციის ფაქტს კონსტიტუციური მნიშვნელობა ენიჭება, ვინაიდან სწორედ რეგისტრაციაზე არის დამოკიდებული უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების წარმოშობა, ამდენად ეს ორი სისტემა საკმაოდ მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან.

აღნიშნულიდან ირკვევა, რომ საერთო სამართლის ქვეყნებსა და კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებს განსხვავებული მიდგომები აქვთ საკუთრების უფლების გადასვლის თაობაზე, არსებობს საადგილმამულო და და პუბლიკაციური სისტემები, რომლებიც ახდენენ საკუთრების უფლების გადაცემას კერძო სუბიექტებს შორის, მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ აღნიშნულ სისტემებს აქვთ ერთმანეთთან საერთო მახასიათებლები, რაც იმას ნიშნავს, რომ, პირველ რიგში, დაცული უნდა იყოს საკუთრების უფლება და, ამასთანავე, უსაფრთხო იყოს რეგისტრაციის პროცედურები.

შესავალი

საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მიერ ადმინისტრაციული წარმოების განხორციელებისას დაშვებული სამართლებრივი გადაცდომები და შესაბამისი პასუხისმგებლობის დაკისრების პროცესის სამართლებრივი პრობლემები ჯერ კიდევ გადაუჭრელი რჩება დღევანდელი მართლმსაჯულებისთვის. საკუთრების უფლების დაცვა მიჩნეულია სახელმწიფოს ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციად და წარმოადგენს სახელმწიფოს, როგორც ინსტიტუტის არსებობის მთავარ დასაბუთებას. წინამდებარე სტატიის მიზანია, ვიწრო კონტექსტში წარმოაჩინოს უძრავ ნივთზე რეგისტრირებული მონაცემების მოქმედების შეჩერების სამართლებრივი მნიშვნელობა და მისი საჭიროება.

საჯარო რეესტრის წარმოების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი საჯაროობის პრინციპია, აღნიშნული პრინციპი უტყუარობისა და სისრულის პრეზუმფციასთან კომბინირებით ქმნის იმ ძირითად სამართლებრივ კონსტ-

რუქციას, რომელიც საადგილმამულო სისტემით აღიარებული კეთილსინდისიერი შემძენის დაცვას უწყობს ხელს. საადგილმამულო წიგნში არსებული ნებისმიერი ჩანაწერი, მიხედავად იმისა, შეესაბამება თუ არა იგი სინამდვილეს, ითვლება ნამდვილად, სანამ არ იქნება იგი გასაჩივრებული და მასში არ იქნება შესწორება შეტანილი¹. საჯარო რეესტრის მონაცემების გაცნობა შეუძლია ყველა დაინტერესებულ პირს და მისი შეზღუდვა დაუშვებელია. საჯაროობის პრინციპი იცავს სამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეებს და განამტკიცებს ნდობას რეესტრის ჩანაწერისადმი. ის, ვინც რეესტრში არეგისტრირებს თავის უფლებას, აღარ არის ვალდებული დამტკიცოს, რომ ჩანაწერი სწორია. მტკიცების ტვირთი ეკისრება იმ პირს, ვინც ცდილობს უარყოს დარეგისტრირებული უფლებები საჯარო რეესტრში².

ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია გაეცნოს რეესტრში დაცულ მონაცემებს, თუმცა, ამ ინტერესს საფუძვლად არ უნდა ჰქონდეს არაკეთილსინდისიერი და არაკომპეტენტური მიზნები. „საჯარო რეესტრის შესახებ“ კანონიც იძლევა განმარტებას, რომ „საჯარო რეესტრში დაცულ მონაცემთა მიმართ მოქმედებს უტყუარობისა და სისრულის პრეზუმფცია, ვიდრე ისინი საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ბათილად, არარად ან ძალადაკარგულად არ იქნება ცნობილი“³. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, გერმანული სამოქალაქო კოდექსისაგან განსხვავებით, ერთ მუხლში აერთიანებს კანონიერ დეფინიციას საჯარო ნდობის შესახებ და უტყუარობისა და სისრულის შესახებ პრეზუმფციას, რაც შეეხება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსს მასში ზემოაღნიშნული დეფინიციები ცალ-ცალკე მუხლებით წესრიგდება.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი უტყუარობისა და სისრულის პრეზუმფციის პოზიტი-

- 1 Kanzleiter, R., (2013). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 10. Aufl., §925 Rdnr. 21-23.
- 2 Лазаревский, В., (2000). Системы регистрации прав на недвижимое имущество. Опыт зарубежных стран, М., С. 16.
- 3 საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. საქართველოს კანონი საჯარო რეესტრის შესახებ. [19.12.2008]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/20560?publication=29>> [ბოლო წვდომა: 2 მაისი, 2022]

სასამართლო პრაქტიკა

ურ და ნეგატიურ გაგებას აწესებს, ამდენად პოზიტიური გაგებით მიიჩნევა, რომ „თუ საადგილმამულო წიგნში რეგისტრირებულია, პირის უფლება, მაშინ ივარაუდება, რომ ეს უფლება მას ეკუთვნის“, რაც შეეხება ნეგატიურ გაგებას: „თუ საადგილმამულო რეესტრში რეგისტრირებული უფლების შესახებ ჩანაწერი, ამოშლილია, ივარაუდება რომ ეს უფლება არ არსებობს“.⁴

შესაბამისად, საადგილმამულო წიგნში არსებული ჩანაწერი წარმოადგენს იმის მტკიცებას, რომ უფლების შესახებ ჩანაწერი ეკუთვნის რეგისტრირებულ პირს. თუ ჩანაწერი ამოშლილია, ივარაუდება, რომ არ არსებობს უფლება,⁵ თუმცა მნიშვნელოვანია ერთი მომენტი: შესაძლებელია, რომ რეგისტრაციასა და სანივთო შეთანხმებას შორის არსებობდეს შინაარსობრივი განსხვავება. ასეთ დროს არ წარმოიშობა არც შეთანხმებული უფლება, ვინაიდან არ არსებობს რეგისტრაცია და, ასევე, – არც რეგისტრირებული უფლება რეგისტრაციის არარსებობის გამო. ამასთან ერთად, შესაძლებელია ნამდვილი სამართლებრივი სტატუსი და საადგილმამულო წიგნის ჩანაწერიც არ ემთხვეოდეს ერთმანეთს, ასეთ დროს ჩანაწერებს ენიჭება უპირატესი ძალა. გამოწვევისაა შემთხვევა იპოთეკის მოწმობაზე სსკ-ის 289-ე მუხლი, ვინაიდან, თუ ვინმე რეესტრის ჩანაწერს სადაოდ ხდის, მას აკისრია მტკიცების ტვირთი.⁶

ის პირი, რომელიც რეესტრში არეგისტრირებს საკუთარ უფლებას, აღარ არის ვალდებული დაამტკიცოს, რომ ჩანაწერი სწორია. როდესაც საქმე ეხება უძრავი ქონების შეძენას, შემძენს თავისი უფლების დასამტკიცებლად, შეუძლია დაეყრდნოს რეესტრში რეგისტრირებული ფაქტების სისწორის ვარაუდს. ეს ვარაუდი მოქმედებს იმ შემთხვევაშიც კი, თუნდაც მცდარი იყოს ჩანაწერი, აქ ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ შემძენის დამოკიდებულება ამ ფაქტის მიმართ იყოს კეთილსინდისიერი.⁷

ქართულ რეალობაში გახშირებულია დანაშაულებრივი გზით სხვის უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების მოპოვება, ამას მოწმობს მრავალი მიმდინარე სასამართლო საქმე სხვადასხვა ინსტანციებში. საქმის გარემოებებიდან ირკვევა, რომ „გამსხვილებლები“ ყალბი მინდობილობების/დოკუმენტების გამოყენებით საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოში ირეგისტრირებდნენ ნამდვილი/კანონიერი მესაკუთრის კუთვნილ უძრავ ქონებას და შემდგომ განკარგავდნენ თავიანთი შეხედულებისამებრ, კერძოდ, ისინი ამ ქონებებს ასხვისებდნენ კეთილსინდისიერ შემძენზე ან უფლებრივად/იპოთეკით ტვირთავდნენ⁸.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კარგი იქნება, თუ ერთ-ერთ მიმდინარე საქმეს მოვიყვანთ მაგალითად:

საქმის გარემოებებიდან ირკვევა რომ ირანის ისლამური რესპუბლიკის მოქალაქე ა.ყ.-ს საკუთრების უფლებით ჰქონდა დარეგისტრირებული მიწის ნაკვეთი, რომელიც მდებარეობდა ქ. თბილისში. გამოძიებისთვის დადგენილმა (უკრაინის და საქართველოს მოქალაქეებმა) პირებმა, შეადგინეს რა ყალბი „უკრაინულ ენაზე“ დამზადებული ყალბი მინდობილობა, საკუთრების უფლებით დაირეგისტრირეს ა.ყ.-ს საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთი, რომელიც შემდგომ ა.გ.-ზე გადასხვისეს.

ა.ყ.-მ სარჩელი აღძრა თბილისის საქალაქო სასამართლოში⁹ და მოითხოვა ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობა და უძრავი ნივთის მესაკუთრედ აღდგენა. მოსარჩელის მოთხოვნა არცერთ ინსტანციაში არ დაკმაყოფილდა, ვინაიდან შემძენი ა.გ. კეთილსინდისიერ შემძენს წარმოადგენდა,

წლის 21 ოქტომბრის გადაწყვეტილება N2ბ/795-09.

8 ფხალაძე, ნ., (2021). „დანაშაულებრივი გზით სხვის უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების მოპოვება (კონკრეტული სასამართლო გადაწყვეტილების მიმოხილვა)“. „სამართალი და მსოფლიო“ 7(2), გვ. 197-204 <<https://doi.org/10.36475/7.2.14>>

9 თბილისის სააპელაციო სასამართლოს საქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2020 წლის 28 სექტემბრის გადაწყვეტილება N 2ბ/5998-19.

4 Kohler, J., (2013). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 10. Aufl., 891
5 იქვე., 891, I.
6 ბოელინგი, ჰ., და ჭანტურია, ლ., (2006). სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია, თბ., გვ. 101.
7 თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2009

რომელსაც პირდაპირ იცავდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 312-ე მუხლი¹⁰.

უნდა აღინიშნოს ასევე 2022 წლის 29 აპრილს მომხდარი შემთხვევა:

ლიბანის მოქალაქე დ.მ. ფლობდა უძრავ ნივთს, ბინას მრავალბინიან საცხოვრებელ კომპლექსში. საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს 2022 წლის 06 მაისის რეგისტრირებული მონაცემებით ირკვევა, რომ დ.მ.-ს საკუთრებაში არსებული ბინა პოლონეთში დამზადებული „აპოსტილი მინდობილობით“ იქნა გადაფორმებული ჯერ ქუვეითის მოქალაქეზე ა.ს.-ზე და, შემდგომ, გარიგების საფუძველზე, საქართველოს მოქალაქეზე მ.ე.-ზე. ბუნებრივია, თავდაპირველ მესაკუთრეს აღნიშნულ „გარიგებებში“ არანაირი მონაწილეობა არ მიუღია და არანაირი ნება არ გამოუხატავს.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საჯარო რეესტრში დაცული მონაცემები ყოველთვის არ ასახავს სინამდვილეს, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეები იძულებულები არიან, სხვადასხვა გზას მიმართონ, რომ, ერთი მხრივ, დაცული იყოს საკუთრების უფლება და, მეორე მხრივ, არ გახდნენ არასასურველი გარიგების მონაწილენი.

უძრავ ნივთზე რეგისტრირებული მონაცემების მოქმედების შეჩერება

როგორც ზევით ვისაუბრეთ, დღეის მდგომარეობით, საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოს არ შესწევს უნარი შეამოწმოს/გადაამოწმოს სარეგისტრაციოდ წარდგენილი დოკუმენტების შესაბამისობა საქართველოს კანონმდებლობასთან, ვინაიდან საქართველო მინსკის კონვენციის მხარეა და, ამდენად, ჩვენს მეზობელ ქვეყნებში გაცემული მინდობილობები არ ექვემდებარება კანონმდებლობით დადგენილი წესით ლეგალიზებას. ეს კი ზრდის თაღლითური გზებით სხვისი ქონების მითვისებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნებისმიერმა მესაკუთრემ, თავისი ნების გამოხატვის

გარეშეც, შეიძლება საკუთრების უფლება დაკარგოს. ამდენად, მიმართა, რომ მესაკუთრეს, რომელსაც გააჩნია კონსტიტუციით გარანტირებული საკუთრების უფლება, უნდა შეეძლოს მისი უძრავი ნივთის დაცვა სხვადასხვა მეთოდით. ერთ-ერთი ასეთი მეთოდია უძრავ ნივთზე რეგისტრირებული მონაცემების მოქმედების შეჩერება. მკითხველი დაინტერესდება, თუ რა სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს აღნიშნული მექანიზმი და როგორ იცავს იგი კანონიერ მესაკუთრეს? მოგეხსენებათ, ყოველ უძრავ ნივთს გააჩნია საკადასტრო კოდი, რომლითაც ხდება უძრავი ნივთის იდენტიფიკაცია (და არა მხოლოდ საკადასტრო კოდი, მისამართი, მესაკუთრის სახელი და გვარი და ა.შ.), ამიტომ მესაკუთრეს უნდა შეეძლოს პირადი განცხადებით ან სასამართლო განჩინების საფუძველზე შეაჩეროს რეგისტრირებული მონაცემების მოქმედება მის უძრავ ნივთზე, რის შემდეგაც სხვა „დაინტერესებული პირი“ ვეღარ მოახერხებს უფლების რეგისტრაციას კანონიერი მესაკუთრის გარეშე. აღნიშნული მეთოდით ერთგვარად სამოქალაქო ბრუნვიდან მოხდება უძრავი ნივთის ამოღება და შემდგომ ისევ ბრუნვაში მოქცევა მესაკუთრის სურვილის შემთხვევაში. აღნიშნული მეთოდი დაიცავს მესაკუთრეს „ფაქტის წინაშე დადგომისაგან“, რაც საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მხრიდან მრავლად არსებობს. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ნებისმიერი მესაკუთრე, რომელიც თავის უძრავ ნივთზე რეგისტრირებულ მონაცემებს შეაჩერებს, უფლებამოსილია ნებისმიერ დროს გააქტიუროს რეგისტრირებული მონაცემები ამავე უძრავ ნივთზე, ოღონდ ეს ისეთ დროს უნდა მოხდეს, როდესაც იგი უძრავი ნივთის გასხვისებას ან უფლებრივად დატვირთვას გადაწყვეტს.

ზემოაღნიშნული მეთოდის დანერგვისთვის საჭიროა საჯარო რეესტრის დებულებაში შევიდეს დამატებითი ცვლილებები ან დამტკიცდეს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება. ამასთან ერთად, აუცილებელია აღნიშნულთან დაკავშირებით მყისიერი კომუნიკაცია დამყარდეს როგორც იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსთან, ასევე, მთლიანად საერთო სასამართლოებში, რათა მოხდეს სპეციალური სასამართლო ფორმის შემოღება რომელიც განკუთვნილი იქნება უშუალოდ ასეთი ტიპის განცხადებისთვის.

10 საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის“ 312-ე მუხლი. [24.07.1997]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=118>> [ბოლო წვდომა: 2 მაისი, 2022].

დასკვნა

იმისათვის, რომ საკუთრების უფლება ადეკვატურად იქნეს დაცული, საჭიროა კანონიერების პრინციპების პრაქტიკულად განხორციელება, კერძოდ:

- სარეგისტრაციოდ წარდგენილი დოკუმენტაცია დეტალურად უნდა იქნეს შემოწმებული; უნდა იქნეს დადგენილი, ხომ არ არის დაშვებული ტექნიკური შეცდომები, ვინაიდან მოცემული პრაქტიკიდან გამომდინარე, საქმეში არსებული მტკიცებულებებით ირკვეოდა, რომ ყალბი მინდობილობები შეიცავდნენ არსებით შეცდომებს: მისამართის, ქუჩის სახელწოდების, მესაკუთრის სახელისა და გვარის ნაწილში, რაც ბუნებრივია, საფუძველი იყო საჯარო რეესტრისთვის, რომ

ასეთი მნიშვნელოვანი შეცდომების მქონე დოკუმენტის საფუძველზე სარეგისტრაციო წარმოება არ განხორციელდებინა;

- მეტი პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს რეგისტრატორს და საჯარო რეესტრს რეგისტრაციის პროცესში (როგორც ეს გერმანიაში და საფრანგეთშია);
- უნდა ამაღლდეს მისი პასუხისმგებლობის ხარისხი;
- ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატაში მოსამართლეები უნდა ჩამოყალიბდნენ ერთნაირ პოზიციაზე, რომ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით არსებულ სარჩელებზე მოსარჩელებს დაეხმარონ სარჩელის ტრანსფორმირებაში (ინკვიზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე).

Nikoloz Pkhaladze

SUSPENSION OF DATA REGISTERED ON REAL ESTATE AT THE REQUEST OF THE OWNER AS AN INDIRECT PROTECTION OF PROPERTY (The Need for Reform and Perspectives)

Nikoloz Pkhaladze

*Founder Law Office "Pkhaladze and Partners",
Caucasus International University, PhD student in Law*

KEYWORDS: Real Estate, Civil Turnover, Registry

ABSTRACT

In order to adequately protect property rights, it is necessary to apply the principles of legality in practice, namely: the documents submitted for registration, should be thoroughly checked, it should be determined whether technical errors are allowed, because the evidence in the case Substantial errors: in the part of the address, street name, owner name and surname, which was naturally the basis for the public registry not to carry out registration on the basis of a document with such significant errors.

More responsibility should be placed on the registrar and the public registry in the registration process (as is the case in Germany and France), the degree of his responsibility should be enhanced,

and judges in the Chamber of Administrative Cases should take the same position To assist plaintiffs in transforming a claim for damages (based on the principle of the Inquisition).

ბიბლიოგრაფია:

კვლევები და სახელმძღვანელოები:

1. ბოელინგი, ჰ., და ჭანტურია, ლ., (2006). სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლო გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდო-კა. თბილისი;
2. ფხალაძე, ნ., (2021). „დანაშაულებრივი გზით სხვის უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების მოპოვება“. „სამართალი და მსოფლიო“ N17.

უცხოენოვანი ლიტერატურა:

1. კანზლეიტერ, რ., (2013). გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი N 925.
2. ლაზარევსკი, ვ., (2000). უძრავ ქონებაზე უფლების რეგისტრაციის სისტემები – უცხო ქვეყნების გამოცდილება.
3. კოლერ, ჯ., (2013). მიუნხენის სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი N 891.

გამოყენებული ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, (2022 წლის 5 მაისი). საქართველოს კანონი საჯარო რეესტრის შესახებ. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/20560?publication=29>>
2. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის“ 312-ე მუხლი. (24.07.1997). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=118>>

სასამართლო გადაწყვეტილებები:

1. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2009 წლის 21 ოქტომბრის გადაწყვეტილება N2ბ/795-09.
2. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2020 წლის 28 სექტემბრის გადაწყვეტილება N 2ბ/5998-19.

BIBLIOGRAPHY:

Researches and textbooks:

1. Boeling, H., and Chanturia, L., (2006). Methodology of making court decisions in civil cases. Tbilisi; (In Georgian)
2. Pkhaladze, N. (2021). „Gaining Possession of Another’s Real Estate Thought Criminal Ways (Overview of Specific Court Decisions)“. Law and World 7(2). <<https://doi.org/10.36475/7.2.14>> (In Georgian)

Foreign literature:

1. Kansleiter, R., (2013). Commentary on the German Civil Code N 925; (In German)
2. Lazarevsky, V., (2000). Real Estate Registration Systems – Experience of Foreign Countries; (In Russian)
3. Kohler, J., (2013). Commentary on the Munich Civil Code N 891. (In German)

Normative material used:

1. Legislative Herald of Georgia (May 5, 2022). Law of Georgia on Public Registry. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/20560?publication=29>> (In Georgian)
2. Legislative Herald of Georgia. The Civil Code of Georgia, Article 312, (24.07.1997). <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=118>> (In Georgian)

Court decisions:

1. Decision N2b / 795-09 of the Tbilisi Court of Appeals of October 21, 2009. (In Georgian)
2. Decision N 2b / 5998-19 of the Civil Cases Board of the Tbilisi Court of Appeal of September 28, 2020. (In Georgian)

NOTES:

1. Kanzleiter, R., (2013). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gezezbuch, 10. Aufl., §925 Rdnr. 21-23.
2. Lazarevski, V., (2000). Real estate registration systems. Опыт зарубежных стран, М., С. 16.
3. Legislative Herald of Georgia (May 5, 2022). Law of Georgia on Public Registry. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/20560?publication=29>> [Last viewed: May 2, 2022]
4. Kohler, J., (2013). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 10. Aufl., 891
5. Ibid., 891, I.
6. Boeling, H., and Chanturia, L., (2006). Methodology of making court decisions on civil cases, Tbilisi, p. 101.
7. Decision N2b / 795-09 of the Tbilisi Court of Appeals of October 21, 2009.
8. Pkhaladze, N., (2021). "Criminal acquisition of ownership of another's immovable property (review of a specific court decision)". Law and the World 7 (2), p. 197-204 <<https://doi.org/10.36475/7.2.14>>
9. Decision N 2b / 5998-19 of the Civil Cases Board of the Tbilisi Court of Appeal of September 28, 2020.
10. Legislative Herald of Georgia. The Civil Code of Georgia, Article 312. [24.07.1997]. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=118>> [Last viewed: May 2, 2022].

დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფში მონაწილეობის კრიმინალიზაცია პალერმოს კონვენციის მიხედვით

ეკატერინე ლალიძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის სპეციალური მოხელე

საკვანძო სიტყვები: პალერმოს კონვენცია, ორგანიზებული დანაშაული, ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფი

აბსტრაქტი

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულები და მასთან ბრძოლა ჩვენი ქვეყნის მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. პალერმოს კონვენცია (იგივე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია) ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ მიღებულ იქნა 2000 წლის 15 ნოემბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ. კონვენციის მიზანია, ხელი შეუწყოს თანამშრომლობას ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

სტატიაში სიღრმისეულად არის შესწავლილი პალერმოს კონვენციის მე-5 მუხლი, რომელიც უშუალოდ დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფებში მონაწილეობის კრიმინალიზებას ითხოვს მონაწილე სახელმწიფოებისგან. აღნიშნული მოთხოვნის შესაბამისად ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში არაერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება განხორციელდა. მათ შორისაა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, საქართველოს კანონი ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ, ასევე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი და სხვა სამართლებრივი აქტები.

სტატიაში განხილული და შეფასებულია თითოეული ზემოაღნიშნული სამართლებრივი დოკუმენტების მუშაობის შედეგი როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ დონეზე. შეფასებული და განხილულია საქართველოს ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული სტრატეგია, ასევე, შესწავლილია სასამართლო პრაქტიკაც, რაც საბოლოოდ მნიშვნელოვანი დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობას იძლევა.

ნაშრომის დასასრულს საუბარია საქართველოს გამოწვევებზე ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის კუთხით, ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ძირითად მიმართულებებზე, პრობლემებსა და ხარვეზებზე.

შესავალი

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულები და მასთან ბრძოლა ჩვენი ქვეყნის მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. მნიშვნელოვანი საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომელმაც დიდი წვლილი შეიტანა ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში – ორგანიზებული დანაშაულის ბრძოლის წინააღმდეგ გაეროს კონვენციაა.¹

როგორც აღვნიშნეთ, პალერმოს კონვენცია ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის სფეროში მნიშვნელოვან დოკუმენტს წარმოადგენს. იგი საერთაშორისო სამართლებრივი თვალსაზრისით უნიკალური და გლობალური მნიშვნელობის კონვენციაა, მოიცავს რეკეტისა და ორგანიზებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლის ხერხებსა და სხვადასხვა დანაშაულების კრიმინალიზებას ემსახურება.

დღესდღეობით, ჩვენი ქვეყნისთვის აქტუალობას არ კარგავს ისეთ ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლა, როგორცაა „ქურდული სამყაროს“ წევრობა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ბოლო პერიოდში სისხლის სამართლის კოდექსში არაერთი ცვლილება შევიდა. ცვლილებები შევიდა „ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონში“. ახალი მუხლების ჩამოყალიბების მიზანია, აღკვეთოს ზემოხსენებული დანაშაული და გამოავლინოს ორგანიზებული დანაშაულის ჩამდენი სუბიექტები და, მათ შორის, „კანონიერ ქურდები“ და მათთან კავშირში მყოფი პირები.

საკვლევი თემის მიზანია პალერმოს კონვენციისა და პალერმოს კონვენციის თავისებურებების შესწავლა საქართველოს ქრილში, რისთვისაც აუცილებელია შეფასდეს ქვეყანაში არსებული ვითარება ორგანიზებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლის კუთხით.

კვლევის საგანია ქვეყნის შიდა სამართლებრივი აქტების შესწავლა, რომელთა ჩამოყალიბებაზეც მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია პალერმოს კონვენციამ.

კვლევის ობიექტია პალერმო კონვენციის მე-5 მუხლი, რომელიც ახდენს დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფებში მონაწილეობის კრიმინალიზაციას, ასევე, პალერმოს კონვენციის იმპლემენტაციის შედეგები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსსა და თუ სხვა ქვეყნის შიდა სამართლებრივ აქტებში.

დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფებში მონაწილეობის კრიმინალიზაცია და პალერმოს კონვენცია

პალერმოს კონვენცია იგივე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ მიღებულ იქნა 2000 წლის 15 ნოემბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის 55/25 რეზოლუციის საფუძველზე. კონვენციის მიზანია, ხელი შეუწყოს თანამშრომლობას ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის უფრო ეფექტიანად თავიდან აცილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში.²

პალერმოს კონვენცია, საერთაშორისო სა-

1 შემდგომში პალერმოს კონვენცია. კონვენციის ტექსტი იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

2 შემდგომში პალერმოს კონვენცია. კონვენციის ტექსტი იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

მართლებრივი თვალსაზრისით, უნიკალური და გლობალური მნიშვნელობის სამართლებრივი დოკუმენტი. ის მოიცავს რეკეტისა და ორგანიზებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლის ხერხებს და მასთან დაკავშირებული სხვადასხვა დანაშაულების კრიმინალიზებას ემსახურება.

პალერმოს კონვენციის მიზანი ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლა და მათი თავიდან აცილებაა, შესაბამისად, იგი გამოიყენება, რათა გამოძიებულ იქნას და სისხლისსამართლებრივ დევნას დაექვემდებაროს დანაშაულები, რომლებიც დადგენილია კონვენციის მე-5 (დამნაშავეთა ორგანიზებულ ჯგუფში მონაწილეობა), მე-6 (უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია), მე-8 (კორუფცია) და 23-ე (მართლმსაჯულების განხორციელების ხელის შეშლა) მუხლებით, ასევე, მძიმე დანაშაულები, თუ ეს დანაშაული ატარებს ტრანსნაციონალურ ხასიათს და ჩადენილია დამნაშავეთა ორგანიზებული ჯგუფის მონაწილეობით.³

პალერმოს კონვენციის მე-5 მუხლი ავალდებულებს მონაწილე სახელმწიფოებს – დასჯადად გამოაცხადოს განზრახ ჩადენილი ერთი ან რამდენიმე პირის შეთანხმება მძიმე დანაშაულის ჩასადენად, პირდაპირი ან არაპირდაპირი გზით ფინანსური ან სხვა მატერიალური სარგებლის მიღების მიზნით.⁴ მოცემული მუხლის დათქმის მიხედვით, აუცილებელია ერთი ან რამდენიმე პირის შეთანხმება დანაშაულის ჩასადენად, იმის გათვალისწინებით, რომ ჩაიდენენ მძიმე დანაშაულს, ხოლო ამ დანაშაულის მიზანი უნდა იყოს ფინანსური სარგებლის მიღება ან სხვა მატერიალური ბენეფიტი.

მეხუთე მუხლის მეორე დათქმის მიხედვით, კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულნი არიან სისხლის სამართლის დანაშაულად გამოაცხადოს ქმედება ჩადენილი პირის მიერ, რომელიც აცნობიერებს დამნაშავეთა ორგანიზებული ჯგუფის მიზანს და იცის მისი საერთო დანაშაულებრივი საქმიანობის, ან ამ ჯგუფები მიერ აღნიშნულ დანაშაულთა ჩადენის განზრახვის შესახებ, აქტიურ მონაწილეობას იღებს ორგანიზებული ჯგუფის

დანაშაულებრივ საქმიანობაში, აცნობიერებს, რომ მისი მონაწილეობა ხელს უწყობს დანაშაულებრივი მიზნის მიღწევას.⁵

მოცემული მუხლის მიზნებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ პირი აქტიურ მონაწილეობას იღებდეს ორგანიზებული ჯგუფების საქმიანობაში. აუცილებელია განიმარტოს აქტიური მოქმედება, ვინაიდან, შესაძლოა პირი ჩართული იყოს ორგანიზებული ჯგუფის საქმიანობაში და თავისი პასიური მოქმედებით უწყობდეს ხელს ამგვარი ჯგუფის საქმიანობას. იმისათვის, რომ პირს ბრალად შეერაცხოს ორგანიზებულ ჯგუფში მონაწილეობა, აუცილებელია მან იცოდეს ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფის მიზანი და საქმიანობა, ან გააჩნდეს განზრახვა ჩაიდინოს აღნიშნული დანაშაული.

საინტერესოა, რა იგულისხმება ორგანიზებული ჯგუფის „სხვა საქმიანობაში“ და აღიქმება თუ არა ორგანიზებულ ჯგუფთან კავშირში მყოფი ყველა პირი ამ დანაშაულის სუბიექტად. ამ შემთხვევაში აუცილებელია, პირმა იცოდეს, რომ მისი ქმედება ემსახურება დანაშაულებრივი მიზნის მიღწევას. აღნიშნული დათქმით კანონშემოქმედმა ყველა ზომამიიღო ორგანიზებულ დანაშაულებრივ ჯგუფთან კავშირში მყოფი პირების გამოსავლენად და მათი ქმედების აღსაკვეთად, ისევე როგორც დასჯადი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ მძიმე დანაშაულის ორგანიზება, ხელმძღვანელობა, წაქეზება, დახმარება ან რჩევის მიცემა. აღნიშნული ჩანაწერის მსგავს ჩანაწერს ვხვდებით 1988 წლის ვენის კონვენციაში.⁶

ხელმძღვანელობა, წაქეზება, დახმარება ან რჩევის მიცემა არის აქტივობის ის ფორმები, რომლითაც შესაძლოა პირი ჩაერთოს ორგანიზებული ჯგუფის საქმიანობაში. ეს არ გამორიცხავს იმას, რომ პირი სხვა ქმედებით ჩაერთვება ორგანიზებული ჯგუფების საქმიანობაში, მაგალითად, საქვეყნოდ დაუჭერს მხარს „კანონიერ ქურდებს“ ან მიმართავს მათ დასახმარებლად ისევე, როგორც აღნიშნუ-

3 იქვე.

4 იქვე.

5 პალერმოს კონვენცია, კონვენციის ტექსტი იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

6 McMclean, D., (2007). Transnational Organized Crime a Commentary on the UN Convention and its Protocols. Oxford University Press, 1 st, p. 65.

ლი ქმედებები კრიმინალიზებულია ქართულ სისხლის სამართლის კოდექსში.⁷ პალერმოს კონვენციის 34-ე მუხლის მესამე ნაწილი თითოეულ მონაწილეს სახელმწიფოს აძლევს უფლებას მიიღოს უფრო მკაცრი ზომები ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად,⁸ სწორედ ამის დადასტურებაა ზემოთ აღნიშნული მაგალითი.

ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა და საქართველოს კანონი ორგანიზებული დანაშაულის და რეკეტის შესახებ

მნიშვნელოვანია ვნახოთ, როგორ განხორციელდა პალერმოს კონვენციის მე-5 მუხლის იმპლემენტაცია ქართულ კანონმდებლობაში და რა ხარვეზები არსებობს დღეს კანონმდებლობაში, ასევე, მნიშვნელოვანია ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის სტრატეგიის განხილვა, სამომავლო მიზნების და ამოცანების ანალიზი.

პალერმოს კონვენციასთან მიერთების შემდგომ საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის კუთხით, კერძოდ, მიღებულ იქნა კანონი „ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ“. კანონის მიზანია ხელი შეუწყოს ორგანიზებული დანაშაულის, „ქურდული სამყაროს“ და რეკეტის წინააღმდეგ ბრძოლას და მათ თავიდან აცილებას. კანონში მოცემულია რეკეტის, რეკეტული დაჯგუფების, რეკეტირის, „ქურდული სამყაროს“, „ქურდული სამყაროს წევრის“, „კანონიერი ქურდის“, რეკეტული ქონების, „ქურდულის სამყაროს წევრის ქონების“ განმარტებები. თითქოს, ჩამოთვლილი ტერმინების განმარტებით, უნდა აღმოფხვრილიყო ის ბუნდოვანება, რაც ამ ტერმინების ირგვლივ არსებობდა, მაგრამ ვფიქრობ, რომ ეს ასე არ

მოხდა. კანონში „ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ“ „ქურდული სამყარო“ განმარტებულია, როგორც პირთა ერთობა, რომელიც შეთანხმებულია, რომ განახორციელებს „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობას.⁹ ამის შემდეგ ზუსტდება ტერმინი „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობა და განმარტება, როგორც „ქურდული სამყაროს წევრის“, „კანონიერი ქურდის“ საქმიანობა, განხორციელებული დაშინებით, მუქარით, იძულებით, და აშ.¹⁰ რაც შეეხება „კანონიერი ქურდის“ განმარტებას, ის არის პირი, რომელიც ნებისმიერი ფორმით მართავს ან/და ორგანიზებას უწევს „ქურდული სამყაროს“, „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობის მეთოდების გამოყენებით ან ორგანიზებას უწევს პირთა გარკვეულ ჯგუფს.¹¹ მოცემულ ტერმინებში ძირითადად გამოყენებულია ორი ტერმინი: „ქურდული სამყარო“ და „კანონიერი ქურდი“, რაც იწვევს გაურკვევლობას და შეუძლებელს ხდის მის ზუსტ გაგებას.

ვფიქრობ, თავიდანვე არასწორი იყო კანონში „კანონიერი ქურდის“ ჩანაწერის არსებობა. შესაძლებელია, მის ნაცვლად გამოყენებულ იქნეს სხვა ტერმინი, მაგალითად, „დანაშაულებრივი გაერთიანების ხელმძღვანელი“, რომლის დეფინიციაც შესაძლოა შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: ეს არის დანაშაულებრივი გაერთიანების ორგანიზატორი/ხელმძღვანელი პირი, რომელიც მართავს/ორგანიზებას უწევს დანაშაულებრივი გაერთიანების წევრებს.

„ქურდული სამყარო“ კი შეიძლება განმარტოს, როგორც „პირთა გაერთიანება, რომელიც შეთანხმებულია დანაშაულებრივი საქმიანობის ჩასადენად, რომელიც იმართება მკაცრად დადგენილი წესებით და პირობებით, ხოლო მის ნაცვლად გამოყენებული იქნეს ტერმინი „დანაშაულებრივი გაერთიანება“. რაც შეეხება ამგვარი დაჯგუფების საქმიანობას, ის ვრცელი უნდა იყოს და მოიცავდეს იმ ძირითად ნიშნებს, რაც „ქურდული სამყა-

7 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

8 პალერმოს კონვენცია, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

9 ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონი, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4159504?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

10 იქვე.

11 იქვე.

როს“ ძირითად მიზნებსა და თავისებურებებს გამოხატავს. შესაბამისად, დანაშაულებრივი გაერთიანების საქმიანობა შესაძლოა განიმარტოს შემდეგნაირად: „დანაშაულებრივი გაერთიანების მიერ განხორციელებული ქმედება, ჩადენილი დაშინებით, იძულებით, მუქარით, წაქეზებით, გაერთიანების ორგანიზატორის ავტორიტეტით და რომლის მიზანია მატერიალური სარგებლის მიღება, გავლენის/ძალაუფლების მოპოვება.

საგულისხმოა, რომ საკანონმდებლო დონეზე „კანონიერი ქურდი“, „ქურდული სამყარო“ და სხვა მსგავსი ტერმინების გამოყენება ხელს უწყობს ამ ინსტიტუტის პოპულარიზებას, ხოლო მათი ახლებურად ჩამოყალიბების შემდეგ საკანონმდებლო დონეზე გაქრება ტერმინი „კანონიერი ქურდი“, „ქურდული სამყარო“ და სხვა, რომელიც საბოლოოდ შეასუსტებს ამ ინსტიტუტის პოპულარობას და დროთა განმავლობაში დაკარგავს აქტუალობას.

ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ კანონში განმარტებულ ზემოთ აღნიშულ ტერმინებთან დაკავშირებით, არსებობს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2014 წელს მიღებული გადაწყვეტილება „აშლარბა საქართველოს წინააღმდეგ“.¹² ევროპულმა სასამართლომ მოცემული საქმის განხილვისას იმსჯელა ისეთ ტერმინებზე, როგორცაა: „ქურდული სამყარო“, „კანონიერი ქურდი“, და მიიჩნია, რომ ეს ტერმინები წარმოადგენდა საყოველთაო ცოდნის საგანს და ფართო წრეებში იყო გაგებული, „2005 წლის 20 დეკემბერს ორი ახალი სამართალდარღვევის, კერძოდ „ქურდული სამყაროს“ წევრობის და „კანონიერი ქურდობის“ შემოტანით, საქართველოს კანონმდებლობა, უბრალოდ, სისხლის სამართლებრივ ჩარჩოში მოაქციეს ცნებები და ქმედებები, რომლებიც უკავშირდება კრიმინალურ („ქურდების“) ქვეკულტურას; ამასთან, ამ ცნებების ზუსტი მნიშვნელობა უკვე ცნობილი იყო ზოგადად საზოგადოებისათვის. საინტერესოა, რომ ქართველმა კანონმდებლებმა გადაწყვიტეს სასაუბრო ენაში დამკვიდრებული ტერ-

მინების შენარჩუნება მოცემული სამართალდარღვევების იურიდიულ განმარტებებში. სასამართლოს მიაჩნია, რომ ზემოთ ხსენებული მიდგომა გამოყენებულ იქნა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საზოგადოებას მარტივად მოეხდინა სისხლის სამართლებრივ ჩარჩოში ახლად მოქცეული დარღვევების აღქმა“¹³. თუ გავყვებით მოცემულ მოსაზრებას, ზემოაღნიშნული ტერმინები არ იწვევს გაუგებრობას, მისი მიზანია იმ სასაუბრო ენის შენარჩუნება, რაც საზოგადოებაში არის დამკვიდრებული.

ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი

მნიშვნელოვანია ის ცვლილებები, რაც სსკ-ის კოდექსში შევიდა, ახლებურად ჩამოყალიბდა არაერთი მუხლი. სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილებებით, კოდექსს დაემატა 223¹, 223², 223³ და 223⁴ მუხლები, რომლებითაც დასჯადი გახდა „ქურდული სამყაროს“ წევრობა, „კანონიერი ქურდობა“, ქურდულ შეკრებაში“ მონაწილეობა, „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობის მხარდაჭერა, „ქურდული სამყაროს“ წევრისთვის/„კანონიერი ქურდისთვის“ მიმართვა ან ამ მიმართვის შედეგად მატერიალური სარგებლის ან მატერიალური უპირატესობის მიღება.¹⁴

მოცემული ცვლილებები სწორედ პალერმოს კონვენციის იმპლემენტაციის შედეგია, რომელიც მონაწილე სახელმწიფოებისგან მოითხოვდა – დასჯადად გამოეცხადებინათ დამნაშავეთა ორგანიზებული ჯგუფების საქმიანობა.

რაც შეეხება მოცემული მუხლების დისპოზიციებს, სსკ-ის 223¹ მუხლი დასჯადად აცხადებს „ქურდული სამყაროს წევრობას“ და „კანონიერ ქურდობას“. „ქურდული სამყაროს“ წევრობას ადგილი აქვს, როცა პირი აღია-

12 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება „აშლარბა საქართველოს წინააღმდეგ“, სტრასბურგი, (2014). <<https://www.supremecourt.ge/>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

13 იქვე.

14 საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

რებს „ქურდულ სამყაროს“ და იღებს მონაწილეობას მათ საქმიანობაში, ან გამოხატავს მზადყოფნას ამგვარ საქმიანობაში მონაწილეობის მისაღებად.¹⁵ მონაწილეობა „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობაში შესაძლოა გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმით, მათ შორის: დაშინებით, მუქარით, იძულებით, დუმისის პირობით, არასრულწლოვნის ჩაბმით, დანაშაულის ჩადენისკენ წაქეზებით, დანაშაულის ჩადენით, კრიმინალური გავლენების გამოყენებით ან სხვა უკანონო ქმედებით.¹⁶ თითოეული მათგანის სამართლებრივ განმარტებას არ შევუდგებით, მხოლოდ რამდენიმე მათგანზე ვისაუბრებ, კერძოდ პირის მიერ ქურდული სამყაროს აღიარება ნიშნავს, როცა პირი აღიარებს „ქურდულ სამყაროს“ და „ქურდული სამყაროც“ აღიარებს მას, როგორც „ქურდული სამყაროს“ წევრს, თუ ორივე პირობა არ გვაქვს, ქმედება ამ მუხლით ვერ დაკვალიფიცირდება. „ქურდული სამყაროს“ წევრობა შესაძლოა გამოიხატოს მაშინაც, თუ პირი ჩაიდენს რაიმე დანაშაულებრივ ქმედებას „ქურდული სამყაროს“ მიზნის მისაღწევად.¹⁷ საინტერესოა ისეთი შემთხვევა, როცა პირი ჩაიდენს დანაშაულს ქურდული სამყაროს მიზნების მისაღწევად, მაგალითად მუქარას, გამოძალგას და საკმარისია თუ არა ამ შემთხვევაში ქმედების სსკ-ის 223¹ მუხლით კვალიფიკაცია სხვა მუხლებზე მითითების გარეშე. ჩნდება შეკითხვა რისთვის უნდა დაისაჯოს პირი, ფაქტობრივად განხორციელებული ქმედებისთვის, თუ იმისთვის რომ პირმა დანაშაულის ჩაიდინა „ქურდული სამყაროს“ მიზნებისთვის და მხოლოდ ამიტომ უნდა აგოს პასუხი. თუ მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც ფაქტობრივად ჩადენილი ქმედებისთვის, ასევე, იმისათვის, რომ მან ეს დანაშაულის „ქურდული სამყაროს“ მიზნებისთვის ჩაიდინა. რაც შეეხება პირველ შემთხვევას, თუ პირი დაისჯება პირობითად მხოლოდ ძა-

ლადობისთვის და არა „ქურდული სამყაროს“ წევრობისთვის, ვფიქრობ, ამგვარი დანაშაულის ჩადენა „ქურდული სამყაროს“ მიზნებისთვის მომეტებული საფრთხის შემცველია, ვიდრე „უბრალო ძალადობა“. მეორე შემთხვევას რაც შეეხება, აქ საუბარია იმაზე, რომ პირი არ დაისაჯოს მხოლოდ „ქურდული სამყაროს“ წევრობისთვის, რაც გამორიცხავს მის მიერ ფაქტობრივად ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობას, ხოლო მესამე შემთხვევაში გამოდის, რომ პირი ორმაგად აგებს პასუხს ერთი ქმედებისთვის. გამოსავალი ამ შემთხვევაში იურიდიულ ლიტერატურაში მოიძებნება, კერძოდ, სსკ-ის კოდექსის კომენტარებში პრობლემის გადასაწყვეტად განვითარებულია მოსაზრება, რომ თუკი „ქურდული სამყაროს“ წევრი ჩაიდენს ისეთ დანაშაულს, რომლისთვისაც სანქცია უფრო მკაცრია, ვიდრე „ქურდული სამყაროს წევრობისთვის“, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, ხოლო თუ ჩადენილი დანაშაულის სანქცია თუ უფრო ნაკლებია ან ტოლია, ვიდრე „ქურდული სამყაროს“ წევრობა, მაშინ დანაშაულთა ერთობლიობით კვალიფიკაცია საჭირო არაა.¹⁸

მოცემულ საკითხზე არსებობს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაც, კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც პირისაგან თანხის ან სხვა მატერიალური სიკეთის გამოძალგა ხორციელდება „ქურდული სამყაროს წევრის“ მიერ „ქურდულ სამყაროში“ მოქმედი წესების გამოყენებით (საქმის გარჩევა და სხვა), ამასთან, გამოძალგა ხორციელდება „ქურდული სამყაროსთვის“ სარგებლის მისაღებად, ამგვარი ქმედება გამოძალგად ვერ დაკვალიფიცირდება, რადგან, თავისი შინაარსითა და ნიშნებით, ის სცდება გამოძალგის ფარგლებს და გადაიზრდება სხვა დანაშაულში, როგორცაა – „ქურდული სამყაროს“ წევრობა.¹⁹

შესაძლებელია პრობლემის გადასაჭრელად სსკ-ში შევიდეს ცვლილება და ისეთ მუ-

15 ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., & თოდუა, ნ., (2019). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი წიგნი I. თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 686.
 16 იქვე., 685-686.
 17 ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონი, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32704?publication=1>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

18 ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., & თოდუა, ნ., (2019). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი წიგნი I. თბილისი: „მერიდიანი“, გვ. 365.
 19 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა სისხლის სამართლის საქმეებზე, (2014 წლის მეორე ნახევარი 2016), გვ. 64, <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ertgvarovani-praktika-sisxli.pdf>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

ხლებს, როგორცაა ქურდობა, გამოძალგა თაღლითობა და ასე შემდეგ, დამამძიმებელი გარემოების სახით დაემატოს შემდეგი ფრაზა: ჩადენილი „ქურდული სამყაროს“ მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, საჭირო აღარ იქნება დანაშაულთა ერთობლიობით კვალიფიკაცია.

იმისათვის, რომ პირს შეერაცხოს „ქურდულ სამყაროს წევრობა“, შესაძლოა პირმა განახორციელოს „სხვა უკანონო ქმედება“, რომელიც ემსახურება „ქურდული სამყაროს“ მიზნების მიღწევას. აქ შესაძლოა, იგულისხმებოდეს ისეთი ქმედება, რომელიც არ წარმოადგენს სსკ-ით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას, მაგრამ არის უკანონო და ემსახურება ქურდული სამყაროს მიზნების მიღწევას.

ეს არის ის ძირითადი ქმედებები, რომლითაც შესაძლოა პირს შეერაცხოს „ქურდული სამყაროს“ წევრობა, ხოლო, რაც შეეხება პირის პასუხისმგებლობას „კანონიერ ქურდობისთვის“, მთავარია, პირი მართავდეს „ქურდულ სამყაროს“ ან ასეთ ჯგუფს ან ორგანიზებას უწევდეს მათ საქმიანობას²⁰.

„ქურდული სამყაროს“ ორგანიზება გულისხმობს სპეციალური წესების დადგენას, წევრების გადმოხირებას და ა.შ.. ხოლო მართვას რაც შეეხება, აქ იგულისხმება წევრებისთვის დავალებების მიცემა.²¹ აღნიშნულ მუხლთან დაკავშირებით არსებობს სააპელაციო სასამართლოს 2017 წლის გადაწყვეტილება, სადაც მომჩივანს წარმოადგენდა პროკურორი. მოცემულ საქმეში პირს ბრალად ედებოდა „კანონიერი ქურდობა“, ბრალდების ფორმულირება კი იყო შემდეგი: ბრალდებული ცნობდა და აღიარებდა „ქურდულ სამყაროს“, ეთანხმებოდა მის მიზნებს, თავისი ცხოვრების წესით საჯაროდ გამოხატავდა ქურდული სამყაროს მხარდაჭერას. მას ყოველდღიურ ცხოვრებაში აქტიური ურთიერთობა ჰქონდა ქურდული სამყაროს წევრებთან და დაკავებისას აღნიშნა, რომ ის იყო კანონიერი ქურდი²².

20 ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., & თოდუა, ნ., (2019). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი წიგნი I. თბილისი: შერიდიანი, გვ. 688.

21 იქვე.

22 თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/ბ-128-17, 2017, <<http://library.court.ge/judgements/69892017-10-27.pdf>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

სააპელაციო სასამართლომ მოცემულ საქმესთან დაკავშირებით აღნიშნა, რომ მხოლოდ ის ფაქტი, რომ პირი საზოგადოებაში კანონიერი ქურდის სახელითაა ცნობილი, არაა საკმარისი სსკ-ის 223¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ბრალდებისათვის, ამისათვის აუცილებელია, დაუმტკიცდეს, რომ ის მართავდა/ორგანიზებას უწევდა „ქურდულ სამყაროს“ ან პირთა გარკვეულ ჯგუფს სწორედ „ქურდული სამყაროს“ სპეციალური წესების შესაბამისად.²³ მოცემული მუხლის დისპოზიცია ისე არ უნდა იქნას გაგებული, თითქოს პირი შეიძლება დაისაჯოს მხოლოდ იმისთვის, რომ ის საზოგადოებაში ცნობილია, როგორც კანონიერი ქურდი. მსგავს მოსაზრებას ავითარებს სააპელაციო სასამართლოც: „დანაშაულის შემადგენლობაში, რაც არ უნდა ზოგადი ფორმულირება ჰქონდეს მას, იგულისხმება კონკრეტული ქმედება, ვინაიდან დანაშაული არის სწორედ ქმედება და არა წარმოდგენები, შეხედულებები, მისწრაფებები და ა.შ. „კანონიერი ქურდობაც“ გულისხმობს კონკრეტულ ქმედებას და მის გარეშე ის დანაშაულის შემადგენლობას ვერ შექმნის“.²⁴

შესაძლოა გაკეთდეს დასკვნა, რომ ქმედების სსკ-ის 223¹-ე მუხლის კვალიფიკაციისთვის აუცილებელია, პირი ახორციელებდეს აქტიურ მოქმედებას, მართავდეს ან ორგანიზებას უწევდეს ქურდული სამყაროს საქმიანობას. მხოლოდ იმის აღიარება ან მტკიცება, რომ პირი ცნობილია როგორც „კანონიერი ქურდი“, საკმარისი არ არის 223¹ მუხლით მსჯავდებისთვის.

რაც შეეხება სსკ-ის მომდევნო მუხლებს, რომლებიც ემსახურება სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაწესებას იმ პირებისთვის, რომლებიც არ არიან „ქურდული სამყაროს წევრები/კანონიერი ქურდები“, მაგრამ მონაწილეობას იღებენ „ქურდულ გარჩევაში“ (სსკ-ის 223²), მხარს უჭერენ „ქურდული სამყაროს“ საქმიანობას (სსკ-ის 223³) ან მიმართვას „ქურდული სამყაროს წევრ/კანონიერ ქურდს“ მატერიალური სარგებლისთვის. მოცემული ქმედებების დანაშაულებრივ ქმედებად გამოცხადების მიზანია, აღკვეთოს „კანონიერი ქურდებთან/ქურდულ

23 იქვე.

24 იქვე.

სამყაროსთან“ კავშირში მყოფი პირების ნებისმიერი ქმედება.

აღსანიშნავია სსკ-ში განხორციელებული ზემოაღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგი. საყურადღებოა სტატისტიკა, რომლის მიხედვითაც ბოლო წლებში გაიზარდა სისხლისამართლებრივი დევნის მაჩვენებელი სსკ-ის 223¹-ე, 223²-ე 223³-ე და 223⁴-ე მუხლებით, კერძოდ, 2019 წელს ქურდულს სამყაროსთან კავშირში მყოფი პირებისა და კანონიერი ქურდობის ბრალდებით 47 პირის მიმართ დაიწყო დევნა, მომდევნო წელს ეს მაჩვენებელი 58-მდე გაიზარდა, ხოლო 2021 წელს ეს რიცხვი თითქმის გაორმაგდა და 111 შეადგინა; 2022 წლის მარტის ჩათვლით ზემოაღნიშნული მუხლებით მხოლოდ 5 პირის მიმართ დაიწყო სისხლისამართლებრივი დევნა.²⁵

ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა და ქვეყნის შიდა სამართლებრივი ინსტრუმენტები

სისხლის სამართლის კოდექსის გარდა ცვლილებები განხორციელდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში. კოდექსს დაემატა ცალკე თავი, რომელიც ითვალისწინებს „ქურდული სამყაროს“ წევრისა და რეკეტულ დაჯგუფებაში მონაწილის, მათი ოჯახის წევრის, ახლო ნათესავის ან მათთან დაკავშირებული პირის საკუთრებაში არსებული უკანონო და დაუსაბუთებელი ქონების სამოქალაქო წესით ჩამორთმევასა და ასეთი ქონების კანონიერი მესაკუთრისთვის ან სახელმწიფოსთვის გადაცემას.²⁶

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექ-

სითაც რეგულირდება ქონების ჩამორთმევა, კერძოდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე მუხლის მესამე ნაწილი შესაძლებლობას ქმნის ბრალდებულის მიმართ განხორციელდეს სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიება, ქონების შესაძლო ჩამორთმევის უზრუნველსაყოფად,²⁷ მაგრამ აღნიშნული მუხლი, ასევე, შესაძლებლობას იძლეოდა, რომ ყადაღა დადებოდა ისეთ ქონებასაც, რომლის მიმართაც ჩადენილია დანაშაული. უკანასკნელი ჩანაწერი საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად მიიჩნია და 2022 წლის ოქტომბრიდან ძალადაკარგულად გამოაცხადა.²⁸

ბუნებრივია გაჩნდება შეკითხვა, რა განსხვავებაა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლებს შორის, რომლებიც ემსახურება „ქურდული/სამყაროს, კანონიერი ქურდის“, რეკეტერის, ქონების ჩამორთმევასა და ყადაღას. პირველ რიგში, აღსანიშნავია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 356²-ე მუხლი, რომლის მიხედვით, რეკეტული ქონების, თანამდებობის პირის, „ქურდული სამყაროს“ წევრის, ადამიანით მოვაჭრის, ნარკოტიკული საშუალების გავრცელების ხელშემწყობის ან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 194-ე ან/და 331¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის მსჯავრდებული პირის ქონების ჩამორთმევისა და სახელმწიფოსათვის გადაცემის თაობაზე სარჩელის აღძვრის უფლება აქვს პროკურორს (მსჯავრდებული პირის მიმართ სასამართლოს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლიდან 10 წლის ვადაში).²⁹ როგორც მუხლის დისპოზიციიდან ირკვევა, იმისათვის, რომ ქონება ჩამოერთვას პირს, აუცილებელია მის მიმართ არსებობდეს

25 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. სისხლის სამართლის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში. (2019-2022). <www.geostat.ge> <<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/679/siskhlis-samartlis-statistikis-ertiani-angarishi>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

26 საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

27 საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

28 იხ. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, <<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts/?legal=4905>> [ბოლო წვდომა: 10 ივნისი, 2022].

29 საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

გამამტყუნებელი განაჩენი. ასევე, როცა საქმე ეხება რეკეტული დაჯგუფების, რეკეტირის, თანამდებობის პირის, „ქურდული სამყაროს“ წევრის, ადამიანით მოვაჭრის, ნარკოტიკული საშუალების გავრცელების ხელშემწყობის ან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 194-ე ან/და 331¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის მსჯავრდებული პირის, მისი ოჯახის წევრის ან ახლო ნათესავის ან რეკეტირთან, თანამდებობის პირთან, „ქურდული სამყაროს“ წევრთან, ადამიანით მოვაჭრესთან, ნარკოტიკული საშუალების გავრცელების ხელშემწყობთან ან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 194-ე ან/და 331¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის მსჯავრდებულ პირთან დაკავშირებული პირის მფლობელობაში არსებულ ქონებას, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 356⁴-ე მუხლის საფუძველზე, პროკურორი ვალდებულია მიმართოს სასამართლოს ქონების დაყადაღების მოთხოვნით.³⁰ რაც შეეხება სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმებს, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე მუხლის მიხედვით, ყადაღა შეიძლება დაედოს ბრალდებულის ქონებასაც და არა მხოლოდ ბრალდებულის, ასევე, მისი მოქმედებისათვის მატერიალურად პასუხისმგებელი პირის ან/და მასთან დაკავშირებული პირის ქონებას, მათ შორის, საბანკო ანგარიშებს.³¹

სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმები მეტად მკაცრია და ემსახურება „ქურდული სამყაროს“ წევრისა და რეკეტულ დაჯგუფებაში მონაწილის, მათი ოჯახის წევრის, ახლო ნათესავის ან მათთან დაკავშირებული პირის საკუთრებაში არსებული უკანონო და დაუსაბუთებელი ქონების წესით ჩამორთმევასა/დაყადაღებას და ასეთი ქონების კანონიერი მესაკუთრისთვის ან სახელმწიფოსთვის გადაცემას.

30 საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

31 საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული სტრატეგია

ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლა არა მხოლოდ საქართველოსთვის, არამედ მთელი მსოფლიოსთვის გამოწვევაა. ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საქმიანობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და პრიორიტეტული მიმართულებაა.

2021-2024 წლის ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული სტრატეგია ემყარება შემდეგ ძირითად მიმართულებებს:

- „კანონიერი ქურდებისა“ და „ქურდული სამყაროს“ წევრების (მათ მხარდამჭერთა) წინააღმდეგ ბრძოლის სისტემური გაძლიერება;
- კიბერდანაშაულის პრევენციული მექანიზმებისა და გამოძიების ეფექტიანობის ამაღლება/გაუმჯობესება;
- ნარკოტრანზიტის და ნარკოვაჭრობის წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლა.³²

აღსანიშნავია ისიც, რომ წინა სტრატეგიით გათვალისწინებული მიმართულებები, სწორედ „კანონიერი ქურდების“, კიბერდანაშაულისა და ნარკოტრანზიტის წინააღმდეგ ბრძოლა იყო.³³ აღნიშნული კიდეც ერთხელ ხაზს უსვამს ორგანიზებული დანაშაულის მასშტაბებს და საშიშროებას. სტრატეგიის მიხედვით, საქართველოს ერთ-ერთ პრიორიტეტად განსაზღვრულია ორგანიზებული დანაშაულის პრევენცია და მის წინააღმდეგ ბრძოლის სფეროში ძალისხმევის გაგრძელება.³⁴

32 ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2021-2024 წლების ეროვნული სტრატეგია, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, გვ. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

33 ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2017-2020 წლების ეროვნული სტრატეგია, იხ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, გვ. 7. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

34 ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2021-2024 წლების ეროვნული სტრა-

გამოწვევაა ქვეყნისთვის უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლა, რაც პალერმოს კონვენციით პირდაპირაა გათვალისწინებული. 2020 წელს, ნარკოვაჭრობის შედეგად მიღებული განსაკუთრებით დიდი ოდენობით უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის ფაქტზე, სისხლისსამართლებრივი დევნა დაიწყო 6 პირის მიმართ, ხოლო ჩამორთმევას დაექვემდებარა 854 848 ლარის ღირებულების უძრავ-მოდრავი ქონება.³⁵ მნიშვნელოვანია მიღწეული შედეგების განმტკიცება და სტრატეგიით გათვალისწინებული მიმართულებების ზედმიწევნით შესრულება.

საქართველო განაგრძობს ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლას. დღესდღეობით საქართველოსთვის გამოწვევას წარმოადგენს ისეთი დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლა, როგორცაა: „ქურდული სამყარო“, ნარკოტიკებით ვაჭრობა, ადამიანებით ვაჭრობა, ტრეფიკინგი და კიბერდანაშაული.

დასკვნა

როგორც ვნახეთ, პალერმოს კონვენციის იმპლემენტაციის შედეგად, რიგი ცვლილებები განხორციელდა ქართულ კანონმდებლობაში. შეცვალა და ახლებურად ჩამოყალიბდა არაერთი მუხლი. მიუხედავად ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის მსგავსი მასშტაბებისა, ქვეყნისთვის ისევ გამოწვევად რჩება „კანონიერი ქურდების“/“ქურდული სამყაროს“ წინააღმდეგ ბრძოლა. ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2021-2024 წლების სტრატეგიის პრიორიტეტული მიმართულებაა „კანონიერი ქურდებისა“ და „ქურდული სამყაროს“ წევრების (მათ მხარდამჭერთა) წინააღმდეგ ბრძოლის სისტემური გაძლიერება.³⁶

გარდა საკანონმდებლო ცვლილებებისა, მნიშვნელოვანია რიგი სოციალური ღონისძიებები და პროექტები, რომლებიც მოემსახურება საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას იმის შესახებ, თუ რა საფრთხეებს შეიცავს ორგანიზებული დანაშაული. ასევე, მნიშვნელოვანია პრევენციული ღონისძიებების არსებობა, მეტი წამახალისებელი ნორმის არსებობა კანონმდებლობაში, საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება, ვინაიდან ორგანიზებული დანაშაული ცოცხალი ორგანიზმი და მისი ჩადენის ხერხები ხშირად იცვლება. სწორედ ამიტომ, აუცილებელია მოქმედი კანონმდებლობა წინ უსწრებდეს და მეტად პროგრესული იყოს, ვიდრე ამ დანაშაულების შესაძლო გამოვლინება.

ტეგია, გვ. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

35 საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2020 წლის ანგარიში, (2020), გვ. 46. <<https://pog.gov.ge/>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

36 ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2021-2024 წლების ეროვნული სტრატეგია, იხ, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებგვერდზე, გვ. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [ბოლო წვდომა: 7 ივნისი, 2022].

PURPOSE AND PECULIARITIES OF THE PALERMO CONVENTION IN THE CONTEXT OF GEORGIA

Ekaterine Laghidze

*PHD student at Caucasus International University,
Special Officer of the State Security Service of Georgia*

KEYWORDS: Palermo Convention, organization crime,
Organized crime group

Abstract

Transnational organized crime and the fight against it is a significant challenge for our country. Palermo Convention The same United Nations Convention against Transnational Organized Crime was adopted by the UN General Assembly on 15 November 2000 with the aim of promoting cooperation in the fight against transnational organized crime.

The article examines in depth Article 5 of the Palermo Convention, which calls on member states to directly criminalize participation in organized crime groups. In accordance with this requirement, a number of important changes have been made in the Georgian legislative space. These include the Criminal Code of Georgia, the Law of Georgia on Organized Crime and Racketeering, as well as the Criminal Procedure Code, the Civil Procedure Code of Georgia and other legal acts.

The article discusses and evaluates the results of the work of each of the above legal documents, both on a theoretical and practical level. The National Strategy for Combating Organized Crime of Georgia has been evaluated and discussed. Judicial practice has also been studied, which ultimately allows for important conclusions to be drawn.

At the end of the paper we will talk about the challenges of Georgia in terms of combating organized crime, the main directions, problems and shortcomings in the fight against organized crime.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი, გ., & თოდუა, ნ., (2019). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი წიგნი I, თბილისი: „მერიდიანი“;
2. მესხიშვილი, დ., (2012). ორგანიზებული დანაშაულობის კრიმინოლოგიური და სისხლისსამართლებრივი დახასიათება საქართველოში. თბილისი;
3. ნაჭყებია, გ., გორაშვილი, გ., მამულაშვილი, გ., თოდუა, ნ., გოგშელიძე, რ., სულაქველიძე, დ., & დვალიძე, ი., (2012). ორგანიზებული დანაშაულის თანამედროვე გამოვლინებების კრიმინალიზაციისა და სამართალშეფარდების პრობლემები ქართულ სისხლის სამართალში, თბილისი: შოთა რუსთაველის ფონდი;
4. საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2020 წლის ანგარიში, 2020, <<https://pog.gov.ge/>>;
5. ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2017-2020 წლების სტრატეგიის, ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2017-2018 წლების სამოქმედო გეგმის განხორციელების მონიტორინგის ანგარიში; <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>>;
6. ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2017-2020 წლების ეროვნული სტრატეგია, <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>>;
7. ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის 2011-2024 წლების ეროვნული სტრატეგია. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>>.

ნორმატიული აქტები:

1. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“, (1999). <<https://matsne.gov.ge/>> , <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>>;
2. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, (2009). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=145>>
3. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „საქართველოს სამოქალაქო საპრო-

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Lekveishvili, M., Mamulashvili, G., & Todua, N., (2019). Private Part of Criminal Law Book I, Tbilisi: Meridian; (In Georgian)
2. Meskhishvili, D., (2012). Criminological and criminal characterization of organized crime in Georgia. Tbilisi; (In Georgian)
3. Nachkebia, G., Gorashvili, G., Mamulashvili, G., Todua, N., Gogshelidze, R., Sulakvelidze, D., & Dvalidze, I., (2012). Problems of criminalization and modernization of modern manifestations of organized crime Georgian In Criminal Law, Tbilisi: Shota Rustaveli Foundation; (In Georgian)
4. 2020 Report of the General Prosecutor's Office of Georgia, (2020). <<https://pog.gov.ge/>>
5. Organized Crime Strategy 2017-2020, Monitoring Report on the Implementation of the Action Plan for the Fight against Organized Crime 2017-2018; <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>> (In Georgian)
6. National Strategy for Combating Organized Crime 2017-2020. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>> (In Georgian)
7. National Strategy for Combating Organized Crime 2011-2024. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> (In Georgian)

Normative Acts:

1. Legislative Herald of Georgia. Criminal Code of Georgia, (1999). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>> (In Georgian)
2. Legislative Herald of Georgia. "Criminal Procedure Code of Georgia", (2009). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=145>> (In Georgian)
3. Legislative Herald of Georgia. "Civil Procedure Code of Georgia", (1997) <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>> (In Georgian)
4. Legislative Herald of Georgia. Law of Georgia on Organized Crime and Racketeering (2004). <<https://matsne.gov.ge/>>, <[https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32704?-](https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32704?)

- ცესო კოდექსი“, (1997). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=149>>;
4. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონი“, (2004). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32704?publication=1>>
 5. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. „გაეროს კონვენცია ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ“, (2000). <<https://matsne.gov.ge/>> <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286?publication=0>>.

უცხოური ლიტერატურა:

1. Council of Europe, (2022). „Crime Analysis: Organised crime – Best practice survey“. no. 4. Strasbourg, France; <<https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/BestPractice4E.pdf>>
2. Geoffrey, Y., (2008). Global Human Trafficking and the UN Convention against Transnational Organised Crime, University College London Human Rights Review; (In English)
3. Channing, M., (2017). „Transnational Crime and the Developing World“, Global Financial Integrity; <<https://gfintegrity.org/report/transnational-crime-and-the-developing-world/>> (In English)
4. United Nations Office on Drugs and Crime – Division for Treaty Affairs. (UNITED NATIONS New York, 2004). „Legislative guides for the implementation of the united nations conventions against transnational organized crime and the protocols thereto“; <https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf> (In English)
5. McClean, D., (2007). Transnational Organized Crime: A Commentary on the UN Convention and its Protocols, Oxford University Press, 1 st. <[10.1093/law/9780199217724.001.0001](https://doi.org/10.1093/law/9780199217724.001.0001)>

<<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286?publication=1>> (In Georgian)

5. Legislative Herald of Georgia. United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2000). <<https://matsne.gov.ge/>>, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286?publication=0>> (In Georgian)

Foreign Literature:

1. Council of Europe, (2022). „Crime Analysis: Organised crime – Best practice survey“. no. 4. Strasbourg, France; <<https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economic-crime/organisedcrime/BestPractice4E.pdf>> (In English)
2. Geoffrey, Y., (2008). Global Human Trafficking and the UN Convention against Transnational Organised Crime, University College London Human Rights Review; (In English)
3. Channing, M., (2017). „Transnational Crime and the Developing World“, Global Financial Integrity; <<https://gfintegrity.org/report/transnational-crime-and-the-developing-world/>> (In English)
4. United Nations Office on Drugs and Crime – Division for Treaty Affairs. (UNITED NATIONS New York, 2004). „Legislative guides for the implementation of the united nations conventions against transnational organized crime and the protocols thereto“; <https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf> (In English)
5. McClean, D., (2007). Transnational Organized Crime: A Commentary on the UN Convention and its Protocols, Oxford University Press, 1 st. <[10.1093/law/9780199217724.001.0001](https://doi.org/10.1093/law/9780199217724.001.0001)> (In English)

NOTES:

1. Further the Palermo Convention. See the text of the Convention on the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [Last seen: June 10, 2022].
2. Further the Palermo Convention. See the text of the Convention on the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [Last seen: June 10, 2022].
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Palermo Convention, text of the Convention, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [Last seen: June 10, 2022].
6. McClean, D., (2007). Transnational Organized Crime a Commentary on the UN Convention and its Protocols. Oxford University Press, 1st, p. 65.
7. Criminal Code of Georgia, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>> [Last seen: June 10, 2022].
8. Palermo Convention, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>> [Last seen: June 10, 2022].
9. Law of Georgia on Organized Crime and Racketeering, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4159504?publication=0>> [Last seen: June 10, 2022].
10. Ibid.
11. Ibid.
12. Judgment of the European Court of Human Rights, Ashlarba v. Georgia, Strasbourg, (2014). <<https://www.supremecourt.ge/>> [Last seen: June 10, 2022].
13. Ibid.
14. Code of Criminal Procedure of Georgia, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [Last seen: June 10, 2022].
15. Lekveishvili, M., Mamulashvili, G., & Todua, N., (2019). Private Part of Criminal Law Book I. Tbilisi: Meridian, p. 686.
16. Ibid., 685 – 686.
17. Law of Georgia on Organized Crime and Racketeering, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32704?publication=1>> [Last seen: June 10, 2022].
18. Lekveishvili, M., Mamulashvili, G., & Todua, N., (2019). Private Part of Criminal Law Book I. Tbilisi: Meridian, p. 365.
19. Homogeneous Practice of the Supreme Court of Georgia in Criminal Cases (Second Half of 2014 2016), p. 64, <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ertgvarovani-praktika-sixli.pdf>> [Last seen: June 10, 2022].
20. Lekveishvili, M., Mamulashvili, G., & Todua, N., (2019). Private Part of Criminal Law Book I. Tbilisi: Meridian, p. 688
21. Ibid.
22. Decision of the Tbilisi Court of Appeals, Case №1 / b-128-17, 2017, <<http://library.court.ge/judgements/69892017-10-27.pdf>> [Last seen: June 10, 2022].
23. Ibid.
24. Ibid.

25. National Statistics Office of Georgia. Unified Report on Criminal Statistics. (2019-2022). <www.geostat.ge>; <<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/679/siskhlis-samartlis-statistikis-ertiani-angarishi>> [Last seen: June 10, 2022].
26. Civil Procedure Code of Georgia, cf. On the official website of the Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=117>> [Last seen: June 10, 2022].
27. Criminal Procedure Code of Georgia, see on the official website of the Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=144>> [Last seen: June 10, 2022].
28. See. Judgment of the Constitutional Court, <<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=4905>> [Last seen: June 10, 2022].
29. Criminal Procedure Code of Georgia, see on the official website of the Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>> [Last seen: June 7, 2022].
30. Code of Civil Procedure of Georgia, see on the official website of the Legislative Herald of Georgia. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702>> [Last seen: June 7, 2022].
31. Criminal Procedure Code of Georgia, see on the official website of the Legislative Herald of Georgia, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034>> [Last seen: June 7, 2022].
32. National Strategy for Combating Organized Crime 2021-2024, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, p. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [Last seen: June 7, 2022].
33. National Strategy for Combating Organized Crime 2017-2020. See the official website of the Legislative Herald of Georgia, p. 7. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/3660371?publication=0>> [Last seen: June 7, 2022].
34. National Strategy for Combating Organized Crime 2021-2024, p. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [Last seen: June 7, 2022].
35. 2020 Report of the General Prosecutor's Office of Georgia, (2020), p. 46. <<https://pog.gov.ge/>> [Last seen: June 7, 2022].
36. National Strategy for Combating Organized Crime 2021-2024, see the official website of the Legislative Herald of Georgia, p. 4. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5256554?publication=0>> [Last seen: June 7, 2022].

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ
იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე: www.lawandworld.ge
ელ. ფოსტა: info@lawandworld.ge
მისამართი: გურამიშვილის გამზირი 76. თბილისი. 0141
ტელეფონი: (+995 32) 2 000 171 (120); (+995 598) 12 25 24

The online version of the journal is available on the website:
www.lawandworld.ge
E-mail: info@lawandworld.ge
Address: 76 Guramishvili ave. Tbilisi. 0141
Phone: (+995 32) 2 000 171 (120); (+995 598) 12 25 24